รายงานการวิจัย

การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

Strengthening a Network of cross – cultural Learning Civilization of 5 Chiang with Strenthening Citizenship in the Mekong Sub - Region.

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาและเสริมสร้างการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม
ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
Developing and Strengthening a Network of cross – cultural Learning
Civilization of 5 Chiang with Strenthening Citizenship
in the Mekong Sub - Region.

โดย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์จักรแก้ว นามเมือง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์คนอง วังฝายแก้ว
วุฒิกร พิทักษ์รัตนพงศ์
บุรพิมพ์ พึ่งศรัทธาธรรม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 610761182

Research Report

Strengthening a Network of cross – cultural Learning Civilization of 5 Chiang with Strenthening Citizenship in the Mekong Sub - Region.

Under Research Plan

Developing and Strengthening a Network of cross – cultural Learning Civilization of 5 Chiang with Strenthening Citizenship in the Mekong Sub - Region.

By

Asst prof. Chakkaew Nammuang

Asst prof. Kanong Wangfaikaew

Wutthikorn Phithakrattanapong

Burapim Peungsattaatam

Phayao Campus

Mahajulalongkornrajavidayalaya University

B.E 2561

Research Project Funded by Mahajulalongkornrajavidayalaya University

(Copyright Mahajulalongkornrajavidayalaya University)

MCU RS 610761182

ชื่อรายงานการวิจัย : การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง
กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์จักรแก้ว นามเมือง, ผศ. คนอง วังฝายแก้ว
วุฒิกร พิทักษ์รัตนพงศ์, บุรพิมพ์ พึ่งศรัทธาธรรม

ส่วนงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ปีงบประมาณ : ๒๕๖๑

ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะกระบวนการ และเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ และผู้นำชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ได้แก่ ในประเทศไทย ประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ และต่างประเทศ ประกอบด้วย เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เชียงรุ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และเชียงทอง ประเทศสาธารณรับประชาธิปไตยประชาชนลาว ตัวแทนกลุ่มอารยธรรมละ ๑๐ รูป/คน รวม ๕๐ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง และบันทึกข้อตกลง (MOU.) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัย พบว่า

๑. ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของเครือข่าย กลุ่มเครือข่าย กิจกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ระบบการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน องค์ประกอบเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

๒. กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีกระบวนการดำเนินงาน ๕ ขั้น ได้แก่ การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างโดยการวิจัย การก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม รวมทั้งการทำข้อตกลง (MOU) การจัดระบบบริหารและการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการประเมินศักยภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

๓. แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย การดำเนินงานเครือข่าย โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นองค์กรหลักในการดำเนินการก่อตั้งและประสานงาน เทคนิควิธีการในการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ การดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การสร้างพันธะสัญญา และการระดมทรัพยากรมาใช้ได้อย่างเพียงพอ อย่างไรก็ตามเครือข่ายการเรียนรู้จะประสบความสำเร็จได้ต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบ ๑๐ ประการ ตั้งแต่การมีแกนนำสมาชิกที่เข้มแข็ง จนถึงมีระบบการติดตามและประเมินงานของเครือข่าย

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Research Title : Strengthening a Network of cross – cultural Learning Civilization of 5 Chiang with Strenthening Citizenship in the Mekong Sub - Region.

Researcher : Assistant Professor Chakkaew Nammuang

: Assistant Professor Kanong

: wamgfaikaew Wuttikorn Pitagrattanapong

: Buiapim Peungsattaatam

Section/Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya Phayao Campus.

Year : 2018

Research Grant : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Abstract

The purposes of this research were to study characters, process and strengthening cross-cultural learning network guidelines in Buddhism, cultures, community and monks knowledges in 5 Chiang Civilization Group. Data were given by monks and community leaders in 5 Chiang Civilization Group both in Thailand and foreign countries. Chiangrai, Chiangmai Thailand, Chiantung Republic of the Union of Myanmar, ChiangThong (Luang Prabang) Lao People's Democratic Republic, and Chiangrung Xishuangbanna Autonomous Region Yunnan People's Republic of China. The sampling groups were 10 from each of 5 Chiang Civilization Group both monks and people. The total numbers were 50. The instrument used in this research were structural interviews and Memorandum of Understanding (MOU). Data analysis used were qualitative and content analysis. The results of the research were as follows :-

1. Strengthening cross-cultural learning network characters of monks and community in 5 Chiang Civilization Group and citizenship in the Mekong Sub - Region. To consist of : objects or goal, network group, cross-cultural learning network activities, communication system and Cooperation, cross-cultural learning network elements and cross-cultural learning network model.

2. Strengthening cross-cultural learning network process of monks and community in 5 Chiang Civilization Group and citizenship in the Mekong Sub - Region. Were shown 5 steps of working process as : the study of using research in strengthening, founding and doing MOU of cross-cultural learning network, cross-

cultural learning network management system, cross-cultural learning network assessment

3. Strengthening cross-cultural learning network guidelines of monks and community in 5 Chiang Civilization Group and citizenship in the Mekong Sub – Region were operated by Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao campus in founding and cooperating, learning network techniques, processing the operations, establishing commitment, and gathering sufficient resources. However, learning network would be accomplished by 10 basic Element included with strong members, leadership, assessment and following up network system.

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ”ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความกรุณาและคำแนะนำอย่างดียิ่งของท่านผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ ตัวแทนของคณะสงฆ์และชุมชนของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ที่กรุณาอำนวยความสะดวกและให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสำรวจข้อมูล พร้อมช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ เป็นอย่างดียิ่ง

คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัด ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และผู้ที่สนใจ ในการนำไปประยุกต์ใช้ในโอกาสต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยาจักรแก้ว นามเมือง

๓ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

บทที่ **หน้า**

บทคัดย่อ ..... **ก**

กิตติกรรมประกาศ ..... **ค**

สารบัญ ..... **ฉ**

สารบัญภาพ ..... **ซ**

บทที่ ๑ บทนำ **๑**

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ๑

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย ๖

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย ๗

๑.๔ ปัญหาการวิจัย ๗

๑.๕ กรอบความคิดงานวิจัย ๘

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะ ๙

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ๑๐

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง **๑๑**

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายและเครือข่ายการเรียนรู้ ๑๑

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรม ๕๗

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ๘๒

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการข้ามวัฒนธรรมและการปรับตัวทางวัฒนธรรม ๘๙

๒.๕ แนวคิดที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี ๙๙

๒.๖ กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ๑๐๙

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๑๑๓

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย **๑๑๖**

๓.๑ รูปแบบการวิจัย ๑๑๖

๓.๒ พื้นที่ทำการและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๑๗

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ๑๑๙

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล ๑๒๐

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล ๑๒๑

๓.๖ สรุปขั้นตอนการวิจัย ๑๒๑

บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล **๑๒๒**

๔.๑ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ๑๒๒

๔.๒ ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ๑๓๒

๔.๓ กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์ และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๑๔๓

๔.๔ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์ และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๑๕๘

๔.๕ สรุปองค์ความรู้การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ๑๖๕

บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ **๑๖๗**

๕.๑ สรุปผล ๑๖๗

๕.๒ อภิปรายผล ๑๖๘

๕.๓ ข้อเสนอแนะ ๑๗๕

บรรณานุกรม **๑๗๗**

ภาคผนวก **๑๘๔**

ภาคผนวก ก บทความวิจัย ๑๘๕

ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ๒๐๕

ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรม ที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ ๒๐๗

ภาคผนวก ง บันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ๒๑๐

ภาคผนวก จ เครื่องมือการวิจัย ๒๒๐

ภาคผนวก ฉ รูปภาพกิจกรรม ๒๒๓

ภาคผนวก ช รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ / ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ๒๓๑

ภาพผนวก ซ ประวัติผู้วิจัย ๒๓๔

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๒.๑	องค์ประกอบของเครือข่าย	๒๔
๒.๒	ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเครือข่าย	๒๕
๒.๓	เครือข่ายคู่	๒๘
๒.๔	เครือข่ายแวดล้อมระหว่างบุคคลหรือเพื่อนบ้าน	๒๙
๒.๕	เครือข่ายแวดล้อมที่ขยายออกไป	๓๐
๒.๖	เครือข่ายรวมศูนย์	๓๐
๒.๗	เครือข่ายกระจาย	๓๑
๒.๘	เครือข่ายกระจายเชิงซ้อน	๓๒
๔.๑	องค์ประกอของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง	๑๔๐
๔.๒	รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนะรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง	๑๔๑
๔.๓	ความสัมพันธ์ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม	๑๔๒
๔.๔	กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม	๑๕๗
๔.๕	แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม	๑๖๔
๔.๖	สรุปองค์ความรู้การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม	๑๖๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

กลุ่มประเทศอาเซียนได้กำหนดให้ถือวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๘ ก่อตั้งประชาคมอาเซียนอย่างเป็นทางการ มีสมาชิก ๑๐ ประเทศ ประกอบด้วยประเทศบรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย กัมพูชา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และเวียดนาม ซึ่งทั้ง ๑๐ ประเทศมีความแตกต่างกันทั้งด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นในการรวมกลุ่มจึงต้องวางรากฐานให้อาเซียนมีความเชื่อมโยง (connectivity) ระหว่างกันมากขึ้น ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ ๑๗ เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๕๓ ที่กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม ได้เห็นพ้องในร่างแผนแม่บทว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน (Master Plan on ASEAN Connectivity: MPAC) เพื่อใช้เป็นยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียนปี ๒๕๕๔ – ๒๕๕๘ ความเชื่อมโยงครอบคลุมใน ๓ มิติ คือ ความเชื่อมโยงทางกายภาพ ความเชื่อมโยงด้านกฎระเบียบ และ ความเชื่อมโยงระหว่างประชาชน

ความเชื่อมโยงระหว่างประชาชน (People-to-people Connectivity) เน้นการเชื่อมโยงด้านการศึกษาและวัฒนธรรม และการเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยว ในด้านการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีความร่วมมือใน ๔ ด้านที่มีความสำคัญสูงได้แก่ การส่งเสริมความตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนในหมู่พลเมือง โดยเฉพาะเยาวชน การเสริมสร้างอัตลักษณ์อาเซียนผ่านการศึกษา การสร้างทรัพยากรมนุษย์ของอาเซียนในสาขาการศึกษา การเสริมสร้างการสร้างเครือข่ายของมหาวิทยาลัยอาเซียน ในด้านวัฒนธรรม จะส่งเสริมการตระหนักรู้ถึงความแตกต่างในมรดกทางวัฒนธรรมภายในอาเซียน เพิ่มการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิชาการ นักเขียน ศิลปิน สื่อมวลชน และนักศึกษา และในด้านการท่องเที่ยว แผนงานด้านการท่องเที่ยวของอาเซียนระหว่างปี ๒๕๔๗ – ๒๕๕๓ ได้พยายามส่งเสริมให้อาเซียนเป็นจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยว แม้จะประสบความสำเร็จที่ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเดินทางมาถูมิภาคอาเซียนเพิ่มมากขึ้น นอกเหนือจากนักท่องเที่ยวของภูมิภาคที่เดินทางไปมาระหว่างกัน แต่ยังมีประเด็นที่ต้องร่วมกันแก้ปัญหา กล่าวคือ การจัดทำข้อกำหนดการตรวจลงตราให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน การใช้ระบบประกันภัยประเภทที่ ๓ แก่นักท่องเที่ยวที่เป็นมาตรฐานสากล ตลอดจนมาตรฐานบริการด้านการท่องเที่ยว ความเชื่อมโยงระหว่างประชาชนนี้ นับเป็นสิ่งท้าทายที่สำคัญประการหนึ่งของอาเซียน เนื่องจากความหลากหลายด้านสังคม วัฒนธรรม ศาสนาและภาษา ต้องอาศัยการเรียนรู้ และปรับตัวเข้าหากันพอสมควร

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของอาเซียน ในทางประวัติศาสตร์ ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดียและจีนซึ่งแต่ละประเทศต่างก็รับเอาวัฒนธรรมจากทั้งสองชาตินี้เข้ามาในระดับที่แตกต่างกัน เช่น ไทยและลาวได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนเวียดนามได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมมาจากจีนเป็นส่วนใหญ่ โดยรวมกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนสามารถจำแนกออกเป็น ๓ กลุ่มวัฒนธรรมหลัก ตามลักษณะที่ตั้งซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และในการวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ในกลุ่มวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

กลุ่มวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง (ไทย-ลาว-เขมร-พม่า-เวียดนาม) ลุ่มแม่น้ำโขงเป็นเป็นที่อยู่อาศัยของหลายชุมชนที่มีอาณาเขตติดต่อกันหลายประเทศนับเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญซึ่งมีประเพณี ดนตรี วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ทั้งที่มีความคล้ายคลึงและแตกต่าง ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งมีการไปมาหาสู่ มีการค้าขาย และกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ส่งผลให้วัฒนธรรมของแต่ละประเทศ มีทั้งที่แสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของตนเอง ขณะที่มีความคล้ายคลึงในบางส่วนของการดำเนินวิถีชีวิต กล่าวได้ว่าไทย-ลาว-กัมพูชามีรากวัฒนธรรมเดียวกัน จึงมีความพ้องของวัฒนธรรมมากกว่าพม่าและเวียดนามซึ่งได้รับอิทธิพลจากจีน ในที่นี้ ขอหยิบยกตัวอย่างมรดกร่วมทางวัฒนธรรมในภูมิภาคที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ ด้านภาษา (ไทย-ลาว-เขมร) ที่มีตัวอักษร คำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน โดยได้รับอิทธิพลมาจากภาษาสันสกฤต โดยคนไทย ลาว เขมร สามารถสื่อสารเข้าใจกันได้ อย่างไรก็ดี ภาษาเขมรมีความแตกต่างจากภาษาเพื่อนบ้าน เนื่องจากไม่มีเสียงวรรณยุกต์ ด้านการแสดงรามเกียรติ์ เป็นมรดกร่วมทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของอาเซียน ต้นเค้าของเรื่องรามเกียรติ์น่าจะมาจากเรื่อง รามายณะ ของอินเดีย ซึ่งเป็นนิทานที่แพร่หลายอยู่ทั่วไปในภูมิภาคเอเชียใต้ ต่อมาอารยธรรมอินเดียได้แพร่หลายเข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เรื่องรามายณะแพร่หลายไปทั่วภูมิภาค ได้ปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของประเทศนั้นจนกลายเป็นวรรณคดีประจำชาติไป ดังปรากฏในหลายๆ ชาติ เช่น ลาว พม่า กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย ล้วนมีวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์เป็นวรรณคดีประจำชาติทั้งสิ้น ด้านนาฏศิลป์-ดนตรี การแสดงรำของไทย ลาว เขมรมีความคล้ายคลึงกัน รวมทั้ง เครื่องดนตรีที่ได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน แต่มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับวัฒนธรรมประเพณีของประเทศนั้นๆ ทั้งนี้ ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ และลักษณะการประกอบอาชีพที่เป็นเกษตรกรรม ส่งผลต่อวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่ในแถบใกล้เคียงกัน และด้านประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีปีใหม่ของประเทศไทย ลาว กัมพูชา พม่า ชนกลุ่มน้อยชาวไตแถบเวียดนามและมณฑลยูนนานของจีน ศรีลังกา และทางตะวันออกของประเทศอินเดีย และเป็นประเพณีเก่าแก่ซึ่งสืบทอดมาแต่โบราณคู่มากับประเพณีตรุษ จึงมีการเรียกรวมกันว่า ประเพณีตรุษสงกรานต์ หมายถึงประเพณีส่งท้ายปีเก่า และต้อนรับปีใหม่ คำว่า "ตรุษ” เป็นภาษาทมิฬ แปลว่า "การสิ้นปี” พิธีสงกรานต์ เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้น

ในสมาชิกในครอบครัว หรือชุมชนบ้านใกล้เรือนเคียง แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปสู่สังคมในวงกว้าง และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนทัศนคติ และความเชื่อไป ในความเชื่อดั้งเดิมใช้สัญลักษณ์เป็นองค์ประกอบหลักในพิธี ได้แก่ การใช้น้ำเย็น ใช้น้ำรดให้แก่กันเพื่อความชุ่มชื่น มีการขอพรจากผู้ใหญ่ การรำลึกและกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ในชีวิตสมัยใหม่ของสังคมไทยเกิดประเพณีกลับบ้านในเทศกาลสงกรานต์ นับวันสงกรานต์เป็นวันครอบครัว ในพิธีเดิมมีการสรงน้ำพระที่นำสิริมงคล เพื่อให้เป็นการเริ่มต้นปีใหม่ที่มีความสุข

โลกปัจจุบันที่แคบลงด้วยความสะดวกสบายของการคมนาคมและการสื่อสารรูปแบบใหม่ๆ ทำให้การย้ายถิ่นฐานทำได้สะดวกขึ้น ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ทางการงาน การสร้างครอบครัวใหม่หรือแม้แต่การศึกษา ปฏิญญาสากลว่าด้วยความหลากหลายขององค์การยูเนสโก เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้นำไปสู่การประกาศปฏิญญาว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเสนอให้ทุกประเทศมีการยอมรับและดำเนินการในสองสิ่ง คือ ขอให้มีการประกันการเคารพในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมพร้อมด้วยการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคมภายใต้กรอบแห่งประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศแห่งความสร้างสรรค์และทำให้วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมนั้นๆ จากข้อนี้ได้ขยายผลให้ทุกชาติทั่วโลกได้คำนึงถึงปัจจัยด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นหลักในการพัฒนาประเทศ การสร้างการยอมรับและเคารพในเชื้อชาติ ศาสนา และเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นตามปฏิญญาสากลนั้น สามารถทำได้ด้วยการปลูกฝังความเข้าใจและเรียนรู้ในวัฒนธรรมของคนอื่น การประกันการเคารพในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมพร้อมด้วยการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคมภายใต้กรอบแห่งประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศแห่งความสร้างสรรค์และทำให้วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมนั้นๆ จากกระแสโลกาภิวัตน์ การไหลบ่าข้ามดินแดน การโยกย้ายถิ่นฐานของมนุษย์เป็นไปอย่างรวดเร็ว ง่ายดาย และไม่มีใครสามารถห้ามการเดินทางเหล่านี้ได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนที่ทำให้ความหลากหลายเกิดขึ้น หรืออาจเป็นอันตรายต่อความหลากหลายในตัวของมันเอง วัฒนธรรมท้องถิ่นอาจกลายพันธุ์ ถ้าไม่มีการอนุรักษ์หรือรักษาไว้ก็อาจสูญหายได้

จากการรวมกลุ่มกันของประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศดังกล่าว ทฤษฎีการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเริ่มจากการเตรียมความพร้อมที่จะพบเจอวัฒนธรรมที่แตกต่าง กลุ่มคนที่มีโอกาสประสบพบเจอวัฒนธรรมที่แตกต่างมีความจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมซึ่งมี ๘ กลุ่มประกอบด้วย นักท่องเที่ยวข้ามประเทศ (tourists) นักศึกษาระหว่างประเทศ (international students) ผู้ที่ไปอยู่ชั่วคราวด้วยเหตุผลทางธุรกิจ (business sojourners) คู่สมรสที่สมรสกับชาวต่างชาติและเด็ก (spouses and children) ผู้อพยพเพื่อไปตั้งรกราก (immigrants) ผู้ลี้ภัยข้ามประเทศ (refugees) เจ้าของธุรกิจที่ต้องย้ายธุรกิจ(business expatriate) และนักธุรกิจระหว่างประเทศ (international

business man) ดังนั้นหากบุคคลทั้ง ๘ กลุ่มนี้มีการเตรียมความพร้อมทางวัฒนธรรมก่อนที่จะไปประสบพบเจอกับวัฒนธรรมที่แตกต่างจะสามารถลดโอกาสของการเกิดขึ้นของความสะเทือนใจทางวัฒนธรรม (culture shock) ได้ในระดับหนึ่งดังที่ Oberg (๑๙๖๐) ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเกิดกระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ๕ ขั้นตอน เริ่มจากการจัดหมวดหมู่การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การตรวจวัดระดับความสะเทือนใจทางวัฒนธรรม การเตรียมความพร้อมด้านอารมณ์ การเข้าใจพฤติกรรมของกลุ่มชนที่เราจะเรียนรู้ และการปรับกระบวนทัศน์ขององค์ความรู้ด้านอัตลักษณ์ของสังคมนั้นๆ

ในการศึกษากระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเพื่อการปรับตัวให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในวิถีวัฒนธรรมนั้น ซึ่ง Jensson, Johanson&Ramstrom (๒๐๐๗)[๑] ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อการปรับตัวว่ามี ๓ ขั้นตอนใหญ่ ได้แก่ ขั้นเริ่มตระหนักและเริ่มปรับตัวต่อผู้ที่แปลกและแตกต่าง เป็นขั้นแรกเมื่อได้เข้าไปพบปะหรืออาศัยอยู่ในวัฒนธรรมที่แตกต่าง โดยปกติเมื่อมนุษย์เจอสิ่งที่แตกต่างหรือไม่คุ้นเคย มนุษย์จะเริ่มกระบวนการนี้แบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอนย่อยคือขั้นตอนการเริ่มเรียนรู้โดยอาศัยความรู้จากผู้อื่นและขั้นตอนการริเริ่มที่จะปรับทางวัฒนธรรม (initial cultural adaptation) เป็นขั้นของการตระหนักว่าวัฒนธรรมที่พบเจอในรูปแบบพฤติกรรมของเพื่อนร่วมงานหรือผู้ที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ด้วยนั้นมีความแตกต่าง แต่เป็นขั้นของการรับรู้เท่านั้นไม่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองเพื่อตอบสนองวัฒนธรรมที่แตกต่างในขั้นนี้

ขั้นต่อมาเป็นขั้นการสำรวจค้นหาความรู้ทางวัฒนธรรมจากประสบการณ์ของตนเอง (exploration phase : adaptation to acquaintance) เป็นขั้นตอนที่จะเข้าไปค้นหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมด้วยประสบการณ์ของตนเองมี ๓ ขั้นตอนย่อยคือขั้นการเข้าไปหาประสบการณ์ทางวัฒนธรรม (experiential cultural learning) เป็นขั้นตอนที่ใช้ตัวเองเข้าไปหาความรู้ทดลองในวัฒนธรรมใหม่ๆขั้นการเปิดการสื่อสารในระดับบุคคล (open communication at personal level) เป็นขั้นตอนที่เริ่มเข้าไปพบปะพูดคุยสร้างเพื่อนกับคนในสังคมที่มีวัฒนธรรมแตกต่างเป็นขั้นตอนการศึกษาแลกเปลี่ยนความคิดทางวัฒนธรรมและขั้นการได้ประสบการณ์ว่าต้องปรับตัวทางวัฒนธรรม (experiential cultural adaptation) เป็นขั้นตอนหลังจากได้พบปะพูดคุยกับคนต่างวัฒนธรรมจะเริ่มรู้สึกว่ามีบางสิ่งที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายไม่เหมือนกันและในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์นั้นต้องมีการปรับตัว

ขั้นสุดท้ายเป็นขั้นการปรับตัวเข้าหาเพื่อน (expansion phase: adaptation to “friend”) เกิดขึ้นหลังจากที่มีประสบการณ์ในการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและพบว่าทั้งสองมีสิ่งที่ไม่เหมือนกันดังนั้นเพื่อทำให้ความสัมพันธ์แนบแน่นขึ้นทั้งสองฝ่าย

---

[๑]อ้างใน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัควรรณ์ แสงวิภาค. “กระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีความจำเป็นต่อการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” สืบค้นใน www.east.spu.ac.th/journal/booksearch/upload 1347-04_cutural.pdf. สืบค้นเมื่อ ๖ กันยายน ๒๕๕๙.

ต้องเริ่มการปรับตัวเข้าหากันเช่นเราเลิกสวัสดีเพื่อนต่างชาติแต่ใช้การจับมือแทนมีขั้นตอนย่อยคือขั้นการได้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (experiential cultural learning) หลังจากสามารถสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้แล้วจะทำให้ผู้นั้นมีประสบการณ์เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมจากกลุ่มเพื่อนเข้าใจว่าหากจะอยู่ในสังคมนั้นต้องทำอย่างไรบ้างอาจจะกล่าวได้ว่าสามารถพัฒนาเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำความเข้าใจและเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมากขึ้นขั้นการได้ประสบการณ์ในการปรับตัวทางวัฒนธรรม (experiential cultural adaptation) เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ทำให้ผู้ที่มาอาศัยในวัฒนธรรมอื่นเกิดความสามารถในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมมีความเข้าใจในการสร้างความกลมกลืนปรับตัวและดำรงตนอยู่ได้อย่างไม่มีอุปสรรคกล่าวคือเกิดมีประสบการณ์ในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม

สำหรับแนวทางเพื่อการเรียนรู้และปรับตัวในวัฒนธรรมข้ามชาติ มีแนวทางโดยสรุปดังนี้ คือ ต้องศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในปัจจัย หรือองค์ประกอบที่ทำให้วัฒนธรรมของแต่ละชาติต่างมีความแตกต่างหรือความคล้ายคลึงกันกับวัฒนธรรมของประเทศเรา ต้องยอมรับในความแตกต่างต่างด้านวัฒนธรรมของชาติต่างๆ ด้วย การไม่คิดว่าเป็นสิ่งผิดปกติไปจากวัฒนธรรมเรา ต้องเรียนรู้วัฒนธรรมข้ามชาติเราเองอย่างเข้าใจ และต้องยอมรับในวัฒนธรรมที่เป็นข้อดี เพื่อความภาคภูมิใจและรักษาไว้ ส่วนวัฒนธรรมที่เป็นข้อด้อย ก็ต้องยอมรับและพยายามช่วยกันกำจัดทิ้งไป ต้องเรียนรู้วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อของประเทศหรือชาติอื่นๆ โดยเฉพาะชาติที่ต้องไปทำปฏิสัมพันธ์ด้วยทั้งจากเอกสาร การศึกษา การรับฟัง การสังเกตพฤติกรรม ธรรมเนียม ประเพณี ทั้งนี้เพื่อการเข้าร่วมสังคมด้วยอย่างไม่เกิดภาวะที่เรียกว่าตระหนกในวัฒนธรรมที่แตกต่างนั้น หรือสามารถกระทำสิ่งที่ถูกต้อง หรือเหมาะสม และวัฒนธรรมของชาติอื่นบางอย่างบางประการ หากเราสามารถสื่อสารได้หรือปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ก็จะสร้างความประทับใจและการยอมรับให้กับเข้าของวัฒนธรรมนั้นๆ ได้ระดับหนึ่ง

กระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ประกอบไปด้วย เชียงใหม่และเชียงราย ประเทศไทย เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ทั้ง ๕ เชียงมีความสัมพันธ์กันทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน กระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงนี้ มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีเป็นการจัดการเรียนรู้ในอันที่จะสืบทอดวัฒนธรรมความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ก่อเกิดการสืบสานอุดมการณ์และความเป็นพลเมืองที่มีพลังความคิด พลังความรัก และพลังความสามัคคี อยู่ร่วมกันระหว่างชาติบนพื้นฐานของการเคารพกติกาของสังคมของชนชาตินั้นๆ เคารพในความเป็นอยู่ และเคารพในระบอบการปกครองของชนชาตินั้นๆ

กระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มุ่งการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ ๒๑ เกี่ยวกับความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี (Civic Literacy) ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในการเป็นพลเมืองที่ดี ตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติ การทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกันทั้ง ๕ เชียง เช่น วันวิสาขะบูชา การตั้งธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ) การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ระหว่าง ๕ เชียง เป็นต้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมตามปัจจัย ๔ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมประสาน ให้เกิดกิจกรรมดังกล่าว นอกจากนั้นยังมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการศึกษาสงฆ์ เช่น การศึกษาระดับโรงเรียนปริยัติธรรม การศึกษาบาลี การศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยผ่านมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ร่วมกัน โดยผ่านการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมและการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย (Network) เป็นแนวคิดและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ตลอดจนชุมชนให้เกื้อกูลเชื่อมโยงกันโดยที่แต่ละฝ่ายต้องมีความเท่าเทียมกัน มีอิสระต่อกันสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง และพร้อมที่จะปฏิบัติงานร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน การมีความสัมพันธ์จะเป็นแบบเพื่อนร่วมงาน ประสานความช่วยเหลือกันและเป็นความสัมพันธ์เชิงแนวราบมากกว่าที่จะเป็นแนวดิ่ง ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นสัมพันธภาพของมนุษย์กับมนุษย์ที่ครอบคลุมทั้งการให้และการรับ และการเอื้ออาทรต่อกัน

ดังนั้น คณะผู้วิจัย จึงมุ่งศึกษาการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยมุ่งเน้นศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม การศึกษาสงฆ์ และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม จากพระสงฆ์และชุมชน รวมทั้งแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างชนชาติอย่างสันติสุข การมีกิจกรรมร่วมกันโดยผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมดังที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นนอกจากนั้นผลของการดำเนินกิจกรรมยังส่งเสริมในด้านธุรกิจการท่องเที่ยว สินค้า OTOP หรือ SME ของประเทศอีกด้านหนึ่งด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๑.๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเนื้อหาจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ โดยมุ่งประเด็นที่จะศึกษา ดังนี้

๑) ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม การศึกษาสงฆ์ และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม จากพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๒) กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม การศึกษาสงฆ์ และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม จากพระสงฆ์และชุมชน รวมทั้งแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๓) แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม การศึกษาสงฆ์ และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม จากพระสงฆ์และชุมชน รวมทั้งแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม 5 เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๑.๓.๒ ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ประกอบด้วย ตัวแทนคณะสงฆ์ ตัวแทนวัฒนธรรม และปราชญ์ท้องถิ่น ของ ๕ เชียงๆ ละ ๑๐ รูป/คน รวม ๕๐ รูป/คน

๑.๔ ปัญหาการวิจัย

๑.๔.๑ ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม การศึกษาสงฆ์ และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม จากพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีการดำเนินการอย่างไรบ้าง

๑.๔.๒ กระบวนการการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม การศึกษาสงฆ์ และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม จากพระสงฆ์และชุมชน รวมทั้งแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงมีการดำเนินการอย่างไรบ้าง

๑.๔.๓ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม การศึกษาสงฆ์ และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม จากพระสงฆ์และชุมชน รวมทั้งแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงเป็นอย่างไรบ้าง

๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

- บทบาทของพระสงฆ์ และชุมชน
- นโยบายของรัฐ
- ความรู้ความเข้าใจกับแนวคิดการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี

↕

การการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน

- ด้านพระพุทธศาสนา
- ด้านวัฒนธรรม
- ด้านการศึกษา

↕

การเสริมสร้างเครือข่ายการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน

- ด้านพระพุทธศาสนา
- ด้านวัฒนธรรม
- ด้านการศึกษา

↕

การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

↕

เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษาของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะ

การเสริมสร้างเครือข่าย หมายถึง การพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนาธรรม ทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษาของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ประกอบด้วย ประกอบด้วย เครือข่ายชุมชนวัดศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย ชุมชนวัดวัดศรีมุงเมือง ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย ชุมชนวัดราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ชุมชนวัดวัดป่าเชต์มหาราชฐาน เมืองเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และชุมชนวัดเชียงทอง เมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม หมายถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษาของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง หมายถึง กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ประกอบไปด้วย เชียงใหม่และเชียงราย ประเทศไทย เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

ภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง หมายถึง กลุ่มประเทศที่แม่น้ำโขงไหลผ่าน ประกอบด้วย ประเทศไทย ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในที่นี้รวมถึง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนด้วย

ความเป็นพลเมือง หมายถึง การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีของประชาชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ประกอบด้วย ชุมชนวัดท่าข้ามศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย ชุมชนวัดวัดศรีมุงเมือง ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย ชุมชนวัดราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ชุมชนวัดวัดป่าเชต์มหาราชฐาน เมืองเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และชุมชนวัดเชียงทอง เมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

พระสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์ระดับผู้นำและพระสังฆาธิการ ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ประกอบด้วย พระสงฆ์วัดวัดท่าข้ามศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย วัดวัดศรีมุงเมือง ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย วัด

ราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ วัดวัดป่าเชต์มหาราชฐาน เมืองเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และวัดเชียงทอง เมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ชุมชน หมายถึง ผู้นำชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่นทั้งภาครัฐและประชาชน ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนวัดท่าข้ามศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย ชุมชนวัดวัดศรีมุงเมือง ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย ชุมชนวัดราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ชุมชนวัดวัดป่าเชต์มหาราชฐาน เมืองเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และชุมชนวัดเชียงทอง เมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ใน กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมได้อย่างถูกต้อง

๑.๗.๒ ได้ทราบกระบวนการในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เพื่อเป็นข้อมูลในการเสนอแนวทางและกระบวนการในการเสริมสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม

๑.๗.๓ มีแนวทางการ และเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เพื่อเป็นองค์กรเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษาในโอกาสต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายและเครือข่ายการเรียนรู้

ในทางสังคมวิทยา เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่แตกต่างไปจาก กลุ่ม โดยที่กลุ่มจะมีขอบเขตที่ชัดเจน รู้ว่าใครเป็น และไม่เป็นสมาชิก มีความเป็นรูปธรรมมองเห็นได้ มีโครงสร้างทางสังคมในระดับหนึ่ง แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็นและมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมก็ได้ สาระ ของการเชื่อมโยงระหว่างกันที่จะช่วยให้มองเห็นรูปธรรมของเครือข่ายมี ๓ ลักษณะ คือ เครือข่ายการ แลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน โดยเครือข่ายไม่ มีโครงสร้างที่แน่นอน อาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน/กลุ่ม องค์กรให้ต่อเนื่อง และในเครือข่ายจะไม่มีใครบังคับความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่าย จึงมีความ ซับซ้อนกว่ากลุ่ม/องค์กรมากนัก[๑] (Boissevain and Mitchell, ๑๙๗๓) แนวคิดของเครือข่ายเป็นพื้นฐานสำคัญของเครือข่าย การจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ เครือข่ายจึงต้องศึกษาแนวคิดของเครือข่ายที่สำคัญคือ

๑.๑ ธรรมชาติของเครือข่าย

๑.๒ ความสัมพันธ์เชิงกระบวนระบบของเครือข่าย

๑.๓ ความสัมพันธ์ของเครือข่ายในทางสังคมวิทยา

๑.๔ กลไกการทำงานของเครือข่าย

๑.๑ ธรรมชาติของเครือข่าย เครือข่ายเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติปรากฏการณ์หนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับสิ่งต่างๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน มีการดำรงอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นข่ายใยแห่งความสัมพันธ์ มีความเป็นอิสระต่อกัน และไม่มีตัวตนที่แท้จริง กล่าวคือ สิ่งต่างๆ เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงขยายผลและเติบโตอย่างต่อเนื่อง สามารถปรับเปลี่ยนรูปร่าง รูปทรงและเปลี่ยนพลังงานเพื่อการเข้าสู่สภาวะที่เหมาะสม โดยการรวมกันเป็นกลุ่มของเครือข่าย ถือได้ว่า คือระบบ ภายใน

---

[๑] อ้างใน มหาวิทยาลัยบูรพา, **โครงการวิจัยและพัฒนาการส่งเสริมนวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ระยะที่ ๑**, (ชลบุรี : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

ระบบนั้นตามธรรมชาติแล้วจะเป็นระบบ เปิด โดยเครือข่ายมีการดำรงอยู่และมีความสัมพันธ์กับระบบอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง ระบบเหล่านี้โดย ภาพรวมแล้วจะมีลักษณะที่ไร้ระเบียบ แต่ในความไม่มีระเบียบนั้นจะก่อให้เกิดการมีระเบียบขึ้น เพราะนอกจากจะมีความไร้ระเบียบแล้ว ระบบยังประกอบด้วยความเป็นองค์กรจัดการตัวเอง นอกจากนี้ เครือข่ายเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีหลากหลายมิติ ทั้งมิติทางชีวิต เพราะสิ่งมีชีวิตมีความเชื่อมโยงถึงกันและกัน มิติทางสังคม เพราะมนุษย์สร้างเครือข่ายทางสังคมขึ้น โดยธรรมชาติ และกิจกรรมต่างๆ มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายธรรมชาติ ซึ่งภายในเครือข่ายมีพลัง หรือศักยภาพแฝง[๒]

๑.๒ ความสัมพันธ์เชิงกระบวนระบบของเครือข่าย พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น)[๓] ได้อธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิง กระบวนระบบของเครือข่ายไว้ว่า เครือข่ายเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์เชิงกระบวนระบบ เนื่องจาก การด ารงอยู่และท าหน้าที่ของสิ่งต่างๆ ในธรรมชาตินั้น มีลักษณะเป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิง กระบวนระบบที่มีต่อกัน ซึ่งเป็นปฏิกิริยาสัมพันธ์ที่มีความเลื่อนไหลไปมาระหว่างสิ่งต่างๆ แล้วสร้าง กระบวนการที่ต่อเนื่องจนเกิดเป็นเครือข่าย และระบบที่ผูกพันหรือเป็นองค์รวมที่ผสมผสานสิ่งเหล่านั้น เข้าเป็นหนึ่งเดียว มีคุณสมบัติที่ไม่อาจลดส่วนจนเหลือเพียงคุณสมบัติของหน่วยย่อยได้อีก แล้ว รวมกันเข้าเป็นระบบ ระบบต่างๆ เหล่านี้จะมีการทับซ้อนกันเป็นชั้น ๆ และเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน แบบสัมพันธ์กับบริบท (Context) และการจัดการความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ จนเป็นกระบวนการที่เริ่มตั้งแต่ระดับเหตุการณ์ที่สามารถมองเห็นในชีวิตจริง ระดับแบบแผนของพฤติกรรมอันเป็นรูปแบบ ที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์นั้นๆ ระดับโครงสร้างที่ทำให้เกิดแบบแผนของพฤติกรรมและระดับภาพจำลอง ความคิดหรือวิธีคิดที่ทำให้เกิดโครงสร้างหรือพฤติกรรม ซึ่งจะเห็นได้ทั่วไปในระบบธรรมชาติและ หน่วยชีวิตทุกหน่วย โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ต้องอาศัยความยืดหยุ่นและการยอมรับจาก ฝ่ายต่างๆ เช่น เครือข่ายประชาสังคมประกอบด้วยบุคคลที่หลากหลายอาชีพ หลายสถานภาพ หลากหลายความคิดเห็น หลากหลายอายุมาทำงานร่วมกัน ความสัมพันธ์เชิงกระบวนระบบนี้แสดง ถึงปฏิกิริยาสัมพันธ์หรือกระบวนการสร้างภาระหน้าที่ต่อกัน เพื่อให้การดำรงอยู่ของสิ่งนั้นมีความเลื่อน ไหลและมั่นคง ดังนั้น เครือข่ายจึงเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนระบบที่เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยไม่ละทิ้งสาเหตุ ผลลัพธ์ และบริบทที่เกี่ยวข้อง เป็นการมององค์รวมและเป็นระบบเปิดที่สามารถจะเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นๆ อย่างต่อเนื่องและเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่ระหว่างกันหรือการมีปฏิกิริยาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องนั่นเอง

๑.๓ ความสัมพันธ์ของเครือข่ายในทางสังคมวิทยา นักสังคมวิทยาจัดเครือข่ายเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบหนึ่ง (Social Relationship) ที่แตกต่างไปจากกลุ่มสังคม (Social

---

[๒]พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), **เครือข่าย ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ**. (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๗), หน้า ๑๓-๑๗.

[๓]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓-๑๗.

Group) คือ กลุ่มสังคมจะมีขอบเขตที่ชัดเจน โดยรู้ว่าใครเป็น และไม่เป็นสมาชิก มีโครงสร้างทางสังคมในระดับหนึ่ง มีความเป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้ แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขตการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก มีทั้งที่มองเห็นเป็นรูปธรรมและไม่เป็นรูปธรรม ไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว อาจจะมีการออกแบบ โครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กรให้ต่อเนื่อง แต่ไม่มีใครบังคับ ให้ใครทำอะไรได้ แต่ละบุคคลแต่ละกลุ่มแต่ละองค์กรต่างสามารถเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้เท่าเทียมกัน รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายจึงมีความซับซ้อนมากกว่ากลุ่มและองค์กร เพราะเป็นความสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว กลุ่ม องค์กร ชุมชน สังคม ประเทศไปจนถึงระดับโลก[๔]

นอกจากนี้ การรวมกันเป็นเครือข่ายจึงเป็นการสร้างพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาหรือสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของสังคมจากสังคมเดิม ที่เป็นสังคมแบบใช้อำนาจไปเป็นสังคมเรียนรู้ (Learning Society) ซึ่งเครือข่ายของสังคมเรียนรู้มีลักษณะที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ไม่นิยมการใช้อำนาจ[๕] อย่างไรก็ตาม พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น)[๖] (๒๕๔๗, หน้า ๒๐-๒๘) ได้ขยายความเห็น เพิ่มเติมว่า ความสัมพันธ์ของเครือข่ายในทางสังคมวิทยา หรือเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์นั้นมีความสลับซับซ้อนทั้งกระบวนการความสัมพันธ์ในเชิงการแข่งขัน การขัดแย้ง การต่อสู้ การพึ่งพาอาศัยกันและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยมีขนาดและรูปแบบความสัมพันธ์ที่แตกต่างและหลากหลาย ซึ่งจะปรากฏอยู่ในรูปแบบของความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความสัมพันธ์ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

๑) ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม เป็นแนวความคิดพื้นฐานของการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทางสังคม ที่เกิดขึ้นจากการยอมรับในค่านิยมและความหมายที่นำไปสู่การจัดการชุมชนและเครือข่าย ในลักษณะของความเกื้อกูลและการไว้วางใจซึ่งก่อให้เกิดระเบียบ แบบแผนและการพัฒนาที่ต่อเนื่องหรือเป็นทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่การจัดการและการขยายขอบเขตของเครือข่ายให้ขยายออกไป

๒) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เป็นความไม่เท่าเทียมของการให้และการรับในสังคมมนุษย์ คนในสังคมมีผู้ให้น้อยกว่าผู้รับ แต่มีอิทธิพลมากกว่า หรือมีการครอบงำและแข่งขันมากกว่าการพึ่งพาอาศัยกันและกัน ซึ่งจะทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันในเชิงผลประโยชน์ต่างตอบแทน

---

[๔]สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, **เอกสารแนวคิดแนวทางและกรณีตัวอย่างการดาเนินงานศูนย์ประสานของเครือข่ายองค์กรชุมชน**. (กรุงเทพฯ : เอ ที่ เอ็น โปรดักชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

[๕]ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, **กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๓), หน้า ๓๐๔-๓๐๕.

[๖]พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), **เครือข่าย ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ**. หน้า ๒๐-๒๘.

ระหว่างผู้ให้กับผู้รับ ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ได้รับการอุปถัมภ์ เป็นต้น หรือการเกิดความสัมพันธ์เกี่ยวกับสิทธิและอำนาจที่มีการครอบงำและการกอบโกยผลประโยชน์ระหว่างผู้ที่มีอำนาจปกครองกับผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง

๑.๔ ความสัมพันธ์ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ ความรู้และปัญญาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคม กระบวนการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมในการเรียนรู้ของชุมชนและสังคม คือ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในรูปของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก เพราะจะนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ วิธีการใหม่และปัญญาในการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม ความเป็นมิตรภาพ ความเป็นหุ้นส่วนแห่งความสำเร็จและการ พึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นวิธีการทำงานที่ทุกฝ่ายร่วมมือกัน ภายใต้การเรียนรู้ที่เป็นอิสระจากการ ครอบงำในเชิงอำนาจและความอ่อนล้าทางวัฒนธรรม

ปาน กิมปี[๗] มีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า แนวคิดของเครือข่ายในทางสังคมวิทยา ได้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกเครือข่าย โดยมีแนวคิดที่สำคัญ ๓ ประการ ดังนี้

๑) ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยน (Transactional Content) สิ่งที่นำมาแลกเปลี่ยนในความสัมพันธ์ทางสังคม คือ สิ่งของและน้ำใจที่มีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างบุคคลในการแสดงบทบาทแต่ละบทบาท

๒) ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะการแลกเปลี่ยน (Directional Flow) การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างบุคคล อาจมีลักษณะของการให้และการรับที่สมดุลกัน หรือให้มากกว่ารับ หรือรับมากกว่าให้ ลักษณะการให้และการรับเป็นเครื่องชี้ที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลแต่ละคนให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ที่มีต่ออีกบุคคลหนึ่งอย่างไร

๓) ความถี่และระยะเวลาของความสัมพันธ์ (Frequency and Duration of RelationShip) หมายถึง จำนวนครั้งที่พบปะหรือไปมาหาสู่กันและระยะเวลาที่รู้จักกัน การได้พบปะกันบ่อยครั้งและ รู้จักกันมาเป็นเวลานาน จะช่วยให้คนรู้สึกผูกพันกันมาก ระยะเวลาจึงเป็นเครื่องชี้ถึงคุณภาพที่ดีของความสัมพันธ์ เพราะช่วยให้รู้ว่าคนได้ทุ่มเทเวลาให้กับความสัมพันธ์มากน้อยเพียงใด

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ของเครือข่ายในทางสังคมวิทยาเป็นแนวคิดและกระบวนการเกี่ยวกับการจัดระบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มคน องค์กรและสมาชิกของเครือข่ายในระดับต่างๆ ให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน บนพื้นฐานที่สำคัญคือ การประสานงานกัน การยอมรับในศักดิ์ศรีกันและกัน การมีสถานภาพและบทบาทที่เสมอภาคหรือทัดเทียมกัน การมีอิสระต่อกัน แต่มีความพร้อมที่จะดำเนินงานร่วมกัน และการสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

---

[๗]ปาน กิมปี, **การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน,** (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๗.

๑.๕ กลไกการทำงานของเครือข่าย สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน[๑๕] ได้สรุปกลไกการทำงานของเครือข่ายไว้ว่า สิ่งต่างๆ ที่อยู่ในระบบเครือข่ายความสัมพันธ์ เรียกว่า จุด (Node) ถ้าหากมีการเชื่อมโยงระหว่างจุดต่างๆ ความสัมพันธ์ของจุดเหล่านี้ คือ เครือข่ายในปัจจุบัน ความสัมพันธ์ของเครือข่ายมักอยู่ในลักษณะของความเป็นโครงข่าย (Net) และเครือข่าย (Networks) กล่าวคือ โครงข่ายประกอบด้วยเครือข่ายหลายเครือข่าย การทำงานของเครือข่ายต่างๆ ในโครงข่าย หนึ่งหรือหลายโครงข่ายเป็นการทำงานแบบจัดการตนเอง จัดระเบียบกันเอง ความสลับซับซ้อน ประเภทและความสัมพันธ์ของเครือข่ายจะขึ้นอยู่กับความเป็นมาของสังคมแต่ละแห่งเป็นสำคัญ โดยความสัมพันธ์ระหว่างโครงข่ายและเครือข่ายที่เกี่ยวโยงกันอย่างเป็นระบบนั้นมีส่วนสำคัญ ๖ ส่วน ดังนี้

๑) ส่วนที่เป็นแกนหรือเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมีความเป็นศูนย์กลางของการเชื่อมประสานสูง (Hub)

๒) ส่วนที่เป็นอาณาบริเวณที่มีการเชื่อมโยงติดต่อเข้าสู่แกนกลางเพียงด้านเดียว โดยส่วนที่ เป็นแกนกลางออกไปไม่ได้หรือมีความสามารถที่จะเข้าอาณาบริเวณนั้นน้อย (In-Continent)

๓) ส่วนที่เป็นอาณาบริเวณที่มีการเชื่อมโยงติดต่อกับแกนกลาง โดยแกนกลางออกไปได้แต่ ไม่มีทางกลับเข้าหรือมีการติดต่อไหลเวียนกลับเข้าได้ยากหรือน้อยมาก (Out-Continent)

๔) ส่วนที่เป็นกิ่งหรือกิ่งแยกออกจากอาณาบริเวณใหญ่ มี ๒ อาณาบริเวณ (Tendril)

๕) ส่วนที่เป็นเกาะอยู่โดดเดี่ยวแยกออกจากอาณาบริเวณใหญ่ มีการติดต่อสัมพันธ์ภายใน เกาะสูง แต่ไม่มีการติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกหรือมีการติดต่อสัมพันธ์น้อย

๖) ส่วนที่เป็นท่อหรือทางเชื่อม (Tube) ซึ่งเป็นทางเชื่อมระหว่างบริเวณใหญ่

นอกจากนี้ภายในเครือข่ายจุดเชื่อม (Nodes) จะมีบุคคลทำงานอยู่ ๓ ประเภท ดังนี้

๑) บุคคลหรือองค์กรหรือสถาบันที่เป็นจุดเชื่อมการพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่สำคัญ (Hubs) มีลักษณะเหมือนเป็นศูนย์กลางของกลุ่มดาว บางครั้งมีการเชื่อมโยงจากศูนย์กลางถึง ๑๐ หรือ ๑๒ สาย หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นแกนกลางของการเชื่อมโยงเครือข่าย

๒) บุคคลผู้หว่านเพาะความสัมพันธ์กับคนในองค์กรหรือในชุมชนหรือในระดับชาติ ไว้มาก (Pulse Taker) จนทำให้สามารถตรวจสอบสุขภาวะหรือทิศทางของกลุ่มคน องค์กร ชุมชน และชาติได้ มีลักษณะเหมือนเป็นผู้จับชีพจร มักซ่อนตัวเอง ไม่ชอบเปิดเผยตัว

๓) ผู้ควบคุมข้อมูลข่าวสาร (Gate Keeper) เป็นผู้ทำหน้าที่กำกับควบคุมการไหลเวียนการติดต่อสัมพันธ์กันในบางจุด โดยเฉพาะจุดยุทธศาสตร์ของเครือข่าย องค์กรหรือชุมชน ดังนั้นบุคคล

---

[๑๕] สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, **เอกสารแนวคิดแนวทางและกรณีตัวอย่างการดาเนินงานศูนย์ประสานของเครือข่ายองค์กรชุมชน**. หน้า ๑-๕.

หรือองค์กรหรือสถาบันที่เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงเครือข่าย ก็เป็นจุดเชื่อม ประเภทหนึ่ง แต่เป็นจุดเชื่อมที่มีสายใยเชื่อมโยงมาก มีลักษณะเป็นชุมสายแห่งการติดต่อสัมพันธ์ การจัดการจุดเชื่อม (Nodal Governance) จึงมีหลายประการ โดยจะต้องพิจารณาถึงอาณาบริเวณ ของกิจการที่เป็นชุมสายและเป็นจุดเชื่อมย่อยต่างๆ ภายในโครงข่ายและเครือข่ายเป็นสำคัญ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์[๙] ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การรวมตัวเป็นเครือข่าย ในลักษณะของการสนับสนุนซึ่งกันและกัน จะทำให้เกิดการผนึกพลังหรือศักยภาพแบบทวีคูณ (Synergy) คือ (๑+๑ > ๒) หรือ ๑+๑ ได้ผลรวมมากกว่า ๒ เสมอ ไม่ใช่ทวีบวก ดังนั้นผลลัพธ์ที่ได้จากการทำงานเป็นเครือข่ายจึงดีกว่าการนำผลลัพธ์ของต่างคนต่างทำแล้วนำมารวมกันอย่างชัดเจน

๒.๑.๑ ความหมายของเครือข่าย

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒[๑๐] ให้ความหมาย ของข่ายงานโดยรูปศัพท์ไว้ว่า เป็นวงงานที่อยู่ในความควบคุมดูแลและประสานกัน ซึ่งมีความหมายว่าเป็นการทำงานประสานกันเหมือนตาข่ายเช่นเดียวกัน โดยรูปศัพท์แล้ว เครือข่ายจึงหมายถึง สายใยความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสมาชิก เพื่อร่วมกันปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น)[๑๑] ได้ให้ความหมายโดยทั่วไปว่า เครือข่าย หมายถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงเป็นตาข่าย ซึ่งมีความหมายในหลายมิติ ทั้งหมายถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ โครงข่ายของระบบ สาธารณูปโภค เช่น ระบบน้ าประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต หรือระบบเทคโนโลยี โทรคมนาคมที่เป็นโครงสร้างทางกายภาพ ซึ่งมีการโยงใยเป็นโครงข่ายที่ต่อเนื่องกัน

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น)[๑๒] ได้ให้ความหมายในฐานะที่เป็นธรรมชาติของข่ายใยชีวิตไว้ว่า เครือข่าย หมายถึง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและการปฏิสัมพันธ์ที่โยงใยกันของสรรพสิ่งแล้วสร้างภาระหน้าที่เชิงปฏิสัมพันธ์ต่อกันจนกลายเป็นความสัมพันธ์ต่างๆ ที่มีการสานต่อกันอย่างแนบแน่น แต่มีความยืดหยุ่นและมีความเป็นอิสระในตนเอง โดยเป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นไปตามหลักของธรรมชาติที่สรรพสิ่งจะมี จุดเริ่มต้นเติบโตหยุดพักและขยับขยาย โดยขึ้นอยู่กับจังหวะ เวลาและสถานการณ์แวดล้อมหรือโอกาส

---

[๙]เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. (กรุงเทพฯ : ซัคเซส มีเดีย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔.

[๑๐]ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๓-๑๘๔.

[๑๑]พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), **เครือข่าย ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ**. หน้า ๕.

[๑๒]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔-๓๕.

พิมพวัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาทินี บุญชะลักษี[๑๓] กล่าวถึงความหมายในฐานะที่เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของสังคมมนุษย์ไว้ว่า เครือข่าย หมายถึง สายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลคนหนึ่ง กับบุคคลอื่นๆ อีกหลายคน หรือความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกันของบุคคลต่างๆ ที่อยู่ในเครือข่ายนั้น เป็นความสัมพันธ์ในทุกๆ ด้าน ที่บุคคลทั้งหมดในเครือข่ายได้ติดต่อกัน โดยมี พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์คือ การไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน การปรึกษาหารือกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและ เช่นเดียวกับ มงคล ชาวเรือ[๑๔] กล่าวว่า เครือข่าย เป็นแนวคิดและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรตลอดจนชุมชนให้เกื้อกูลเชื่อมโยงกัน โดยที่แต่ละฝ่ายต้องมีความเท่า เทียมกัน มีอิสระต่อกัน สามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเองและพร้อมที่จะปฏิบัติงานร่วมกันของสมาชิก เครือข่ายบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน การมีความสัมพันธ์จะเป็นแบบเพื่อนร่วมงาน ประสาน ความช่วยเหลือกันและเป็นความสัมพันธ์เชิงแนวราบมากกว่าที่จะเป็นแนวดิ่ง ดังนั้น เครือข่ายจึงเป็น สัมพันธภาพของมนุษย์กับมนุษย์ที่ครอบคลุมทั้งการให้และการรับ การยอมรับศักดิ์ศรีและเอื้ออาทร ต่อกันมากกว่าการออกคาสั่งบังคับบัญชา สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน[๑๕] ได้ให้ความหมายในลักษณะที่เป็นเครือข่ายประสานงานไว้ว่า เครือข่าย คือ กลุ่ม องค์กรหลายกลุ่มมารวมตัวกันประสานเชื่อมโยง สร้างความสัมพันธ์ ถักทอ สร้างสรรค์กิจกรรมบนพื้นฐานของความเอื้ออาทร เกิดพลังในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายทุกองค์กร และให้ชุมชนเข้มแข็งหัวใจของเครือข่าย คือ การเชื่อมความสัมพันธ์พลังของเครือข่าย คือ เป้าหมายและความหมายที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกัยเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์[๑๖] กล่าวว่า เครือข่าย เป็นการร่วมมือกันระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรประเภทเดียวกันหรืออาจ เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหรือองค์กรต่างประเภทกัน เพราะฉะนั้นเครือข่ายจึงมีได้หลาย ระดับ ตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกชนต่อปัจเจกชน ระหว่างปัจเจกชนกับกลุ่ม ระหว่างกลุ่มต่อ กลุ่ม หรือแม้กระทั่งการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายต่อเครือข่าย

---

[๑๓]พิมพวัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาทินี บุญชะลักษี, **การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม**, (นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔๗-๓๔๘.

[๑๔]มงคล ชาวเรือ, (๒๕๔๖), “การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อชุมชน ตอนที่ ๑”, **วารสารพัฒนาชุมชน**, ๔๒ (๑๐) ๒๕๔๖, หน้า ๒๘.

[๑๕]สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, **เอกสารแนวคิดแนวทางและกรณีตัวอย่างการดาเนินงานศูนย์ประสานของเครือข่ายองค์กรชุมชน**. หน้า ๕.

[๑๖]เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**, หน้า ๘.

นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร[๑๗] กล่าวถึงความหมายในลักษณะที่เป็นพลังในการทำงาน เครือข่าย หมายถึง การรวมตัวของกลุ่มที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีระยะเวลานานพอสมควร มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกันและหากบรรลุวัตถุประสงค์หนึ่งแล้วอาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ใหม่ก็ได้ การรวมตัวของกลุ่มเป็นเครือข่ายนั้น นับว่าเป็นพัฒนาการของการรวมพลังของคนซึ่งก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ เสริมสร้างความสามารถในการบริหารจัดการ เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลผลิตและค้าขายระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เกิดการสะสมทรัพยากรและเงินทุน เกิดการสร้างอำนาจทางการตลาดและสามารถใช้เป็นจุดขายได้ ที่สำคัญคือเป็นการเพิ่มพลังการต่อรองเพื่อแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่หรือเพื่อพึ่งตนเองได้มากขึ้น เช่นเดียวกับ ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์[๑๘] กล่าวว่า เครือข่าย เป็นกระบวนการของการร่วมมือเพื่อพัฒนาหรือจัดกิจกรรมที่กลุ่มบุคคล หรือ องค์กรสนใจร่วมกันซึ่งจะน าไปสู่พลังในการจัดการกับปัญหาทั้งในระดับท้องถิ่นและสังคมโดยส่วนรวม ความร่วมมือในลักษณะดังกล่าวได้ก่อตัว เคลื่อนไหวและพัฒนากว้างขวางออกไป สอดคล้องกับ เสรี พงศ์พิศ[๑๙] กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึง วัฒนธรรมองค์กร เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่ทำให้มีการจัดความสัมพันธ์ ภายในองค์กรหนึ่ง ระหว่างคนในองค์กรและระหว่างองค์กรนั้นกับองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการเปลี่ยนจากการจัดการแบบลำดับชั้น (Hierarchical) มาเป็นการสร้างเครือข่าย (Networking) ที่ไม่ เน้นการใช้อำนาจในการบริหารจัดการแต่เน้นการจัดความสัมพันธ์ใหม่ การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี สร้างแรงบันดาลใจให้ทุกคนอยากทำงาน และทำลายกำแพงกั้นระหว่างกอง ฝ่ายโครงการต่างๆ ในองค์กร เป็นความร่วมมือเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีและทำงานแบบประสานพลัง

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล[๒๐] กล่าวถึงความหมายในฐานะที่เป็นเครือข่ายประชาสังคม เครือข่าย หมายถึง ชุมชนแห่งสำนึก สมาชิกต่างเป็นส่วนหนึ่งของระบบโดยรวม ที่มี ความสัมพันธ์อย่างแนบแน่น อาจจะด้วยพื้นฐานของระบบค่านิยมเก่าหรือเป้าประสงค์ใหม่ของการ เข้ามาทำงานร่วมกัน ซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัตที่บุคคลและกลุ่มคนต่างมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่ สนใจร่วมกัน มีความสัมพันธ์และการตัดสินใจร่วมกัน โดยมีพันธะเชื่อมโยงระบบใหญ่บน

---

[๑๗] นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตาวัตร, **การพัฒนาองค์กรชุมชน**, (กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. ๒๕๔๖), หน้า ๗๓-๗๔.

[๑๘] ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์, **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข็มแข็ง ประชาคม ประชาสังคม**, (ขอนแก่น : โครงการจัดตั้งมูลนิธิเสริมสร้างชุมชนเข็มแข็งชมรมนักวิชาการสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕๑.

[๑๙] เสรี พงศ์พิศ, **เครือข่าย**, (กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘), หน้า ๘.

[๒๐] อนุชาติ พวงสาลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล, **ประชาสังคม : คำ ความคิด และความหมาย,** พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

พื้นฐาน แห่งความเป็นอยู่ที่ดีร่วมกัน และมีการติดต่อสื่อสารด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้กลุ่มหรือ เครือข่ายมีความยั่งยืน นอกจากนั้นยังกล่าวถึงความหมายของเครือข่ายว่า เครือข่าย[๒๑] หมายถึง การที่ประชาชนจ านวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อ กัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างและมีระบบจัดการใน ระดับกลุ่ม เช่นเดียวกับ พิมพ์วัลย์ บุญมงคล และคณะ[๒๒] กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึง การที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมหรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกัน สื่อสารกัน (Civic Organization) ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกันภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย สอดคล้องกับ พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น)[๒๓] กล่าวว่าเครือข่าย เป็นเครื่องมือทางสังคมที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคม ที่สลับซับซ้อนที่ยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีจิตส านึกร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือ องค์กร ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนหรือภาคประชาชนในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน เพื่อ ร่วมกันแก้ปัญหาหรือการกระทำบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายและประชาคมที่ รวมกลุ่มขององค์กรอิสระ สาธารณประโยชน์ ปัจเจกชนและสาธารณชนเข้าด้วยกัน และชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร[๒๔] กล่าวว่า เครือข่าย เป็นความสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารของคนในสังคมที่เป็นอิสระจากการ ครอบงำของภาครัฐและกลไกการตลาดหรือการครอบงำของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีการเปิดกว้างในรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีโครงข่ายโยงใยและกว้างขวางเพื่อมุ่งหาข้อยุติหรือ หลักการร่วมกัน เพื่อสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยที่เข้มข้น และเพื่อให้มีที่ว่างกับความแตกต่างหลากหลายและสิทธิในการรับรู้ของภาคประชาชน ในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบ ใหม่ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของคนในสังคมปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุป เครือข่าย คือ กลุ่ม /องค์กรหลายๆ กลุ่มมารวมตัวกัน ประสานเชื่อมโยงสร้าง ความสัมพันธ์ ถักทอ สร้างสรรค์กิจกรรมบนพื้นฐานของความเอื้ออาทร เกิดพลังในการทำงาน

---

[๒๑] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

[๒๒] พิมพวัลย์ บุญมงคล และคณะ,**ศักยภาพประชาคมในการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก**, (นครปฐม : เจริญดีการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

[๒๓] พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), **เครือข่าย ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ**, หน้า ๓๙-๔๐.

[๒๔] ชัยรัตน์ เจริญโอฬาร, **ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่**, (กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตารา มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๐), หน้า ๖๔.

ให้บรรลุ เป้าหมายทุกองค์กร และชุมชนเข้มแข็ง โดยหัวใจของเครือข่าย คือ การเชื่อมความสัมพันธ์ พลังของ เครือข่าย คือ เป้าหมายและความพยายามที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย

๒.๑.๒ ลักษณะของเครือข่าย

เครือข่ายมีลักษณะสำคัญใน ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะโดยทั่วไปและลักษณะร่วมของ เครือข่าย

๑) ลักษณะทั่วไปของเครือข่าย โดยทั่วไปเครือข่ายทุกประเภทมีลักษณะดังต่อไปนี้[๒๕]

(๑) เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก เครือข่ายเป็นการถักทอสายใย สัมพันธ์ของสมาชิกเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยมีลักษณะเหมือนกับตาข่าย หรือใยแมงมุม

(๒) สมาชิกของเครือข่ายอาจจะมีลักษณะบางประการร่วมกัน เช่น อาศัยอยู่ในชุมชน เดียวกันหรืออาณาบริเวณใกล้เคียงกัน ประกอบอาชีพเดียวกันหรือเกี่ยวข้องกัน ใช้ทรัพยากร เช่น สายน้ำ ป่าไม้ ทุ่งหญ้าร่วมกัน ประสบปัญหาหรือวิกฤตการณ์ร่วมกัน เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวเป็น ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการรวมกันเป็นเครือข่ายเร็วขึ้น

(๓) สมาชิกของเครือข่ายอาจจะมีลักษณะบางประการแตกต่างกัน เช่น เพศ อายุระดับ การศึกษา ศาสนา เผ่าพันธุ์ ฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ลักษณะเหล่านี้ทำให้เครือข่ายมีความหลากหลายและมีพลัง

(๔) มีลักษณะหลายมิติ เครือข่ายเป็นระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มีหลายลักษณะ เช่น เป็นความสัมพันธ์ของธรรมชาติโดยทั่วๆ ไป ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิต ความสัมพันธ์เชิง กระบวนการของการทำงาน ความสัมพันธ์ในการร่วมมือกันของมนุษย์ในทางสังคมวิทยา ความ สัมพันธ์ในลักษณะของการประสานงาน เป็นพลังในการทำงาน เป็นเครือข่ายประชาสังคม เป็นเครือข่ายของการเรียนรู้ เป็นต้น

(๕) มีลักษณะเป็นการรวมพลังหรือศักยภาพของสมาชิกเข้าด้วยกัน ไม่ใช่พึ่งพิงอิง สมาชิกอื่นๆ เพียงฝ่ายเดียว สมาชิกจึงต้องนำศักยภาพของตนออกมาใช้อย่างเต็มที่ พลังของเครือข่ายเป็นแบบทวีคูณหรือแบบก้าวกระโดด

(๖) สมาชิกมารวมกันด้วยความสมัครใจไม่ใช่เพราะถูกบีบบังคับ เช่น เนื่องจากไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง มองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย เป็นต้น

---

[๒๕] สนธยา พลศรี, (๒๕๕๐). **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑๓-๒๑๔.

(๗) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นแบบกัลยาณมิตร คือ มีความสมานฉันท์ สามัคคี มีความเอื้ออาทร สนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ขัดแย้ง ไม่ชิงดีชิงเด่นกัน

(๘) สมาชิกมีความสัมพันธ์กันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง จนมีความรู้สึกว่าต่างเป็นส่วน ประกอบของกันและกัน แม้ว่าบางเครือข่ายจะร่วมกิจกรรมกันนานๆ ครั้งก็ตาม แต่ยังคงมีสายใย สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมอยู่เสมอ

(๙) สมาชิกมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมของเครือข่ายอาจจะมีกิจกรรมเดียว หรือหลายกิจกรรมก็ได้ เช่น การเยี่ยมเยียนกัน การประชุมสัมมนาร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์กัน การจัดเวลาสรุปบทเรียนร่วมกัน การปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาบางอย่าง ร่วมกัน การสนับสนุนช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกัน ดำเนินการเป็นครั้งคราวหรืออย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องก็ได้

(๑๐) มีความสัมพันธ์เท่าเทียมกัน สมาชิกของเครือข่ายมีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เสมอ ภาคกันแบบแนวราบ คือไม่มีใครบังคับบัญชาแต่มีลักษณะเป็นหุ้นส่วนกัน มีอิสระในการดำเนิน กิจกรรมของตนเอง ไม่รู้สึกว่าต้องสูญเสียอิสระของตนเองไป

(๑๑) การมีพันธะสัญญาร่วมกัน เครือข่ายมีลักษณะเป็นข้อตกลงระหว่างสมาชิกที่จะ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งข้อตกลงร่วมกันนี้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของเครือข่าย

(๑๒) การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่ายมีลักษณะเป็นการติดต่อสื่อสารใน รูปแบบต่างๆ ระหว่างสมาชิก เพราะการติดต่อสื่อสารระหว่างกันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์แบบ หนึ่งของเครือข่ายนั่นเอง

(๑๓) การบูรณาการเป็นการร่วมกันของสมาชิกในด้านต่างๆ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนงานและโครงการ กิจกรรม ทรัพยากร การบริหารจัดการ ผลประโยชน์ เป็นต้น อันเป็นการรวมระบบย่อยต่างๆ เข้าเป็นระบบใหม่ที่มีคุณภาพ มีพลังหรือศักยภาพที่มากกว่าเดิม

(๑๔) เครือข่ายมีหลายระดับ ตามจำนวนของสมาชิก เช่น ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับองค์กร ระดับสถาบัน ระดับชุมชน ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ ระดับทวีป เป็นต้น

(๑๕) หากเครือข่ายเป็นเครือข่ายระดับกลุ่มกับกลุ่มหรือองค์กรกับองค์กรขึ้นไป สมาชิก อาจจะเป็นอิสระต่อกันมารวมกันเป็นบางเรื่องบางส่วนเท่านั้น เมื่อดำเนินกิจกรรมประสบความสำเร็จ แล้วก็อาจจะสลายตัวก็ได้ แล้วมารวมตัวกันอีกครั้งเมื่อจะทำกิจกรรมครั้งใหม่ ส่วนการบริหาร เครือข่าย อาจใช้การประชุมร่วมกันเป็นครั้งคราว หรือจัดตั้งเป็นองค์กรร่วมแก้ไขโดยขึ้นอยู่

กับ ลักษณะของเครือข่าย ความจำเป็นในการดำเนินกิจกรรมและความเห็นพ้องระหว่างสมาชิกของเครือข่าย

(๑๖) เครือข่ายบางเครือข่ายอาจจะดำรงอยู่ได้นาน แต่บางเครือข่ายอาจจะล่มสลายได้ง่าย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของสมาชิก การบริหารจัดการและการพัฒนาเครือข่ายเป็นสำคัญ

(๑๗) มีลักษณะเป็นพลวัต เครือข่ายมีระบบการทำงานที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง เหมือนกับระบบหายใจของสิ่งมีชีวิตที่หยุดเคลื่อนไหวที่ต้องล้มตายไปจากโลก ลักษณะประการหนึ่งของเครือข่ายจึงได้แก่ ระบบการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสมาชิกและการหาสมาชิกใหม่โดยไม่หยุดยั้ง

(๑๘) เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน เครือข่ายมีลักษณะของการแลกเปลี่ยนความรู้และ ประสบการณ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันหรือระหว่างสมาชิกกับคนอื่นๆ เช่น ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญที่อยู่นอก เครือข่าย นักวิชาการสาขาต่างๆ การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสรุปบทเรียน การปรับปรุงข้อผิดพลาดที่ผ่าน มา การจัดทำแผนและโครงการ เป็นต้น ซึ่งทำให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ลักษณะร่วมของเครือข่าย เสรี พงศ์พิศ[๒๖] สรุปไว้ว่าเครือข่ายทุกประเภท ทุกแบบทุกเครือข่าย มีลักษณะร่วมกัน ๕ ประการ ดังนี้

๑) เป็นกลุ่ม องค์กร หรือบุคคลที่มาร่วมกันเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ และความ สนใจที่ตั้งขึ้นร่วมกัน

๒) เป็นเวทีเพื่อกิจกรรมทางสังคม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

๓) ดำรงอยู่ได้ยาวนาน ด้วยการสื่อสารแบบใดแบบหนึ่งที่ต่อเนื่อง ไม่ใช่แบบเฉพาะกิจ

๔) สมาชิกมีความรู้สึกผูกพันกับโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมาร่วมกันและร่วมกันรับผิดชอบ

๕) มีฐานอยู่ที่ความเป็นเจ้าของร่วมกันและความมุ่งมั่นที่จะทำตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ร่วมกัน รวมทั้งเครื่องมือหรือวิธีการในการดำเนินการที่คิดไว้ร่วมกัน

---

[๒๖] เสรี พงศ์พิศ, **เครือข่าย**, หน้า ๒๐๑.

๒.๑.๓ องค์ประกอบของเครือข่าย

เครือข่ายมีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการดังนี้[๒๗]

๑) สมาชิกของเครือข่าย อาจจะเป็นบุคคล กลุ่มคน องค์กร หรือชุมชนขนาดต่างๆ ตามระดับของเครือข่าย สมาชิกเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของเครือข่ายเพราะถ้าหากไม่มีสมาชิกแล้ว เครือข่ายไม่สามารถเกิดขึ้นได้

๒) วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน สมาชิกของเครือข่ายจะต้องมีวัตถุประสงค์และ เป้าหมายเหมือนกันมารวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน

๓) ระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย สมาชิกของเครือข่ายมารวมกันด้วยความสมัครใจ สมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน มีความเท่าเทียมกันในการดำเนินกิจกรรม มีระบบ ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์หรือการถักทอสายใยของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกให้เกิดความยั่งยืน

๔) การบริหารจัดการ สมาชิกเครือข่ายเป็นผู้ร่วมกันกำหนดการบริหารและจัดการเครือข่าย ทั้งโครงสร้างของเครือข่าย สถานภาพและบทบาทของสมาชิก กฎระเบียบที่ใช้ร่วมกัน การประสาน งาน การติดต่อสื่อสาร แผนและโครงการ งบประมาณ เป็นต้น ซึ่งรูปแบบของการบริหารจัดการ เครือข่ายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ เป้าหมายของเครือข่าย คุณลักษณะของสมาชิกเครือข่ายเป็นสำคัญ

๕) ผู้ประสานงานเครือข่าย เครือข่ายการต้องมีผู้ประสานงาน ทำหน้าที่ประสานงานบริหาร และจัดการเครือข่ายที่คัดเลือกโดยสมาชิก ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในลักษณะของคณะ กรรมการเครือข่ายก็ได้ อาจจะมีศูนย์กลางประสานงานเพียงศูนย์เดียวหรือหลายศูนย์กลางก็ได้ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกหรือขนาดของเครือข่าย และความเห็นร่วมกันของสมาชิก

๖) กิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายต้องมีกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกันดำเนินงานเพื่อการบรรลุ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย ซึ่งควรจะเป็นกิจกรรมในการดำเนินงานของเครือข่ายตาม ปกติและกิจกรรมที่ร่วมกันดำเนินการเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้สมาชิกและเครือข่ายได้ร่วมกิจกรรมกัน อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

๗) การรวมพลังสมาชิก เครือข่ายต้องมีการรวมพลังหรือศักยภาพของสมาชิกมาใช้ในการ ดำเนินงานร่วมกัน เพราะพลังของเครือข่ายเป็นพลังที่เพิ่มขึ้นแบบทวีคูณและมีผลต่อความสำเร็จของ เครือข่าย

---

[๒๗] สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (๒๕๕๐), หน้า ๒๑๖-๒๑๘

๘) การสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน สมาชิกของเครือข่ายสนับสนุนส่งเสริมสมาชิกคน อื่นๆ ให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ โดยทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของสมาชิกแต่ละคน มีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของเครือข่ายและ การบรรลุเป้าหมายของเครือข่ายร่วมกัน

๙) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของ เครือข่ายอย่างกว้างขวาง ทั้งการร่วมเรียนรู้ ร่วมสรุปบทเรียน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนงาน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์

๑๐) ผลงานของเครือข่าย เครือข่ายต้องมีผลการดำเนินงานซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จ ของเครือข่าย ความสำเร็จดังกล่าวคือ การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย นั่นเอง ดังนั้นนอกจากเครือข่ายจะมีกิจกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญแล้ว ผลงานของเครือข่ายก็ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเครือข่าย

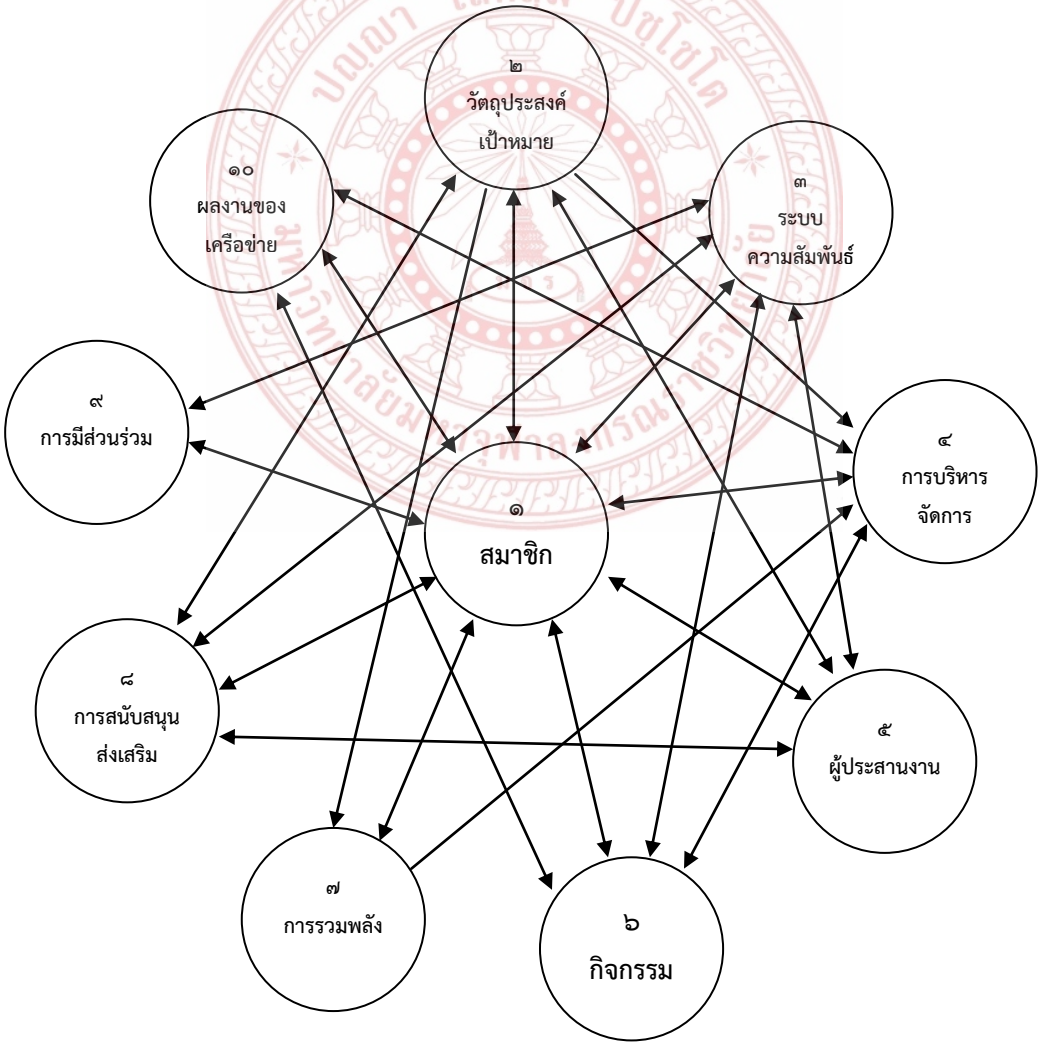

แผนภาพที่ ๒.๑ องค์ประกอบของเครือข่าย

นอกจากนั้น Swan et al. ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่ายว่า แบ่งออกเป็น ๓ องค์ประกอบหลัก คือ [๒๘]

๑) ผู้นำ หรือผู้ประสานงาน มีหน้าที่ สร้างรูปแบบการติดต่อสื่อสาร และพัฒนากิจกรรมเพื่อเชื่อมปฏิสัมพันธ์ ให้ เกิดการดำรงอยู่ด้วยกัน ประสานงานให้เกิดพื้นที่การแลกเปลี่ยนทั้งที่เป็นพื้นที่จริงและพื้นที่เสมือน ให้เกิดกระบวนการแลก เปลี่ยนเรียนรู้ภายในเครือข่ายอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนแต่ละกลุ่มก็จะมีเนื้อหาสาระแตกต่างกัน ออกไป

๒) ทรัพยากร คือการมีแผนการปฏิบัติงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งภายในหน่วยงาน และภายในเครือข่ายโดยที่เวลา สำหรับการแลกเปลี่ยนมีความพอดี ไม่มากไม่น้อยไป ไม่เป็นภาระเพิ่มขึ้น

๓) กิจกรรม ลักษณะของกิจกรรม คือ นำทรัพยากรที่มีอยู่ มาสร้างความสัมพันธ์ โดยผู้นำจะทำหน้าที่ประสานงาน กำหนดรูปแบบ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เพื่อสร้างกิจกรรมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยที่ความสัมพันธ์ในแต่ละ องค์ประกอบของเครือข่ายจะเป็นในลักษณะเป็นวงกลม ดังแผนภาพที่ ๒.๒

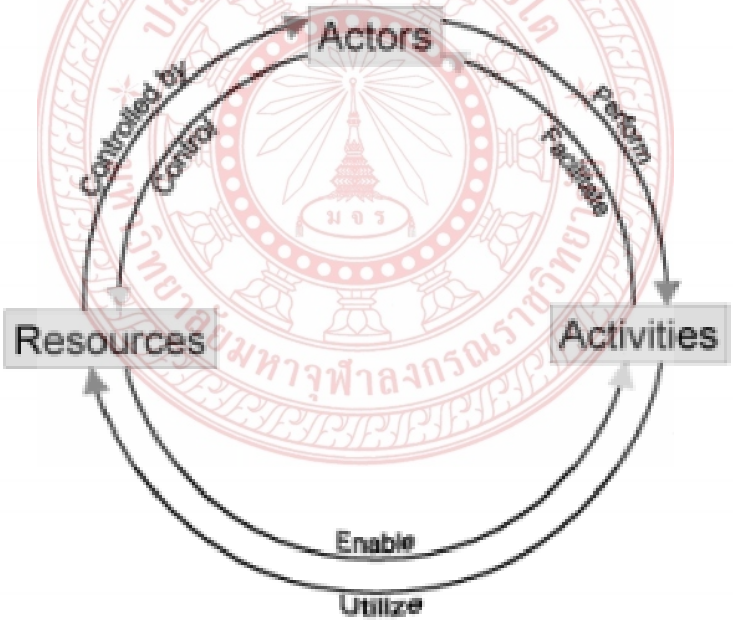

แผนภาพที่ ๒.๒ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเครือข่าย

นอกจากนั้นแล้วยังสามารถนำระบบเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์ เช่น โทรศัพท์ อินเตอร์เนต ระบบประชุมทาง ไกลผ่านจอภาพ เป็นต้น ใช้เป็นช่องทาง ตัวกลางในการติดต่อสื่อสาร

---

[๒๘] Swan, W., Langford, N., & Varey, R. (2000). Viewing the corporate community as a knowledge network. **Corporate Communication : An International Journal**, 5 (2), 97-106.

สนับสนุนในการสร้างความสัมพันธ์ เชื่อมโยงแต่ละองค์ ประกอบของเครือข่าย ช่วยในการสร้างความรู้ จัดเก็บ แลกเปลี่ยนความรู้ ในแต่ละส่วนแต่ละพื้นที่ในองค์การ เชื่อมโยงกันเกิด เป็นเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์[๒๙] ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับเครือข่ายเทียม (Pseudo network) คือ เครือข่ายที่เข้าใจว่าเป็นเครือข่าย แต่แท้จริงแล้วเป็นเพียงการชุมนุมพบปะสังสรรค์ระหว่างสมาชิกของเครือข่าย โดยที่ต่างคนต่างไม่ได้มีเป้าหมายร่วมกันและไม่ได้มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน การรวมกลุ่มเช่นนี้เป็นเหมือนการรวมกันตามกระแสมากกว่าการรวมกันด้วยจุดประสงค์ที่ชัดเจน เครือข่ายลวงจึงไม่มีการสานต่อและเสริมก่อกันขึ้นระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ดังนั้นการทำความเข้าใจกับองค์ประกอบของเครือข่ายจึงมีความสำคัญ เพื่อช่วยให้สมาชิกสร้างเครือข่ายแท้แทนการได้เครือข่ายเทียม นอกจากนี้เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้เสนอองค์ประกอบ สำคัญของเครือข่าย ได้แก่

๑) การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common perception) สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่ายต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหาและมีสำนึกในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน มีประสบการณ์ในปัญหาร่วมกัน มีความต้องการ ความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาที่การรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจของ เครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายมีความต่อเนื่อง เพราะหากสมาชิกไม่มีความเข้าใจเป็นเครือข่ายจะมีผลทำให้การประสานงานและการขอความร่วมมือในการดำเนินการเป็นไปอย่างยากลำบาก เพราะต่างคนต่างใช้กรอบการมองโลกคนละกรอบ ย่อมมองปัญหาหรือความต้องการที่เกิดขึ้นไปคนละทิศทาง แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าสมาชิกของเครือข่ายไม่สามารถจะมีความคิดเห็นแตกต่างกัน เพราะแตกต่างนี้ ต้องอยู่ภายใต้จะร่วมมือของเครือข่ายที่สมาชิกยอมรับกัน หาไม่แล้วความแตกต่างที่มีอยู่จะนำไปสู่ความแตกแยกและแตกหักในที่สุด

๒) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common vision) วิสัยทัศน์ร่วมเป็นการมองเห็นภาพของจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะไปด้วยกัน จะช่วยทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีพลัง เกิดเอกภาพและช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองความคิดที่แตกต่างลงไปได้ วิสัยทัศน์ร่วมกันเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการสร้างให้เกิดขึ้น แต่ก็จำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ และสมาชิกของเครือข่ายก็ควรมีวิสัยทัศน์ย่อยส่วนตัวที่สอดคล้องไปด้วยกันกับวิสัยทัศน์ของเครือข่าย

[๒๙๒๙] เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**, หน้า ๓๖-๓๗.

๓) การเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual interests/benefits) เครือข่าย เกิดจากที่สมาชิกแต่ละคนมีความต้องการของตนเอง แต่ความต้องการเหล่านั้นจะไม่สามารถบรรลุผล สำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ความจำกัดนี้ทำให้เกิดการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วม ที่มากเพียงพอจะดึงดูดใจให้รวมเป็นเครือข่าย ดังนั้นการรวมเป็นเครือข่ายจึงต้องตั้งอยู่บนฐานของ ผลประโยชน์ที่มี ดังนั้น การที่จะดึงใครเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการเครือข่ายจำเป็นที่จะต้องคำนึง ถึงผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับจากการเข้าร่วมและในหลายกรณี

๔) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All stakeholders' participation)การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย นับเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเพราะกระบวนการที่ส่วนร่วมทุกฝ่ายในเครือข่าย ย่อมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็ง ดังนั้นสถานะของสมาชิกในเครือข่ายจึงควรเป็นไปในลักษณะของความเท่าเทียมกันในฐานะของ "หุ้นส่วน" ของเครือข่ายซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ (horizontal relationship) ที่เท่าเทียมกันแทนความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง (vertical relationship) หมายความว่า หากการรวมตัวเป็นเครือข่ายเกิดขึ้นระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่นหน่วยงานภาครัฐก็ต้องวางสถานะของตนเองเทียบเท่ากับประชาชนในฐานะของสมาชิกเครือข่าย มิใช่ การวางตัวเป็นเจ้านายเหนือประชาชน

๕) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary relationship) องค์ประกอบที่จะทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง คือ การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมสร้างซึ่งกันและกัน โดยที่จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งทำให้ผลตอบแทน หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายมากกว่าการไม่สร้างเครือข่าย แต่ต่างคนต่างอยู่

๖) การพึ่งพิงอิงร่วมกัน (Interdependence) เนื่องจากธรรมชาติความจำกัดของสมาชิก ในเครือข่ายทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ สมาชิกของเครือข่ายจึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมบูรณ์ด้วยตัวเอง การจะทำให้เป้าหมายร่วมสำเร็จได้นั้น สมาชิกต่างจำเป็นต้องพึ่งพา ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่ายเพื่อให้เกิดการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การจะทำให้สมาชิก หรือหุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันให้แน่นหนาจำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกว่า หากเอาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงไปได้ การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงจำเป็น ต่อการดำรงอยู่ของเครือข่าย ซึ่งการพึ่งพิงอิงร่วมกันนี้จะส่งผลทำให้สมาชิกต้องมีการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

๗) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้วก็ไม่ต่างอะไรกับเครือข่ายความร่วมมืออย่างเทียม สมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทางการเขียนหรือการพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุม สัมมนา

ร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมา ด้วยปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว จะเป็นลักษณะความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกัน (reciprocal exchange) มิใช่ปฏิสัมพันธ์ฝ่ายเดียว (unilateral exchange) นอกจากนี้การมีปฏิสัมพันธ์ยังช่วย ให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น อันจะช่วยให้เครือข่ายเข้มแข็งยิ่งขึ้น

๒.๑.๔ รูปแบบของเครือข่าย

การกำหนดรูปแบบของเครือข่าย สามารถกำหนดได้หลายรูปแบบตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น เช่น รูปแบบตามความสัมพันธ์แบบต่างๆ ของเครือข่าย รูปแบบตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกและแกนกลางประสานงาน และรูปแบบตามลักษณะกิจกรรมของสมาชิก เป็นต้น ซึ่งรูปแบบ ดังกล่าวมีลักษณะดังต่อไปนี้ รูปแบบตามความสัมพันธ์แบบต่างๆ ของเครือข่าย รูปแบบความสัมพันธ์แบบต่างๆ ของเครือข่ายที่ปรากฏโดยทั่วไปแล้วพบว่ามี ๓ รูปแบบ คือ เครือข่ายคู่ เครือข่ายแวดล้อมระหว่างบุคคลและเครือข่ายแวดล้อมที่ขยายออกไป ดังนี้[๓๐]

๑) เครือข่ายคู่ (Dyad Network) คือ เครือข่ายที่มีคนคนหนึ่งเป็นศูนย์กลางคนอื่นๆ ต่างไม่มีความสัมพันธ์กันแต่จะมีความสัมพันธ์เฉพาะกับศูนย์กลางเท่านั้น ลักษณะเครือข่ายดังแผนภาพที่ ๒.๓

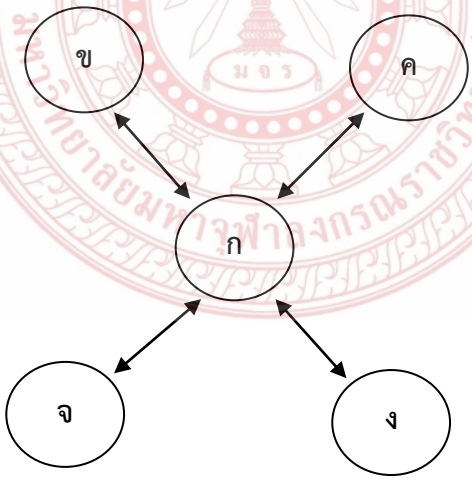

แผนภาพที่ ๒.๓ เครือข่ายคู่

---

[๓๐] สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, **เอกสารแนวคิดแนวทางและกรณีตัวอย่างการดาเนินงานศูนย์ประสานของเครือข่ายองค์กรชุมชน**, หน้า ๒.

๒) เครือข่ายแวดล้อมระหว่างบุคคลหรือเพื่อนบ้าน เป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กันแบบ ๒ ชั้น คือ เครือข่ายชั้นแรกกับเครือข่ายชั้นสอง ที่แต่ละคนในเครือข่ายต่างก็มีเครือข่าย สัมพันธ์ของตัวเอง อันเป็นเครือข่ายกับชั้นสองของคนที่อยู่ตรงกลาง ลักษณะเครือข่ายดังแผนภาพที่ ๒.๔

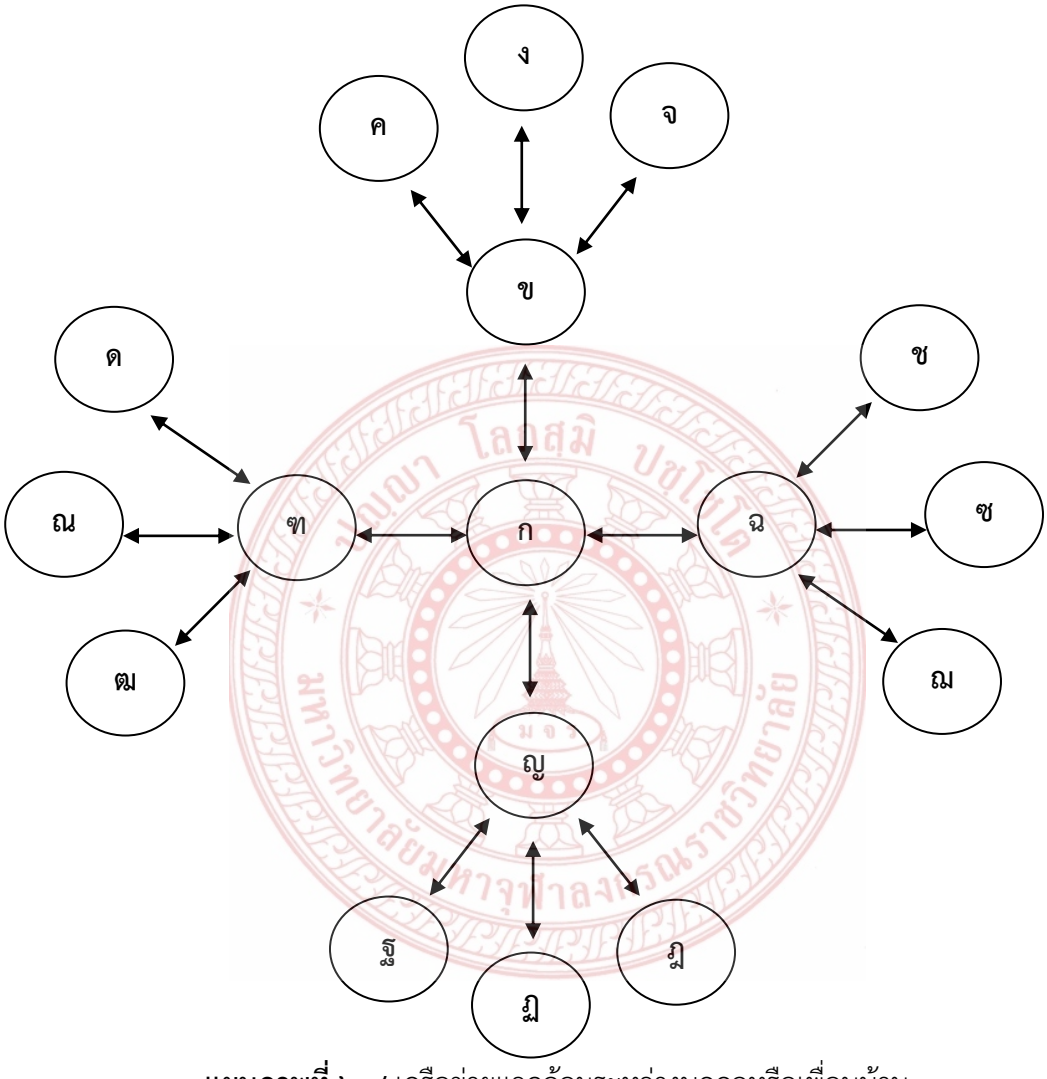

แผนภาพที่ ๒.๔ เครือข่ายแวดล้อมระหว่างบุคคลหรือเพื่อนบ้าน

๓) **เครือข่ายแวดล้อมที่ขยายออกไป** เป็นเครือข่ายที่แวดล้อมคนคนหนึ่งซึ่งอาจขยายออกไปได้โดยไม่จำกัด ผลกระทบของเครือข่ายแต่ละส่วนที่มีต่อสมาชิกแต่ละคนอาจลดลงไปเรื่อยๆ ซึ่งส่วนที่มีอิทธิพลต่อศูนย์กลางมากที่สุด ลักษณะเครือข่ายดังแผนภาพที่ ๒.๕

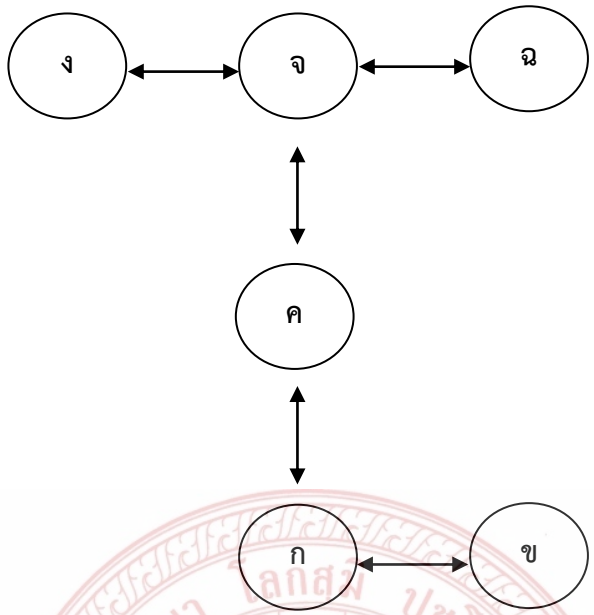

แผนภาพที่ ๒.๕ เครือข่ายแวดล้อมที่ขยายออกไป

รูปแบบตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างแกนกลางประสานงานกับสมาชิก

รูปแบบตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างแกนกลางประสานงานกับสมาชิกเครือข่ายมี ๓ รูปแบบ คือ เครือข่ายรวมศูนย์ เครือข่ายกระจายและเครือข่ายกระจายเชิงซ้อน ดังนี้

๑) **เครือข่ายรวมศูนย์** เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีความร่วมมือ ประสานงานและมีความสัมพันธ์กับศูนย์รวมหรือแกนกลางสูง แต่ความเป็นเครือข่ายกันระหว่างสมาชิกด้วยกันมีน้อยมาก หรือไม่มีเลย ลักษณะเครือข่ายดังแผนภาพที่ ๒.๖

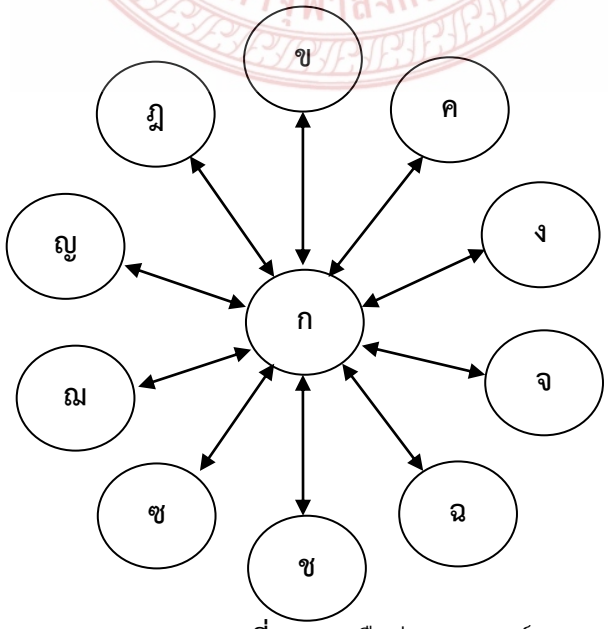

แผนภาพที่ ๒.๖ เครือข่ายรวมศูนย์

๒) เครือข่ายกระจาย เป็นเครือข่ายที่ศูนย์รวมหรือแกนกลางประสานงาน ตลอดจนสมาชิกมีการติดต่อสื่อสาร ประสานงาน ร่วมมือซึ่งกันและกัน กระจายการประสานงาน เชื่อมประสานสัมพันธ์กันในระหว่างสมาชิกด้วยกันและกับศูนย์กลาง ซึ่งศูนย์กลางจะคอยทำหน้าที่สนับสนุนอำนาจความสะดวกต่างๆ ให้กับสมาชิกเครือข่าย ลักษณะเครือข่ายดังแผนภาพที่ ๒.๗

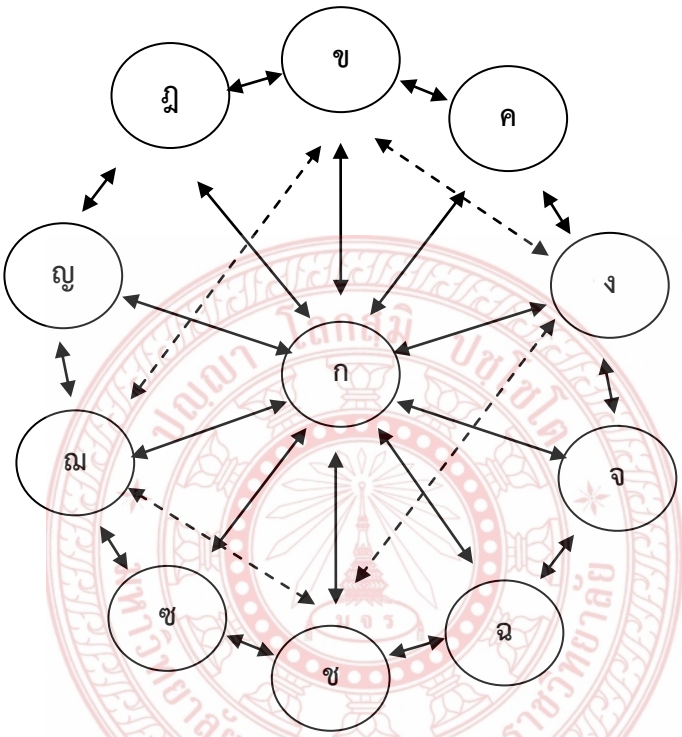

แผนภาพที่ ๒.๗ เครือข่ายกระจาย

๓) เครือข่ายกระจายเชิงซ้อน เป็นเครือข่ายที่ศูนย์รวมหรือแกนกลางกระจายอำนาจให้ สมาชิกเครือข่ายสามารถติดต่อ ประสานงาน ร่วมมือซึ่งกันและกัน และขยายการติดต่อไปยังสมาชิกอื่นๆ ซึ่งสมาชิกเหล่านั้นต่างก็เป็นเครือข่ายซึ่งกันและกัน มีลักษณะเป็นเครือข่ายเชิงซ้อนหลายชั้น โดยจะมีศูนย์กลางหรือแกนกลางทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานเครือข่ายหลายศูนย์กลาง ลักษณะเครือข่าย ดังแผนภาพที่ ๒.๘

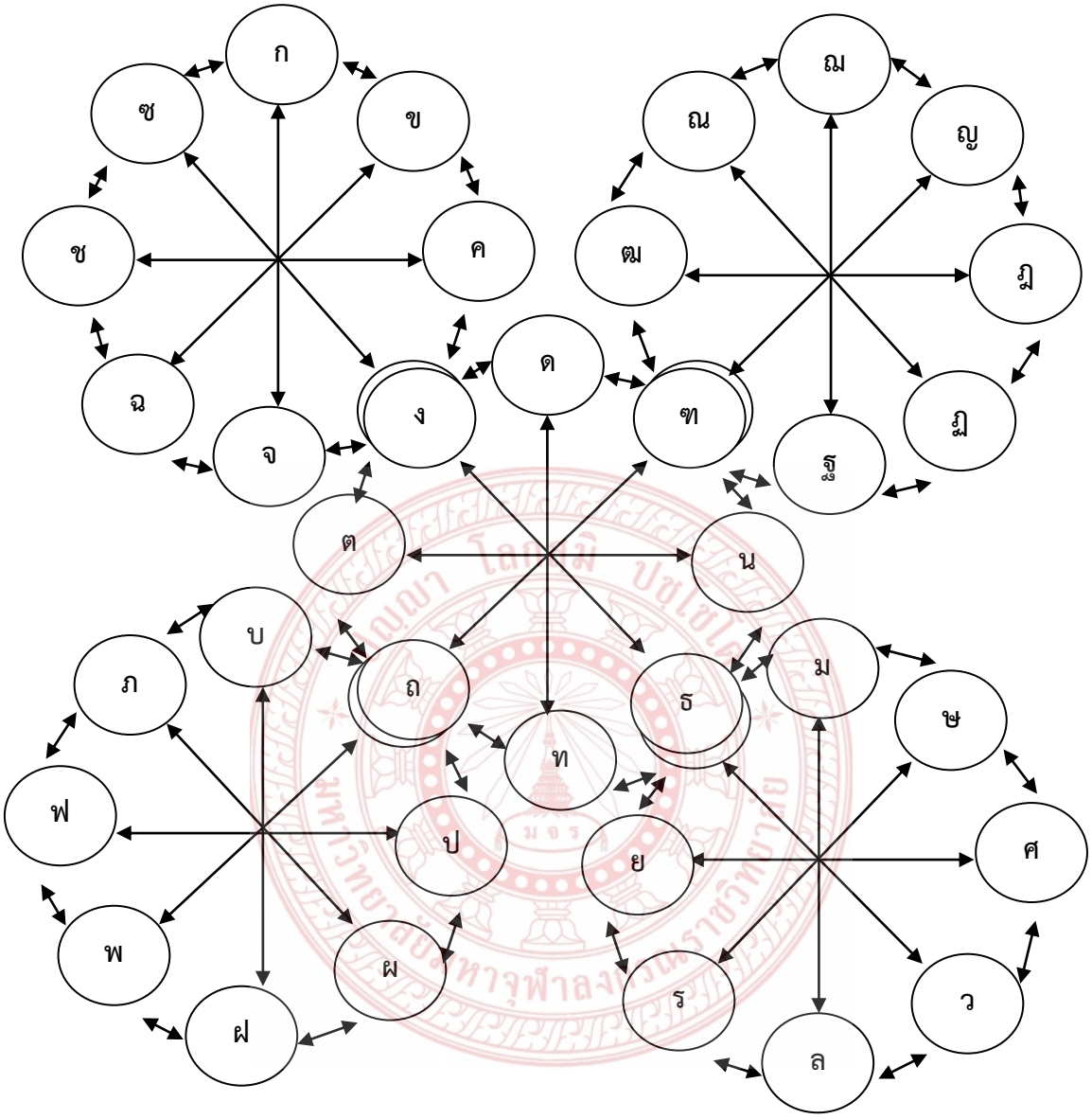

แผนภาพที่ ๒.๘ เครือข่ายกระจายเชิงซ้อน

รูปแบบตามลักษณะกิจกรรมของสมาชิกเครือข่าย

เมื่อพิจารณารูปแบบของเครือข่ายตามลักษณะกิจกรรมของสมาชิกที่รวมกันเป็นเครือข่าย พบว่ามี ๒ รูปแบบ คือ เครือข่ายกิจกรรมประเภทเดียวกัน และเครือข่ายกิจกรรมต่างประเภทกัน ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑) เครือข่ายกิจกรรมประเภทเดียวกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกดำเนินกิจกรรมประเภทเดียวกันมารวมตัวกัน ประสานงานช่วยเหลือเกื้อกูลให้ความร่วมมือกัน เช่น ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับจังหวัด ชมรมผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนระดับอำเภอ ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านระดับประเทศ เครือข่ายหมู่บ้านโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายตามรูปแบบ

นี้จะเป็นการดำเนินการในแนวราบ ในระยะแรกสมาชิกที่มารวมกันจะอยู่ในพื้นที่ละแวกใกล้เคียงกันก่อน เมื่อความร่วมมือได้ผลก็ขยายเครือข่ายให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น จนเป็นเครือข่ายที่มีสมาชิกมาจากเขตพื้นที่ที่แตกต่างกัน เช่น สมาชิกมาจากต่างตำบล ต่างอำเภอ เป็นต้น

๒) เครือข่ายกิจกรรมต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกต่างสาขาต่างกิจกรรมกันมาร่วมมือกัน หรือกิจกรรมที่มีผลสืบเนื่องกันมาร่วมมือประสานช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น เครือข่ายองค์กรการตลาดสินค้าชุมชน เป็นการรวมตัวกันของตัวแทนสมาคมผู้น าอาชีพก้าวหน้า ตัวแทนสมาคมผู้น าสตรีพัฒนาชุมชนไทย ตัวแทนสมาคมผู้น าอาสาพัฒนาชุมชนไทยกลุ่มอาชีพต่างๆ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อจัดทำตลาดสินค้าเป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิตของสมาชิกในเครือข่าย เป็นต้น

๒.๑.๕ ประเภทของเครือข่าย

การแบ่งประเภทของเครือข่ายสามารถแบ่งได้หลายหลักเกณฑ์ คือ การแบ่งตามความ ซับซ้อนของกลไกการทำงาน การแบ่งตามสถานภาพและบทบาทของสมาชิกการแบ่งตามระดับการ รวมตัวของสมาชิก การแบ่งตามลักษณะการเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย การแบ่งตามระดับความ สัมพันธ์กับศูนย์กลาง การแบ่งตามขนาดของเครือข่าย การแบ่งตามแหล่งกำเนิดของเครือข่าย การแบ่งตามลักษณะของสมาชิกที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย การแบ่งตามความสัมพันธ์กับรัฐบาลการแบ่งตามลักษณะของงาน การแบ่งตามกฎหมาย การแบ่งตามรูปแบบความร่วมมือระหว่าง สมาชิก การแบ่งตามคุณสมบัติของเครือข่าย การแบ่งตามวิชาชีพของสมาชิก และการแบ่งตาม ลักษณะกิจกรรมของเครือข่าย ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้[๓๑]

๑) การแบ่งตามความซับซ้อนของกลไกการทำงาน การแบ่งประเภทของเครือข่ายตามความซับซ้อนของกลไกการทำงาน เป็นการแบ่งโดย พิจารณาจากความซับซ้อนในการรวมตัวและขยายตัวของสมาชิกจากความซับซ้อนน้อยแล้วเพิ่มความ ซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ เครือข่ายชั้นเดียวกับเครือข่ายหลายชั้น โดยเครือข่ายชั้นเดียว เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมกันของสมาชิกเพียงระดับชั้นเดียว โครงสร้างไม่มี ความซับซ้อนมากนัก ซึ่งสมาชิกมีความสัมพันธ์กันแบบง่ายๆ และเครือข่ายหลายชั้น เป็นเครือข่ายที่ สมาชิกรวมกันในลักษณะของการขยายเครือข่ายออกไปหลายระดับหรือหลายชั้นซึ่งจะมีความสัมพันธ์ ที่ซับซ้อนหลายระดับ

๒) การแบ่งตามสถานภาพและบทบาทของสมาชิก การแบ่งประเภทของเครือข่ายตามสถานภาพและบทบาทของสมาชิกเครือข่าย แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ เครือข่ายแนวนอนกับเครือข่ายแนวตั้ง โดยเครือข่ายแนวนอน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมี ลักษณะคล้ายคลึงกัน เมื่อรวมเป็น

---

[๓๑] มหาวิทยาลัยบูรพา, **โครงการวิจัยและพัฒนาการส่งเสริมนวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ระยะที่ ๑**, หน้า ๓๑-๓๕.

เครือข่ายจะมีตำแหน่งและหน้าที่ทัดเทียมกัน ไม่มีใครมีอำนาจ เหนือกว่าใคร แต่ต่างนำศักยภาพของตนมาใช้ในการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างเต็มที่ และเครือข่ายแนวตั้งเป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีลักษณะแตกต่างกัน เมื่อรวมเป็นเครือข่ายสมาชิกจะมี ตำแหน่งหน้าที่แตกต่างกันออกไป เช่น สมาชิก แกนนำสมาชิกธรรมดา สมาชิกสมทบ เป็นต้น

๓) การแบ่งตามระดับการรวมตัวของสมาชิก การแบ่งประเภทของเครือข่ายตามระดับการรวมตัวของสมาชิกเป็นการแบ่งประเภทของ เครือข่ายตามลักษณะการมารวมกันเป็นเครือข่ายของสมาชิก ซึ่งมีระดับแตกต่างกันออกไปหลาย ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับกลุ่มหรือองค์กร ระดับบุคคล กับกลุ่มหรือองค์กร ระดับชุมชนและ ระดับสถาบัน เป็นต้น

(๑) เครือข่ายระดับบุคคล เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคลต่างๆ มารวมกันเป็นเครือข่าย

(๒) เครือข่ายระดับกลุ่มหรือองค์กร เป็นเครือข่ายที่สมาชิกเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มหรือองค์กรซึ่งไม่ใช่บุคคล

(๓) เครือข่ายระดับบุคคลกับกลุ่มหรือองค์กร เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคลต่างๆ กับกลุ่มหรือองค์กร ซึ่งเป็นคนละระดับกัน

(๔) เครือข่ายระดับชุมชนต่าง ๆ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยชุมชนขนาดต่างๆ

(๕) เครือข่ายระดับสถาบัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยสถาบันประเภทเดียวกัน

๔) การแบ่งตามลักษณะการเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย การแบ่งประเภทของเครือข่ายตามลักษณะการเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายเป็นการแบ่งโดย พิจารณาจากลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางกับสมาชิกว่าเป็นแบบใด ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ เครือข่ายรวมศูนย์ เครือข่ายกระจายศูนย์ เครือข่ายแบบผสมและเครือข่ายเชิงซ้อน

(๑) เครือข่ายรวมศูนย์ เป็นเครือข่ายที่มีศูนย์กลางเพียงศูนย์เดียว มีลักษณะเป็นแบบ การรวมอำนาจไว้ในศูนย์กลาง สมาชิกเป็นเพียงผู้ร่วมใช้บริการจากศูนย์กลางเท่านั้น หรือมีศูนย์กลางเป็นแม่ข่าย ส่วนสมาชิกเป็นลูกข่ายที่ต้องด าเนินงานตามแม่ข่าย เช่น คุรุสภา สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เป็นต้น

(๒) เครือข่ายกระจายศูนย์ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีอิสระในการดำเนินงาน แต่จะมีคณะกรรมการร่วมท าหน้าที่เป็นศูนย์กลางหรือประสานงานเครือข่าย

(๓) เครือข่ายผสม เป็นเครือข่ายที่มีโครงสร้างทั้งรูปแบบรวมศูนย์และกระจายศูนย์รวมกัน กล่าวคือ มีศูนย์กลางทำหน้าที่ประสานงานระหว่างสมาชิก แต่ให้สมาชิกมีอิสระในการ ติดต่อประสานงานกันได้โดยตรงอีกด้วย

(๔) เครือข่ายเชิงซ้อน เป็นเครือข่ายที่โครงสร้างเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถติดต่อประสานงาน ร่วมมือกันดำเนินงานภายในเครือข่ายได้โดยตรง โดยมีศูนย์กลางประสานงานหลายศูนย์

๕) การแบ่งตามระดับความสัมพันธ์กับศูนย์กลาง การแบ่งประเภทของเครือข่ายตามระดับความสัมพันธ์กับศูนย์กลาง เป็นการแบ่ง ประเภทของเครือข่าย โดยพิจารณาจากระดับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับศูนย์กลางของเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ เครือข่ายใกล้ชิด เครือข่ายรอง และเครือข่ายขยาย

(๑) เครือข่ายใกล้ชิด (Intimate Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วย สมาชิกที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุด

(๒) เครือข่ายรอง (Effective Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยสมาชิกที่บุคคล ผู้เป็นศูนย์กลางรู้จักคุ้นเคยน้อยกว่ากลุ่มเครือข่ายใกล้ชิด

(๓) เครือข่ายขยาย (Extended Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วย สมาชิกซึ่ง บุคคลผู้เป็นจุดศูนย์กลางไม่รู้จักโดยตรง แต่สามารถติดต่อสัมพันธ์โดยผ่านบุคคลในเครือข่ายใกล้ชิด อีกทีหนึ่ง

๖) การแบ่งตามขนาดของเครือข่าย

(๑) เครือข่ายขนาดใหญ่หรือเครือข่ายรวม (Total Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบ ด้วยสมาชิกเป็นจำนวนมาก เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งประเทศไทย ซึ่ง สมาชิกประกอบด้วยกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่างๆ มากกว่า ๗๐,๐๐๐ กองทุน ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย ซึ่งสมาชิกประกอบด้วย สหกรณ์การเกษตรทุกอำเภอ เป็นต้น

(๒) เครือข่ายขนาดเล็กหรือเครือข่ายย่อย (Sub Network) เป็นเครือข่ายที่มีขนาดเล็กกว่าเครือข่ายรวม มารวมกันเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ขึ้น เช่น กองทุนหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้านรวมกันเป็นเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล ผลิตภัณฑ์หนึ่งต าบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของแต่ละตำบลรวมกันเป็นเครือข่ายผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับอำเภอ เป็นต้น

๗) การแบ่งตามลักษณะของสมาชิกที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

(๑) เครือข่ายประเภทเดียวกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคล กลุ่มหรือองค์กรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

(๒) เครือข่ายต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีความแตกต่างกัน แต่มารวมกันเป็นเครือข่ายเนื่องจากมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

๘) การแบ่งตามลักษณะของงาน

(๑) เครือข่ายพื้นที่ (Area Network) เป็นเครือข่ายที่ด าเนินงานอยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดย กิจกรรมมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไป เช่น อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ต าบลเดียวกัน อ าเภอ เดียวกัน จังหวัดเดียวกัน ประเภทเดียวกัน เป็นต้น แต่รวมกันเป็นเครือข่าย

(๒) เครือข่ายกิจกรรม (Issue Network) เป็นเครือข่ายที่ด าเนินงานในกิจกรรมที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจจะครอบคลุมพื้นที่หลายหมู่บ้าน หลายต าบล หลายอ าเภอ หลายจังหวัด หลายประเทศ เป็นต้น

๙. การแบ่งตามรูปแบบความร่วมมือระหว่างสมาชิก

(๑) เครือข่ายไม่เป็นทางการ (Informal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมารวมกัน เป็นเครือขาย โดยไม่ต้องมีการลงนาม ไม่ต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่มา รวมกันด้วยความจริงใจ เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น เครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

(๒) เครือขายเป็นทางการ (Formal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมารวมกันภายใต้พันธะสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีการก าหนดโครงสร้าง กฎระเบียบของเครือข่าย บทบาทหน้าที่ของสมาชิกไว้อย่าง

๑๐) การแบ่งตามลักษณะของเครือข่าย การแบ่งประเภทของเครือข่ายตามลักษณะของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณา ลักษณะที่ส าคัญของเครือข่าย แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายกิจกรรมและ เครือข่ายทรัพยากร[๓๒]

(๑) เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีต่างๆ

(๒) เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายช่วยเหลือและร่วมมือกันทำกิจกรรมในลักษณะ เดียวกันหรือสนับสนุนส่งเสริมกัน

(๓) เครือข่ายทรัพยากร เป็นเครือข่ายที่ระดมและจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ภาคราชการ ภาคเอกชน เข้าไปส่งเสริมสนับสนุนการขาดแคลนทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ให้สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างที่คาดหวัง

---

[๓๒] สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, **เอกสารแนวคิดแนวทางและกรณีตัวอย่างการดาเนินงานศูนย์ประสานของเครือข่ายองค์กรชุมชน**. หน้า ๗.

๒.๑.๖ แนวคิดการสร้างเครือข่าย

Starkey (๑๙๙๗)[๓๓] เสนอแนวทางในการสร้างเครือข่าย ว่าควรดำเนินการดังนี้

๑) เชิญองค์กรและผู้มีส่วนได้เสียมาร่วมประชุม โดยมีหัวข้อการประชุมที่น่าสนใจ เกี่ยวกับ ผลประโยชน์ร่วม หรือเป้าประสงค์ที่เกี่ยวข้องกัน มอบหน้าที่ในการบริหารจัดการการ ประชุมให้กับบรรดาผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันรับผิดชอบ การหาข้อตกลงร่วมในกิจกรรมที่เป็นผลประโยชน์ร่วมดังกล่าว

๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย ทิศทาง กิจกรรมหลัก และคุณสมบัติ ของสมาชิกให้ชัดเจน โดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย เพื่อป้องกันการ ครอบงำจากกลุ่มคนบางกลุ่ม ทั้งนี้ควรมีการทบทวนเป็นระยะๆ เพื่อปรับให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม และความต้องการของสมาชิก

๓) จัดตั้งกลุ่มแกนของเครือข่ายที่ปวารณาตัวเข้ามาท าหน้าที่ประสานงาน จัดการ และส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิก ซึ่งต้องไม่ติดอยู่กับกิจกรรมประจำวันขององค์กรตัวเอง และกลุ่ม แกนต้องดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้บังเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ต้องมีการหมุนเวียนเปลี่ยนกลุ่ม ผู้นำเครือข่าย เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิก และป้องกันการผูกขาดอำนาจ

๔) ความรู้สึกมีส่วนเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่น มีส่วนอย่างสำคัญต่อ ความสำเร็จของเครือข่าย ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การเลือก กิจกรรมและวิธีการทำงานของเครือข่ายในลักษณะประชาธิปไตย

๕) เครือข่ายต้องมีวิธีการจัดหาและจัดการทรัพยากร เพื่อความมีประสิทธิภาพในการ ขับเคลื่อนกิจการของเครือข่าย และความสามารถในการพึ่งตนเอง ทรัพยากรนี้ไม่ได้หมายถึงเงินทุนเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมไปถึงคุณภาพของสมาชิก วิธีการจัดการแบบมีส่วนร่วม เทคโนโลยีการ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

๖) ทำให้เครือข่ายมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้เครือข่ายและผู้นำเครือข่าย ได้รับการสนับสนุน และความไว้เนื้อเชื่อใจจากสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังได้สามารถดำเนินงานได้ กว้างขวาง อาจมีชื่อและสัญลักษณ์ของเครือข่ายเพื่อให้เป็นที่จดจำได้ง่าย และอาจส่งข่าวสารไป ให้กับบุคคลเป้าหมายที่สามารถให้การรับรองเครือข่ายได้

๗) ควรสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย เพื่อเสริมให้เครือข่ายมี ความเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งมีได้ทั้งทางแนวราบ แนวตั้ง หรือในภูมิภาคต่างระดับกัน การ

---

[๓๓] อ้างใน มหาวิทยาลัยบูรพา, **โครงการวิจัยและพัฒนาการส่งเสริมนวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ระยะที่ ๑**, หน้า ๓๗-๓๘.

เชื่อมเครือข่าย ทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยการมีกิจกรรมร่วมกัน หรือเป็นตัวแทนร่วมกันในการ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง และการร่วมกันประสานงานการประชุม

๘) ควรมีการติดตามผลและประเมินผลเป็นประจำสม่ำเสมอและถี่ถ้วน โดยดูความสอดคล้องของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์ ความก้าวหน้าและความสำเร็จของเครือข่ายในแต่ละระยะ ทั้งนี้ควรให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดวิธีและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรมเครือข่าย และร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการติดตามและประเมินผล

๙) ควรมีการจัดหลักสูตรฝึกอบรมด้านการจัดการเครือข่ายให้กับองค์กรแกน และ ผู้นำเครือข่ายสม่ำเสมอ

๑๐) ควรเชื่อมโยงภายในเครือข่ายเหมาะสม เอื้อให้เกิดความเคลื่อนไหวของกิจกรรมและความแข็งขันของสมาชิก โครงการหรือกิจกรรมมีลักษณะกระจายอำนาจไปให้กับมวลสมาชิกที่ได้รับประโยชน์ การดำเนินงานของเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

Burke[๓๔] (๑๙๙๙) เสนอแนวทางการสร้างและพัฒนาเครือข่ายที่มุ่งรักษาความสมดุลระหว่าง ความต้องการของหน่วยงานสนับสนุนและเครือข่าย ดังนี้

๑) ปัจจัยนำเข้าจากภายนอก ประเด็นสำคัญที่สุด คือ อันตรายอันเกิดจากทรัพยากรจาก ภายนอกที่ให้ผลเสียมากกว่าผลดี การเปิดกว้าง และกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมสามารถช่วย ได้ การรวมศูนย์จะมีมาก ผ่านการจัดหาเงินอุดหนุน และเป็นการทำลายเครือข่าย จึงเป็นเรื่องสำคัญ ที่ต้องให้ตัวแทนกลุ่มมีความรับผิดชอบในการระดมทรัพยากรแทนที่หน่วยงานสนับสนุนจะเป็นหัวเรี่ยว หัวแรงในเรื่องนี้

๒) ความเป็นเอกภาพ รูปแบบที่ถูกออกแบบไว้ยากที่จะเติบโตได้ แต่ละเครือข่ายอาจไม่เหมือนกันต้องเปิดโอกาสให้เครือข่ายออกแบบของตัวเอง

๓) คำนิยาม เครือข่ายต้องนิยาม/กำหนดวัตถุประสงค์ และขอบเขตประเด็นหรือขอบเขต พื้นที่ของตัวเอง เครือข่ายจำเป็นต้องแน่ใจว่าไม่ซ้ำซ้อนหรือแข่งขันกับเครือข่ายที่มีอยู่แล้ว แต่จะ พัฒนาความสัมพันธ์ไปเชื่อมโยงกับสถาบันที่เกี่ยวข้อง

๔) ความเกี่ยวข้องในวงกว้าง ถ้าจะให้เครือข่ายอยู่รอด เครือข่ายต้องมีสมาชิกที่มีความมุ่งมั่นอยู่เป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายมากกว่า ๑ คน ต้องมีกลุ่มแกนของเครือข่ายที่คอยผลักดัน คนกลุ่มนี้ควรเป็นคนที่คอยกระตุ้นให้ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายมีอยู่อย่างต่อเนื่องและควรติดต่อสื่อสารกับสมาชิกที่ห่างหายไปให้บ่อยครั้ง สม่ำเสมอ มีการแบ่งงานให้กับสมาชิกร่วมรับผิดชอบ

---

[๓๔] เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๘-๔๐.

๕) การมีส่วนร่วม ปกติเครือข่ายประกอบด้วย สมาชิกขององค์กรพัฒนาเอกชน นักวิจัย องค์กรชุมชน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการส่งเสริมการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใกล้ชิด เพื่อให้แน่ใจว่าคนเหล่านี้ยังคงติดต่อและเอื้อประโยชน์ให้กันอยู่

๖) ความขัดแย้งภายใน สมาชิกเครือข่ายมักจะสงสัยระแวงกัน หรือมีวาระแฝงแปลกๆ ออกไป การเปิดเผย และการติดต่อสื่อสารที่ดีภายในเครือข่าย จะช่วยลดความตึงเครียดได้ ความเป็นประชาธิปไตย และกระบวนการตัดสินใจแบบใสสะอาด มีความสำคัญสำหรับการจัดการกับเรื่องนี้

๗) รางวัล การรับรู้ถึงความพยายามที่สมาชิกทุ่มเทให้กับเครือข่าย มีความสำคัญต่อการรักษาไว้ซึ่งความกระตือรือร้นของสมาชิก แต่ก็เป็นที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่เครือข่ายอาจมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเวลาผ่านไป กลุ่มแยกตัวออกไปตั้งใหม่ วาระที่สนใจเปลี่ยนไป สมาชิกลาออกหรือเข้ามาใหม่ คุณค่าของเครือข่ายอาจมาจากสายสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นบริเวณรอบๆ เครือข่าย

๘) ความยืดหยุ่น เครือข่ายต้องการกฎและความรับผิดชอบ แต่ต้องไม่ตายตัวมากเกินไป ความสามารถในการปรับมีความส าคัญต่อความยั่งยืนของเครือข่าย ขณะที่วัตถุประสงค์ของเครือข่าย ควรจะชัดเจน แต่ก็ต้องมีขอบเขตที่เครือข่ายสามารถเปลี่ยนแปลงได้

๙) ทำประสบการณ์ให้เป็นเรื่องเป็นราว ถ้าเครือข่ายเป็นการใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ การเรียนรู้ก็จ าเป็นต้องถูกท าให้เป็นเรื่องเป็นราว เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได

๑๐) การให้เงินอุดหนุน เครือข่ายไม่อาจดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเอง จำเป็นต้องใช้เงินและ ทรัพยากรอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงินในการทำงานของเครือข่าย แหล่งอุดหนุนเงินที่หลากหลายเป็นสิ่งจำเป็นใน การสร้างความยั่งยืนให้กับเครือข่าย

๑๑) ความถูกต้องตามกฎหมาย เครือข่ายต้องมีชื่อและมีการติดต่อเพื่อจัดตั้ง ชื่อเสียงเรียงนามของเครือข่าย การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับสูง และการประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ จะช่วยสร้างความยั่งยืนและพลังอ านาจของเครือข่าย

นอกจากนี้ Cohen & Uphoff (๑๙๘๐, p. ๒๑๙)[๓๕] ได้เสนอหลักการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ๔ ประการ ดังนี้

๑) การตัดสินใจ (Decision making) สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการริเริ่มตัดสินใจ ในการด าเนินงานของเครือข่าย

๒) การปฏิบัติการ (Implementation) สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อการ จัดสรรทรัพยากร การบริหารงาน การประสาน และการขอความช่วยเหลือ

---

[๓๕] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐-๔๓.

๓) การได้ประโยชน์ (Benefits) สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อการได้รับ ประโยชน์ เช่น รายได้ สิ่งของหรือความพอใจอื่น ทั้งที่เป็นส่วนของชุมชนและบุคคล รวมทั้งผลเชิง ลบที่ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นด้วย

๔) การประเมินผล (Evaluation) สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อการประเมินผลกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่าย การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ มีขั้นตอนที่ส าคัญ ๒ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การเตรียมการก่อนสร้างเครือข่าย เป็นขั้นตอนแรกเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนที่จะดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งมีกิจกรรมสำคัญหลายประการ ดังนี้

๑.๑ การสร้างความตระหนักในปัญหาและจิตสำนึกในการรวมตัวของผู้ที่จะร่วมเป็นสมาชิก เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของเครือข่ายและการเข้าร่วมกิจกรรม

๑.๒ การให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการร่วมเป็นสมาชิกอย่างชัดเจน ทั้งผลประโยชน์ของตนเองและผลประโยชน์ของชุมชน

๑.๓ การสรรหาแกนนำที่มีภาวะผู้นำเหมาะสม เพราะเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือหน่วยงาน สามารถจูงใจสถานศึกษาให้เป็นสมาชิกเครือข่ายได้

๑.๔ การประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้ทราบข้อมูลของเครือข่ายอย่างกว้างขวางชัดเจนและถูกต้อง สามารถนำมาใช้ประกอบในการตัดสินใจเข้าเป็นสมาชิกได้เร็วขึ้น

๑.๕ การเตรียมสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ไว้ให้พร้อมและเพียงพอ เพื่อให้การดำเนินงานของ เครือข่ายสะดวก รวดเร็วและดึงดูดคนให้เข้าร่วมสมาชิก

๑.๖ การติดต่อประสานงานกับบุคคล กลุ่มและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่าย เพื่อระดมพลังหรือศักยภาพมาใช้ในการจัดตั้งเครือข่ายให้ประสบความส าเร็จ

ขั้นตอนที่ ๒ การดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย มีกิจกรรมสำคัญ ดังนี้

๒.๑ การจัดประชุมผู้สนใจที่จะเป็นสมาชิกเครือข่าย เพื่อทำความเข้าใจในรายละเอียดต่างๆ และให้สมัครเป็นสมาชิก

๒.๒ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก เพื่อให้สมาชิกได้รู้จักกัน เกิดความสนิทสนม เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน พร้อมที่จะทำงานร่วมกันในเครือข่าย

๒.๓ การสร้างอุดมการณ์ร่วมระหว่างสมาชิก เพื่อสร้างความรัก ความผูกพัน และอุทิศตนใน การทำงานร่วมกับเครือข่าย

๒.๔ การร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ของเครือข่าย เพื่อให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่าย รัก หวงแหนเครือข่าย มุ่งมั่นที่จะดำเนินงานให้ เครือข่ายประสบความสำเร็จ

๒.๕ การร่วมกำหนดโครงสร้าง การบริหารจัดการระเบียบข้อบังคับของเครือข่าย โดยพิจารณาถึงความเหมาะสม ความสามารถที่จะนำไปใช้ปฏิบัติร่วมกันได้ เพื่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานและเพื่อให้สมาชิกยอมรับในความเป็นเครือข่าย

๒.๖ การคัดเลือกคณะกรรมการโดยสมาชิกเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานบริหารและจัดการ เครือข่าย ไม่ให้ผู้ใดผู้หนึ่งตั้งตัวเป็นผู้ประสานงานหรือบริหารและจัดการเครือข่าย เพราะสมาชิกจะ ไม่ยอมรับและเกิดปัญหาขึ้นในเครือข่าย

๒.๗ การร่วมกันกำหนดแผนและโครงการของเครือข่าย เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์และ เป้าหมายในการเข้ามาเป็นสมาชิกของเครือข่าย

๒.๘ การร่วมกันปฏิบัติงานตามแผนและโครงการที่ร่วมกันกำหนด เพื่อผนึกพลังของสมาชิก และนำไปใช้ในการดำเนินงานของเครือข่ายได้อย่างเต็มที่

๒.๙ จัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการปฏิบัติงานของแต่ละคนแต่ละฝ่ายหลาย ๆ ครั้งเพื่อ ทราบถึงความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

๒.๑๐ ร่วมกันสรุปบทเรียนจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เป็นองค์ความรู้ใหม่ของบุคคล เครือข่ายและองค์กร

๒.๑๑ น าองค์ความรู้ใหม่ไปทดลองและปฏิบัติร่วมกันจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย

๒.๑๒ แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกอย่างยุติธรรม

๒.๑๓ การประเมินผล เพื่อทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดตั้งเครือข่ายและเตรียมการ ปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒.๑.๗ เครือข่ายการเรียนรู้

ระบบการศึกษาในปัจจุบันนับเป็นการเรียนรู้แบบตลอดชีวิต มีเนื้อหาสาระที่ต้องเรียนรู้เป็นจำนวนมากตลอดเวลา โดยมี การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของมนุษย์ ให้เข้าสู่ระบบการสร้างบุคลากรให้คิดเป็น ทำเป็น และเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึง แหล่งความรู้ และค้นหาคำตอบที่ต้องการได้ด้วยตนเองในระยะเวลาอันสั้น โดยอาศัยระบบเครือข่ายการสื่อสาร และเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการพัฒนาเทคนิคการรับและส่งข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็ว เครือข่าย (Network) เป็นแนวคิดและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ตลอดจนชุมชนให้เกื้อกูลเชื่อมโยงกันโดยที่แต่ละฝ่ายต้องมีความเท่าเทียมกัน มีอิสระต่อกันสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง และพร้อมที่จะปฏิบัติงานร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน การมีความสัมพันธ์จะเป็นแบบเพื่อนร่วมงาน ประสานความช่วยเหลือกันและเป็นความสัมพันธ์เชิงแนวราบมากกว่าที่จะเป็นแนวดิ่ง ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นสัมพันธภาพของมนุษย์กับมนุษย์ที่ครอบคลุมทั้งการให้และการรับ และการเอื้ออาทรต่อกัน การก่อ

เกิดของเครือข่ายอาจพิจารณาได้ ๒ ทาง คือ เครือข่ายที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งดูได้จากความเป็นเครือญาติกัน การมีภูมิลำเนาถิ่นกำเนิดเดียวกัน การมีความเชื่อถือศรัทธาเหมือนกัน การมีปัญหาร่วมกัน และการมีความสนใจร่วมกันในงานหรือกิจกรรม เป็นต้น และเครือข่ายโดยการจัดตั้ง ซึ่งจะต้องมีผู้คอยกระตุ้นปลุกจิตสำนึกให้เกิดความคิดตระหนักถึงปัญหาของชุมชนร่วมกันและก่อให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มองค์กรขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักจะเป็นเครือข่ายในระบบราชการ เครือข่ายมีลักษณะเป็นวงจรเปรียบได้กับสิ่งมีชีวิตธรรมชาติของเครือข่ายจะต้องมีการเจริญเติบโตอยู่เสมอต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปและต้องมีการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของเครือข่ายเช่นเดียวกันกับสิ่งมีชีวิต

ดังนั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดกระทำต่อสิ่งเร้าหรือสาระการเรียนรู้ มิใช่เพียงรับสิ่งเร้าหรือสาระเข้ามาเท่านั้น ผู้เรียนต้องเป็นผู้สร้างความมายของสิ่งเร้า หรือข้อความความรู้ ที่รับเข้ามาด้วยตนเอง กระบวนการสร้างความหมายของสิ่งเร้าที่รับเข้ามาที่เป็นประสบการณ์เฉพาะตน (Personal experience) ซึ่งมีความแตกต่างกันและมีกระบวนการคิดที่แตกต่างกัน ดังนั้น การเรียนรู้ของบุคคลจึงเป็นกระบวนการที่แต่ละบุคคลต้องดำเนินการเอง เพราะกระบวนการสร้างความหมายเป็นกระบวนการเฉพาะตน

๒.๑.๗ ความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้

อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์, รหัน แตงจวง และสุกัญญา นิมานันท์[๓๖] อธิบายว่า เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง สภาพการเรียนรู้อย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการและระหว่างประเทศหรือทวีป ตลอดจนการรับรู้ข่าวสาร ผ่านสื่อการเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ทั้งประเภทสื่อบุคคลและสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเสียงและภาพเป็นต้น ที่จะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีผลต่อการดารงชีวิต การเปลี่ยนแปลงสังคมและคุณภาพชีวิตของคน

เอกวิทย์ ณ ถลาง[๓๗] เครือข่ายการเรียนรู้ คือ การที่ชาวบ้านรวมตัวกันขบคิดปัญหาของเขา รวมพลังแก้ปัญหาและหาผู้นำขึ้นมาจากหมู่ชาวบ้านด้วยกันเอง แล้วรวมตัวกันเพื่อมีอำนาจต่อรอง มีการต่อสู้ทางความคิด มีการเรียนรู้จากภายนอก มีการไปมาหาสู่กันเรียนรู้ ดูงานด้วยกันจนกระทั่งเกิดเป็นกระบวนการแก้ปัญหาได้ การทำมาหากินดีขึ้นเศรษฐกิจแต่ละครอบครัวดีขึ้น

---

[๓๖] อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ รหัน แตงจวง และสุกัญญา นิมานันท์, **ประสิทธิภาพของรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ด้วยสื่อบุคคล : กรณีศึกษาการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ในชุมชนชานเมืองเชียงใหม่**, (เชียงใหม่ : ม.ป.ท., ๒๕๓๖), หน้า ๑๗.

[๓๗] เอกวิทย์ ณ ถลาง, **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐).

กรมการศึกษานอกโรงเรียน[๓๘] อธิบายความหมายว่า การเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน โดยมีบุคคลที่มีความถนัดในด้านต่างๆ ซึ่งสามารถถ่ายทอดความรู้ให้บุคคลอื่นๆ ได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ[๓๙] เครือข่ายการเรียนรู้หมายถึงการประสานแหล่งความรู้และข้อมูลข่าวสาร การใช้ทรัพยากร และการปฏิบัติงานอย่างสอดคล้อง ตลอดจนระบบการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดการ เรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดและกระจายความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง และต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความต้องการของบุคคลและชุมชน

สนธยา พลศรี[๔๐] กล่าวถึงความหมายเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network) ไว้ว่า เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์การ และแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนเป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่และการประยุกต์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาชีพหรือทางสังคม

สรุปได้ว่า เครือข่ายการเรียนรู้เป็นแนวคิดและกระบวนการในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน องค์การ และหน่วยงาน ต่างๆ ให้เกื้อกูลและเชื่อมโยงกันเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและแบ่งปัน ความรู้และประสบการณ

๒.๑.๘ หลักสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้

การเรียนรู้ตลอดชีวิตควรเริ่มจากการมีส่วนร่วมของบุคคล องค์กรและชุมชนในการตระหนักถึงปัญหาและการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างเสริมประสบการณ์ การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน จนทำให้เกิดการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้สรุปหลักการสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

๑. การกระตุ้นความคิด ความใฝ่แสวงหาความรู้ จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

---

[๓๘]กรมการศึกษานอกโรงเรียน, **เอกสารเครือข่ายและการส่งเสริมเครือข่ายงานการศึกษานอกโรงเรียน**, (กรุเทพมหานคร : กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๐.

[๓๙]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **รายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในการระดมสรรพกำลังเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

[๔๐]สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน,** พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐).

๒. การถ่ายทอด แลกเปลี่ยน การกระจายความรู้ทั้งในส่วนของวิทยากรสากลและภูมิปัญญา ท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ

๓. การแลกเปลี่ยนข่าวสารกับหน่วยงานต่างๆ ของทั้งในภาครัฐและเอกชน

๔. การระดมและประสานการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อการพัฒนาและลดความซ้ำซ้อนสูญเปล่าให้มากที่สุด

การเรียนรู้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์มากขึ้นสำหรับบุคคลและความเจริญของชาติ ด้วยการเรียนรู้เป็นสื่อเชื่อมโยงกับข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้และทักษะซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จก็คือ การที่แต่ละบุคคลสามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือ ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ที่เหมาะสม เพื่อแก้ปัญหา และแสวงหาโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่วนเครือข่ายการเรียนรู้ก็เป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต เครือข่ายเป็นระบบการเชื่อมโยงระหว่างบุคคล หน่วยงาน องค์กร สถาบันเข้าด้วยกัน ทำให้สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ข้อมูลข่าวสาร ทรัพยากร ตลอดจนส่งเสริมการภารกิจให้มีผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒.๑.๙ ปัจจัยสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้

ในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้

๑) **สมาชิกของเครือข่าย** สมาชิกที่มีความพร้อมในการสร้างเครือข่าย ควรมีลักษณะสำคัญ บางประการ ดังนี้

๑.๑) มีจิตสำนึกในความเป็นเครือข่ายและความเป็นชุมชน ตระหนักในความสำคัญ มองเห็นคุณค่า เชื่อมั่นในการดำเนินงานแบบเครือข่ายว่าเป็นวิธีการที่ดี มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ ในการแก้ปัญหาและพัฒนาบุคคล กลุ่มบุคคล หรือหน่วยงาน ให้ประสบความสำเร็จ

๑.๒) มีพฤติกรรมการเรียนรู้แบบการเรียนรู้ร่วมกัน ชอบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ความคิดเห็นกับผู้อื่น ยอมรับในความหลากหลาย ความแตกต่างของความรู้และสิ่งต่างๆ ไม่ยึดถือ ตัวเองเป็นสำคัญเพียงฝ่ายเดียว

๑.๓) ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ ที่ดี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีและอย่างมีความสุข

๑.๔) มีภาวะผู้นำ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีความประพฤติที่เหมาะสม มีความ รับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เป็นที่ยอมรับของคนในหน่วยงาน สามารถจูงใจและเชื่อมโยงคนให้รวมกันเป็นเครือข่ายได้

๑.๕) มีความเป็นกัลยาณมิตร เป็นผู้มีความอ่อนโยน มีเมตตากรุณา เอื้ออาทรต่อผู้อื่น เชื่อถือและไว้วางใจได้ น่าคบหาสมาคมด้วย

๒) ผู้ดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย เป็นผู้ที่ดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งที่เป็นบุคคล และกลุ่มบุคคล ควรมีลักษณะสำคัญบางประการ คือ มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นหน่วยงาน ต่างๆ สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ มีประสบการณ์และทักษะในการ จัดตั้งเครือข่ายที่สามารถนำมาใช้ในการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ มีบุคลิกภาพดีน่าเชื่อถือและมี ความเป็นกันเองที่ทำให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกเครือข่ายไว้วางใจ ตัดสินใจเป็นสมาชิกและร่วมกันจัดตั้ง เครือข่าย นอกจากนี้มีประวัติความเป็นมาดี และเป็นที่ยอมรับของคนในหน่วยงานและเข้าร่วมเป็น สมาชิกเพื่อจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้รวมทั้งมีความเชื่อมั่นในวิธีการท างานแบบเครือข่ายโดยเชื่อว่า เครือข่ายการเรียนรู้ สามารถป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาบุคคล กลุ่มบุคคลหรือหน่วยงาน ให้ ประสบความสำเร็จได้ แม้ในการจัดตั้งจะเกิดปัญหาบางประการขึ้น ก็ไม่ย่อท้อ มีความมุ่งมั่นอย่าง แน่วแน่ที่จะจัดตั้งเครือข่ายให้ประสบความสำเร็จนำวิธีการแบบเครือข่ายมาใช้ในหน่วยงาน

๓) เทคนิควิธีการในการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ การจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ ต้องใช้ เทคนิควิธีการหลายประการจึงจะประสบความสำเร็จ ดังเช่น การสร้างความร่วมมือร่วมใจของสมาชิก ด้วยการให้ตระหนักในปัญหาหรือสถานการณ์ของหน่วยงาน และความสำคัญของการรวมตัวกันเป็น เครือข่าย การใช้แกนนำที่สถานศึกษายอมรับเป็นผู้ร่วมดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย การสร้างความ สัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก เพื่อให้สมาชิกเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน และมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ไว้วางใจ นอกจากนี้อาจใช้เทคนิควิธีการที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมมากที่สุด ทั้งในเรื่อง ความรู้ ประสบการณ์ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ไม่ให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ผูกขาดใน การเป็นผู้นำและการดำเนินกิจกรรมเพียงผู้เดียว และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสม เพื่อ เผยแพร่ความรู้และการจัดกิจกรรมต่างๆ

๔) การดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการ เป็นการดำเนินงานจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ที่มี การเตรียมความพร้อมของผู้ที่เกี่ยวข้อง สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และช่วงเวลาที่ เหมาะสม การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่บุคคล กลุ่มบุคคลหรือ หน่วยงานต่างๆ การสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้บุคคล กลุ่มบุคคล หรือหน่วยงานเป็นสมาชิกและร่วมกัน จัดตั้งเครือข่าย การจัดประชุมผู้สนใจเพื่อดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย และการดำเนินกิจกรรมของ เครือข่าย เพื่อบรรลุความสำเร็จร่วมกัน

๒.๑.๑๐ การจัดระบบบริหารและจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

การจัดระบบบริหารเครือข่าย (Network Organizing) และการจัดการเครือข่าย (Network Management) เป็นกิจกรรมสำคัญในการดำเนินงาของเครือข่าย ประสิทธิภาพของเครือข่ายและการ ดำรงอยู่ของเครือข่าย มีแนวทางในการดำเนินการ ดังต่อไปนี้[๔๑]

๑) การจัดผังโครงสร้างของเครือข่าย (Network Structure) ทั้งโครงสร้างของส่วนงาน ภายในเครือข่าย คณะกรรมการบริหารเครือข่าย ช่องทางการเชื่อมโยงและประสานงาน เพื่อให้ บุคลากรของเครือข่ายและบุคคลภายนอกได้รู้และเข้าใจในโครงสร้างของเครือข่าย บทบาทหน้าที่ของ ส่วนงานแต่ละส่วน บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการและช่องทางในการติดต่อประสานงาน ซึ่งช่วย ให้การบริหารและจัดการเครือข่ายมีประสิทธิภาพ

๒) การกำหนดระเบียบของเครือข่าย (Network Organization) เป็นการให้สมาชิกได้มี ข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับกฎระเบียบ กติกาหรือบรรทัดฐานทางสังคมของเครือข่าย เพื่อใช้ปฏิบัติ ร่วมกันในเครือข่าย กฎระเบียบหรือบรรทัดฐานจะทำให้สมาชิกเครือข่ายอยู่ร่วมกันได้ด้วยความ เรียบร้อยและอย่างราบรื่น

๓) การกำหนดสถานภาพและบทบาทของสมาชิกเครือข่าย (Status and Rule) เป็น การจัดวางตำแหน่ง และหน้าที่รับผิดชอบให้แก่สมาชิกของเครือข่ายแต่ละคนอย่างชัดเจนตามความ เหมาะสม

๔) การจัดระบบสารสนเทศ (Information System) เครือข่ายมีระบบจัดเก็บฐานข้อมูล ทั้งหมดของเครือข่าย และข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงาน เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้และ นำไปใช้ปฏิบัติงาน ระบบสารสนเทศของเครือข่ายควรเป็นระบบที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน เข้าถึงได้ง่าย และแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง

๕) การจัดระบบติดต่อสื่อสาร (Communication System) เครือข่ายต้องมีระบบการ ติดต่อสื่อสารที่ดี มีช่องทางในการแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความคิดให้แก่สมาชิก การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ การร่วมมือระหว่างสมาชิกและกับบุคคลทั่วไป ซึ่งจะช่วยในการประสานงาน สร้างความรู้ ความเข้าใจระหว่างสมาชิกและกับบุคคลทั่วไป และระหว่างเครือข่ายกับสมาชิกและระหว่างสมาชิก ด้วยกันอีกด้วย การจัดระบบติดต่อสื่อสารของเครือข่ายอาจใช้วิธีการพบปะกันโดยตรงตามกิจกรรม ในชีวิตประจำวัน เช่น ในกลุ่มเพื่อนบ้าน ในวัด ตลาดนัดหรือสถานที่ซึ่งเป็นที่รวมกิจกรรมของคนในหน่วยงานอื่นๆ การรวมกลุ่มสนใจ เช่น ผู้สนใจด้านอาชีพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้าน

---

[๔๑] มหาวิทยาลัยบูรพา, **โครงการวิจัยและพัฒนาการส่งเสริมนวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ระยะที่ ๑**, หน้า ๔๔-๔๖.

สุขภาพ เป็นต้น การจัดตั้งองค์กรร่วม (Umbrella Organization) เพื่อเชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นต้น

๖) การจัดระบบการเรียนรู้ (Learning System) หัวใจของเครือข่ายการเรียนรู้ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก เครือข่ายจึงต้องจัดระบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมและอย่างต่อเนื่องในลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกัน หรือการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีหลายวิธีและต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม เช่น การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติจริง การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม เป็นต้น

๗) การจัดระบบประสานงาน (Cooperation System) การประสานงานเป็นกลไกสำคัญ ของเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งเครือข่ายควรดำเนินการจัดให้มีระบบประสานงาน ในรูปแบบการสื่อสาร ระบบเปิดและการสื่อสารแบบสองทาง การมีช่องทางในการประสานงานทุกส่วนงาน ทุกคนที่มี ประสิทธิภาพรวดเร็วและต่อเนื่อง มีคณะกรรมการทำหน้าที่ประสานงาน มีการสร้างบรรยากาศการทำงานแบบสมานฉันท์และสอดคล้องกัน (Synchronize) เพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างและขัดแย้งระหว่างสมาชิกเครือข่าย และนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในระบบการประสานงานเครือข่าย

๘) การจัดระบบการวางแผน (Planning System) เครือข่ายการเรียนรู้ต้องมีระบบการ วางแผนแบบมีส่วนร่วม (Participation Planning) คือ ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนให้มาก ที่สุด เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางในการดำเนินงานไว้ล่วงหน้า เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย การวางแผนแบบมีส่วนร่วมทำให้การวางแผนมีความรอบคอบ เหมาะสมกับเครือข่าย ทำให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนและเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของแผนและมีส่วนร่วมในการนำแผนไปปฏิบัติต่อไป

๙) การจัดระบบพัฒนาสมาชิก สมาชิกของเครือข่ายเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากที่สุด ของเครือข่าย จึงต้องพัฒนาสมาชิกให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพียง พอที่จะดำเนินงานและดำรงรักษาเครือข่ายไว้ได้ การจัดระบบพัฒนาสมาชิกจึงมีความสำคัญในการ บริหารจัดการเครือข่าย ซึ่งมีแนวทางในการดำเนินงาน เช่น จัดทำฐานข้อมูลของสมาชิกทุกคน ตรวจสอบคุณลักษณะของสมาชิกทุกคน แล้วจัดแบ่งออกเป็นกลุ่มตามคุณลักษณะของแต่ละคนจัดทำหลักสูตรเพื่อพัฒนาสมาชิกในด้านต่างๆ จัดกิจกรรมพัฒนาสมาชิก และจัดให้มีส่วนงาน รับผิดชอบในการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายโดยตรงเพื่อดำเนินการอย่างจริงจัง

๑๐) การจัดระบบติดตามและประเมินผลงาน (Evaluation) การติดตามและประเมินผล งานเป็นการตรวจสอบเพื่อประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่าย ผลลัพธ์บรรลุเป้าหมายหรือไม่ เครือข่ายประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวมากน้อยเพียงใด ด้วยสาเหตุหรืออุปสรรคปัญหาใดบ้าง เครือข่ายการเรียนรู้จึงต้องจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลงานที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนั้นมีแนวทางในการบริหารจัดการและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้[๔๒]

๑) ขั้นการก่อรูปเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning network forming) เป็นการก่อตัวขึ้น โดยมีแนวทางสำคัญที่ควรดำเนินการ ๔ ประการ ได้แก่ การสร้างความตระหนักในปัญหาและการสร้างสำนึกในการรวมตัว การสร้างจุดรวมของผลประโยชน์ในเครือข่าย การแสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่าย และการสร้างแนวร่วมของสมาชิกเครือข่าย ถ้าเครือข่ายแห่งใดปฏิบัติได้ตามแนวทางดังกล่าว ก็เชื่อได้ว่าจะสามารถก่อตั้งเครือข่ายในชุมชนได้อย่างแน่นอน

๒) ขั้นการจัดระบบบริหารเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning network organizing) การจัดระบบบริหารเครือข่ายการเรียนรู้ที่จำนำไปสู่ความสำเร็จ มีองค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณา ๕ ประการ คือ การจัดผังกลุ่มเครือข่าย การจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย การจัดระบบการติดต่อสื่อสาร การจัดระบบการเรียนรู้ร่วมกัน และการจัดระบบสารสนเทศ ดังนั้นถ้าสามารถจัดระบบบริหารเครือข่ายได้ครบถ้วนดังกล่าว ผลที่ตามมาก็จะเป็นไปอย่างราบรื่น

๓) ขั้นการใช้เครือข่ายการเรียนรู้ (Learming network utilizing) การใช้ประโยชน์จากเครือข่ายการเรียนรู้จากการดำเนินงานด้านต่างๆ ที่สำคัญ ๕ ประการ ได้แก่ การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีกลางประสานงานร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในและภายนอกเครือข่าย การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนสารสนเทศและความรู้ของสมาชิกเครือข่าย และผู้สนใจการใช้เครือข่ายเพื่อให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนระดมทรัพยากรร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย การช้เครือข่ายเพื่อให้เป็นเวทีร่วมสร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ให้แก่สมาชิกทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย และการใช้เครือข่ายเพื่อให้เป็นเวทีสร้างกระแสผลักดันประเด็นใหม่ๆ ที่เป็นปัญหาของชุมชนและสังคม

๔) ขั้นการธำรงรักษาเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning network maintaining) การธำรงรักษาเครือข่ายเพื่อให้ดำเนินการไปสู่ความสำเร็จนั้น มีแนวทางปฏิบัติ ๖ ประการ ได้แก่ การจัดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง การรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย การกำหนดกลไกและการสร้างระบบแรงจูงใจให้แก่สมาชิกของเครือข่าย การให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง และการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

---

[๔๒] “แนวทางการบริหารจัดการและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้, สืบค้นใน: https://deep25292.wordpress.com/บทที่-๒/๒-๕-แนวทางการบริหารจัดการ, เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๐.

๒.๑.๑๑ ปัจจัยที่สนับสนุนระบบบริหารจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

การบริหารจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ นอกจากการจัดระบบบริหาร และจัดการที่ดีมีคุณภาพและเหมาะสมกับเครือข่ายแต่ละเครือข่ายแล้ว ยังมีปัจจัยสำคัญที่สนับสนุน การบริหารจัดการให้ประสบความสำเร็จอีกหลายประการ ดังนี้[๔๓]

๑) พันธะสัญญาที่เหนียวแน่นของสมาชิก (Commitment) คือ การที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น มีมิตรภาพและสายสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ รู้จักปรับปรุงพัฒนาข้อผูกพันให้เหมาะสมและยาวนาน ยึดมั่นในข้อตกลง มีความศรัทธาต่อกัน รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ให้ลงตัว ร่วมทุกข์ร่วมสุขและร่วมกันผนึกกำลังระหว่างสมาชิกและเครือข่าย ซึ่งเป็น ปัจจัยสำคัญที่สร้างพลังในการบริหารจัดการเครือข่ายและทำให้เครือข่ายประสบความสำเร็จ

๒) การระดมทรัพยากรมาใช้ได้อย่างเพียงพอ คือ การที่เครือข่ายสามารถจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงานมาใช้ได้อย่างเพียงพอ อาจจะด้วยความสามารถของสมาชิกเอง หรือด้วยการผนึกกำลังกับภาคีอื่นๆ ในด้านเงินทุน วัสดุ ครุภัณฑ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ เพราะทรัพยากรเหล่านี้เป็นสิ่งอำนวยความสะดวก ในการดำเนินงานของเครือข่าย ทำให้กิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายเป็นไปอย่างราบรื่น

๓) การเสริมสร้างพลัง (Empowerment) คือ การที่เครือข่ายสนับสนุนให้สมาชิกมีโอกาส ได้ใช้ความสามารถของตนเองเพิ่มพูนทักษะในด้านต่างๆ จนมีคุณภาพเพียงพอที่จะร่วมกันบริหาร จัดการเครือข่ายให้ประสบความสำเร็จ

๔) การพัฒนาอยู่ตลอดเวลา (Continuous Development) ปัจจัยที่สนับสนุนให้การ บริหารจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ประสบความสำเร็จประการหนึ่ง คือ การที่สมาชิกต้องมีการ ประเมินเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ ทั้งโครงสร้างในการบริหาร ระเบียบข้อบังคับ กลยุทธ์ในการทำงานสถานการณ์เกี่ยวกับสมาชิก สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ความสำเร็จตามเป้าหมายในแผนและโครงการ เป็นต้น เมื่อทราบว่ามีข้อบกพร่องและไม่เป็นผลดีต่อการดำเนินงานของเครือข่ายแล้ว ก็ต้องรีบ ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องนั้นให้หมดไป

๕) การใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสม กลยุทธ์ในการบริหารจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ให้ประสบ ความสำเร็จ มีหลายกลยุทธ์ เช่น กลยุทธ์การปลุกจิตสำนึกสาธารณะ กลยุทธ์การผนึกกำลัง และกลยุทธ์กระแสผลักดัน

---

[๔๓] มหาวิทยาลัยบูรพา, **โครงการวิจัยและพัฒนาการส่งเสริมนวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ระยะที่ ๑**, หน้า ๔๖-๕๒.

ทั้งนี้ลักษณะของเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จ มีดังนี้

๑) มีแกนนำและสมาชิกที่เข้มแข็ง สามารถดำเนินงานและขยายกิจการของเครือข่ายได้ และมีประสิทธิภาพ

๒) มีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของเครือข่าย ที่อาจจะเกิดจากสมาชิกหรือชุมชนท้องถิ่นที่ สมาชิกอยู่อาศัย หรือจากภายนอกชุมชน หรือจากการบูรณาการภูมิปัญญาทั้งสองได้อย่างเหมาะสมกับเครือข่าย

๓) มีสัมพันธภาพที่ดี เครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกและกับภายนอก ทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายราบรื่น เป็นที่ยอมรับและประสบความสำเร็จ

๔) การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก เครือข่ายมีช่องทางให้สมาชิกได้มีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถดำเนินการได้อย่างสะดวก ทำให้สมาชิกได้รับความรู้และประสบการณ์ตลอดเวลา

๕) การทำกิจกรรมและความต่อเนื่อง เครือข่ายสามารถคิดและดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเองสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ไม่ขาดตอน ไม่ต้องพึ่งพาจากภายนอก

๖) ทรัพยากรและการแบ่งปัน เครือข่ายมีทรัพยากรในการดำเนินงานอย่างเพียงพออาจจะ โดยการจัดหาของเครือข่ายเองหรือการแบ่งปันกับองค์กรและเครือข่ายอื่นๆ ทำให้เครือข่ายสามารถ ดำเนินกิจกรรมได้และมีประสิทธิภาพ

๗) การเรียนรู้และนวัตกรรม สมาชิกของเครือข่ายมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการต่างๆ สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรม ทั้งที่เป็นความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ประโยชน์ได้

๘) การสื่อสาร เครือข่ายสามารถสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับสมาชิกได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว ทำให้สมาชิกได้ทราบข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและเป็นประโยชน์

๙) การบริหารจัดการที่ดี เครือข่ายมีการบริหารจัดการที่ดี เหมาะสมกับการดำเนินงานของ เครือข่าย ทำให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

๑๐) ระบบการติดตามและประเมินงาน เครือข่ายมีระบบการติดตามและประเมินงานที่มี ประสิทธิภาพ มีฐานข้อมูลที่เกี่ยวกับเครือข่ายอย่างเพียงพอ สามารถให้การสนับสนุนช่วยเหลือสมาชิกได้ทันเวลาและเหมาะสม

ดังนั้น เครือข่ายที่ประสบความสำเร็จต้องมีสมาชิกและระบบความสัมพันธ์ที่ดี กระบวนการ มีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนการบริหารจัดการที่ดีและการขยายเครือข่าย ดังนี้

๑) สมาชิกและระบบความสัมพันธ์ที่ดี สมาชิกและระบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญเบื้องต้นที่ทำให้เครือข่ายประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน สมาชิกของเครือข่ายหมายรวมถึงสมาชิกทั้งหมดซึ่งประกอบด้วยสมาชิกทั่วไป ผู้นำและผู้บริหารจัดการเครือข่ายและ

พนักงานต่างๆ ของเครือข่าย สมาชิกของเครือข่ายและระบบความสัมพันธ์ที่ดีที่สนับสนุนให้เครือข่ายประสบความสำเร็จควรมีลักษณะดังนี้

(๑) สมาชิกมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกันที่จะรวมพลังกันเพื่อความสำเร็จร่วมกัน

(๒) สมาชิกมีผู้นำมีกลุ่มแกนนำที่มีภาวะผู้นำที่เหมาะสม เช่น มีวิสัยทัศน์ที่ดี มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ กล้าตัดสินใจและตัดสินใจได้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ สามารถจูงใจ และประสานงานได้ดี เป็นต้น

(๓) สมาชิกมีความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร สมานฉันท์ สามัคคีกันไม่แข่งขัน กันหรือขัดแย้งกัน เสียสละไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม

(๔) สมาชิกรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น มีพันธะสัญญาที่หนักแน่นและรักษาพันธกรณี มีความจริงใจ จริงจัง ศรัทธาต่อกันและกันและมีความมั่นคงต่อเครือข่าย

(๕) สมาชิกมีค่านิยมร่วมกัน มีความเข้าใจกัน ให้เกียรติกันและกัน มีความสัมพันธ์กันแบบพี่น้อง สัมพันธ์กันด้วยใจด้วยจิตวิญญาณไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์เพียงอย่างเดียว

(๖) การให้ความสำคัญแก่สมาชิกในด้านต่างๆ เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่าย และความผูกพันต่อเครือข่าย

(๗) มีการส่งเสริมให้สมาชิกได้แสดงบทบาทและโอกาส ในการตัดสินใจในกิจกรรมของ เครือข่ายด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่น

(๘) สมาชิกให้การสนับสนุน ส่งเสริมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีขวัญและกำลังใจที่ดีไม่ ท้อแท้หรือหมดกำลังใจโดยง่าย

(๙) การพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะต่างๆ ของสมาชิกให้มีความสามารถใน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายได้ด้วยตนเอง

(๑๐) ผู้นำกลุ่มแกนนำและสมาชิกมีความซื่อสัตย์สุจริต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่รับผิดชอบ งานเกี่ยวกับการเงินและการพัสดุต้องเป็นผู้ที่สมาชิกให้ความเชื่อถือและไว้วางใจ

๒) กระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกัน ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เครือข่ายเจริญเติบโตและประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน คือ กระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย ซึ่งควรมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

(๑) เครือข่ายมีลักษณะเป็นองค์กรแห่งความร่วมมือ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก ไม่ใช่การบังคับบัญชาหรือสั่งการ

(๒) เปิดโอกาสให้สมาชิก และผู้เกี่ยวข้องในเครือข่ายทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกิจกรรม อย่างกว้างขวาง ไม่ผูกขาดโดยบุคคลหรือกลุ่มคนเพียงคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

(๓) มีความสัมพันธ์แบบแนวราบ สมาชิกมีความสัมพันธ์แบบเท่าเทียมกันหรือเสมอภาค กันเคารพในศักดิ์ศรีของกันและกัน ไม่มีใครเหนือกว่าใคร

(๔) สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและอย่างสมำาเสมอ จนกลายเป็นวัฒนธรรม ของเครือข่าย

(๕) มีองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากเวทีของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และความสามารถในการ แสวงหาความรู้ร่วมกันของสมาชิก ไม่ใช่โดยการชี้นำของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

(๖) มีการเรียนรู้ที่เกิดจากผลของการปฏิบัติจริงหรือการทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่ใช่ผลของ การศึกษาจากชุมชนอื่นหรือบุคคลภายนอกเพียงฝ่ายเดียว

(๗) มีลักษณะเป็นการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้แบบธรรมชาติ ไม่ใช่เพราะการจัดตั้ง การถูกบังคับ หรือความเกรงใจ แต่เกิดจากจิตสำนึกร่วมกันของสมาชิกอย่างแท้จริงไม่ใช่การแสแสร้ง หรือแกล้งทำ

(๘) เครือข่ายมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอไม่ขาดตอน ทำให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมใน กิจกรรมเครือข่ายอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน

(๙) บรรยากาศในการดำเนินงานของเครือข่าย ส่งเสริมให้สมาชิกมีความกล้าและมั่นใจที่ จะร่วมในกิจกรรม ซึ่งเป็นบรรยากาศแบบกัลยาณมิตร เพิ่มพูนความรู้และทักษะให้สมาชิกอย่าง แท้จริง

(๑๐) มีเทคนิควิธีการที่นำมาใช้ในการเรียนรู้ร่วมกันหลายๆ วิธี เหมาะสมกับสมาชิกและ กิจกรรมที่จัดในแต่ละครั้ง ไม่ซ้ำซากอยู่เพียงเทคนิควิธีการเดียว

๓) การบริหารจัดการเครือข่ายที่ดี การบริหารจัดการเครือข่ายที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่สนับสนุนความสำเร็จของเครือข่ายซึ่งควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

(๑) มีวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ ระบบการบริหารจัดการ ที่เหมาะสมกับสภาพหรือลักษณะ ของเครือข่าย

(๒) มีกฎ ระเบียบ แนวทางการปฏิบัติของเครือข่ายที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

(๓) มีโครงสร้างในการบริหารเครือข่ายที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของเครือข่าย

(๔) มีทรัพยากรที่เหมาะสมและเพียงพอในการด าเนินงาน ทั้งบุคลากร เงิน วัสดุอุปกรณ์และอื่นๆ

(๕) มีระบบในการปกป้องคุ้มครองสมาชิกให้มีความมั่นคงและปลอดภัย รวมทั้งการจูงใจ การเสริมพลัง การสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่สมาชิก

(๖) มีการบริหารงานแบบประชาธิปไตย ที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหาร และการดำเนินงาน ยอมรับในเสียงข้างมาก เชื่อมั่นในอิสรภาพและเสรีภาพของสมาชิกมีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน เป็นต้น

(๗) มีการระดมทรัพยากรต่างๆ มาใช้อย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพ ไม่ปล่อยหรือละเลยให้สูญเสียไปโดยไม่นำมาใช้ประโยชน์ สามารถควบคุมปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกเครือข่ายได้

(๘) มีการปรับปรุงพัฒนาเครือข่ายตลอดเวลาตามสถานการณ์ ที่ไม่ยึดมั่นอยู่กับระบบ บริหารแบบใดแบบหนึ่งเพียงระบบเดียวหรือมีความสามารถในการปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ต่างๆ ได้อย่างดี

(๙) มีระบบการติดต่อสื่อสารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ทั้งภายในเครือข่ายและ หน่วยงานภายนอกเครือข่าย

(๑๐) มีระบบการติดตามและประเมินผลที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ เป็นระยะและสม่ำเสมอและนำผลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาเครือข่ายร่วมกัน

๔) การขยายเครือข่าย เครือข่ายจะเจริญเติบโตได้นั้นต้องมีการขยายเครือข่ายออกไปด้วยการหาพันธมิตรหรือสมาชิกเพิ่ม เพราะไม่เช่นนั้นแล้วเครือข่ายก็จะไม่เติบโตในเชิงปริมาณ แต่อาจจะถดถอยหรือลดจำนวนของสมาชิกลง และมีผลต่อการดำรงอยู่ของเครือข่าย ซึ่งการขยายเครือข่ายอาจดำเนินการได้ดังนี้

(๑) พยายามดำรงรักษาสมาชิกเครือข่ายที่มีอยู่ไว้ไม่ให้ละทิ้งเครือข่าย หรือไม่เลิกเป็น สมาชิกภาพของเครือข่าย

(๒) สร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคล กลุ่ม องค์กรอื่นๆ ทั้งที่มีอยู่ในชุมชนและภายนอก ชุมชน

(๓) ดำเนินงานในลักษณะของการเป็นเครือข่ายของความร่วมมือ ด้วยการเป็นพันธมิตร หรือภาคีกับบุคคล กลุ่ม องค์กรอื่นๆ ไม่ใช่เป็นคู่แข่งขันที่ต้องมีการแพ้ชนะ

(๔) การประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่บทบาทของเครือข่าย และความสำเร็จที่เกิดขึ้นไปสู่ บุคคล กลุ่มและองค์กรอื่นๆ ที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกของเครือข่ายเพื่อสร้างการยอมรับในเครือข่าย

(๕) ผู้นำ กลุ่มแกนนำและสมาชิกของเครือข่ายต้องช่วยกันขยายเครือข่ายไปสู่สมาชิก ใหม่ ทั้งโดยการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม

(๖) กฎ ระเบียบต่างๆ ของเครือข่าย เปิดโอกาสให้สมาชิกใหม่เข้าร่วมกับเครือข่ายได้ และมีขั้นตอนไม่ยุ่งยาก

(๗) ใช้การประชุม การสัมมนา การฝึกอบรมร่วมกัน เป็นเครื่องมือในการหาสมาชิกใหม่ ของเครือข่าย เพราะกิจกรรมข้างต้นจะนำไปสู่การร่วมมือกันในลักษณะเครือข่ายได้ง่าย

(๘) เปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาส กล่าวคือ เมื่อบุคคล กลุ่ม องค์กรหรือชุมชนประสบ ปัญหาหรือเกิดวิกฤติการณ์ขึ้น เครือข่ายต้องเข้าไปสนับสนุน ช่วยเหลือ ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นสมาชิกใหม่ของเครือข่ายได้

(๙) ให้บุคคล กลุ่ม หรือองค์กรที่เป็นเป้าหมายได้รู้และเข้าใจว่าถ้าหากมาร่วมเป็นสมาชิกใหม่ของเครือข่ายแล้วจะมีสถานภาพแบะบทบาทในเครือข่ายอย่างไร มีโอกาสที่จะพบความสำเร็จในการดำเนินงานอย่างไร

(๑๐) แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการหาสมาชิกใหม่โดยตรง เพื่อให้การขยายเครือข่าย เป็นไปอย่างเป็นรูปธรรม มีเป้าหมาย มีแผนงานและดำเนินงานอย่างจริงจัง

๒.๑.๑๒ การประเมินศักยภาพเครือข่าย

อาจพิจารณาได้ทั้งในแง่ปริมาณจำนวน หรือขนาดของ เครือข่าย หรือกลุ่มที่เข้าร่วม ในด้านคุณภาพ พิจารณาจากความหลากหลายของกลุ่มหรือองค์กรที่เข้าร่วม นอกจากนี้อาจพิจารณาจาก “ระบบ” ของการจัดการเครือข่ายองค์กรที่จะก่อให้เกิดความ ยั่งยืนยาวนานและ “ผลลัพธ์” ของการระดมสรรพกำลังขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่มีส่วนในการ สร้างความเข้มแข็งให้เกิดกับเครือข่าย และความเข้มแข็งที่เกิดขึ้นนี้ก็จะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงศักยภาพ ของเครือข่ายนั่นเอง การประเมินศักยภาพของเครือข่ายให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงปริมาณ สามารถใช้ได้กับการดำเนิน งานของเครือข่าย ทำให้เกิดแนวคิดกว้างในระดับกิจกรรมของเครือข่าย แต่ไม่ได้ครอบคลุมถึงเรื่อง ของประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องพิจารณาข้อมูลเชิงคุณภาพด้วย[๔๔]

กล่าวโดยสรุป การประเมินศักยภาพของเครือข่ายโดยทั่วไปอาจทำได้โดยการนำประเด็นจากองค์ประกอบความสำเร็จ และความเข้มแข็งของเครือข่าย มาสร้างหลักการ (เหตุผล) พร้อมกับ กำหนดมุมมอง

๒.๑.๑๓ ปัญหาของเครือข่าย

ในการดำเนินด้านเครือข่ายอาจจะประสบปัญหาต่างๆ ดังนี้[๔๕]

๑) การขาดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน โดยทั่วไปเครือข่ายจะเกิดขึ้นมาจากความต้องการ จำเป็นบางอย่างของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรจำนวนหนึ่ง ซึ่งความต้องการจำเป็นดังกล่าวจะถูกนำมา กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของเครือข่าย แต่ก็มีเครือข่ายบางแห่งไม่เคยมีการกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนไว้เลย เมื่อเครือข่ายไม่มีทิศทางวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน บุคคลหรือองค์กรสมาชิกที่มีความเข้มแข็งกว่าก็มีโอกาสเข้ามาครอบงำชักจูงเครือข่ายไปในทางที่เป็นประโยชน์เฉพาะกับบุคคล หรือองค์กรที่มีอำนาจมากกว่านั้นเอง นอกจากนี้การไม่มีวัตถุประสงค์ของเครือข่ายที่ชัดเจน

---

[๔๔] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕๒.

[๔๕] เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕๒-๕๕.

ยังทำให้การติดตามประเมินผลเครือข่ายเป็นไปได้ยาก เพราะไม่รู้ว่าจะวัดผลสัมฤทธิ์ของเครือข่ายที่ตรงไหน อีกทั้งเป็นการยากที่จะคงไว้ซึ่งประโยชน์ของมวลสมาชิก เครือข่ายลักษณะนี้ให้ผลต่อสมาชิกที่สามารถวัดได้นั้นน้อยมาก

๒) ความไม่เท่าเทียมกันของสมาชิก เครือข่ายที่มีสมาชิกหลากหลายประเภท หรือมีความ แตกต่างมากระหว่างฐานะ ขนาด ความเข้มแข็ง และสถานภาพอื่นๆ ของสมาชิกยากที่จะทำให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่ายโดยเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะความแตกต่างในลักษณะของการมีอำนาจเหนือกันตามลำดับชั้น องค์กรใหญ่ที่มีทุนมาก และมีผู้นำองค์กรที่มีความรู้สูง มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีแนวโน้มที่จะครอบงำองค์กรที่มีขนาดเล็กกว่า การมีความคิดและอุดมการณ์ในระดับต่างกันอาจเป็นประโยชน์ต่อเครือข่าย และกระตุ้นให้เกิดความกดดันในทางที่สร้างสรรค์และเกิดการถกเถียงกันอย่างมีชีวิตชีวาระหว่างสมาชิกเครือข่าย

๓) การครอบงำ เครือข่ายสามารถถูกครอบงำได้โดยง่ายจากองค์กร กลุ่มผลประโยชน์ หัวคะแนนนักการเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ นักวิชาการ หรือผู้มีอิทธิพลอื่นๆ บ่อยครั้งที่เครือข่ายเริ่มจากคนไม่กี่คนหรือองค์กรหนึ่งที่ต้องการหาคนที่มีใจตรงกันมาเป็นพวก สถานภาพสมาชิกและกิจกรรมเครือข่ายจึงเป็นไปตามความพอใจของกลุ่มผู้ก่อตั้งหรือกลุ่มที่มีอิทธิพลครอบงำเครือข่าย ความอิจฉาริษยาและความพอใจกันระหว่างบุคคลหรือองค์กร อาจนำไปสู่การแยกตัวออกมาอย่างเด็ดขาดของบางคนหรือบางองค์กร

๔) การรวมศูนย์และระบบราชการ การรวมศูนย์เกิดขึ้นเมื่อผู้ประสานงานของเครือข่าย เลขานุการ คณะทำงาน และคณะกรรมการ เริ่มควบคุมและดำเนินการเครือข่ายในนามของตนเอง มากกว่าการประสานงานและอำนวยความสะดวกให้กับกิจกรรมของสมาชิก การตัดสินใจถูกรวมศูนย์ และการติดต่อสื่อสารภายในเครือข่ายดำเนินการโดยเลขานุการเครือข่าย กิจกรรมเครือข่ายแบบ อิสระถูกมองว่าไม่ใช่เรื่องของเครือข่ายและไม่ได้รับการสนับสนุน เครือข่ายจำนวนมากที่เริ่มต้นแบบ ไม่เป็นทางการมักจะถูกรวมศูนย์การรวมศูนย์มักจะมีความสัมพันธ์กับความเป็น กิจกรรมสร้าง เครือข่ายระหว่างสมาชิกก็จะลดลง และสมาชิกที่แข็งขันของเครือข่ายก็เฉื่อยชาลง คนภายนอกอาจไม่ รู้สึกถึงปัญหาลักษณะนี้

๕) การขาดทรัพยากร บ่อยครั้งที่เครือข่ายประสบปัญหาอันเนื่องจากการขาดเงินทุนสำหรับ กิจกรรมและการประสานงานภายในเครือข่าย ขณะที่สมาชิกเตรียมที่จะสละเวลาให้กับการทำงานใน นามของเครือข่ายแต่ก็มักจะไม่มีทุนเพียงพอ ดังนั้นเครือข่ายต้องหาทุนเพื่อสนับสนุนการเดินทางของ สมาชิกที่จะมาร่วมในกิจกรรมของเครือข่าย มิฉะนั้นสมาชิกที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีเท่านั้นที่จะมา ร่วมในกิจกรรมของเครือข่ายอย่างสม่ าเสมอ สมาชิกที่ไม่มีทุนหมดสิทธิ์ที่จะทำได้

๖) การจัดการทรัพยากรของเครือข่าย เครือข่ายที่ได้รับเงินอุดหนุนมีแนวโน้มที่จะบริหาร เงินอุดหนุนตามรูปแบบที่แหล่งทุนต้องการ อย่างไรก็ตามการกระจายเงินต้องทำอย่างยุติธรรมและ เท่าเทียมกัน มิฉะนั้นอาจเกิดความอิจฉาริษยาและความไม่พอใจระหว่างสมาชิกได้

๗) ข้อมูลข่าวสารผิดๆ ในเครือข่าย ขณะที่เครือข่ายสามารถกระจายข้อมูลข่าวสารที่มีคุณค่าระหว่างบุคคลไปยังบุคคลต่างๆ ได้อย่างเสรี ข้อมูลข่าวสารบางเรื่องอาจเชื่อถือไม่ได้และบางเรื่องก็อาจผิดไปจากความเป็นจริงเลยก็ได้ถ้าไม่มีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้คนซักถาม หรือวิพากษ์วิจารณ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารภายในเครือข่าย ก็อาจทำให้ข่าวสารผิดๆ ถูกกระพือไปทั่วในหมู่เพื่อนฝูงระหว่างการประชุมเครือข่ายได้เป็นการยากที่สมาชิกเครือข่าย และผู้ประสานงานจะแยกแยะความแตกต่างระหว่างรายงานที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง

๘) การแข่งขัน เครือข่ายสามารถถูกกระทบจากการแข่งขันของเครือข่ายหรือองค์กรอื่นที่มี งานคาบเกี่ยวกันซึ่งอาจนำไปสู่การร่วมมือกัน แต่ก็อาจนำไปสู่การแข่งขันเพื่อให้ได้รับการยอมรับ การ สนับสนุนทรัพยากรและการเพิ่มจำนวนสมาชิกได้เช่นกัน แหล่งทุนสามารถใช้จำนวนเครือข่ายที่มีให้ เลือกเป็นข้ออ้างที่จะไม่ให้ทุนสนับสนุนกิจกรรมของเครือข่ายที่คล้ายคลึงกัน องค์กรที่มีทุนมาก เมื่อ ไม่ชอบเครือข่ายบางแห่ง ก็อาจใช้ความเป็นผู้อุดหนุนชักจูงสมาชิกให้ไปร่วมการประชุมของเครือข่าย อื่น นักวิชาการที่มีภารกิจมากมายมักมีเวลาน้อยที่จะให้กับการสร้างเครือข่าย และการแข่งขันก็ยังเป็น ตัวการสำคัญในการท าลายเครือข่ายเล็กๆ ที่มีทุนน้อยๆ อีกด้วย

๙) การแทรกแซงของแหล่งทุน แหล่งทุนมักใช้พลังทางการเงินของตนมามีอิทธิพลเหนือ นโยบายของเครือข่าย สมาชิกเครือข่ายมักจะถูกแทรกแซงโดยแหล่งทุนและตัวแทนของสถาบันเจ้าของทุน แกนนำของเครือข่ายมักไม่ค่อยจะโต้แย้งกับคนเหล่านั้นนัก ทั้งนี้ไม่เพียงแต่มุ่งให้เครือข่ายได้รับการอุดหนุนทุนเท่านั้น แต่ยังหวังความช่วยเหลือในอาชีพและในโครงการของตัวเองอีกด้วย ในกรณีร้ายแรง คือ แหล่งทุนสามารถปิดเครือข่ายได้โดยสิ้นเชิงโดยการตัดความช่วยเหลือ อิทธิพลของแหล่งทุนประเภทบุคคลและองค์กรจะมีน้อยลงถ้าเครือข่ายเปิดรับการช่วยเหลือจากแหล่งทุนหลายๆ แห่ง

๑๐) การติดตามและประเมินผล การติดตามและประเมินผลเครือข่ายมีค่อนข้างน้อยเนื่องจากธรรมชาติของเครือข่าย คือ ความไม่เป็นระบบ และมีโครงสร้างหลวมที่มุ่งเน้นความก้าวหน้าในอนาคต ไม่ใช่ประสบการณ์ในอดีต เครือข่ายที่มีการเคลื่อนไหวแข็งขัน มักมุ่งที่จะสร้างเครือข่ายและสร้างงาน มากกว่าจะสละเวลาและทรัพยากรมาคิดหน้าคิดหลัง เครือข่ายที่ไม่มีประสิทธิภาพก็ไม่อยากเสี่ยงต่อการเปิดโอกาสให้กับการวิพากษ์วิจารณ์แม้ว่ากระบวนการประเมินตนเองแบบไม่เป็นทางการจะเป็นเพียงการตรวจสอบและวิพากษ์ตนเองเท่านั้นก็ตาม แต่เครือข่ายที่ประสบความสำเร็จสูงก็ยังรู้สึกว่าไม่จำเป็นนัก ส่วนเครือข่ายที่ไม่ค่อยประสบความส าเร็จยิ่งรู้สึกถึงระดับเจ็บปวดทีเดียวว่าไม่จำเป็นเลยทีเดียว การประเมินผลเป็นเรื่องยาก เพราะอาจมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนในการ

ประเมิน อันเนื่องมาจากการวัดกิจกรรมที่มองเห็นโดยไม่สามารถทราบถึงการกระทำและสิ่งที่ได้รับอีกมากมายที่มองไม่เห็น (iceberg effect) หรือการวัดผลของการทำกิจกรรมโดยไม่ทราบว่าผลที่เกิดขึ้นไม่ใช่เป็นเพราะการปฏิบัติงานของผู้นำเครือข่าย แต่เป็นเพราะสิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากการปฏิบัติงานในรอบแรกและมีการเปลี่ยนจุดเน้นและวิธีการทำงาน รวมทั้งอาจมีการติดต่อและร่วมมือกันในภายหลังอีกครั้งหนึ่ง (snowball effect) โดยที่ผู้นำเครือข่ายไม่ทราบ

๑๑) ข้อจำกัดทางการเมือง เครือข่ายระดับชาติและเครือข่ายระหว่างประเทศต้องดำเนิน การภายใต้ขอบเขตทางการเมืองของประเทศหรือภูมิภาคนั้น ความไม่มั่นคงและการถูกควบคุมจึงเป็น เรื่องที่เกิดขึ้นทั่วไปในการทำงานของเครือข่าย ในบางประเทศการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่าง บุคคลจะถูกมองด้วยความเคลือบแคลงสงสัย และการติดต่อกัน การแจกจ่ายจดหมายข่าว การทัศนศึกษา การร่วมประชุมเชิงปฏิบัติต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาล การไม่มีความอดทนต่อการถูกกล่าวหาก็เป็นเรื่องธรรมดาเช่นกัน จึงเป็นเรื่องยากที่เครือข่ายจะกำหนดนโยบายของตนโดย ปราศจากการขัดขวางจากรัฐบาล

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม

๑. แนวคิดเกี่ยวกับสังคม

๑.๑ ความหมายของสังคม คำว่า “สังคม” (Society) คำในภาษาบาลี แยกออกเป็น ๒ คำ คือ “สัง” กับ “คม” สัง แปลว่า “ด้วยกัน พร้อมกัน ส่วนคำว่า “คม” แปลว่า “ไป, ดำเนินไป” เมื่อนำคำสองคำมารวมกันจึงมีรูปเป็น “สังคม” แปลว่า “ไปด้วยกัน ไปพร้อมกัน[๔๖] ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของสังคมไว้ ดังนี้

ประสาท หลักศิลา ได้ให้ความหมาย สังคม หมายถึง การที่มนุษย์พวกหนึ่งๆ ที่มีอะไรส่วนใหญ่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน เช่น ทัศนคติ คุณธรรม ธรรมเนียมประเพณี ได้มาอยู่ร่วมกันด้วยความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีความสัมพันธ์กันและมาอยู่ในเขตเดียวกัน[๔๗]

พัทยา สายหู ให้ความหมาย สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่ร่วมกันในอาณาบริเวณที่มีเขตกำหนด มีความสัมพันธ์อันเกิดจากการประพฤติปฏิบัติต่อกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มี

---

[๔๖] จำนง อดิวัฒนสิทธิ์, **สังคมวิทยาตามแนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

[๔๗] ประสาท หลักศิลา, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๔), หน้า ๕.

ความสัมพันธ์อันเกิดจากการประพฤติปฏิบัติต่อกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยอมรับแบบแผนและกฎเกณฑ์อย่างเดียวกันว่าเป็นวิธีที่เหมาะสมถูกต้องของกลุ่ม[๔๘]

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตสถาน กล่าวไว้ว่า สังคม คือ คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน[๔๙]

๑.๒ องค์ประกอบของสังคม องค์ประกอบของสังคมมนุษย์ นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ได้กำหนดไว้ ดังนี้[๕๐]

๑) การมีอาณาบริเวณที่แน่นอน (Territory) หมายถึง เมื่อคนมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มจะต้องมีดินแดนหรือมีอาณาบริเวณที่มีขอบเขตให้รู้กันภายในสังคมว่า ดินแดนหรืออาณาบริเวณของตนมีขอบเขตแค่ไหน ตรงไหนที่ไม่ใช่ดินแดนหรืออาณาบริเวณของตน

๒) การอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม (Group Living) หมายถึง ลักษณะการดำรงชีวิตของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสัตว์สังคม เพื่อประโยชน์แห่งการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างเป็นปึกแผ่น โดยธรรมชาติของสังคมมนุษย์มีลักษณะนี้อยู่แล้ว คือชอบอยู่รวมกัน ทั้งนี้ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social animal)

๓) การรู้ว่าใครเป็นพวกของตนหรือไม่ (Discrimination) หมายถึง สมาชิกของสังคมเดียวกันสามารถที่จะทราบได้ว่าใครเป็นพวกเดียวกับตน และใครไม่ใช่พวกเดียวกับตน เช่น ในสังคมชนบทที่มีสมาชิกของสังคมขนาดเล็ก รู้จักกันเป็นอย่างดี ซึ่งตรงข้ามกับสังคมเมือง

๔) การมีความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ (Relation and Interaction) หมายถึง การที่บุคคลมาอยู่รวมกันจำเป็นจะต้องมีสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์กัน แต่ถ้าไม่มีความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์กันจะเรียกว่าสังคมไม่ได้

๕) การมีการแบ่งหน้าที่ทำงานอย่างเป็นกิจจะลักษณะ (Division of tabor) หมายถึง การจัดสรรภารกิจให้สมาชิกทำตามความรู้ความสามารถ และความถนัดอย่างเป็นระบบและเป็นทีม สมาชิกที่อยู่ร่วมกันภายในสังคมจะต้องมีการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิกด้วย

๖) มีบรรทัดฐานคล้ายคลึงกัน (Social Norms) หมายถึง สมาชิกในสังคมนั้นต้องมีมาตรฐานในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกันหรือคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะในเรื่องกฎเกณฑ์ ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณี

---

[๔๘] พัทยา สายหู, **ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิฆเณศ, ๒๕๒๖), หน้า ๖๗.

[๔๙] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๓๗๑.

[๕๐] พิชัย ผกาทอง, **มนุษย์กับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑.

๑.๓ หน้าที่สำคัญของสังคมมนุษย์ มนุษย์เมื่อได้มาอยู่รวมกันเป็นสังคม มีการกระทำต่อกันทางสังคม เพื่อความอยู่รอดและความเจริญของสังคม จำเป็นจะต้องคำนึงถึงหน้าที่สำคัญไว้ดังนี้[๕๑]

๑) กำหนดระเบียบแบบแผนเพื่อให้คนในสังคมได้ใช้เป็นวิธีในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

๒) จัดให้มีการขัดเกลาทางสังคม เพื่อให้ผู้คนในสังคมปฏิบัติตนให้ถูกต้องเป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคมจะได้อยู่ร่วมกันได้ด้วยดี

๓) สร้างวัฒนธรรมและพัฒนาวัฒนธรรมของสังคมทั้งในวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ

๔) ผลิตสมาชิกใหม่ทดแทนสมาชิกเดิมที่ล้มตายไป เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ต่อไป

๕) ผลิต แจกแจงสินค้า และบริการ เพื่อสนองความต้องการของผู้คนในสังคม

๖) ให้บริการและสวัสดิการแก่สมาชิกในสังคม เช่น บริการทางด้านสุขภาพอนามัย

๗) ควบคุมสังคม เพื่อให้ผู้คนในสังคมดำเนินไปตามบรรทัดฐานของสังคม และอยู่อย่างสันติสุข

๘) จัดให้มีการติดต่อสื่อสาร สามารถถ่ายทอดความคิดติดต่อซึ่งกันและกันได้

๑.๔ โครงสร้างของสังคม คำกล่าวที่ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” มีการรวมตัวกันอยู่เป็นสังคม เพื่อให้สังคมดำรงอยู่และเจริญก้าวหน้า จำเป็นต้องมีหลักค้ำจุนหรือมีโครงสร้าง ถ้าได้โครงสร้างที่แข็งแรงก็จะช่วยให้สังคมนั้นเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ประชาชนในสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น แต่ประเด็นที่สำคัญ “ชีวิตของมนุษย์ในสังคมจะไม่สามารถเกิดขึ้นในทางที่ดีได้ ถ้าหากในสังคมนั้นปราศจากความยุติธรรม”

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า สังคมมนุษย์มีโครงสร้างของสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย[๕๒]

๑) องค์การสังคม (Social Organization) ได้แก่ กลุ่มคนประเภทต่างๆ ที่มีสถานภาพและบทบาทแตกต่างกัน

๒) สถาบันทางสังคม (Social institution) ได้แก่ องค์ประกอบของวัฒนธรรมในการอยู่รวมกัน เช่น กฎระเบียบของสังคม เพื่อให้สมาชิกปฏิบัติตาม

---

[๕๑]มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **มนุษย์กับสังคม**, (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐-๑๑.

[๕๒]สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐-๑๑.

๓) วัฒนธรรม (Culture) ได้แก่ แบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตซึ่งแต่ละสถาบันสังคมอาจจะไม่เหมือนกัน ซึ่งปัจจัยอาจเรียกว่า “กฎกระทรวง ข้อบังคับ หรือระเบียบ” เป็นต้น

๒. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

๒.๑ ความหมายของวัฒนธรรม คำว่า วัฒนธรรม มีความสำคัญและอยู่คู่กับสังคม เพราะวัฒนธรรมจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนที่อยู่ในสังคมนั้นๆ หากไม่มีวัฒนธรรมสังคมก็อยู่ไม่ได้หรือต้องล้มสลายไป และวัฒนธรรมยังช่วยทำให้สังคมมีระบบ เช่น วัฒนธรรมในชุมชน วัฒนธรรมในองค์กรต่างๆ

วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตที่ถือปฏิบัติหรือปรับเปลี่ยนสืบทอดกันมาตั้งแต่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานหรือส่วนที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายไว้คล้ายคลึงกัน ดังนี้

กลุ่มประชาสัมพันธ์สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เช่น การกินอยู่ การแต่งกาย และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต ซึ่งคนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา

พจนานุกรมฉลับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้นิยามความหมาย คำว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมพุทธศักราช ๒๔๘๕ วัฒนธรรมหมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน

ส่วนทางวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม หมายถึง พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นจากการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช่อยู่ในหมู่พวกของตน

จากความหมายที่หลากหลายของวัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงามทำให้เจริญก้าวหน้ามีระเบียบแบบแผน และสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามเงื่อนไขและกาลเวลา

วัฒนธรรม จึงเป็นคำรวมๆ หมายถึง แบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติของบุคคลซึ่งปฏิบัติกันอยู่ในสังคม และถ่ายทอดไปยังสังคมอื่นโดยสื่อต่างๆ เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวกับแบบอย่างภาษาพูด การทำเครื่องมือเครื่องใช้ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ อุตสาหกรรม กฎหมาย การปกครอง ศีลธรรม จรรยา ศาสนา ตลอดจนผลงานที่เกิดขึ้น เช่น อาคารบ้านเรือน เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เครื่องจักร รูปศิลปะ เหล่านี้เป็นต้น สรรพสิ่งในโลก ล้วนมีลักษณะรูปพรรณสัณฐาน มีอัตลักษณ์เป็นพิเศษ เป็นเครื่องบ่งชี้ให้รู้จักจำกันได้ วัฒนธรรมของสังคมมนุษยชาติก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีลักษณะอันเป็นจุดเด่นๆ บ่งชี้ให้ทราบถึงลักษณะของวัฒนธรรม ซึ่งมองแบบกว้างๆ ได้เป็น ๔ ประการ ได้แก่ วัฒนธรรมเป็นการรวมเอาปัจจัยหลายหลากที่มนุษย์สร้างขึ้น และแก้ไขปรับปรุงให้ดี

ขึ้นเข้าไว้ด้วยกัน วัฒนธรรมเมื่อนำเอาสิ่งแปลกใหม่เข้ามา ทำให้เกิดความสับสน แต่คุณภาพของวัฒนธรรมก็เพิ่มมากขึ้น วัฒนธรรมเป็นการสืบต่อจิตวิญญาณที่อยู่นอกเหนือวิทยาศาสตร์ จากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่ง และ วัฒนธรรมจะพบเห็นได้แต่เพียงในสังคมมนุษย์ทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นลักษณะเด่นและสำคัญแห่งวัฒนธรรมของมนุษยชาติ[๕๓]

๒.๒ ประเภทของวัฒนธรรม นักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยา แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ประเภท คือ[๕๔]

๑) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับทางด้านวัตถุ วัฒนธรรมประเภทนี้เน้นสิ่งที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ สิ่งของ หรือวัตถุที่มนุษย์ผลิตสร้างขึ้นมา เช่น เครื่องมือ รถยนต์ สิ่งก่อสร้าง อาคารบ้านเรือน โทรศัพท์ เป็นต้น

๒) วัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับทางด้านวัตถุ วัฒนธรรมประเภทนี้ เน้นสิ่งที่ไม่ใช่รูปธรรม กล่าวคือ เป็นนามธรรม ได้แก่ ภาษาถ้อยคำที่ใช้พูด ความคิด ค่านิยม ประเพณี ความเชื่อที่มนุษย์ยึดถือเกี่ยวกับศาสนา ลัทธิการเมือง และบางครั้งได้รวมเอากติกาการแข่งขันกีฬา ความชำนาญของผู้เล่น หรือผู้แข่งขัน แนวความคิดเกี่ยวกับยุทธวิธีของผู้แข่งขัน รวมทั้งพฤติกรรมที่เป็นที่มาของผู้แข่งขันและผู้ดูการแข่งขันเข้าไว้ในวัฒนธรรมประเภทนี้ด้วย

พระราชบัญญัติวัฒนธรรม พุทธศักราช ๒๔๘๕ ได้แบ่งวัฒนธรรมไว้ เป็น ๔ ประเภท คือ[๕๕]

๑) วัตถุนิยม (Material) เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เกี่ยวกับการกินดีอยู่ดี เครื่องนุ่มห่ม บ้านเรือน เครื่องใช้ไม้สอย โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุ สาธารณะสมบัติ การประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้เป็นการยกฐานะและความเป็นอยู่ของตนให้สูงขึ้น

๒) คติธรรม (Moral) เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากศาสนา ความขยันหมั่นเพียร ความประหยัด ความเสียสละ ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ การตรงต่อเวลา การใช้ปัญญาในทางที่ถูกที่ควร

๓) เนติธรรม (Legal) เป็นวัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณี ที่ยอมรับนับถือว่ามีความสำคัญพอกับกฎหมาย เช่น การรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองตามกฎหมายต่างๆ ที่ใช้บังคับในปัจจุบัน

---

[๕๓]ผู้ช่วยศาสตราจารย์บันเทิง พาพิจิตร, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๙-๑๖๔.

[๕๔]จุมพล หนิมพานิช, “สังคมและวัฒนธรรมไทย” ใน **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ ๑ – ๗**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๒.

[๕๕]ประชิด สกุณะพัฒน์, **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**, (กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญา, ๒๕๔๖), หน้า ๙.

๔) สหธรรม (Social) เป็นวัฒนธรรมทางสังคม หมายถึงคุณธรรมต่างๆ ทำให้คนเราอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน รวมทั้งระเบียบมารยาทที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคมทุกชนิด เช่น มารยาทในการไปร่วมงานมงคล มารยาทในการรับแขก มารยาทในการพูด มารยาทในการรับประทานอาหาร

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ[๕๖] ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ๕ สาขา ประกอบด้วย ตาม UNWSCO

๑) สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ วัฒนธรรมที่ว่าด้วยขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครอง กฎหมาย เป็นต้น

๒) สาขาศิลปะ ได้แก่ วัฒนธรรมในเรื่อง ภาษา วรรณคดี ดนตรี นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น

๓) สาขาช่างฝีมือ ได้แก่ วัฒนธรรมในเรื่องการเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเขิน การทำเครื่องเงินเครื่องทอง การจัดดอกไม้ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

๔) สาขาคหกรรมศิลป์ ได้แก่ วัฒนธรรมในเรื่องอาหาร การประกอบอาหาร ความรู้เรื่องการดูแลบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ความรู้เรื่องยา การรู้จักใช้ยา การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ความรู้ในการอยู่รวมกันเป็นครอบครัว เป็นต้น

๕) สาขากีฬาและนันทนาการ ได้แก่ วัฒนธรรมในเรื่องการละเล่น มวยไทย ฟันดาบสองมือ กระบี่กระบอง การเลี้ยงนกเขา การละเล่นพื้นบ้าน ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของไทยอย่างแท้จริง จะไม่เหมือนกับของต่างชาติถึงแม้จะเลียนแบบกันก็ไม่เหมือนกัน

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมอาจแบ่งได้เป็นหลายประเภทขึ้นอยู่กับว่าจะใช้เกณฑ์ใดในการแบ่ง อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะใช้เกณฑ์ใดในการแบ่งวัฒนธรรม แต่วัฒนธรรมทุกประเภทก็เป็นพฤติกรรมและสิ่งที่บุคคลในหมู่คณะผลิตขึ้นและการเรียนรู้จากกันและกัน รวมทั้งเป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ ด้วย

๒.๓ องค์ประกอบของวัฒนธรรม เพิ่มศักดิ์ วรรลยางกูร[๕๗] กล่าวว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ ๔ ประการ ดังนี้

---

[๕๖] สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาต, **เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญากับการสร้างสรรค์คุณค่าเพิ่มและมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ณ โรงแรมรามาการ์เด้น**, (กรุงเทพฯ : วันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๔๙), หน้า ๓.

[๕๗] เพิ่มศักดิ์ วรรลยางกูร, **ศิลปวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพฯ : วังอักษร, ๒๕๕๐), หน้า ๓๐-๓๑.

๑. องค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) ได้แก่ ผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปวัตถุ หรือสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสารและถ่ายทอด เช่น รถไถนา อาคารบ้านเรือน เครื่องจักร เป็นต้น

๒. องค์การ (Association of Organization) หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดระเบียบหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ มีวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินงานไว้เป็นที่แน่นอน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมซับซ้อน (เป็นองค์การที่ใหญ่ที่สุด) สมาคมอาเซียน หน่วยราชการ โรงเรียน วัด จนถึงครอบครัว (เป็นองค์การที่มีขนาดเล็กที่สุด และใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุด) โดยทั่วไป บุคคลมารวมกันเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์บางอย่างและวัตถุประสงค์ก็อาจจะเป็นเรื่องไม่ใหญ่โตก็ได้ เช่น สมาคมนักเรียนเก่า รวมกันเพื่อผดุงรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน หรืออาจจะเป็นเรื่องใหญ่ๆ เช่น รวมกันเพื่อป้องกันประเทศชาติให้พ้นภัย

๓. องค์พิธีการ (Usage) ได้แก่ วัฒนธรรมที่แสดงออกในรูปของพิธีต่างๆ ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งแสดงออกในรูปพิธีกรรม เช่น พิธีการแต่งงาน พิธีไหว้ครู พิธีอุปสมบท โดยพิธีเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพของสังคม เป็นต้น

๔. องค์มติ หรือความคิด (Concepts) ได้แก่ ระบบความเชื่อ แนวความคิด ความรู้ความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ อุดมการณ์ ทัศนคติ เช่น ความเชื่อทางศาสนา ความคิดทางการเมือง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ องค์วัตถุ องค์การ องค์พิธีการ และองค์มติ ซึ่งจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบต่างๆ ของวัฒนธรรมจะประสานปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำและก่อให้เกิดบูรณาการระหว่างบุคคลจนกลายเป็นแบบแผนที่ยอมรับในสังคม

๒.๔ ลักษณะของวัฒนธรรม เพิ่มศักดิ์ วรรลยางกูร[๕๘] กล่าวว่า วัฒนธรรม มี ๖ ลักษณะ ดังนี้

๑) เกิดจากการเรียนรู้ วัฒนธรรมไม่สิ่งที่ติดตัดมนุษย์มาแต่กำเนิด และไม่ใช่สิ่งที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้ เช่น การสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ย่อมแตกต่างไปจากรังของผึ้ง เพราะผึ้งสร้างรังขึ้นโดยสัญชาตญาณที่เป็นเองตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องมีการเรียนรู้หรือสั่งสอน แต่การสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู่ของสมาชิกในสังคมเท่านั้น

๒) เป็นมรดกของสังคม วัฒนธรรมเป็นผลของการถ่ายทอดและการเรียนรู้จากสมาชิกรุ่นหนึ่งสู่สมาชิกรุ่นต่อไป การถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่สมาชิกนั้นจะต้องใช้ระยะเวลายาวนาน เครื่องมือสำคัญสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมก็คือ ภาษา เพราะภาษาช่วยให้มนุษย์ได้แสดงความรู้สึกและสามารถเข้าใจผู้อื่นได้ ช่วยให้การถ่ายทอดวัฒนธรรมสืบต่อมา เป็นมรดกทางสังคม

---

[๕๘] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙-๓๐.

๓) เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต บุคคลที่เกิดในสังคมใด ก็จะเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมนั้น วัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน ซึ่งไม่อาจนำมาเปรียบเทียบกันได้ เพราะวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมย่อมมีความเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม เช่น วัฒนธรรมไทยก็มีแบบแผนการดำเนินชีวิตในลักษณะหนึ่ง ไม่ว่าในด้านการแต่งกาย อาหารการกิน ความเป็นอยู่ ส่วนวัฒนธรรมของชนชาติอื่น เช่น ชาวญี่ปุ่นก็มีแบบแผนการดำเนินชีวิตในอีกลักษณะหนึ่งที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมไทย

๔) เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ จากการที่มนุษย์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ หรือปรับปรุงของเดิมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น การประดิษฐ์รถยนต์ ทำให้ระยะเวลาในการติดต่อรวดเร็วขึ้น การขนย้ายสินค้าและการให้บริการรวดเร็วขึ้น ส่งผลทำให้เกิดการสร้างถนนจำนวนมากและยังส่งผลต่อสังคมในด้านอื่นๆ อีกด้วย

๕) มีลักษณะเป็นการแสดงถึงรูปแบบความคิด ในการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ วัฒนธรรมมีผลมาจากการช่วยกันกำหนดรูปแบบของความคิดในการแสดงพฤติกรรมของสมาชิกโดยสมาชิกรับรู้ร่วมกัน และประพฤติตามแนวความคิดนั้น เช่น คนไทยพบหน้ากันจะยกมือไหว้เป็นการทักทายซึ่งกันและกัน ส่วนชาวตะวันตกจะทักทายกันด้วยการจับมือ

๖) มิใช่เป็นของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ วัฒนธรรมเป็นของส่วนรวม ซึ่งเกิดจากการที่มนุษย์อยู่ร่วมกัน และสร้างรูปแบบในการดำเนินชีวิตในสังคมร่วมกัน วัฒนธรรมจึงไม่ใช่สิ่งที่สมาชิกในสังคมคนใดคนหนึ่งยอมรับและถือปฏิบัติเท่านั้น

ธีรศักดิ์ อัครบวร[๕๙] กล่าวว่า ลักษณะวัฒนธรรมโดยพื้นฐานจะมีธรรมชาติเช่นเดียวกันดังนี้

๑) วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติหรือไม่ใช่สัญชาตญาณ แต่เป็นผลรวมของความคิดของมนุษย์ที่เกิดจากการเรียนรู้ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แล้วรู้จักนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต นอกจากเรียนรู้จากธรรมชาติแล้ว มนุษย์ยังเรียนรู้วัฒนธรรมจากสังคมตนเอง จากครอบครัว เพื่อนฝูงและสถาบันทางสังคมนั้นๆ การเรียนรู้ทั้งหลายเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สร้างสรรค์วัฒนธรรมขึ้น

๒) วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นต่อๆ ไปไม่มีสิ้นสุด เป็นสมบัติส่วนรวมซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพชนร่วมกัน ทั้งนี้ เพราะมนุษย์รู้จักจดจำและศึกษาอดีต สามารถนำอดีตมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังได้ นอกจากนี้ มนุษย์ยัง

---

[๕๙] ธีรศักดิ์ อัครบวร, **กิจกรรมการศึกษา : เพื่อทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้**, (กรุงเทพฯ : ก. พลพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๓-๔๔.

สามารถใช้ภาษา ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดประสบการณ์ต่อกัน ทำให้มนุษย์สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมเป็นมรดกสู่คนรุ่นต่อๆ ไปได้

๓) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สังคมยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมนั้นๆ อยู่ร่วมกันได้ การกำหนดกฎเกณฑ์ การสร้างระเบียบปฏิบัติต่างๆ ก็เพื่อการดำรงคงอยู่ของสังคมนั้นๆ ดังนั้น สมาชิกทุกคนต้องยึดถือและปฏิบัติตามแบบฉบับของสังคมของตน

๔) วัฒนธรรมเป็นความพึงพอใจของมนุษยชาติ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เลือกที่จะปฏิบัติ หรือประพฤติ เช่น การบริโภค การแต่งกาย และการสร้างที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม

๕) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บูรณาการและปรับได้ มนุษย์สามารถปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของสังคมที่ตนไปเกี่ยวข้องและสามารถปรับวัฒนธรรมจากภายนอกให้เหมาะสมกับสังคมของตนได้ นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังเป็นบูรณาการของมนุษยชาติโดยส่วนรวม การหยิบยืม การซึมซับและการหล่อหลอมวัฒนธรรม วัฒนธรรมระหว่างท้องถิ่นหรือเผ่าพันธุ์ก็เป็นธรรมชาติที่เกิดจากความต้องการของมนุษย์ด้วยเช่นกัน

๖) วัฒนธรรมสิ้นสุด หรือตายได้ มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นเพื่อความผาสุกของมนุษย์เอง ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเปลี่ยนแปลงและคงอยู่ได้ตราบเท่าที่มนุษย์ หรือสังคมต้องการ วัฒนธรรมที่มนุษย์ หรือสังคมไม่ต้องการเป็นวัฒนธรรมที่พบจุดจบเรียกว่า วัฒนธรรมตาย (Dead Culture) จากลักษณะของธรรมชาติดังกล่าว จะเห็นว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เลื่อนไหลถ่ายทอดและเปลี่ยนแปลงได้ทั้งภายในกลุ่มชนเดียวกันหรือระหว่างท้องถิ่น ระหว่างชาติพันธุ์ การสืบทอดวัฒนธรรมของกันและกันนี้เอง เป็นปรากฏการณ์ที่สร้างอารยธรรมของโลกโดยรวม

นงเยาว์ ชาญณรงค์[๖๐] กล่าวว่า วัฒนธรรมมีลักษณะไม่อยู่นิ่ง ไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง เลิกร้าง สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ โดยผสมผสาน เลียนแบบและถ่ายทอดรับช่วง มีการเผยแพร่แลกเปลี่ยนจากแหล่งกำเนิดซึ่งอาจมาได้หลายทาง เช่น การเดินทางท่องเที่ยว ค้าขาย อพยพ ย้ายถิ่น การเกิดผลของสงคราม ถูกเข้าครอบครัว ถูกกลืน การเลียนแบบ การผสมผสาน การยอมรับนับถือศาสนา วัฒนธรรมมีการเจริญสูงสุด ทรงตัวอยู่ดำเนินสืบต่อมาและเข้าสู่การเสื่อมพ้นยุคพ้นสมัย แต่วัฒนธรรมบางอย่างก็ยังไม่เสื่อมสูญไป ยังสืบต่อเป็นมรดกสังคม และมรดกทางวัฒนธรรมบางอย่างเมื่อเสื่อมสูญไปแล้ว ก็อาจถูกฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ได้ โดยขึ้นอยู่กับค่านิยมและสภาพแวดล้อมทางสังคม

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมมีลักษณะดังนี้ เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ เป็นผลผลิตแห่งพฤติกรรม เป็นกระสวน หรือแบบแผนในการดำเนินชีวิต มีลักษณะเป็นการแสดงถึงรูปแบบของ

---

[๖๐] นงเยาว์ ชาญณรงค์, **วัฒนธรรมและศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕-๑๖.

ความคิด เป็นสัญลักษณ์ที่ตกลงกันในกลุ่ม เป็นสิ่งกำหนดรูปแบบของสถาบันต่างๆ ในสังคม วัฒนธรรมมิใช่เป็นของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะแต่เป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมมีจิตสำนึกร่วมเป็นเจ้าของ วัฒนธรรมไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางกรรมพันธุ์ หรือทางร่างกาย และวัฒนธรรมมีลักษณะไม่หยุดนิ่งสามารถเปลี่ยนแปลง เสื่อมสูญ ฟื้นฟูและสืบทอดเป็นมรดกของสังคมได้[๖๑]

๒.๕ ความสำคัญของวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตไม่ว่าวัฒนธรรมของสังคมใด เป็นความหลากหลายซับซ้อนในตัวมันเอง สังคมหนึ่งก็จะต้องมีวัฒนธรรมหรือวิถีการดำเนินชีวิตเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นเอกลักษณ์ของชาติเป็นตราประจำสังคม สาเหตุที่ทำให้สังคมต่างๆ มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันคือ

๑) ความคิดเห็นและการมองโลกต่างกัน จึงทำให้วัฒนธรรมแตกต่างกันไป ในเรื่องนี้จะเห็นได้ว่ามนุษย์ทุกแห่งของโลกต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ ความเชื่อ ศาสนา การปกครอง เศรษฐกิจ การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนการคบเพื่อนเหมือนๆ กัน แต่รูปแบบของสิ่งเหล่านี้จะแตกต่างกันไปตามความคิดเห็นและค่านิยมของแต่ละสังคม

๒) สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ต่างกัน จึงทำให้พบปัญหาแตกต่างกัน เช่นมนุษย์ที่อยู่ในเขตหนาวก็ต้องพบปัญหาต่างกับมนุษย์ที่อยู่ในเขตร้อน มนุษย์ที่อยู่บนภูเขาย่อมมีปัญหาต่างจากมนุษย์ที่อยู่ในที่ลุ่ม ด้วยเหตุนี้แต่ละสังคมจึงต้องคิดหาวิธีการแก้ปัญหาให้เหมาะกับสภาพแวดล้อม ในบางกรณีจะพบว่ามนุษย์ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่คล้ายกัน แต่ก็มีวัฒนธรรมที่ต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า การที่วัฒนธรรมจะมีลักษณะอย่างไรนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมแล้ว ความคิดเห็น การมองโลกแล้วยังขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาของแต่ละสังคม ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการกำหนดลักษณะของวัฒนธรรมดังที่จะเป็นในปัจจุบัน

นอกจากนั้น การทำนุบำรุงวัฒนธรรม เพื่อปรุงแต่งวัฒนธรรมของตนให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้นวัฒนธรรมใหม่ มีการปรับปรุงดัดแปลงวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ได้แก่ สภาพของดินฟ้าอากาศซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น ความเสื่อมของคุณภาพเนื้อดิน น้ำท่วม ลมพายุ ความแห้งแล้งและความหนาวจัด การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติดังกล่าว กระตุ้นให้มนุษย์ประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เช่น ผลิตปุ๋ยเพื่อทำให้เนื้อดินอุดมสมบูรณ์ ประดิษฐ์เครื่องปรับอากาศเพื่อขจัดความร้อนอบอ้าวของอากาศอันทำให้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ โดยเหตุที่มนุษย์มีเชาวน์ปัญญาสูง ความนึกคิดของมนุษย์จึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง กล่าวกันว่ามนุษย์เป็นทาสของความนึกคิดของตนเองอยู่ตลอดเวลาและความ

---

[๖๑] สมเดช นามเกตุ, **การปลูกฝังทางวัฒนธรรม (Cultural Cultivation)**, (ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังนานา, ๒๕๕๕), หน้า ๔๘.

นึกคิดนี้ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จำเป็นต้องแสวงหาสิ่งตอบสนองความต้องการของตนเองที่เพิ่มขึ้นโดยลำดับ เช่น คิดค้นสิ่งใหม่ๆ และวิธีการใหม่ๆ ขึ้นมา อันเป็นผลให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม สังคมมนุษย์ไม่อยู่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงสังคมอยู่ตลอดเวลา เช่น จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการแข่งขันกันสูงขึ้น ตลอดจนการขัดแย้งระหว่างชนชั้น (Class Conflict) เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาที่ทำให้มนุษย์หาวิธีการและสร้างระเบียบปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหายุ่งยากดังกล่าว ดังนั้น วัฒนธรรมของมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงไป การแลกเปลี่ยนหยิบยืมวัฒนธรรม มนุษย์ในสังคมต่างๆ มีการติดต่อสื่อสารอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ การคมนาคมติดต่อกันเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนหยิบยืมวัฒนธรรมจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง[๖๒]

๒.๖ หน้าที่ของวัฒนธรรม หน้าที่ของวัฒนธรรมที่สำคัญมีดังนี้[๖๓]

๑) เป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบันมนุษย์ สามารถแก้ปัญหาต่างๆ โดยอาศัยการก่อตั้งสถาบันต่างๆ ขึ้นมา สถาบันต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้มนุษย์จัดระเบียบพฤติกรรมของตนเองและการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมโดยมีวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน ตัวอย่างเช่น รูปแบบของครอบครัวของสถาบันครอบครัว เป็นต้น

๒) เป็นตัวกำหนดบทบาทความสัมพันธ์หรือพฤติกรรมของมนุษย์ ทั้งนี้ โดยผ่านกระบวนการอบรมให้รู้ระเบียบสังคม ซึ่งกลุ่มสังคมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มครอบครัว ซึ่งได้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมเกี่ยวกับบทบาทตามฐานะตำแหน่งของความสัมพันธ์ทางสังคม อาทิ แบบการมีครอบครัว แบบของการเลี้ยงดูบุตรหลาน และแบบของการแต่งงาน วัฒนธรรมอันเป็นตัวกำหนดแบบของความสัมพันธ์พฤตกรรมของมนุษย์นี้จะเป็นเครื่องชี้ทางและแนะแนว รวมทั้งกำหนดบทลงโทษและให้รางวัลแก่สมาชิกด้วย

๓) ทำหน้าที่ควบคุมสังคม การควบคุมสังคมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับการใช้ชีวิต การแสดงออกของบุคคลและสิ่งที่จะเกิดขึ้นหากไม่ปฏิบัติหรือประพฤติตามมาตรฐานที่ตั้งเอาไว้ โดยสังคมหรือกลุ่มของคน การควบคุมทางสังคมนี้อาจอยู่ในรูปที่เป็นทางการโดยอาศัยกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่วางไว้ หรือตรากฎหมายสามารถอ้างอิงและยึดถือเป็นหลักฐานยืนยันได้ทุกเวลา และการควบคุมที่ไม่เป็นทางการ อันได้แก่ ขนบธรรมเนียมและกฎศีลธรรม เป็นต้น

๔) ทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่แสดงว่า สังคมหนึ่งแตกต่างไปจากอีกสังคมหนึ่ง วัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ของสังคมเช่นเดียวกันกับบุคลิกภาพของบุคคลแต่ละคน ส่วนที่

---

[๖๒] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑-๖๓.

[๖๓] อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์ และคณะ, **การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระดับชุมชนในอาเซียน,** รายงานการวิจัย, หน้า ๓๐-๓๑.

เป็นนามธรรมของบุคลิกภาพก็คือความเชื่อ ความสนใจ ทัศนคติ ความรู้ ความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเปรียบได้กับวัฒนธรรมแบบไม่ใช่วัตถุของสังคม ส่วนที่มองเห็นได้ของบุคลิกภาพ เช่น รูปลักษณ์ การนุ่งห่มสวนใส่เสื้อผ้า ตลอดจนท่าทางการเดิน การพูด เป็นเสมือนวัฒนธรรมประเภทวัตถุธรรมของสังคม

๕) ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม เกิดความเป็นปึกแผ่น ความจงรักภักดีและอุทิศตนให้กับสังคมทำให้สังคมอยู่รอด ทั้งนี้ เพราะการมีลักษณะวัฒนธรรมเดียวกันของกลุ่มคนในสังคม ย่อมทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน มีจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของ จึงก่อให้เกิดความรักความหวงแหนและพร้อมที่จะปกป้องเพื่อให้วัฒนธรรมอันเป็นส่วนร่วมของตนยังคงอยู่ตลอดไป

๖) เป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างหล่อหลอมบุคลิกภาพทางสังคมให้กับสมาชิก บุคลิกภาพเป็นผลรวมความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายสภาพและการแสดงออกของจิตใจและประสบการณ์ทางวัฒนธรรม กล่าวคือ บุคลิกภาพของบุคคลส่วนหนึ่งเป็นผลเนื่องมาจากลักษณะทางชีวภาพ อันเป็นส่วนของกรรมพันธุ์ที่ได้จากยีนส์ (genes) ของบิดามารดา อีกส่วนหนึ่ง เป็นผลเนื่องมาจากการอยู่ร่วมติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น เพราะทำให้บุคคลได้รับการอบรมขัดเกลาทางสังคมจากกลุ่มและตัวแทนในการขัดเกลาที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม สิ่งที่ถ่ายทอด คือ แบบแผนหรือวิธีการและกฎเกณฑ์ในการดำเนินชีวิต ทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม

๗) ทำให้สมาชิกแต่ละสังคม ตระหนักถึงความหมายและวัตถุประสงค์การมีชีวิตของตน อันเป็นความหมายของสถานการณ์และที่เกี่ยวกับทัศนคติ ค่านิยม และจุดหมายปลายทาง การเรียนรู้ความหมายของสถานการณ์ ดังเช่น การยิ้ม การหัวเราะ แสดงความหมายถึงความเป็นมิตรไมตรีต่อกัน หรือการชูกำปั้นหน้าบึ้ง แสดงความหมายในทางตรงกันข้าม คือความไม่พอใจ ไม่เป็นมิตร เหล่านี้เป็นผลของวัฒนธรรม วัฒนธรรมแต่ละอย่าง มีวิธีการที่ละเอียดลออแตกต่างกันซึ่งช่วยอธิบายความหมายของแต่ละสถานการณ์ที่แตกต่างกันด้วย วัฒนธรรมอธิบายความหมายเกี่ยวกับทัศนคติ ค่านิยม และจุดหมายปลายทางของคน กล่าวคือบุคคลย่อมอยู่ในภาวะที่มีแนวโน้มที่จะรู้สึกและปฏิบัติด้วยวิธีการบางอย่าง (ทัศนคติ) โดยมีวัฒนธรรมเป็นตัวแบบที่กำหนดว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ดีงาม เป็นสิ่งที่น่าปรารถนา (ค่านิยม) ซึ่งกลายมาเป็นจุดหมายหรือสิ่งที่บุคคลพึงจะบรรลุถึงและเป็นสิ่งที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต

๘) สร้างหรือจัดแบบความประพฤติ เพื่อว่าบุคคลจะได้ปฏิบัติตามโดยไม่จำเป็นจะต้องคิดหาวิธีการประพฤติปฏิบัติโดยไม่จำเป็น ทั้งนี้โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดหรืออบรมให้รู้ระเบียบทางสังคมเกี่ยวกับบทบาท ความคาดหวัง บรรทัดฐานทางสังคมต่างๆ เป็นต้น

๒.๗ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดและลักษณะของวัฒนธรรมในสังคมต่างๆ โดยทั่วไป มีดังนี้[๖๔]

๑) ปัจจัยทางสภาวะแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ อันได้แก่ลักษณะภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศที่สังคมนั้นตั้งอยู่ ซึ่งมีผลทำให้คนในสังคมมีความคิด ค่านิยม บุคลิกภาพ อาชีพ ที่แตกต่างกันออกไป

๒) ปัจจัยทางชีวภาพของมนุษย์ อันได้แก่มนุษย์มีสมองที่มีคุณภาพเป็นเลิศ มีดวงตาที่ใช้ได้ดี มีอวัยวะที่ประกอบกันในการพูดและสื่อความหมายความเข้าใจต่อกัน มีแขนและมือที่มีความคล่องตัวในการใช้กระทำสิ่งต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะเป็นส่วนช่วยให้มนุษย์สามารถคิดและสร้างสรรค์วัฒนธรรมต่างๆ ขึ้นมาได้

๓) ปัจจัยทางวัฏจักรแห่งชีวิตของมนุษย์ตลอดช่วงชีวิติของมนุษย์ นับตั้งแต่เกิดขึ้นมาเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่จนกระทั่งตายไป จะต้องอาศัยปัจจัยและแนวทางในการปฏิบัติมากมาย จึงเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ช่วยผลักดันให้มนุษย์คิดสร้างวัฒนธรรมต่างๆ ขึ้นมา เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในช่วงต่างๆ เหล่านั้น

๔) ปัจจัยทางจิตใจของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการอันสืบเนื่องมาจากลักษณะทางกายภาพ เช่น ความหิวกระหาย ความต้องการทางเพศ ความต้องการพักผ่อน ความต้องการขจัดสิ่งที่ร่างกายไม่ต้องการ ตลอดจนการที่มนุษย์มีอารมณ์เกิดขึ้นในลักษณะต่างๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยผลักดันให้มนุษย์คิดสร้างสรรค์วัฒนธรรมขึ้น

๕) ปัจจัยทางสังคม มนุษย์ที่อยู่รวมกันในสังคมจะต้องมีการเกี่ยวข้องสัมพันธ์และปฏิบัติต่อกัน จึงทำให้มนุษย์คิดสร้างสิ่งต่างๆ ที่จะมาช่วยให้เกิดความสะดวกในการติดต่อเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เช่น ภาษา การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร สัญลักษณ์และสัญญาณต่างๆ

๒.๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของสังคมและวัฒนธรรม

๑. แนวคิด ทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม แนวคิด ทฤษฎีทางจิตวทิยาสังคมที่ควรได้นำเข้ามาเป็นแนวทางการสร้างรูปแบบหรือวิธีการให้ชุมชนในสังคม มีดังต่อไปนี้[๖๕]

๑.๑ ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่เป็นกรอบแนวคิดทางสังคมวิทยาที่มีข้อสมมติฐานที่ว่า สังคมเป็นระบบที่ซับซ้อนระบบหนึ่งที่มีองค์ประกอบต่างๆ หลายส่วนทำงานร่วมกัน จนเกิดความมีเสถียรภาพ (Stability) ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ มีองค์ประกอบของทฤษฎี ๒ ส่วน คือ

---

[๖๔] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

[๖๕] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑-๓๔.

๑) โครงสร้างสังคม (Social structure) ซึ่งเป็นรูปแบบอันถาวรที่เกิดจากความสัมพันธ์ของพฤติกรรมทางสังคม เช่น วิถีชีวิตภายในครอบครัวและระบบเศรษฐกิจ เป็นรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมประเภทหนึ่งที่เกิดจากพฤติกรรมทางสังคม โดยความร่วมมือระหว่างกันในครอบครัวจนเกิดเป็นระบบการผลิต การบริโภค การจำแนกแจกจ่าย และการบริการที่มีขนาดใหญ่ มีความเกี่ยวพันระหว่างกันทั่วทั้งสังคม

๒) หน้าที่ทางสังคม (Social function) เป็นส่วนที่ทำหน้าที่เชื่อมโครงสร้างสังคมแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน ทำให้สังคมทั้งระบบเกิดการประสานงานและทำงานร่วมกัน

แนวความคิดของทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ เกิดมาจากนักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ ชื่อ ออกุสต์ กองต์ ที่มองว่าการที่สังคมจะสามารถดำรงอยู่ได้นั้นจะต้องมีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงไปด้วยกันทั้งระบบ ต่อมานักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ ชื่อ เฮอร์เบิร์ด สเปนเซอร์ ได้เสนอแนวความคิดว่าสังคมมนุษย์นั้นมีลักษณะเหมือนกับโครงสร้างร่างกายของมนุษย์ (Human organism) ที่มีส่วนประกอบต่างๆ ทั้งภายในภายนอก แต่ละส่วนประกอบจะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

๑.๒ ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict theory) ทฤษฎีความขัดแย้งเป็นทฤษฎีที่มีรากฐานที่ว่า สังคมคือระบบที่มีลักษณะซับซ้อนของความไม่เท่าเทียมกัน (Inequality) และความขัดแย้ง (Conflict) ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคมเป็นทฤษฎีที่สนับสนุนให้มีทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่มีความสมบูรณ์ขึ้น กล่าวคือทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคมมีแนวความคิดว่าสังคมนั้นไม่ได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่สังคมนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งแยก (Division) อันเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม นักสังคมวิทยากลุ่มความขัดแย้งทางสังคมจะพยายามค้นหาว่าปัจจัยต่างๆ เช่น ชั้นทางสังคม เชื้อชาติ กลุ่มชน เพศ และอายุ มีความเกี่ยวพันกับความไม่เท่าเทียมของการกระจายทรัพยากรที่มีคุณค่าในสังคม ได้แก่ เงิน อำนาจ การศึกษา และเกียรติยศทางสังคมอย่างไร นอกจากนี้ นักวิชาการในกลุ่มความขัดแย้งทางสังคมจะมองว่า ในสังคมเกิดการแข่งขันกันเพราะในสังคมมีความขัดแย้งกันอันเนื่องมาจากคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมได้รับผลประโยชน์และผลตอบแทนที่ไม่เท่าเทียมกัน สิ่งตอบแทนและผลประโยชน์ที่คนในสังคมได้รับมีความแตกต่างกันออกไปตามตำแหน่งและหน้าที่ทางสังคม นักสังคมวิทยาในกลุ่มนี้ยังมองว่าสังคมมีความขัดแย้งกันอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นสาเหตุทำให้สังคมมีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงตามมา

๑.๓ ทฤษฎีสิ่งเร้า-การตอบสนอง หรือทฤษฎีการเสริมแรง ทฤษฎีสิ่งเร้า-การตอบสนองกล่าวว่า พฤติกรรมสังคมสามารถเข้าใจได้จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง สิ่งเร้า (Stimulus) หมายถึงเหตุการณ์ภายนอกหรือภายในที่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนไป พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนี้ เรียกว่า การตอบสนอง (Response) ถ้าการตอบสนองทำให้บุคคลเกิดความ

พึงพอใจก็เป็นการให้รางวัลหรือแรงเสริมแก่การตอบสนองของตน ปริมาณของแรงเสริมที่สัมพันธ์กับการตอบสนองจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมการตอบสนองนี้จะเกิดขึ้นหรือไม่

ดังนั้น ความแตกต่างของคนต่างชาติ ต่างภาษา ต่างสังคมและวัฒนธรรม เมื่อมาอยู่ร่วมกัน ต้องรู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือในทางกลับกัน เมื่อมีคนอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนย่อมเกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ความเข้าใจ ความสามัคคี การยอมรับซึ่งกันและกันจะเป็นหนทางให้ปัญหาต่างๆ สามารถแก้ไขได้ ต่อให้สังคมและวัฒนธรรมจะต่างกันก็ตาม หรือทัศนคติและความคิดในแต่ละคนแตกต่างกันก็ตาม การยอมรับของคนในสังคมและวัฒนธรรมนั้น ก็พร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดชุมชน เกิดสังคมและวัฒนธรรมที่พร้อมไปด้วยความสงบสุขตลอดไป

๒. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชน

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน ชุมชน คือ ถิ่นฐานที่อยู่ของกลุ่มคน ถิ่นฐานนี้มีพื้นฐานอ้างอิงได้ และกลุ่มคนนี้มีการอยู่อาศัยร่วมกัน มีการทำกิจกรรม เรียนรู้ ติดต่อ สื่อสาร ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาประจำถิ่น มีจิตวิญญาณ และความผูกพันอยู่กับพื้นที่แห่งนั้น อยู่ภายใต้การปกครองเดียวกัน

ชุมชน ใช้ในภาษาอังกฤษว่า “Community” ซึ่งมีรากศัพท์เก่าของอินโด-ยูโรเปียน (Indo-European) ๒ คำ คือ คำว่า “Mei” ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลง (Change) หรือการแลกเปลี่ยน (Exchange) สนธิกับคำว่า “Kom” หมายถึง ด้วยกัน (With) เป็น “Kommein” หมายถึง แบ่งปันโดยทั้งหมด[๖๖] กลุ่มคนที่อยู่อาศัยในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความศรัทธา ความเชื่อ เชื้อชาติ การงาน ความรู้สึกนึกคิดและความสนใจที่คล้ายคลึงกัน มีการเกื้อกูลการดำรงชีวิตร่วมกัน[๖๗] หมู่ชน กลุ่มคนที่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน[๖๘]

กลุ่มทางสังคมที่มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง มีจิตสำนึกร่วมกัน มีกิจกรรมร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน ผูกพันเอื้ออาทรกัน

---

[๖๖]อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วีสารทสกุล, **ประชาสังคม : คำ ความคิด และความหมาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

[๖๗]Oxford University, **Oxford Advanced Learne’s Dictionary**, ๔th Ed, Oxford : Oxford University Press, (First Edition for Thailand, ๑๙๙๔) P. ๒๓๓.

[๖๘]ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖) หน้า ๓๖๘.

ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะเครือข่าย ภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน[๖๙]

กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวกันและมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือการมีอาชีพร่วมกัน หรือการประกอบกิจกรรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน[๗๐]

กลุ่มคนที่ความคิดไปในแนวทางเดียวกัน และสามารถร่วมกำลังดำเนินกิจกรรมใดๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้[๗๑] กลุ่มบุคคลหลายๆ กลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือบังคับเดียวกัน มีการสร้างสรรค์กัน มีความใส่ใจร่วมกันและมีผลประโยชน์คล้ายๆ กันและมีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ มีวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง[๗๒] กลุ่มคนที่อาศัยในอาณาเขตเดียวกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความศรัทธา ความเชื่อ เชื้อชาติ การงาน มีความสนใจ และปฏิบัติตนในวิถีชีวิตประจำวันที่คล้ายคลึงกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน[๗๓]

ดังนั้น ชุมชน จึงหมายถึง พื้นที่ที่กลุ่มที่พักอาศัยของประชาชนในลักษณะใดก็ได้อยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นในเมือง หรือชนบท โดยในด้านกายภาพมีสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านการดำเนินชีวิตร่วมกัน เช่น ถนนหนทาง ไฟฟ้า ประปา วัด โรงเรียน เป็นต้น และคนกลุ่มนี้มีลักษณะทางสังคมตลอดจนกิจกรรมทางสังคม และเศรษฐกิจ บางอย่างร่วมกันชัดเจน และขอบเขตของชุมชนจะมีอาณาบริเวณที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นขอบเขตทางธรรมชาติ หรือขอบเขตที่สร้างขึ้นเองก็ตาม[๗๔]

๒.๒ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ความเป็นชุมชนคือความสามารถในการเชื่อมโยงติดต่อถึงกันของสมาชิก ทำให้รวมตัวกันเป็นชุมชนและดำรงรักษาไว้ได้ เมื่อพิจารณาจากความหมาย ลักษณะและองค์ประกอบของชุมชน พบว่า ความเป็นชุมชนมีลักษณะหลายประการ ดังนี้

---

[๖๙]ผศ.สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเอส. พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๐), หน้า ๖๖.

[๗๐]ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, **สำนึกไทยที่พึงปรารถนา**, (กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

[๗๑]กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, **คู่มือการบริหารกองทุนหมู่บ้าน**, (กรุงเทพมหานคร : ธันวาธุรกิจ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒.

[๗๒]พระสมุห์ชัชวาล ช่ำมะณี, **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดนไทย-ลาว จังหวัด เลย**, รายงานการวิจัย, (สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๖.

[๗๓]สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, **หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม รายวิชาการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม สค๓๑๐๐๓ ระดับมัธยมศึกษาตอน ปลาย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑) หน้า ๖.

[๗๔]อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์ และคณะ, **การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระดับชุมชนในอาเซียน,** รายงานการวิจัย, หน้า ๓๗.

๒.๒.๑ มีความหลากหลาย (Inclusion) ชุมชนประกอบด้วยองค์ประกอบที่แตกต่างกัน ไม่ได้มีเพียงมิติเดียวหรือองค์ประกอบเดียว ทำให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ มีจินตนาการและเอื้อให้เกิดการพัฒนากับคนรุ่นต่อๆ ไป ความหลากหลายของชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ ความหลากหลายของเรื่องต่อไปนี้

๑) ความหลากหลายของการรวมตัว ระดับการรวมตัวของคนในชุมชนแตกต่างกันออกไปตามระดับความพร้อมหรือลักษณะของกิจกรรมที่สนใจร่วมกัน เช่น กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ คณะกรรมการ สถาบัน สภา สหกรณ์ สหพันธ์ สมาพันธ์ เป็นต้น

๒) ความหลากหลายเชิงพื้นที่ เป็นความแตกต่างกันของพื้นที่ในการรวมเป็นชุมชน เช่น ละแวกบ้าน ย่าน หมู่บ้าน ตำบล ตรอก ซอย ถนน แขวง เขต หรือ ขอบเขตเชิงที่ตั้งของชุมชน เช่น ลุ่มน้ำ สายน้ำ คลอง นิคมสร้างตนเอง นิคมอุตสาหกรรม เขตพื้นที่ชายฝั่ง เป็นต้น

๓) ความหลากหลายของคนและกลุ่มคนที่รวมกันเป็นชุมชน เป็นความแตกต่างของสมาชิกของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพและบทบาททางสังคม เป็นต้น

๔) ความหลากหลายในรูปแบบของกิจกรรม เป็นความแตกต่างกันในกิจกรรมของชุมชนตามรูปแบบและความถนัดของสมาชิก กลุ่ม องค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มที่ให้ความสนใจในเชิงการรณรงค์เผยแพร่ก็จะมีกิจกรรมเฉพาะในเรื่องสื่อ กลุ่มที่สนใจในด้านการค้นคว้าความรู้ ก็จะมีกิจกรรมในด้านการวิจัย เป็นต้น

๕) ความหลากหลายในเชิงประเด็นความสนใจปัญหาต่างๆ เป็นความแตกต่างของสมาชิกในเรื่องความสนใจที่มีต่อปัญหาต่างๆ แตกต่างกันออกไป เช่น การสังคมสงเคราะห์ การออมทรัพย์ การอาชีพ การเกษตร การเมือง สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ความหลากหลายของชุมชนทำให้เกิดความแตกต่างในชุมชน ทั้งลักษณะการรวมตัว พื้นที่อยู่อาศัย ลักษณะของบุคคล กิจกรรมและความสนใจในเรื่องต่างๆ ความเป็นชุมชนจึงเป็นการรวมความหลากหลาย ความแตกต่างเหล่านี้เข้าด้วยกันหรือมีความเป็นเอกภาพในท่ามกลางความแตกต่างที่หลากหลาย ซึ่งผู้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เคารพในวิถีชีวิตของกันและกัน ไม่เกิดความขัดแย้ง ไม่เกิดความรุนแรงในสังคม[๗๕]

๒.๒.๒ ความร่วมกัน (Co-Operation) ความเป็นชุมชนอยู่ที่ความร่วมกันของคนหรือสมาชิกในชุมชน เช่น มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการกระทำร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารกัน (Communicate) และมีความเอื้ออาทรต่อกัน คนจำนวนมากที่ไม่มีอะไรร่วมกัน จะ

---

[๗๕]อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วีสารทสกุล, **ประชาสังคม : คำ ความคิด และความหมาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๑๒-๑๕.

ไม่รักกัน ไม่ทำอะไรร่วมกัน ไม่เรียนรู้ร่วมกัน จะไม่ใช่ชุมชนและไม่มีพลังที่จะแก้ไขปัญหาใดๆ เช่น คนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กันแต่ถ้าไม่มีอะไรร่วมกันก็ไม่ถือว่าเป็นชุมชน ดังนั้น ความเป็นชุมชนจึงเกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ มากมาย เช่น มีความเป็นชุมชนในครอบครัว มีความเป็นชุมชนในที่ทำงาน มีความเป็นชุมชนวิชาการ (Academic Community) มีความเป็นชุมชนสงฆ์ มีความเป็นชุมชนทางอากาศ เนื่องจากรวมตัวกันโดยใช้วิทยุ โทรศัพท์ ติดต่อสื่อสารกัน มีความเป็นชุมชนทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น[๗๖] สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี ที่ได้สรุปไว้ว่า ความร่วมกันของคนในชุมชนทำให้เกิดจิตวิญญาณ (Spirituality) ของกลุ่มและชุมชน ก่อให้เกิดความปีติ ความสุขและเกิดพลังอย่างมหาศาลในการรักษาเยียวยาชุมชน (Healing Power) นอกจากนี้ ยังทำให้เกิดผู้นำตามธรรมชาติและการจัดการซึ่งมีความเป็นผู้นำที่แท้จริง เพราะกระบวนการร่วมคิดร่วมทำหรือกระบวนการเกิดความเป็นชุมชนทำให้ภาวะผู้นำปรากฏออกมา ผู้นำธรรมชาติมีลักษณะที่สำคัญคือเป็นผู้มีปัญญา เห็นแก่ส่วนรวม ติดต่อสื่อสารกับคนอื่นได้ดีและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกทั้งมวล ผู้นำธรรมชาติจะมีหลายคน แล้วแต่ว่าจะเป็นผู้นำในเรื่องอะไร มีทั้งเพศชาย และเพศหญิง พบว่า ในกระบวนการธรรมชาติผู้นำจะเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เพราะธรรมชาติกับเพศหญิงหรือความเป็นแม่จะคู่กัน แต่ในเรื่องอำนาจผู้นำจะเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ซึ่งมักจะมีผู้นำเพียงคนเดียว และทำลายความเป็นผู้นำของคนอื่นเพราะกลัวจะเป็นคู่แข่ง ทำให้องค์กรหรือชุมชนอ่อนแอและไม่ยั่งยืน เพื่อเมื่อผู้นำที่ดีตาย ถูกโยกย้ายหรือเปลี่ยนแปลง องค์กรหรือชุมชนก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ แต่ในความเป็นชุมชนถ้าหากผู้นำตามธรรมชาติหลายคนทั้งหญิงและชาย องค์กรหรือชุมชนจะอยู่ในฐานะที่ดี มีการจัดการ มีความต่อเนื่องและยั่งยืน ความเป็นชุมชนแก้ปัญหาได้ทุกชนิด ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมืองและสุขภาพ[๗๗]

๒.๒.๓ มีจิตสำนึกแบบประชาสังคม (Civic Consciousness) คือคนในชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญของการเสียสละเพื่อสร้างสรรค์สังคมส่วนรวมโดยสมัครใจ อันเป็นจิตสำนึกสาธารณะของชุมชน มีความรักและตระหนักถึงชุมชนมากกว่าส่วนตนเอง ยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐาน ค่านิยม ไว้วางใจ เชื่อถือ ยอมรับกันและกัน ทำให้เกิดความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (Reciprocity) อดทน อดกลั้นต่อความขัดแย้ง (Tolerance) เปิดกว้างยอมรับในความหลากหลายความแตกต่างกันของคนในชุมชนและนำไปสู่ความร่วมมือในรูปแบบต่างๆ ขึ้นในชุมชน[๗๘]

๒.๒.๔ มีความผูกพัน (Bond) คนในชุมชนมีความสมานฉันท์ ความกลมเกลียว ความกลมกลืนของสมาชิกที่หลากหลายต่อกันบนพื้นฐานแห่งความร่วมมือและการมีส่วนร่วมด้วยสำนึกของ

---

[๗๖] ผศ.สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๗๑.

[๗๗] ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบลยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒-๑๖.

[๗๘] ผศ.สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**, หน้า ๗๑.

การเป็นสมาชิกของชุมชน หรือด้วยจิตสำนึกต่อความเป็นพลเมือง (Citizenship) ของชุมชน มีความสนใจและปรารถนาต่อชุมชนร่วมกัน (Love and Aspiration) ความผูกพันทำให้คนในชุมชนรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นองค์กรเครือข่ายซึ่งเป็นแหล่งพื้นฐานให้เกิดการถักทอความรัก ความเอื้ออาทรของคนในชุมชน เป็นกลไกสำคัญของการรวมพลังทางสังคม (Social Synergy) และการพัฒนาชุมชน[๗๙]

๒.๒.๕ มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ ชุมชนต้องไม่ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่แยกตัวออกจากชุมชนอื่น แต่สามารถเชื่อมโยงสัมพันธ์กับชุมชนอื่นได้ เพราะไม่มีชุมชนใดสามารถดำรงอยู่ได้เพียงลำพัง ต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กับชุมชนอื่นในลักษณะความร่วมมือ การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ของกันและกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อื่นๆ

๒.๒.๖ มีองค์ความรู้ (Knowledge) และความสามารถในการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ชุมชนมีความสามารถในการสร้างและสะสมองค์ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและกำหนดทิศทางข้างหน้าของชุมชนได้ด้วยสติปัญญาและภูมิปัญญาของคนในชุมชน องค์ความรู้นี้สามารถปรับใช้และเรียนรู้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ตลอดเวลา มีการจัดการความรู้ทั้งความรู้เก่า ความรู้ใหม่ ความรู้ภายในชุมชน ความรู้จากนอกชุมชน ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างเหมาะสม

๒.๒.๗ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คนในชุมชนมีความสนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนและชุมชนภายนอก มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่นๆ ด้วยการปฏิบัติหรือทำกิจกรรมร่วมกัน (Interactive Through Action) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันนี้ทำให้คนในชุมชนแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับชุมชนระหว่างกัน ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ของชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนตลอดเวลา ซึ่งเป็นพลังสำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

๒.๒.๘ มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ชุมชนมีกิจกรรมต่างๆ ให้สมาชิกปฏิบัติร่วมกันอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง กิจกรรมควรมีความหลากหลายไปตามลักษณะของกลุ่มคนในชุมชนและเป็นพลวัต คือเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง มีกิจกรรมที่ต่อเนื่องทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอไม่สิ้นสุด และเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญประการหนึ่งของความเป็นชุมชน

๒.๒.๙ มีระบบการติดต่อสื่อสารสาธารณะและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ (Public Communication and Network) ระบบการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพช่วยให้คนในชุมชนได้รับรู้ข่าวสารจากภายในและภายนอกชุมชน ทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู่กันในชุมชนเป็นไปอย่างสะดวก

---

[๗๙] อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วีสารทสกุล, **ประชาสังคม : คำ ความคิด และความหมาย**, หน้า ๖-๑๐.

รวดเร็วและรวมกันอย่างเหนียวแน่นในลักษณะเครือข่ายต่างๆ เช่น เครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน เครือข่ายร่วมมือกัน เครือข่ายการปฏิบัติงานร่วมกัน เป็นต้น

๒.๒.๑๐ การจัดการชุมชนที่ดี (Community Management) ชุมชนมีการบริหารจัดการในลักษณะของความเป็นกลุ่มหรือองค์กรประชาสังคม (Civic Organization) ที่เกิดจากจิตสำนึกประชาสังคมอย่างแท้จริง มีการบริหารจัดการโดยการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิก การจัดโครงสร้างองค์กรแบบแนวราบ คือเน้นความสัมพันธ์ในระดับเดียวกันที่สมาชิกต่างเป็นส่วนหนึ่งของระบบโดยรวม มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ไม่มีใครเป็นเจ้านายหรือผู้บังคับบัญชาใคร ร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ แผนและโครงการการดำเนินการ (Implementing) และการประเมินผลเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน[๘๐]

สรุปได้ว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุมชน กล่าวคือ การที่ทุกคนอยู่ในพื้นที่ลักษณะเดียวกัน ใกล้เคียงกัน และมีความร่วมกันของคนหรือสมาชิกในชุมชน เช่น มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการกระทำร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารกัน และมีความเอื้ออาทรต่อกัน อีกความหมายหนึ่งเกิดขึ้นท่ามกลางการต่อสู้เพื่อต่อต้านกระแสการพัฒนาประเทศ ที่จะพยายามผลักดันประเทศให้ก้าวไปสู่ความทันสมัย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ เน้นการลงทุนอุตสาหกรรม การเปิดเสรีทางการค้าและระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ซึ่งกระบวนการพัฒนาแบบนี้มักได้รับการกำหนดและตัดสินใจโดยคนจำนวนน้อย หากแต่ผลของการพัฒนาได้ส่งผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อชีวิตของคนจำนวนมากในสังคม จึงมีกระแสการรวมกลุ่มของประชาชนจากที่ต่างๆ โดยเปิดกว้างให้ทุกคนที่มีแนวความคิดคล้ายๆ กัน มาทำงานร่วมกันเพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน[๘๑]

๓. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) กล่าวว่า คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (ethnic groups) เริ่มเป็นศัพท์วิชาการที่ปรากฏในงานทางมานุษยวิทยาราวกลางทศวรรษ ๑๙๕๐ ที่ใช้จำแนกความแตกต่างของกลุ่มคนโดยอาศัยมาตรการทางวัฒนธรรมเป็นหลัก เพราะใช้ได้แบบเป็นกลางครอบคลุมหมด ไม่มีการแยกแยะว่ากลุ่มใครมีวัฒนธรรมสูงหรือเจริญกว่ากลุ่มอื่น “กลุ่มชาติพันธุ์” หมายถึงกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมย่อย (subculture) ร่วมกัน คือมีค่านิยม ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา ระบบสัญลักษณ์ และวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ร่วมกันที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมใหญ่และมักเชื่อมโยงกับการอพยพมาจากประเทศอื่น เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อพยพมาอยู่อาศัยในสังคมใหม่มักมีความสำนึกในอัตลักษณะทางวัฒนธรรม (cultural identity) สูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าอพยพเข้ามาในสังคมใหม่เป็นจำนวนมาก และกลุ่มคนเหล่านี้มักจะถูกเลือก

---

[๘๐] ผศ.สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**, หน้า ๗๑-๗๓.

[๘๑] นางสาวอนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์ และคณะ, **การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระดับชุมชนในอาเซียน,** หน้า ๔๓.

ปฏิบัติและได้รับการปฏิบัติอย่างอคติ แต่เมื่อเวลาผ่านไปนานๆ ลูกหลานของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มแรกๆ อาจยอมรับวัฒนธรรมใหญ่และพยายามหาทางเคลื่อนที่ทางชนชั้นให้สูงขึ้น จนในที่สุดอาจละทิ้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนอย่างสิ้นเชิงก็เป็นไป[๘๒]

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กลุ่มพัฒนาสังคมและสวัสดิการและองค์กรทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ ให้นิยามไว้ว่า ชาติพันธุ์ หมายถึงการสืบทอดทางสายโลหิต เชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ วิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันโดยทั่วไปใช้คำว่า “เผ่า” เพื่อแยกลุ่มชนที่แตกต่างอย่างชัดเจนออกจากกัน นอกจากคำว่า เชื่อชาติ (races) และกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic groups) แล้ว ยังมีอีกคำหนึ่ง คือ “ชาติ” หรือ “ประชาชาติ” (nation) ซึ่งเป็นคำที่อยู่ในตระกูลความคิดเดียวกันและมีลักษณะคล้ายคลึงต่างๆ ร่วมกัน เป็นแนวคิด ๓ แนวที่มีศูนย์กลางลักษณะร่วมกัน ที่สำคัญก็คือความคิดเกี่ยวกับการมีการสืบเชื้อสาย (descent) และบรรพบุรุษ (ancestry) ร่วมกัน ในทั้งสามคำ เราพบความหมายร่วมกันเกี่ยวกับความคิดทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ ตำนานปรัมปราเกี่ยวกับอดีต ความเชื่อเกี่ยวกับประเภทของกลุ่มชน และความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ใช้กำหนดกลุ่มซึ่งอาจเป็นภาษา เครื่องแต่งกาย และจารีตประเพณี ดังนั้น โดยนัยดังกล่าว กลุ่มชนจึงถือได้ว่าเป็นประชาคมการสืบเชื้อสายและวัฒนธรรม (descent and culture communities)[๘๓]

ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวถึงการที่ผู้คนที่มีเผ่าพันธุ์แตกต่างกันล้วนมีการสังสรรค์ระหว่างกัน โดยร่วมจากการสังสรรค์ทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่นำไปสู่การสังสรรค์และความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ในที่สุดก็เกิดการผสมผสานระหว่างเผ่าพันธุ์กันขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่า แทบจะไม่มีกลุ่มชนใดหรือเผ่าพันธุ์ใดที่ไม่ผสมผสานระหว่างเผ่าพันธุ์อื่นเลย แต่ตรงข้ามกลับเกิดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnicgroup) ขึ้นมามากมาย ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งมาช้านานหลายชั่วคน[๘๔]

การอยู่ร่วมกันของสังคม และชุมชน เผ่าพันธุ์ต่างๆ ต้องให้การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคมนั้นๆ อาจต้องใช้เวลาในการผสมผสานทางวัฒนธรรม เพราะแต่ละชาติพันธุ์มีอัตลักษณ์ของตนเองมายาวนาน ดังนั้น ในสภาพการณ์ที่ถูกบังคับระหว่างการ

---

[๘๒]ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), **ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์**, (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

[๘๓]กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการและองค์กรทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ, **ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง ๒๐ จังหวัด ในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๕**, (กรุงเทพฯ : กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

[๘๔]ศรีศักร วัลลิโภดม, **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑-๑๒.

ดำรงอยู่ของกลุ่มคนหลายเชื้อชาติให้มาอยู่ในประชาคมเดียวกัน จึงยังมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความขัดแย้งเชิงโครงสร้างของสังคมอยู่

๔. แนวคิดเกี่ยวกับภาษา

๔.๑ ความหมายของภาษา ภาษา เป็นคำสันสฤตที่มาจากศัพท์เดิมว่า “ภาษา” เป็นคำกิริยา แปลว่า การพูด หรือบอก เมื่อนำมาใช้จึงเปลี่ยนรูปเป็น “ภาษา” ซึ่งมีความหมายของรูปศัพท์ว่า คำพูด หรือถ้อยคำ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายไว้ว่า “ภาษา” เป็นคำนาม หมายถึง ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความหมายของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อสื่อความเฉพาะวงการ เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย ภาษาธรรม เสียง ตัวหนังสือ หรือกิริยาอาการที่สื่อความหมายได้ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ภาษามือ คน หรือชาติที่พูดภาษานั้นๆ เช่น มอญ ลาว ทะวาย นุ่งห่มและแต่งตัวตามภาษา

พระยาอนุมานราชธน[๘๕] ได้ให้นิยามตามหลักวิชานิรุกติศาสตร์หรือวิชาที่ศึกษาที่มาและความหมายของคำไว้ว่า “ภาษา” คือ วิธีที่มนุษย์แสดงความเข้าใจเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รู้ โดยใช้เสียงพูดที่มีความหมายนี้ มีองค์ประกอบสำคัญ ๒ ประการ ดังนี้

๑) เสียงพูดที่นึกได้แล้วพูดออกมา แต่เสียงพูดที่หลุดปากออกมาลอยๆ เพราะมีอารมณ์สะเทือนใจ ไม่ใช่เสียงพูดตามความหมายนี้

๒) ความหมายซึ่งผู้พูดฟังเข้าใจรับรู้ตรงกัน คือ ฟังออก และสามารถพูดตอบโต้ได้ด้วย

สรุปความว่า ภาษาคือการแสดงความในใจของตนออกมาเพื่อให้ผู้อื่นทราบ โดยใช้สื่อเสียง และกิริยาอาการ หรือสัญลักษณ์อื่นใดที่มนุษย์ด้วยกันสามารถรับรู้ และแสดงกิริยาตอบสนองได้ นอกจากนี้ ภาษายังเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมาย ใช้ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการของตนให้ผู้อื่นทราบ[๘๖]

๔.๒ ความสำคัญของภาษา ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญยิ่งของสังคมมนุษย์ ก่อให้เกิดวิวัฒนาการต่างๆ ที่หลากหลายต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของสังคมมนุษย์ ในขณะเดียวกัน ภาษานี่เองกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า ซึ่งทำให้เกิดการศึกษาและสืบค้น เพื่อให้ทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองของศิลปะ วิทยาการ และอารยธรรมในอดีตของสังคมมนุษย์ ภาษาเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกในด้านภูมิธรรมและภูมิปัญญา นอกจากนี้

---

[๘๕] นักปราชญ์ของไทย ผู้มีผลงานดีเด่นจนเป็นที่ประจักษ์แก่โลก ได้รับการยกย่องจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ให้เป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมระดับโลกประจำปี ๒๕๓๑.

[๘๖] หอการค้าไทย, มหาวิทยาลัย, **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

ภาษายังมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ เช่น ภาษาไทย และอักษรไทย เป็นเครื่องหมายที่บ่งบอกถึงความเป็นอัจฉริยลักษณ์ประจำชาติไทย มีบทบาทและทำหน้าที่สำคัญ คือ เป็นศูนย์กลางทางการศึกษา เล่าเรียน การติดต่อสื่อสารภายในประเทศ และยังช่วยยึดเหนี่ยวคนไทยทั้งชาติไว้ได้อย่างสมัครสมานกลมเกลียวกัน[๘๗]

กองเทพ เคลือบพานิชกุล[๘๘] กล่าวถึงความสำคัญของภาษาซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ใน ๔ ระดับ ดังนี้

๑) ความสำคัญของภาษาในระดับบุคคล มีส่วนช่วยให้ทุกคนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอยู่ในปกติสุข เพราะการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมมีความจำเป็นที่ต้องติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอยู่ตลอดเวลา จึงต้องอาศัยทักษะทางภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมาย ไม่ว่าจะเป็นการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ฉะนั้น การมีความรู้ในศาสตร์สาขาต่างๆ จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตัวบุคคล ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ นอกจากนี้ ความสำคัญของภาษาในระดับบุคคลยังรวมไปถึงการใช้ความรู้ทางภาษาด้วยวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น การแสวงหาความสุข ความเพลิดเพลิน การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมประจำใจ เป็นต้น

๒) ความสำคัญของภาษาในระดับสังคม มีผลต่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมมนุษย์ในทุกๆ ด้าน ช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ ทำให้ทุกคนสามารถรวมกันเป็นกลุ่ม มีการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน มีการจัดระเบียบภายในกลุ่มหรือชุมชนของตน และนำไปสู่แนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ของชุมชนหรือสังคมได้ด้วยสันติวิธี

๓) ความสำคัญของภาษาในระดับประเทศชาติ มีส่วนช่วยในการสร้างจิตสำนึกของความเป็นชาติ เพราะภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเป็นเอกภาพ และเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ทำให้มีการถ่ายทอดและสืบสานวัฒนธรรม ช่วยให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรือง เกิดความสะดวกในการจัดระเบียบการปกครองของประชาชน ช่วยพัฒนาประชาชนในชาติให้สามารถอ่านออกเขียนได้ สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และศึกษาหาความรู้ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง

๔) ความสำคัญของภาษาในระดับโลก มีส่วนช่วยในการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลกด้วยการสร้างสัมพันธไมตรีทางการทูต การเจรจาเพื่อขอความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนต่างๆ การแลกเปลี่ยนความรู้ทางเทคโนโลยี ช่วยเปิดโลกทัศน์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น การประชุมร่วมกันเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งทางเชื้อชาติ หรือแก้ไขวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อมวลมนุษย์ชาติจนนำไปสู่การจัดตั้งองค์การโลก เช่น องค์การสหประชาชาติ (United Nations Organization) เป็นต้น

---

[๘๗]นางสาวอนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์ และคณะ, **การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระดับชุมชนในอาเซียน,** หน้า ๔๕.

[๘๘]กองเทพ เคลือบพานิชกุล, **การใช้ภาษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

การศึกษาวิวัฒนาการของภาษา จึงเข้ากันได้กับความหมายในประเด็นที่ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงของภาษา ซึ่งคลี่คลายไปสู่ภาวะที่ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น เพราะความหมายนี้ตรงกับวิวัฒนาการของมนุษย์ และความสำคัญของภาษาในระดับต่างๆ มีส่วนช่วยในการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลกด้วยการสร้างสัมพันธไมตรีทางการทูต และการอยู่ร่วมกันของชนหลายเชื้อชาติ

๕. แนวคิดเกี่ยวกับประเพณี

๕.๑ ความหมายของประเพณี มีความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีที่แตกต่างกันออกไป พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า ประเพณี หมายถึง สิ่งที่นิยมถือประพฤติปฏิบัติสืบๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความหมายของประเพณีไว้หลายท่าน ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช[๘๙] ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ ๒ นัย คือ

๑) ความหมายของประเพณีที่เป็นนามธรรม คือ แนวทางแห่งความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และหลักเกณฑ์ในความประพฤติปฏิบัติ ซึ่งตัวกำหนดแบบแผนความประพฤติ หรือกิจกรรมของคนไทยในสังคม

๒) ความหมายของประเพณีที่เป็นรูปธรรม เป็นความหมายด้านคติชนวิทยาและสังคมวิทยา หมายถึง การแสดงออกเป็นรูปพิธีรีตอง นั่นคือ กิจกรรมหรือพิธีการซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยกิจกรรมหรือการกระทำนั้นถูกกำหนดด้วยแนวความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนแบบแผนการประพฤติที่สังคมกำหนดไว้ สอดคล้องกับ อุดม เชยกิวงศ์ และคณะ[๙๐] ที่กล่าวไว้ว่า ประเพณี หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคล ซึ่งได้เรียนรู้ หรือยึดถือสืบต่อกันมาเพื่อให้เหมาะสมเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ เป็นแนวทางปรับปรุงให้เหมาะสมกับกาลเวลา ได้รับการส่งเสริม สืบสานประเพณีอันดีงามให้คงอยู่ ซึ่งช่วยให้คนในสังคมดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

๕.๒ บทบาทและความสำคัญของประเพณี ประเพณี เป็นสมบัติของสังคมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตและสังคมมาโดยตลอด อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งหมายถึงความหมายและคุณค่าของวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม บทบาทและความสำคัญของประเพณี มีดังนี้

๑) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม

๒) เป็นสิ่งควบคุมการประพฤติของคนในสังคม

๓) เป็นเครื่องผูกพันความเป็นพวกเดียวกัน

๔) เป็นเครื่องผสมผสานความเชื่อต่างๆ เข้าด้วยกัน

---

[๘๙]มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย ๘ (คติชนวิทยา สำหรับครู) (Thai ๘) หน่วยที่ ๘-๑๕**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๗๖๐.

[๙๐]อุดม เชยกิวงศ์, วิมล จิรโรจพันธ์ และประชิต สกุณะพัฒน์, **ศิลปะและวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙๕.

๕) เป็นสัญลักษณ์ชี้นำให้เข้าใจสาระสำคัญของชีวิต

๖) ประเพณีมีส่วนทำในการสนับสนุนให้ชาติบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองในทรรศนะที่ดีและถูกต้อง

๗) ประเพณีเป็นตัวเชื่อมความรู้สึกของชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๘) ประเพณีเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ แสดงถึงความเป็นอันเกิดจากความเจริญของสังคมมาช้านาน

๕.๓ ประเภทของประเพณี ความหลากหลายของการดำเนินชีวิตทำให้ประเพณีแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ได้มีการรวบรวมและจำแนกประเพณีไว้ ดังนี้[๙๑]

๑) แบ่งตามลักษณะของบุคคลที่ปฏิบัติตามประเพณีนั้นๆ ได้แก่ ประเพณีส่วนตัว เช่น การเกิด การเลี้ยงดู โกนจุก บวชนาค แต่งงาน การปลูกบ้านเรือน เป็นต้น และ ประเพณีส่วนชุมชน ได้แก่ ประเพณีท้องถิ่น หรือประเพณีของชาติ ประเพณีเนื่องด้วยศาสนา และประเพณีของโลก เช่น การแต่งกายประจำชาติ และการแต่งกายสากล เป็นต้น

๒) แบ่งตามลักษณะบุคคลที่ปฏิบัติตามประเพณีนั้นๆ แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ประเพณีราษฎร ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของประชาชน และ ประเพณีของหลวง ได้แก่ พระราชพิธีสำหรับพระมหากษัตริย์ และรัฐพิธีที่รัฐบาลเป็นผู้จัดถวายพระมหากษัตริย์เนื่องในโอกาสต่างๆ

๓) แบ่งตามจุดมุ่งหมายของประเพณี ซึ่งแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ จารีตประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่คนในสังคมใช้เป็นแนวทางประดุจข้อบังคับทางจรรยา หรือศีลธรรม และสวัสดิภาพ ของสังคมส่วนรวม ขนบประเพณีที่สังคมหรือสถาบันต่างๆ ตั้งขึ้นเป็นระเบียบแบบแผนไว้โดยชัดเจน หรือโดยปริยาย และ ธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่คนในสังคมใช้เป็นแนวทางทั่วๆ ไปในการประพฤติปฏิบัติต่อกัน เป็นแนวทางที่คนในสังคมนิยมกันว่าเป็นสิ่งดีและประพฤติตามๆ กัน

ประเพณีจึงมีบทบาทและความสำคัญในอันที่จะยึดโยงคนในสังคมเข้าไว้ด้วยกัน คนต่างเชื้อชาติ ศาสนา ต่างถิ่น ต่างประเพณี หากได้เข้ามาอยู่ในสังคมเป็นชุมชนเดียวกัน ย่อมต้องประพฤติปฏิบัติตนตามที่ชุมชนนั้นๆ กำหนดขึ้น เพื่อสร้างความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง รู้รักสามัคคี สามารถนำพาสังคมให้เป็นปกติสุขได้อย่างยั่งยืน

---

[๙๑]มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย ๘ (คติชนวิทยา สำหรับครู) (Thai ๘) หน่วยที่ ๘-๑๕**, หน้า ๗๕๐.

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

๒.๓.๑ กระบวนการเรียนรู้และทฤษฎีการเรียนรู้

๑. กระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย ความหมายและขอบข่ายการเรียนรู้ ปัจจัยสำคัญในสภาพการเรียนรู้ ลำดับขั้นในกระบวนการเรียนรู้ และชนิดของการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้[๙๒]

๑.๑ ความหมายและขอบข่ายการเรียนรู้ การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ตลอดช่วงชีวิต คำจำกัดความที่นักจิตวิทยามักจะกล่าวอ้างอยู่เสมอ แต่ยังไม่ถึงกับเป็นที่ยอมรับกันอย่างสากล คือ คำจำกัดความของ คิมเบิล (Gregory A Kimble) ที่กล่าวว่า “การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงศักยภาพแห่งพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกหรือปฏิบัติที่ได้รับ การเสริมแรง (Learning as a relatively permanent change in behavioral potentiality that occurs as a result of reinforced practice)”

จากความหมายของการเรียนรู้ข้างต้น แยกกล่าวเป็นประเด็นสำคัญได้ ๕ ประการ คือ

๑) การกำหนดที่ว่า การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ก็แสดงว่าผลที่เกิดจากการเรียนรู้ จะต้องอยู่ในรูปของพฤติกรรมที่สังเกตได้หลังจากเกิดการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนสามารถทำสิ่งหรือเรื่องที่ไม่เคยทำมาก่อนการเรียนรู้นั้น

๒) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างถาวร นั่นก็คือ พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนั้น จะไม่เป็นพฤติกรรมในช่วงสั้น หรือเพียงชั่วครู่ และในขณะเดียวกันก็ไม่ใช่พฤติกรรมที่คงที่ที่ไม่เปลี่ยนแปลงอีกต่อไป

๓) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนไปอย่างทันทีทันใด แต่มันอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงศักยภาพ (Potential) ที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ต่อไปในอนาคต การเปลี่ยนแปลงศักยภาพนี้อาจแฝงอยู่ในตัวผู้เรียน ซึ่งอาจจะยังไม่ได้แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมอย่างทันทีทันใดก็ได้

๔) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการเปลี่ยนแปลงศักยภาพในตัวผู้เรียนนั้น จะเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือศักยภาพอันเนื่องมาจากสาเหตุอื่นไม่ถือเป็นการเรียนรู้

๕) ประสบการณ์หรือการฝึกต้องเป็นการฝึกหรือปฏิบัติที่ได้รับการเสริมแรง (Reinforced practice) หมายความว่า เพียงแต่ผู้เรียนได้รับรางวัลหลังจากที่ตอบสนองก็จะให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น ในแง่นี้ คำว่า “รางวัล” กับ “ตัวเสริมแรง” (Reinforce) จะให้ความหมายเดียวกัน ต่างก็หมายถึงอะไรบางอย่างที่อินทรีย์ (บุคคล) ต้องการ

---

[๙๒] “กระบวน**การเรียนรู้**”, แหล่งที่มา: https://www.novapizz.com/NovaAce/learning/learning_Process. htm, เมื่อ ๔ เมษายน ๒๕๖๑, หน้า ๑-๓.

๑.๒ ปัจจัยสำคัญในสภาพการเรียนรู้ ในสภาพการเรียนรู้ต่างๆ ย่อมประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑) ตัวผู้เรียน (Learner)

๒) เหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เป็นตัวเร้า (Stimulus Situation)

๓) การกระทำหรือการตอบสนอง (Action หรือ Response)

๑.๓ ลำดับขั้นในกระบวนการเรียนรู้ มูลลีย์ (George J. Mouly) กำหนดลำดับขั้นในกระบวนการเรียนรู้ไว้ ๗ ขั้น ดังนี้

๑) เกิดแรงจูงใจ (Motivation) เมื่อใดก็ตามที่อินทรีย์เกิดความต้องการและอยู่ในภาวะที่ขาดสมดุลย์ก็จะมีแรงขับ (Drive) หรือแรงจูงใจ (Motive) เกิดขึ้น ผลักดันให้เกิดพฤติกรรมเพื่อหาสิ่งที่ขาดไปนั้นมาให้ร่างกายที่อยู่ในภาวะที่พอดี แรงจูงใจมีผลให้แต่ละคนไวต่อการสัมผัสสิ่งเร้าแตกต่างกัน เป็นสิ่งที่จะกำหนดทิศทางและความเข้มของพฤติกรรมและเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นสำหรับการเรียนรู้

๒) กำหนดเป้าประสงค์ (Goal) เมื่อมีแรงจูงใจเกิดขึ้น แต่ละบุคคลก็จะกำหนดเป้าประสงค์ที่จะก่อให้เกิดความพึงพอใจ เป้าประสงค์จึงเป็นผลบั้นปลายที่อินทรีย์แสวงหา ซึ่งบางครั้งอาจจะชัดเจน บางครั้งอาจจะเลื่อนลอย บางครั้งอาจกำหนดขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางสรีระหรือบางครั้งเพื่อสนองความต้องการทางสังคม

๓) เกิดความพร้อม (Readiness) คนแต่ละคนมีขีดความสามารถที่จะรับ และความต้องการพื้นฐานเพื่อที่จะเสาะแสวงหาความพอใจ หรือหาสิ่งที่จะสนองความต้องการได้จำกัดและแตกต่างกันไปตามสภาพความพร้อมของแต่ละบุคคล เช่น เด็กทารกซึ่งมีความเจริญทางสรีระยังไม่มากก็จะไม่พร้อมที่จะเรียนรู้วิธีการหาอาหารด้วยตนเองได้ เด็กที่ร่างกายอ่อนแอ หรือมีความบกพร่องของอวัยวะบางส่วน ก็จะไม่พร้อมในการเล่นกีฬาบางอย่างได้ กล่าวได้ว่าสภาพความพร้อมในการเรียนของบุคคลนั้น จะต้องอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆ หลายประการ เช่น ความเจริญเติบโตของโครงสร้างทางร่างกาย การจูงใจ ประสบการณ์ด้วย เป็นต้น เรื่องของความพร้อมนี้ นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นมากที่จะต้องดีก่อนที่จะเกิดการเรียนรู้

๔) มีอุปสรรค (Obstacle) อุปสรรคจะเป็นสิ่งขวางกั้นระหว่างพฤติกรรมที่เกิดจากแรงจูงใจกับเป้าประสงค์ ถ้าหากไม่มีอุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางเราก็จะไปถึงเป้าประสงค์ได้ง่าย ซึ่งเราก็ถือว่าสภาพการณ์เช่นนี้ ไม่ได้ช่วยให้เกิดความต้องการที่จะแก้ปัญหาและเรียนรู้ ตรงกันข้าม การที่เราไม่สามารถไปถึงเป้าหมายได้จะก่อให้เกิดความเครียดและจะเกิดความพยายามที่จะหาวิธีแก้ปัญหา ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

๕) การตอบสนอง (Response) เมื่อบุคคลมีแรงจูงใจ มีเป้าประสงค์ เกิดความพร้อม และเผชิญกับอุปสรรคเข้า ก็จะมีพฤติกรรมต่างๆ เกิดขึ้น พฤติกรรมนั้นอาจเริ่มด้วยการ

ตัดสินใจ เกิดอาการตอบสนองที่เหมาะสม ทดลองทำแล้วปรับปรุงแก้ไขการตอบสนองนั้นให้แก้ปัญหาได้ดีที่สุด ซึ่งแนวทางของการตอบสนองอาจมุ่งสู่เป้าประสงค์โดยตรงหรือโดยอ้อมอย่างใดอย่างหนึ่ง

๖) การเสริมแรง (Reinforcement) การเสริมแรง หมายถึง การได้รางวัลหรือสิ่งเร้า ที่ก่อให้เกิดความพอใจ ซึ่งปกติผู้เรียนจะได้รับหลังจากที่ตอบสนองแล้ว ตัวเสริมแรงไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งของหรือวัตถุที่มองเห็นได้เสมอไป เพราะความสำเร็จ ความรู้ ความก้าวหน้า ฯลฯ ก็เป็นตัวเสริมแรงได้เช่นเดียวกัน

๗) การสรุปความเหมือน (Generalization) หลังจากผู้เรียนสามารถตอบสนองหรือหาวิธีการที่จะมุ่งสู่เป้าประสงค์ได้แล้ว เขาก็อาจจะใช้กับปัญหาหรือสถานการณ์ที่จะพบในอนาคตได้ นั้นก็แสดงว่า ผู้เรียนเกิดความสามารถที่จะสรุปความเหมือนระหว่างสถานการณ์การเรียนรู้ที่มีมาก่อนกับปัญหาหรือสถานการณ์ที่เพิ่งจะพบใหม่ ซึ่งเป็นการขยายขอบเขตของพฤติกรรม

๑.๔ ชนิดของการเรียนรู้ แกนเย (Gane) ได้แบ่งการเรียนรู้ออกเป็น ๘ ประเภท นับตั้งแต่การเรียนรู้แบบพื้นฐานไปจนถึงการเรียนรู้ที่ซับซ้อน ดังนี้

๑) การเรียนรู้เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ (Signal Learning)

๒) การรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง (Stimulus Response Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะเชื่อมโยง (Connection) การตอบสนองที่เหมาะสมต่อสิ่งเร้าต่างๆ โดยที่เมื่อใดได้ตอบสนองอย่างถูกต้องหรือเหมาะสมก็จะได้รับรางวัล หรือตัวเสริมแรง หรือเกิดความพอใจ หรืออยากตอบสนองเช่นนั้นซ้ำๆ การเรียนรู้แบบนี้ต่างจากการเรียนรู้แบบแรก เพราะการตอบสนองการเรียนรู้ในลักษณะนี้เกิดขึ้นด้วยความจงใจ ส่วนแบบแรกการตอบสนองเกิดขึ้นโดยไม่จงใจ และการเรียนรู้แบบนี้จะเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสมองที่สูงกว่า ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้ดังกล่าวอาจสรุปได้เป็นข้อๆ ดังนี้

๒.๑) การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนองค่อยๆ พัฒนาขึ้นทีละน้อย

๒.๒) การตอบสนองของผู้เรียนที่แสดงตอบโต้สิ่งเร้านั้น จะเป็นการตอบสนองที่ผู้เรียนมีความมั่นใจมากขึ้นตามโอกาสที่ได้กระทำซ้ำๆ

๒.๓) การเรียนรู้แบบนี้ จะเป็นการเชื่อมโยงการตอบสนองบางอย่างต่อสิ่งเร้าเฉพาะอย่าง สิ่งเร้าอื่นๆ จะไม่มีความหมายที่จะทำให้เกิดการตอบสนองเช่นเดียวกับที่ได้ตอบโต้สิ่งเร้าเฉพาะอย่างนั้น

๒.๔) สิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับการเรียนรู้แบบนี้ ก็คือ รางวัลหรือตัวเสริมแรง คือว่ารางวัลจะทำให้ผู้กระทำเกิดความพอใจ และเป็นการเพิ่มโอกาสที่จะทำให้เกิดการตอบสนองเช่นนั้นซ้ำอีก ในทางตรงกันข้าม เราจะไม่ให้รางวัลต่อการตอบสนองที่เราไม่ต้องการ ซึ่งจะมีผลให้การตอบสนองที่เราไม่ต้องการนั้นค่อยๆ ลดและยุติลงในที่สุด

จะเห็นว่า การเรียนรู้แบบนี้ มีลักษณะคล้ายๆ กับการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกของธอร์นไดค์ (Thorndike) และการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ สกินเนอร์ (Skinner) นั่นเอง

๓) การเรียนรู้ด้านทักษะหรือด้านกลไก (Skill Learning) หรือ (Motor training) เป็นการเรียนรู้ทำนองเดียวกับแบบที่ ๒ แต่มีความซับซ้อนมากขึ้น เพราะประกอบด้วยความสัมพันธ์และการตอบสนองตั้งแต่ ๒ คู่ขึ้นไป และเห็นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองในรูปของการใช้กลไกของกล้ามเนื้อและทักษะ ตัวอย่างเช่น เด็กที่จะเรียนรู้การเปิดประตู ก็จะมีลำดับของกิจกรรมต่อเนื่องเป็นสายโซ่ ดังนี้ มีพวงกุญแจอยู่ในมือ เลือกกุญแจที่จะใช้ขึ้นมาสอดใส่เข้าในลูกบิด หมุนลูกกุญแจ จนหมดเสียงแกร๊กแล้ว ก็ผลักประตูให้เปิดออก

๔) การเรียนรู้ความสัมพันธ์ของถ้อยคำ (Verbal Association) การเรียนรู้แบบนี้คล้ายกับแบบที่ ๓ แต่ต่างกันที่การตอบสนองต่อสิ่งเร้าในแบบที่ ๑ เป็นการใช้กลไกกล้ามเนื้อ ส่วนแบบที่ ๔ เป็นเรื่องของการใช้ถ้อยคำ การเรียนรู้แบบนี้เป็นความสำคัญของภาวะภายในมากกว่าแบบที่ ๓

๕) การเรียนรู้เพื่อแยกความแตกต่าง (Discrimination Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะต้องแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งเร้า เพื่อจะตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้นให้ถูกต้อง การเรียนรู้ที่จะมีเรื่องการจัดการสัมผัสเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ตัวอย่างของการเรียนรู้แบบนี้ ก็ได้แก่การที่ครูซึ่งสอนในชั้นเรียนสามารถที่จะแยกความแตกต่างของสี รูปร่างของสิ่งของ อักษร คำ จำนวน สัญลักษณ์ เป็นต้น การเรียนรู้เพื่อแยกความแตกต่างนี้ อาจเป็นการเรียนรู้เพื่อแยกความแตกต่างระหว่างสายโซ่ของความสัมพันธ์ของสิ่งเร้าและการตอบสนองตั้งแต่ ๒ คู่ขึ้นไป

๖) การเรียนรู้สังกัป (Concept Learning) การเรียนรู้สังกัปเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะจัดประเภทของสิ่งเร้า โดยพิจารณาจากคุณสมบัติต่างๆ เกี่ยวกับสี รูปร่าง ขนาด จำนวน ฯลฯ เป็นหลัก ผู้เรียนต้องเรียนรู้สิ่งที่คล้ายกัน สามารถสรุปความเหมือน และแยกความแตกต่างของสิ่งเร้า มีข้อสังเกตว่าการเรียนรู้สังกัปนี้ การตอบสนองของผู้เรียนไม่ได้เป็นการเชื่อมโยงกับลักษณะทางภายภาพของสิ่งเร้าเฉพาะอย่าง หากแต่จะเป็นการเชื่อมโยงกับคุณสมบัติทางนามธรรมของสิ่งเร้านั้นๆ แกนเยถือว่าการเรียนรู้แบบต่างๆ ที่กล่าวมาทั้ง ๕ ประเภทข้างต้น จะเป็นพื้นฐานสำคัญที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ชนิดนี้

๗) การเรียนรู้กฎหรือหลักการ (Rule Learning หรือ Principle Learning) กฎ (Rule) หรือหลักการ (Principle) เป็นสายโซ่ของความสัมพันธ์ของสังกัป (Concept) ตั้งแต่ ๒ อย่างขึ้นไป เช่น เมื่อเกิดสังกัปความยาวของเส้นตรง และเกิดสังกัปเกี่ยวกับความยาว ความกว้างของสี่เหลี่ยม เราก็สามารถตั้งเป็นกฎของการหาพื้นที่ของรูปสี่เหลี่ยมในรูปของความสัมพันธ์ระหว่างความยาว และความกว้างได้ ตัวอย่างของกฎอื่นๆ หรือในวิชาพีชคณิต $xa + xb = x (a + b)$ เป็นต้น

๘) การเรียนรู้แบบแก้ปัญหา (Problem Solving) ในชีวิตของเรานั้นจะต้องคิดค้นสิ่งต่างๆ เพื่อตั้งเป็นกฎหรือหลักการเพื่อจะนำไปใช้ควบคุม หรือแก้ปัญหาต่างๆ ในสภาพแวดล้อมที่เรา

อาศัยอยู่ตลอดเวลา บางครั้งมนุษย์เราก็จะนำกฎง่ายๆ ที่มีอยู่นั้นมาสัมพันธ์กันเป็นกฎใหม่ที่ซับซ้อนขึ้น ซึ่งการรวมกันเป็นกฎใหม่ดังกล่าวนับว่าจำเป็นมากที่จะใช้แก้ปัญหาใหม่ๆ

การแก้ปัญหา หมายถึง การคัดหรือการขยายความคิดออกไปเพื่อหากฎใหม่ๆ (ซึ่งอาจเกิดจากการรวมกฎที่มีอยู่ก่อน เข้ามาสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่นั่นเอง) ฉะนั้น จะเห็นว่า การแก้ปัญหาต้องอาศัยสังกัป (Concept) และกฎที่เคยมีประสบการณ์มาก่อนเป็นพื้นฐานสำคัญ จึงสามารถแก้ปัญหาใหม่ๆ ได้

จะเห็นว่า นักจิตวิทยาพยายามแบ่งการเรียนรู้ออกเป็นประเภทต่างๆ ไม่เหมือนกัน ซึ่งยังมีอีกหลายท่านที่แบ่งประเภทของการเรียนรู้แตกต่างจากที่กล่าวมา อย่างไรก็ตาม ชนิดของการเรียนรู้ที่นักจิตวิทยาส่วนใหญ่ มีความเห็นพ้องกันนั้น อาจจำแนกออกได้เป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๔ แบบด้วยกัน คือ

๑) การเรียนรู้สังกัป

๒) การเรียนรู้ทักษะ

๓) การเรียนรู้เจตคติ

๔) การเรียนรู้การแก้ปัญหา และการคิด

ในจำนวนการเรียนรู้ทั้ง ๔ ประเภทนี้ การเรียนรู้สังกัปและทักษะจะเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าการเรียนรู้เจตคติ ความซาบซึ้ง และการเรียนรู้การแก้ปัญหาและการคิด

๑) การเรียนรู้สังกัปช่วยพัฒนาบุคคลให้เกิดความรอบรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์และปัญหาวิชาต่างๆ

๒) การเรียนรู้ทักษะช่วยให้เกิดความคล่องแคล่วทางกลไก และทำให้ผลการกระทำมีประสิทธิภาพ

๓) การเรียนรู้เจตคติและความซาบซึ้ง จะมีผลต่ออารมณ์ ความรู้สึก และแรงจูงใจ นับเป็นรากฐานของการที่จะพัฒนาคนให้มีความฝักใฝ่ ค้นคว้า หรือจะทำให้เกิดทักษะและสังกัป

๔) การเรียนรู้การแก้ปัญหาและการคิด จะเป็นรากฐานที่จะพัฒนาบุคคลให้สามารถแก้ปัญหา การปรับตัวและปรุงแต่งให้เป็นบุคคลประเภทสร้างสรรค์ (Creative people) ที่สังคมปรารถนา

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ ประกอบด้วย ทฤษฎีการเรียนรู้จาก การเก็บข้อมูล การโยกย้ายปรับเปลี่ยนข้อมูล ความกระตือรือร้น การมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง การเก็บรวบรวมและการดำเนินการจัดการกับข้อมูล การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ดังต่อไปนี้[๙๓]

---

[๙๓]"ทฤษฎีการเรียนรู้ (Leaning Theory)",แหล่งที่มา: https://www.novapizz.com/NovaAce/learning. Htm, สืบค้นเมื่อ ๔ เมษายน ๒๕๖๐, หน้า ๑-๒.

๒.๑ ทฤษฎีการเรียนรู้จากการเก็บข้อมูล (Retention Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ความสามารถในการเรียนรู้ ขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะเก็บข้อมูล และเรียกข้อมูลที่เก็บเอาไว้กลับคืนมา ทั้งนี้รวมถึง รูปแบบของข้อมูล ความมากน้อยของข้อมูล จากการเรียนรู้ขั้นต้นแล้วนำไปปฏิบัติ

๒.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้โดยใช้การโยกย้ายปรับเปลี่ยนข้อมูล (Transfer Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า การเรียนรู้มาจากการใช้ความเชื่อมโยงระหว่างความเหมือน หรือความเกี่ยวข้องระหว่างข้อมูลใหม่กับข้อมูลเก่า ทฤษฎีนี้ขึ้นอยู่กับข้อมูลขั้นต้นที่เก็บเอาไว้ด้วยเช่นกัน

๒.๓ ทฤษฎีของความกระตือรือร้น (Motivation Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ความสามารถในการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความตั้งใจที่จะเรียนรู้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจ ความกังวล การประสบความสำเร็จ และผลที่จะได้รับด้วย เช่น ถ้าทำอะไรแล้วได้ผลดี เด็กจะรู้สึกว่า ตนเองประสบความสำเร็จ ก็จะมีความกระตือรือร้น

๒.๔ ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active Participation) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ความสามารถในการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความอยากจะเรียนรู้ และมีส่วนร่วม ถ้ามีความอยากเรียนรู้ และอยากมีส่วนร่วมมาก ความสามารถในการเรียนรู้ก็จะมีมากขึ้น

๒.๕ ทฤษฎีการเรียนรู้จากการเก็บรวบรวมและการดำเนินการจัดการกับข้อมูล (Information Processing Theory) ทฤษฎีนี้ ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ ส่วนแรกพูดถึงความสามารถในการจำระยะสั้นของสมองซึ่งมีขีดจำกัด สามารถเก็บข้อมูลเป็นกลุ่มก้อน (Chunking) ได้ประมาณ ๗ ข้อมูล หรือ ๕-๙ คือ ๗ บวกลบ ๒ ข้อมูลก้อนนี้เป็นข้อมูลที่มีความหมาย ซึ่งอาจเป็นตัวเลข หรือคำพูด หรือตำแหน่งของตัวหมากรุก หรือใบหน้าคน เป็นต้น ส่วนที่ ๒ พูดถึง TOTE มาจาก Test-Operate-Test-Exit ทฤษฎีนี้นำเสนอโดย มิลเลอร์ (Miller) และคณะ กล่าวว่า ต้องมีการประเมินว่าได้มีการกระทำที่บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ถ้าหากบอกว่าไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ก็จะต้องมีการกระทำหรือปฏิบัติการใหม่เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา

๒.๖ ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง หรือที่เรียกว่า ทฤษฎีคอนสตรัคชั่นนิสซึ่ม (Constructionism) เป็นทฤษฎีการเรียนรู้อีกทฤษฎีหนึ่ง ตามความเห็นของ อลัน ชอว์ (Alan Shaw) กล่าวว่า เคยคิดว่า ทฤษฎีคอนสตรัคชั่นนิสซึ่ม เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาเรียนรู้ แต่ความจริงมีมากกว่าการเรียนรู้ เพราะสามารถนำไปใช้ในสภาวะการเรียนรู้ในสังคมได้ด้วย ชอว์ ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบ และ ทฤษฎีการเรียนรู้ และพัฒนา เขาเชื่อว่า ในระบบการศึกษา มีความสำคัญต่อเนื่องไปถึงระบบโครงสร้างของสังคม เด็กที่ได้รับการสอนด้วยวิธีให้อย่างเดียว หรือแบบเดียว จะเสียโอกาสในการพัฒนาด้านอื่น เช่นเดียวกับสังคม ถ้าหากมีรูปแบบ แบบเดียว ก็จะเสียโอกาสที่จะมีโครงสร้างหรือพัฒนาไปในด้านอื่นๆ เช่นกัน

๒.๓.๒ การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

กลุ่มคนที่มีโอกาสประสบพบเจอวัฒนธรรม ที่แตกต่างมีความจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม ซึ่งมี ๘ กลุ่ม ประกอบด้วย

๑. นักท่องเที่ยวข้ามประเทศ (tourists)

๒. นักศึกษาระหว่าง ประเทศ (international students)

๓. ผู้ที่ไปอยู่ชั่วคราว ด้วยเหตุผลทางธุรกิจ (businesssojourners)

๔. คู่สมรส ที่สมรสกับชาวต่างชาติ และเด็ก (spousesandchildren)

๕. ผู้อพยพเพื่อไปตั้งรกราก (immigrants)

๖. ผู้ลี้ภัยข้ามประเทศ (refugees)

๗. เจ้าของธุรกิจที่ต้องย้ายธุรกิจ (businessexpatriate)

๘. นักธุรกิจระหว่างประเทศ (international business man)

ดังนั้น หากบุคคลทั้ง ๘ กลุ่มนี้ มีการเตรียมความพร้อมทางวัฒนธรรมก่อนที่จะไปประสบพบเจอกับวัฒนธรรมที่แตกต่าง จะสามารถลดโอกาสของการเกิดขึ้นของความสะเทือนใจทางวัฒนธรรม (cultureshock)ได้ในระดับหนึ่ง ดังที่ Oberg (๑๙๖๐) กล่าวว่า การเตรียมความพร้อมทางวัฒนธรรมมี ๕ ขั้นตอน ดังนี้[๙๔]

๑. ควรมีการจัดหมวดหมู่ผู้ที่จะต้องไปพบเจอวัฒนธรรมใหม่ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และ สถานการณ์ เช่น การแบ่งนักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มๆ ได้แก่ กลุ่มที่รับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดีอาจจะพาไปรับประทานอาหารพื้นเมือง กลุ่มที่รับไม่ได้อาจจะพาไปร้านอาหารสากลที่โรงแรมเป็นต้น

๒. ตรวจวัดระดับความสะเทือนใจทางวัฒนธรรม ด้วยการวิเคราะห์จากลำดับความสำคัญ (ABC analysis) ซึ่งเป็นวิธีวิเคราะห์ลำดับมากน้อยหรือก่อนหลัง โดยพิจารณาจากระดับการยอมรับได้ของแต่ละบุคคล เช่น คนไทยจะสะเทือนใจมากกับการรับประทานสุนัข ดังนั้นการพานักท่องเที่ยวไทยกลุ่มนี้ไปประเทศเวียดนาม จึงไม่ควรพาไปรับรู้หรือเยี่ยมเยียนสถานที่ดังกล่าว

๓. การเตรียมความพร้อมด้านอารมณ์ (affective) เช่น การให้การสนับสนุนเป็นกำลังใจจากคนรอบข้าง การตรวจสอบสถานะทางจิตวิทยาก่อนออกเดินทาง เตรียมกระบวนการบำบัดลดความสะเทือนใจที่อาจจะเกิดขึ้นหลังจากสิ้นสุดการเดินทาง เช่น หากนักท่องเที่ยวไปเจอสถานการณ์ที่บีบคั้นอารมณ์และความรู้สึกจนกลายเป็นความสะเทือนใจทางวัฒนธรรม จะเป็นประสบการณ์ที่ไม่น่าประทับใจนัก ดังนั้นต้องมีการเตรียมความพร้อมและแนวทางแก้ไข

---

[๙๔]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัควรรณ์ แสงวิภาค, “กระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีความจำเป็นต่อการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” **วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี**, หน้า ๒๑-๒๒.

๔. เข้าใจพฤติกรรม (behavioural) เป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมและเรียนรู้พฤติกรรมของกลุ่มชน ที่จะต้องไปพบเจอในวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น ภาษากายที่แตกต่าง พฤติกรรมที่แตกต่าง ซึ่งต้องทำความเข้าใจ เช่น อาจจะมีการเรียนรู้ผ่านการอบรมก่อนการเดินทาง เป็นต้น

๕. ปรับกระบวนทัศน์ขององค์ความรู้ด้านอัตลักษณ์ทางสังคม (cognitive: social identity) ผู้ที่ต้องไปอาศัยอยู่ในวัฒนธรรมที่แตกต่างต้องมีการปรับกระบวนทัศน์ในเรื่องวัฒนธรรม ความแตกต่างทางด้านแนวคิดทางวัฒนธรรม ความแตกต่างของกลุ่มชนทั้งในและนอกกลุ่มทางวัฒนธรรม เป็นต้น

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการข้ามวัฒนธรรมและการปรับตัวทางวัฒนธรรม

๒.๔.๑ มิติความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมนั้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม โดยวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความซับซ้อน ในขณะที่เราทำการสื่อสาร แต่ละคนก็จะมีวัฒนธรรมที่สั่งสมมาจากการเรียนรู้ในบริบทสภาพแวดล้อมของตนเอง ดังนั้น การสื่อสารกับบุคคลที่มาจากวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันนั้น ย่อมจะต้องมีการเรียนรู้ถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคู่สื่อสาร โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของคู่สื่อสาร ไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นกับบุคคลที่มาจากคนละประเทศเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การสื่อสารกับคนภายในประเทศเดียวกัน หรือแม้กระทั่งการสื่อสารกับสมาชิกในองค์กรเดียวกันก็อาจจะมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้เช่นเดียวกัน ซึ่งความแตกต่างทางวัฒนธรรมนั้น หมายรวมถึง ความแตกต่างทางภูมิภาค จริยธรรม ศาสนา เพศ ยุคสมัย และชนชั้น คู่สื่อสารสามารถเรียนรู้ระบบพื้นฐานทางวัฒนธรรมได้จากการสังเกต ซึ่งหมายรวมถึงข้อเท็จจริงทางวัฒนธรรม สถาบันทางธุรกิจ การแต่งงานและครอบครัว องค์กรทางสังคม ภาษา การทหาร เพศ และกฎหมาย โดยกิจกรรมทั้งหมดนี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของแต่ละคนได้

การนิยามความหมายของคำว่าวัฒนธรรม ได้มีการนำมาตีความกันในแนวทางที่หลากหลาย เช่น วัฒนธรรมคือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์กระทำ วัฒนธรรมคือการสื่อสาร และการสื่อสารคือวัฒนธรรม โดยวัฒนธรรมเป็นสภาพแวดล้อมของบุคคล ซึ่งไม่ใช่มีเพียงแค่มุมเดียวในชีวิตเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึง ลักษณะเฉพาะที่แสดงให้เห็นว่า บุคคลมีการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมอย่างไร มีแนวทาง ในการคิด การเคลื่อนไหว หรือการแก้ไขปัญหาอย่างไร วัฒนธรรมนั้นเป็นปรากฏการณ์ของกลุ่ม เพราะอย่างน้อยก็เป็นการแบ่งปันกัน ระหว่างบุคคลที่อาศัยหรือเคยอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกันที่มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยวัฒนธรรมนั้นต้องเกิดจากการเรียนรู้ไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่กำเนิด

จากนิยามความแตกต่างของวัฒนธรรมจากนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สั่งสมมาจากการเรียนรู้ของมนุษย์ทุกคน ดังนั้น เมื่อบุคคลต้องสื่อสาร ความ

แตกต่างทางวัฒนธรรมจึงเป็นประเด็นที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ในการสื่อสาร หากต้องการที่จะประสบความสำเร็จทางการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมนั้น ก่อนอื่นบุคคลควรจะมีการเรียนรู้และทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายแตกต่างกันของคู่สื่อสารก่อน Geert Hofstede นักมานุษยวิทยาที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างวัฒนธรรมชาติและวัฒนธรรมองค์กร ชาวเนเธอร์แลนด์ ผู้ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับ เรื่องอิทธิพลของวัฒนธรรมชาติต่อพฤติกรรมมาเป็นเวลานาน ได้ศึกษาเกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ซึ่งผลการศึกษาสามารถแบ่งมิติ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้

๑. Power Distance สามารถอธิบายได้ว่า สมาชิกในสถาบันและองค์กร ในประเทศที่มีอำนาจน้อย ยอมรับว่าอำนาจมีความไม่เท่าเทียมกันในสังคม โดยสถาบันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของสังคม ดังเช่น สถาบันครอบครัว โรงเรียนชุมชน ส่วนองค์กรนั้นเป็นสถานที่ที่ซึ่งบุคคลกำลังทำงานอยู่ด้วย โดยความไม่เท่าเทียมกันในสังคมนั้นจะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนในระดับชนชั้นทางสังคมที่มีความแตกต่าง ทั้งชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่าง โดยความแตกต่างทางชนชั้นนั้นเป็นทางผ่าน และโอกาสที่สร้างข้อได้เปรียบทางสังคมให้กับบุคคล โดยความแตกต่างในเรื่องของ power distance ในสังคมนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น

๑.๑ Large Power Distance โดยส่วนใหญ่แล้วสังคมที่มีลักษณะ ดังกล่าวนั้น จะเป็นประเทศยากจนที่มีกลุ่มชนชั้นกลางน้อย เป็นสังคมที่อำนาจ อยู่เหนือสิทธิ บุคคลที่มีอำนาจจะเป็นบุคคลที่มีสิทธิและเป็นคนดี โดยความเชี่ยวชาญ ความมั่งคั่ง อำนาจ และสถานภาพเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันตลอด ความไม่เท่าเทียมกัน ในสังคมเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ คนที่มีอำนาจน้อยต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลอื่น โดยประเทศที่มีลักษณะดังกล่าว เช่น ประเทศมาเลเซีย สโลวาเกีย กัวเตมาลา ปานามา ฟิลิปปินส์ เป็นต้น

๑.๒ Small Power Distance ประเทศที่มีลักษณะสังคมดังกล่าวนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นประเทศที่มีความร่ำรวยและมีกลุ่มชนชั้นกลางเป็นจำนวนมาก การใช้อำนาจอยู่ภายใต้หลักของกฎหมาย โดยเรื่องของความเชี่ยวชาญ ความมั่งคั่ง อำนาจ และสถานภาพไม่จำเป็นจะต้องเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันตลอด วัฒนธรรมในรูปแบบดังกล่าวมีความเท่าเทียมกันในสิทธิเสรีภาพ ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมมีน้อย ความสัมพันธ์ในสังคมจะอยู่ภายใต้ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน มีความเป็นอิสระต่อกันระหว่างบุคคลที่มีอำนาจน้อยกับบุคคลที่มีอำนาจมาก โดยประเทศที่มีลักษณะ ดังกล่าว เช่น ออสเตรีย อิสราเอล เดนมาร์ก นิวซีแลนด์ เยอรมนี สวิสเซอร์แลนด์ เป็นต้น

๒. Individualist & Collectivist ในสังคมที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันย่อมส่งผลต่อรูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างกันด้วย โดยกลุ่มสังคมกลุ่มแรกในชีวิตของมนุษย์นั้น คือครอบครัว ซึ่งแน่นอนว่าการอบรมเลี้ยงดูในแต่ละครอบครัวนั้น ย่อมทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่ตนเองเติบโตมา โดยครอบครัวบางครอบครัวได้สั่งสอนเลี้ยงดูให้บุคคลรู้จักการช่วยเหลือตนเองตั้งแต่

เด็ก ในขณะที่ครอบครัวในบางวัฒนธรรมได้สั่งสอนให้มีการพึ่งพาอาศัยและให้ความเคารพกับสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัว เป็นต้น ซึ่งวัฒนธรรมในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นมิติทางวัฒธรรมที่เหมือนกันกับระบบทางวัฒนธรรมของ Edward T.Hall ในส่วนของ High Context Culture และ Low Context Culture ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

๒.๑ Individualist เป็นสังคมที่คนเติบโตขึ้นมาจากวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับเรื่องตนเองและครอบครัว โดยไม่สนใจบุคคลที่อยู่รอบข้าง เด็กในวัฒนธรรมดังกล่าวจะถูกสอนให้คิดถึงแต่ตนเอง การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ จะต้องเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจของตนเอง สังคมมีบริบททางการสื่อสาร เป็นแบบ Low context communication ที่ซึ่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ มีความชัดเจน ไม่จำเป็นต้องอาศัยการตีความมาก สิทธิของทุกคนมีความเท่าเทียมกัน โดยประเทศที่มีวัฒนธรรมในลักษณะดังกล่าว เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย สหราชอาณาจักร เนเธอร์แลนด์ ฮังการี เป็นต้น

๒.๒ Collectivist เป็นสังคมที่คนจะถูกเลี้ยงดูมาในรูปแบบของครอบครัว มีความเป็นกลุ่ม ต้องได้รับการปกป้องจากกลุ่ม และต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มของตนด้วย เด็กถูกสอนมาให้คิดถึงคนอื่นๆ นอกจากเรื่องของตนเอง สังคมมีบริบททางการสื่อสารแบบ High context communication ที่ซึ่งข้อมูลข่าวสารในลักษณะของการพูดหรือการเขียนมีน้อย เนื่องจากข้อมูลข่าวสารนั้นจะปรากฏชัดอยู่ใน สภาพแวดล้อมทางกายภาพหรือการรับรู้ของบุคคล ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ โดยความสัมพันธ์มาก่อนหน้าที่การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นใดๆ นั้นจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของกลุ่ม ชีวิตความเป็นส่วนตัวจะมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่ม สิทธิของแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันในกลุ่ม ซึ่งประเทศที่มีวัฒนธรรมในลักษณะดังกล่าว เช่น อินโดนีเซีย กัวเตมาลา ปากีสถาน ไทย เกาหลีใต้ เป็นต้น

๓. Masculinity & Femininity ในทุกๆ สังคมบนโลกใบนี้มีทั้งผู้ชายและผู้หญิงที่ซึ่งมีความแตกต่างกันตามลักษณะทางกายภาพเหมือนกันทั่วโลก แต่ความแตกต่างในเรื่องของบทบาทพฤติกรรมที่เหมาะสมระหว่างผู้ชายและผู้หญิงในแต่ละวัฒนธรรมนั้นมีความแตกต่างกัน สังคมในโลกใบนี้มีลักษณะเป็นสังคมที่แบ่งแยกวัฒนธรรมในเรื่องของบทบาททางเพศ โดยสังคมมีทั้งประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดต่อกันมา และความทันสมัยในยุคปัจจุบันที่ซึ่งมีส่วนต่อบทบาททางเพศในสังคม โดยความแตกต่างของบทบาททางเพศในสังคมนั้น สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

๓.๑ Masculinity จะให้ความสำคัญความท้าทาย การหารายได้ การยอมรับ และความก้าวหน้า ผู้ชายควรมีความมั่นใจ มีความทะเยอทะยาน เด็ดขาด มีความ รับผิดชอบ ในขณะที่ผู้หญิงควรมีความอ่อนโยน และรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีลักษณะวัฒนธรรมในรูปแบบดังกล่าวนั้น ผู้เป็นพ่อจะอยู่บนพื้นฐาน ของความเป็นจริง ในขณะที่ผู้เป็นแม่จะอยู่บนพื้นฐานของความรู้สึก ผู้หญิงสามารถร้องไห้ได้ ในขณะที่ผู้ชายร้องไห้ไม่ได้ โอกาสที่ผู้หญิงจะได้ทำงานเป็น

ผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพมีน้อย โดยประเทศที่มีวัฒนธรรมในรูปแบบดังกล่าว เช่น สโลวาเกีย ญี่ปุ่น ฮังการี ออสเตรีย เวเนซูเอลา เป็นต้น

๓.๒ Femininity ความสัมพันธ์และคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ทั้งผู้ชายและผู้หญิงควรจะมีความทันสมัย มีความอ่อนโยนและให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์และคุณภาพชีวิต อีกทั้งยังต้องมีความรับผิดชอบ มีความทะเยอทะยาน และมีความเด็ดขาด ในครอบครัวทั้งผู้เป็นพ่อและแม่จะอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงและความรู้สึก เด็กทั้งผู้ชายและผู้หญิงสามารถร้องไห้ได้ ผู้หญิงสามารถ ทำงานเป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพได้ โดยประเทศที่มีวัฒนธรรมในรูปแบบดังกล่าว เช่น สวีเดน นอร์เวย์ เนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก สโลเวเนีย เป็นต้น

๔. Uncertainty Avoidance เป็นส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ โดยมนุษย์จะต้องพบเจอกับเหตุการณ์ที่อาจจะก่อให้เกิดความไม่มั่นใจ ซึ่งความไม่มั่นใจนั้นเป็นบ่อเกิดของความกังวลใจ และแน่นอนว่าบุคคลจะแสดงออกถึงความไม่มั่นใจในรูปแบบที่แตกต่างกัน ซึ่งสังคมในทุกๆ สังคมจะพัฒนาแนวทาง ในการบรรเทาความกังวลใจ โดย Uncertainty Avoidance นั้นสามารถนิยามได้ว่า เป็นขอบเขตที่ซึ่งสมาชิกของวัฒนธรรมในสังคมรู้สึกเป็นกังวลกับความกลัว หรือความไม่รู้ในสถานการณ์หนึ่งๆ ซึ่งระดับความไม่มั่นใจนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น

๔.๑ Strong Uncertainty Avoidance ความไม่มั่นใจเป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่เกิด คนในสังคมจะมีความเครียดและความกังวลใจสูง โดยการพบเจอกับสถานการณ์ที่แตกต่างนั้นเป็นเรื่องที่อันตราย ชีวิตในครอบครัวจะมีแต่ความตึงเครียด บุคคลที่มาจากวัฒนธรรมดังกล่าว จะมีลักษณะก้าวร้าว หวาดระแวง มีความกังวลต่อเรื่องของสุขภาพและเงินทอง คนในวัฒนธรรมดังกล่าวจะมีความสนใจ ในเรื่องของการเมืองน้อย มีความเชื่อถือต่อนักการเมืองและข้าราชการของประเทศน้อย โดยประเทศที่มีวัฒนธรรมในรูปแบบดังกล่าว เช่น กรีซ โปรตุเกส กัวเตมาลา อุรุกวัย เบลเยี่ยม เป็นต้น

๔.๒ Weak Uncertainty Avoidance มองว่าความไม่มั่นใจเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและสามารถยอมรับมันได้เมื่อต้องพบเจอสถานการณ์ที่มีความแตกต่าง เป็นสิ่งที่น่าสนใจ ชีวิตในครอบครัวมีความผ่อนคลาย บุคคลที่มาจากวัฒนธรรมดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นคนเรียบง่าย กฎเกณฑ์ในสังคมจะมีความยืดหยุ่น มีการเปิดรับข่าวสารจากเทคโนโลยีใหม่ๆ อย่างรวดเร็ว โดยประเทศมีวัฒนธรรมในรูปแบบ ดังกล่าว เช่น สิงค์โปร์ จาไมกา เดนมาร์ก สวีเดน ฮ่องกง เป็นต้น

๕. Long and Short Term Orientation ในส่วนของมิติความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิติที่ ๕ นั้น เป็นมิติที่ Hofstede ได้เพิ่มเติมขึ้นมาในภายหลัง จากการที่ทำงานร่วมกับ Michael Bond และได้พบว่ามิติทางวัฒนธรรมของ Hofstede บางมิตินั้น สามารถอธิบายได้เฉพาะวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเท่านั้น เขาจึงได้เพิ่มเติมมิติดังกล่าวขึ้น เพื่อแทนที่มิติ ในเรื่องของ Uncertainty avoidance ที่พบว่า ไม่มีความชัดเจนมากนักในสังคมเอเชีย และเป็นมิติที่มีความ

เกี่ยวข้องโดยตรงกับแนวคิดเฉพาะของชาวเอเชีย ซึ่งเชื่อมโยงกับประเด็นเรื่องของ Confucius โดยมิติความหลากหลายทางวัฒนธรรมในมิตินี้สามารถแบ่งออกได้เป็น

๕.๑ Long-Term Orientation มีความเกี่ยวข้องกับการประกอบความดีงาม เพื่อประโยชน์ในอนาคต มีความประหยัด มีความเชื่อในเรื่องโชคลาง การแต่งงาน เป็นเรื่องของการปฏิบัตินิยม การอยู่ภายใต้กฎหมายเป็นเรื่องปกติ ความอ่อนน้อม ถ่อมตน ควรจะเกิดขึ้นทั้งกับผู้ชายและผู้หญิง ช่วงเวลาที่มีความสุขคือ ช่วงที่อายุมากขึ้น เวลาพักผ่อนไม่ใช่สิ่งที่มีความสำคัญ ให้ความสำคัญกับผลกำไรในระยะยาว ให้ความสำคัญกับคุณงามความดี สิ่งที่ดีและไม่ดีที่เกิดขึ้นนั้นขึ้นอยู่กับโชคลาง ถ้าสิ่งหนึ่งสิ่งใดถูกต้องไม่ได้หมายความว่าสิ่งที่อยู่ตรงข้ามจะผิดเสมอไป โดยประเทศที่มีวัฒนธรรมในรูปแบบดังกล่าว เช่น จีน ฮ่องกง ไต้หวัน ญี่ปุ่น เวียดนาม เป็นต้น

๕.๒ Short-Term Orientation มีความเกี่ยวข้องกับความดีงามในอดีตและปัจจุบัน เคารพประเพณี รักษาหน้าตา การแต่งงานเป็นเรื่องของศีลธรรม มีปัญหากับการอยู่ภายใต้กฎหมาย ความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นเรื่องสำหรับผู้หญิงเท่านั้น ช่วงเวลาที่ไม่มีความสุขคือ ช่วงที่อายุมากขึ้น เวลาพักผ่อนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ให้ความสำคัญกับผลกำไรในระยะสั้น รางวัลได้ตามความสามารถ ให้ความสำคัญกับความเป็นจริง และมีแนวทางมากมายในการอธิบายว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี ถ้าสิ่งหนึ่งสิ่งใดถูกต้องหมายความว่าสิ่งที่อยู่ตรงข้ามผิด โดยประเทศที่มีวัฒนธรรมในรูปแบบดังกล่าว เช่น ปากีสถาน เชค ไนจีเรีย สเปน ฟิลิปปินส์ เป็นต้น

๖. Indulgence & Restraint สำหรับมิติความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในมิติที่ ๖ นั้น เป็นมิติที่ Hofstede ได้เพิ่มเติมขึ้นมาจากการที่ทำงานร่วมกับ Michael Minkov และเป็นมิติที่เพิ่มเติมลงในหนังสือเมื่อปี ๒๐๑๐ โดยมิติทาง วัฒนธรรมดังกล่าว มุ่งเน้นไปที่การวิจัยเกี่ยวกับความสุขของบุคคลที่ไม่ได้มีการเชื่อมโยงถึงมิติทางวัฒนธรรมทั้ง ๕ ด้านก่อนหน้านี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น

๖.๑ Indulgence ประเทศที่มีมิติทางวัฒนธรรมดังกล่าวจะมีความสุขมาก มีอิสระในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นต่างๆ ให้ความสำคัญกับการพักผ่อน จดจำแต่เรื่องที่ดี กิจกรรมของบุคคลส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับกีฬา ในประเทศที่มีอาหารเพียงพอ บรรทัดฐานเกี่ยวกับเรื่องเพศสามารถยืดหยุ่นได้ คนในสังคมมีอิสระในการตัดสินใจ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกต่างๆ โดยประเทศที่มีมิติ ทางวัฒนธรรมดังกล่าว ได้แก่ อเมริกาเหนือ และอเมริกาใต้ ยุโรปตะวันตก และส่วนหนึ่งของแอฟริกากลาง

๖.๒ Restraint ประเทศที่มีมิติทางวัฒนธรรมดังกล่าวจะมีความสุขน้อย สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตไม่ใช่สิ่งที่ตนเองเป็นคนทำ ไม่มีอิสระในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น มีกฎเกณฑ์ในสังคมไม่ให้ความสำคัญกับการพักผ่อน คนในสังคมไม่ให้ความสำคัญกับการเล่นกีฬา บรรทัดฐานเกี่ยวกับเรื่องเพศเป็นเรื่องที่เคร่งครัด ไม่สามารถยืดหยุ่นได้ คนในสังคมถูกควบคุมพฤติกรรมต่างๆ ด้วยกฎเกณฑ์

ต่าง ๆ โดยประเทศที่มีมิติทางวัฒนธรรมดังกล่าว ได้แก่ ยุโรปตะวันออก เอเชีย และ ประเทศในโลกมุสลิม

จากมิติความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมมีมิติที่มีความแตกต่างหลากหลาย โดยลักษณะเด่นในแนวคิด มิติความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ การพัฒนามิติความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพิ่มเติมเพื่อให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับความหลากหลายของวัฒนธรรมในโลกปัจจุบัน

๒.๔.๒ มิติความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ศาสตราจารย์ Hofstede[๙๕] ได้ทำการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมของคนในประเทศต่างๆ โดยพยายามศึกษาว่า มีมิติหลักของวัฒนธรรมสำคัญอะไรบ้าง ที่สามารถสรุปผลออกมาได้ในทางทฤษฎี โดยศึกษาถึง อิทธิพลของวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ ต่อการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาอธิบาย ความเชื่อ ประเพณี บรรทัด ฐาน และกรอบแนวคิดของคนในประเทศนั้นๆ และสร้างให้เกิดความเข้าใจที่สามารถนำมาใช้เปรียบเทียบระหว่างกัน โดยอธิบายได้อย่างมีหลักการและเหตุผลว่าทำไมคนที่มีสัญชาติต่างกันจึงมีการแสดงออกถึงค่านิยมและทัศนคติที่มีลักษณะแตกต่างกันไป ซึ่งมิติทางวัฒนธรรมจากการศึกษาของ Hofstede แบ่ง ออกเป็นมิติต่างๆ ดังนี้

๑. ระยะห่างของอำนาจ (Power Distance) เป็นดัชนีที่ใช้วัดลักษณะการยอมรับความเหลื่อมล้ำของอำนาจ หรือหมายถึงการที่สมาชิกในสังคมหนึ่งๆ มีอำนาจน้อยกว่า สามารถยอมรับได้ว่าสังคมที่ตนอยู่นั้น มีการกระอำนาจอย่างไม่เท่าเทียมกัน นั่นคือ ในสังคมที่มีการแบ่งแยกคนออกเป็นกลุ่มๆ ตามอำนาจที่เขาได้มา ไม่ว่า อายุ เพศ ฐานะทางการเงิน การศึกษา ตำแหน่งหน้าที่การงาน พื้นฐานครอบครัว หน้าตา เป็นต้น ถ้าเป็นคนในวัฒนธรรมที่มีลักษณะการยอมรับความเหลื่อมล้ำของอำนาจสูง จะเป็นผู้ ตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียว ผู้ที่อยู่ในระดับต่ำกว่ามีหน้าที่เพียงปฏิบัติตามคำสั่งการทำงาน ไม่ตั้งแง่สงสัยและมักยอมรับอำนาจลักษณะนี้ โดยไม่คาดหวังให้มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในทางตรงกันข้าม วัฒนธรรมที่มีลักษณะการยอมรับที่เหลื่อมล้ำของอำนาจต่ำจะยินดีรับฟังความคิดเห็นจากเพื่อนร่วมงานทุกระดับ มี ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในการแสดงความ

๒. การหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน (Uncertainty Avoidance) เป็นดัชนีที่บ่งบอกถึงระดับความไม่แน่นอนหรือความผิดปกติที่สังคมหนึ่งๆ ยอมรับได้ หรือหมายถึงระดับที่คนในสังคมจะยอมรับสภาพของสถานการณ์ที่คลุมเครือไม่แน่นอนได้มากน้อยเท่าไร หากในสังคมที่มีดัชนีการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนสูง ก็หมายความว่าคนในสังคมนั้นไม่ชอบความไม่แน่นอน ไม่ยอมรับสภาวะ “ผิดปกติ” หรือ “แตกต่าง” ใดๆ สังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน จะพยายามสร้าง

---

[๙๕]อ้างใน สานิตย์ หนูนิล, “การจัดการข้ามวัฒนธรรมเพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน Cross - cultural Management for Entering ASEAN Economic Community” **วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี**, (ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๘), หน้า ๑๘๐-๑๘๒.

กฎระเบียบจำนวนมาก เพื่อเป็นกรอบให้กับสมาชิกในองค์การได้ปฏิบัติตาม ประชาชนในวัฒนธรรมนั้นอาจเกิดความเครียดสูง การตัดสินใจต่างๆ จะใช้มติของกลุ่มเป็นหลักหรือตามลำดับขั้นตอน ในทางตรงกันข้าม วัฒนธรรมที่มีลักษณะการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนต่ำ จะมีโครงสร้างองค์การที่ไม่ซับซ้อน มีการสนับสนุนให้หัวหน้างานตัดสินใจในลักษณะที่เผชิญกับความเสี่ยง ประชาชนไม่มีความเครียด กล้ายอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และมีความคิดสร้างสรรค์

๓. ความเป็นปัจเจกชนและการรวมเป็นกลุ่ม (Individualism & Collectivism) มิตินี้แบ่งออกเป็น ๒ ขั้วใหญ่ๆ คือ Individualism หมายถึง แนวโน้มที่คนในสังคมจะสนใจดูแลตัวเองหรือครอบครัวที่อยู่ใกล้ชิดเป็นหลัก ในขณะที่ Collectivism หมายถึง แนวโน้มที่คนในสังคมหนึ่งจะให้ความสนใจกับการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่ม ประเทศที่มีความเป็น Individualism หรือเน้นความเป็นปัจเจกชนสูง ระบบการศึกษาได้ปลูกฝังให้สมาชิกในสังคมรับผิดชอบต่ออนาคตของตนเอง และต้องพยายามพัฒนาความสามารถของตนเองตลอดเวลา ขยันขันแข็งในการทำงานและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สูงกว่า รวมทั้งยังนิยมระบบการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งที่พิจารณาจากผลการทำงานเป็นหลัก ในขณะที่ประเทศที่มีความเป็น Collectivism สูง คนจะมีความขยันขันแข็งในการทำงานน้อยกว่า มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์น้อยกว่า รวมทั้งนิยมระบบอาวุโส (Seniority System) ในการเลื่อนขั้นเป็นหลัก

๔. ความเข้มแข็งและความนุ่มนวล (Masculinity & Femininity) มิตินี้แบ่งออกเป็น ๒ ขั้วมีความหมายตรงกันข้าม คือวัฒนธรรมที่มีลักษณะเข้มแข็ง มีความเป็นชาย (Masculinity) หมายถึง วัฒนธรรมที่สังคมเน้นการแข่งขันแก่งแย่งชิงเด่น ให้คุณค่ากับความสำเร็จเงินทองและวัตถุสิ่งของ ตรงกันข้าม คือวัฒนธรรมที่มีความนุ่มนวล (Femininity) หมายถึง วัฒนธรรมที่สังคมให้ความสำคัญกับการใส่ใจผู้อื่น รวมทั้งคุณภาพชีวิตมากกว่าความสำเร็จในหน้าที่การงาน เงินทองหรือวัตถุสิ่งของ ประเทศที่มีดัชนีด้านนี้ยิ่งมาก แปลว่าผู้ชายมีบทบาทมากกว่าผู้หญิง มีการแข่งขันสูงกว่าไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ตาม ในขณะที่สมาชิกของสังคมที่มีดัชนีด้านนี้ต่ำ จะค่อนข้างถ่อมตนตนและเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน เพราะเป็นค่านิยมของสังคมซึ่งเน้นการให้ความสำคัญในผู้อื่น

๕. มุมมองระยะยาวและระยะสั้น (Long & Short-term Orientation) มิติทฤษฎีนี้ได้รับ อิทธิพลจากลัทธิ (Confucian Dynamism) พบว่า Long-term Orientation คือวัฒนธรรมที่มองผลระยะยาวเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับอนาคต ซึ่งทำให้มีค่านิยมบางประการที่ทำให้การดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวัง เช่น ความมัธยัสถ์ ความอดทน เป็นต้น เวลาว่างสำหรับการพักผ่อนไม่ใช่ส่งสำคัญ ความเพียรพยายามเป็นอุปนิสัยที่สำคัญยิ่ง ในทางตรงกันข้าม Short-term Orientation คือสังคมที่ให้ความสำคัญกับปัจจุบัน เช่น การเคารพกฎกติกา และการป้องกันการเสียหน้า เวลาว่างสำหรับการพักผ่อนเป็นสิ่งสำคัญความเพียรพยายามเป็นอุปนิสัยที่ไม่สำคัญนัก

การทำความเข้าใจในมิติทางวัฒนธรรมดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่จำเป็น และมีประโยชน์อย่างยิ่ง โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่การดำเนินธุรกิจต้องมีการติดต่อกับประเทศต่างๆ ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ถือเป็นยุคของการไร้พรมแดน มีการรวมกลุ่มประเทศเพื่อสร้างความได้เปรียบทางด้านเศรษฐกิจ และเพื่อความเข้มแข็งทางการเมือง มีการเปิดเสรีทางการค้าการลงทุนกันอย่างกว้างขวาง รวมทั้งการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

๒.๔.๓ การจัดการข้ามวัฒนธรรม

การจัดการข้ามวัฒนธรรม เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการจัดการภายใต้สิ่งแวดล้อมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนด มีอิทธิพลต่อปัจจัยในการจัดการ โดยมีแก่นสารในการศึกษาที่สามารถสรุป แบ่งออกได้เป็นประเด็นที่สำคัญ 3 ประเด็น ได้แก่[๙๖]

๑. การสร้างให้เกิดความระมัดระวังในความแตกต่างของวัฒนธรรม ความระวังระไวที่จะต้องจัดการในประเทศที่มีความแตกต่างในทางวัฒนธรรม เมื่อเทียบกับวัฒนธรรมของบริษัทแม่ ทั้งในเรื่องของปรัชญา การจัดการ ค่านิยม บรรทัดฐาน ความเชื่อ และแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะในการทำงานกับคนที่มีสัญชาติและเชื้อชาติทีแตกต่างกัน

๒. การสร้างให้เกิดความเข้าใจในความแตกต่างของวัฒนธรรม การสร้างให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมนั้นอย่างลึกซึ้งเพื่อประโยชน์ในการเข้าถึงแก่นและสาระของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เข้าใจถึง สาเหตุ และปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการได้อย่างแท้จริง

๓. ความสามารถในการทำงานในวัฒนธรรมที่แตกต่าง พัฒนาให้ผู้บริหารความสามารถ จัดการกจิอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ในวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมเดิมของตัวเอง ในการจัดการข้ามวัฒนธรรมนั้นจะต้องพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ หลายประการที่จะต้องดำเนินการควบคู่กันไป โดยจะต้องคำนึงถึงความคิดของแต่ละบุคคล ต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ รวมทั้งจะต้องให้ความสำคัญกับการจัดการด้านอารมณ์อีกด้วย

การจัดการข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural Management) เป็นการศึกษาถึงปัจจัยสำคัญ ๔ ประการ โดยการรวบรวมแนวความคิดจากนักวิชาการในสาขาวิชาการจัดการระหว่างประเทศ (International Business Management) พอจะสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยแรก เป็นการศึกษาถึงความตื่นตัว/ความระแวงระไว (Awareness) ในเรื่องของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (Cultural Differences) โดยศึกษาในเรื่อสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกทีมีผลกระทบต่อการจัดการ ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมองในเรื่องของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ความแตกต่างที่ว่านี้อาจจะมีสาเหตุมาจากภาษา วัฒนธรรม ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี

---

[๙๖]สานิตย์ หนูนิล, “การจัดการข้ามวัฒนธรรมเพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน Cross - cultural Management for Entering ASEAN Economic Community” **วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี**, หน้า ๑๗๘-๑๗.

บรรทัดฐาน ระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน และจะแตกต่างไปตามท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งจะมีผลกระทบทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม การจัดการ การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน และการทำงานร่วมกัน

ปัจจัยที่สอง ศึกษาในเรื่องความเข้าใจ (Understanding) ในเรื่องวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (Cultural Differences) เป็นการศึกษาในเรื่องของการพัฒนาและสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของแนวความคิดในเรื่อง Sympathy หรือพยายามเข้าในความคิดและความรู้สึกของผู้อื่น ซึ่งตรงกับคำพังเพยว่า “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” เพื่อทำให้การดำเนินงานตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุด การศึกษา เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เรื่องนี้มีนักปรัชญาทางจิตวิทยาหลายกลุ่มได้ทำการศึกษาโดยใช้ทฤษฎีทางจิตวิทยาการบริหาร จิตวิทยาอุตสาหกรรม นำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการที่จะสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นระหว่างกันและกันของคนที่มาจากพื้นฐานทั้งชาติ ภาษา ศาสนา ความคิด ค่านิยม ที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงเพื่อให้เขามาทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยที่สาม ศึกษาในเรื่องความสามารถในการทำงาน (Capabillty) ในสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าความสามารถในการทำงานของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ในความแตกต่างกันนั้นเรามักจะพูดในเชิงความสามารถในเทคนิคและวิชาการมากกว่าที่จะกล่าวถึงความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งจะต้องใช้ทักษะในเรื่องมนุษย์สัมพันธ์ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรมการจัดการมาก

ปัจจัยที่สี่ ศึกษาในระดับองค์กร ในเรื่องความสอดคล้องระหว่างกันและกัน (Compatibility) เนื่องจากในปัจจุบันการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศขององค์กรต่างๆ มีแนวโน้มที่จะใช้ช่องทางในเชิงการทำธุรกิจที่ใช้การร่วมทุน (Equity Agreement) และการสร้างพันธมิตรธุรกิจ (Strategic Alliance) มากขึ้น ปัญหาความไม่สอดคล้องกันระหว่างพันธมิตรขององค์กรในเรื่องของปรัชญา การจัดการ การดำเนินการ และการทำงาน รวมทั้งวัฒนธรรมองค์กรที่แตกต่างกันออกไปจึงเกิดขึ้น นักวิชาการในกลุ่มนี้จึงสนใจศึกษาในเรื่องของพฤติกรรมองค์กร วัฒนธรรมองค์กร การควบคุม โดยใช้ทรัพยากรมนุษย์เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่สอดคล้องกัน เพราะเชื่อว่าทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกยืดหยุ่นที่สุดที่จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดี

แนวคิดเรื่องการจัดการข้ามวัฒนธรรมนี้ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อจะนำไปสู่การออกแบบฝึกอบรม (Training Desige) และการสร้างความเข้าใจอันดีกับการสร้างความสัมพันธ์ในสังคมโลกเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่หลากหลาย แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมจะช่วยให้เข้าใจมาตรฐานการแสดงออกของแต่ละชนชาติเพื่อทำให้การมีความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้ดำเนินไปอย่างราบรื่น เพราะปัญหาด้านความไม่เข้าใจกันส่วนใหญ่มักอยู่บนพื้นฐานของการตีความตามความคิด ความเชื่อ หรือปทัสถานของสังคมตนเอง

๒.๔.๔ การปรับตัวทางวัฒนธรรม

การรับวัฒนธรรมใหม่ (Acculturation) เป็นขบวนการทางวัฒนธรรมที่เกิดกับบุคคลได้เสมอไม่ช่วงใดก็ช่วงหนึ่งของชีวิตของมนุษย์ การรับวัฒนธรรมใหม่ผิดกับขบวนการปลูกฝังทางวัฒนธรรม (Enculturation) ตรงที่ขบวนการรับวัฒนธรรมใหม่จะเกิดในช่วงหลังจากการเกิดขบวนการปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านมาแล้ว และเป็นขบวนการที่อิงอยู่กับการปลูกฝังวัฒนธรรมอยู่มาก ขบวนการรับวัฒนธรรมใหม่เป็นการรับเอาความคิด ทัศนคติ หลักความเชื่อ การกระทำและสิ่งของใหม่ๆ ที่ต่างไปจากที่บุคคลได้เคยประสบพบมา มาใช้แทนที่ระบบเดิมที่ตนเคยยึดถืออยู่ หรืออาจรับมาใช้ในฐานะที่เป็นสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีใช้อยู่เลยในสังคมของตน การนำมาผนวกเข้าในฐานะสิ่งแปลกใหม่ก็เป็นอีกกรณีหนึ่งนอกเหนือไปจากการรับเอามาใช้แทนที่สิ่งของหรือระบบเก่าๆ ที่เคยมีใช้อยู่ การรับวัฒนธรรมใหม่เป็นการรับวัฒนธรรมจากสังคมอื่นมาปฏิบัติ ขบวนการรับวัฒนธรรมใหม่ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เพราะการรับวัฒนธรรมใหม่เป็นการรับเอาวัฒนธรรมใหม่เข้ามาแทนที่วัฒนธรรมเก่าเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งที่ละเล็กละน้อย และเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป ไม่กระทบกระเทือนโครงสร้างใหญ่ๆ ของวัฒนธรรมและสังคมอย่างชนิดที่จะก่อให้เกิดปัญหาสังคม หรือความระส่ำระสายในสังคม การรับวัฒนธรรมใหม่นั้นเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในสังคมส่วนใหญ่และมีผลถึงการเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมบางโครงสร้าง หรือทั้งหมดทุกโครงสร้าง สุดแต่ว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้นจะเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบใด เช่น เปลี่ยนแบบเปลี่ยนแปลงเอง (Free-Change) แบบนำเปลี่ยน (Directed-Change) แบบวางแผนเปลี่ยน (Planned-Change) หรือเปลี่ยนทันทีตลอดทุกโครงสร้างของวัฒนธรรมโดยการบังคับเปลี่ยนของผู้นำในการเปลี่ยนแปลง (Forced-Change)[๙๗]

การอยู่ท่ามกลางกลุ่มชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้คนเราต้องเผชิญกับความเครียด การเอาชนะความรู้สึกที่สับสนในการข้ามวัฒนธรรมจะนำมาซึ่งความสุขในการดำรงชีวิต เหตุการณ์เหล่านี้มนุษย์ทุกคนมีโอกาสพบได้นับตั้งแต่การไปเรียนหนังสือในต่างประเทศ การไปอบรม การไปทำงานในต่างแดน จนถึงการไปตั้งถิ่นฐานกับครอบครัว การอยู่อาศัยในต่างประเทศอาจเป็นสิ่งที่แปลกใหม่ อิ่มเอมใจ น่าทึ่ง ความรู้สึกเหล่านี้จะเกิดกับทุกคนที่เดินทางเข้าไปถึงใหม่ๆ หลังจากนั้นมันจะค่อยๆ ลดลง เมื่อความรู้สึกเชิงบวกลดลงคนเราจะเริ่มมองเห็นสิ่งต่างๆ รอบตัวแล้วนำมาเปรียบเทียบระหว่างความเป็นอยู่ที่เก่ากับที่ใหม่ อาหารการกินที่บ้านเดิมกับที่ใหม่ การเดินทาง ความสะดวกสบาย รวมทั้งวัฒนธรรมของตนเองกับวัฒนธรรมในที่ใหม่ ทำการ

---

[๙๗] รศ.ดร.นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ, **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม**, กรุงเทพฯ : บริษัทเอ็กซเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๕๐, หน้า ๖๔-๖๕.

เปรียบเทียบก็เพื่อที่จะค่อยๆ เรียนรู้การปรับตัว การปรับตัวของตนจากวัฒนธรรมเดิมสู่รูปแบบวัฒนธรรมใหม่เป็นสิ่งท้าทาย โดยเฉพาะในเรื่องที่มองดูวัฒนธรรมวัฒนธรรมใหม่จากมุมมองวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ซึ่งอาจมองเห็นว่าวัฒนธรรมใหม่ของพวกเขาไม่ดี ไม่ลงตัว ไม่เจริญ สิ่งที่เกิดขึ้นหรือความสับสนนี้ถือได้ว่าเป็นการรับรู้ความรู้สึกที่สับสนต่อวัฒนธรรมใหม่ที่ไม่คุ้นเคย ในระยะเวลาของการปรับตัวบางคนอาจรับไม่ได้ หงุดหงิด ผิดหวัง แต่ถ้าตนเองเอาชนะความรู้สึกเหล่านี้ได้ความรู้สึกสับสนทางวัฒนธรรมก็จะผ่านพ้นไป วิธีการที่ดีที่สุดในการก้าวข้ามช่วงเปลี่ยนผ่านก็คือ การทำตัวเองให้คุ้นเคยกับวัฒนธรรมใหม่ เอาใจใส่ รับรู้ เสาะแสงหาเพื่อนใหม่ สิ่งใหม่ หาแหล่งข้อมูลเพื่อความอยู่รอดของชีวิต พร้อมกับสังเกตุหาสิ่งที่ชอบสิ่งที่ดีของวัฒนธรรมใหม่ และหันมาทำสิ่งที่คุ้นเคย บางครั้งต้องปิดหู ปิดตา ไม่ลิ้มรสสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ดังเช่นในกลุ่มของคนจีนที่อพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ในประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่แล้วจะไปรวมตัวกัน อาศัยอยู่ในที่เดียวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน ทำมาหากิน ใช้ชีวิต ในกลุ่มคนพวกนี้จะมีบางพวกที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงแม้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป จะคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมและคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมองตนเอง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย ภาษา คนกลุ่มนี้ถือเป็นการปรับตัวแบบ Ethnocentricism แต่ก็จะมีคนบางส่วนที่สามารถปรับตัวเข้ากับบริบท สิ่งแวดล้มที่เปลี่ยนไป สามารถเรียนรู้จนเกิดการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ได้ แต่ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีติดตัวมาก็ยังคงอยู่สามารถแสดงออกมาได้ในช่วงเวลาที่เหมาะสม ถือเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรม คุณลักษณะดังกล่าวเป็นการปรับตัวในรูปแบบที่เรียกว่า Acculturation หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า "ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ ยอมรับสิ่งใหม่แต่ยังคงรากเหง้าเดิม". ส่วนกลุ่มคนอีกประเภทหนึ่งก็คือพวกที่ปรับตัวแล้วกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมใหม่ไม่คงเหลือซึ่งของเดิม เป็นการผสานกลืนทางวัฒนธรรม จะเกิดขึ้นสมบูรณ์แบบเมื่อไม่สามารถทำการแยกคนออกจากกลุ่มได้ เรียกรูปแบบนี้ว่า Assimilation จะพบในกลุ่มของรุ่นลูกรุ่นหลานเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบรมสั่งสอน การเลี้ยงดูของครอบครัวเป็นสำคัญ

๒.๕ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองดี

คำว่า “พลเมือง” (Citizen) และ “ความเป็นพลเมืองดี” (Citizenship) คำนี้มีเสน่ห์หรือมนต์ขลังที่เป็นที่ยอมรับของแทบทุกๆ ฝ่าย และแทบทุกหนทุกแห่ง (an almost international appeal) และแต่ละฝ่ายต่างแสวงหาประโยชน์จากคำๆ นี้ เพราะว่าคำนี้มีความหมายด้านบวกหลายอย่าง ทำให้เป็นที่สนใจสำหรับมนุษย์แทบทุกคน[๙๘] เช่น ประโยชน์ในแง่ของการมีสิทธิที่จะได้รับบริการบางอย่างหรือผลประโยชน์บางอย่างจากรัฐ การมีสิทธิที่จะได้ทำบางสิ่งอันจะมีผลต่อนโยบาย

---

[๙๘]ธเนศวร์ เจริญเมือง, **พลเมืองเข้มแข็ง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : วิภาษา, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

กฎหมาย ดังนั้น จึงต้องทำความเข้าใจความเป็นมา และความหมายของทั้ง ๒ คำนี้ให้ตรงกัน ดังต่อไปนี้[๙๙]

๒.๕.๑ ความหมายของพลเมือง

คำว่า "พลเมือง" มาจากภาษาลาตินว่า cives (พลเมือง)[๑๐๐] อาจจะเป็นคำที่ไม่คุ้นหูมากนัก สำหรับคนส่วนใหญ่ ต่างจากคำว่า "ประชาชน" และ "ราษฎร" ซึ่งมาจากคำว่า Citizen ในภาษาอังกฤษ หรือ citoyen หรือ bourgeois ในภาษาฝรั่งเศส หรือ Bürger ในภาษาเยอรมัน พลเมืองมีความหมายและความเป็นมายาวนานตามที่เข้าใจกันมาในยุโรปตั้งแต่สมัยกลางง[๑๐๑] ที่มักจะใช้หรือได้ยินกันนักโดยทั่วไป ในความเป็นจริง คำว่าพลเมืองใช้เพื่อสื่อให้เห็นถึงสมาชิกของชุมชน ซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ในฐานะสมาชิกชุมชนการเมือง ที่สำนึกไปกว่าการเป็นเพียงประชาชนผู้รอรับประโยชน์ภาครัฐเท่านั้น ดังนั้น ความหมายที่แท้จริงของคำว่า "ประชาชน" (People) "ราษฎร" (Subject) และ "พลเมือง" (Citizen)[๑๐๒] สามารถอธิบายความแตกต่างได้ ดังนี้

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ได้ให้ความหมายของคำว่า "พลเมือง" (Citizen) หมายถึง หมู่คนที่เป็นของประเทศใดประเทศหนึ่ง คำว่า พลเมือง แปลว่า กำลังของเมือง หมายถึง คนทั้งหมดซึ่งเป็นกำลังของประเทศ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การทหาร และอำนาจต่อรองกับประเทศอื่น[๑๐๓] โดยพลเมืองจะมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ มีอิสรภาพในการเลือกวิถีชีวิต มีสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอภาคกัน แต่ต้องคำนึงถึงสิทธิของเจ้าของประเทศคนอื่นด้วย ควบคู่กับความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม[๑๐๔] ขณะที่คำว่า ประชาชน (People) จะหมายถึง พลเมือง

---

[๙๙]พระกัญจน์ กนฺตธมฺโม (แสงรุ่ง), **การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา**, พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๒๙.

[๑๐๐]ถวิลวดี บุรีกุล, รัชวดี แสงมะหะหมัด, Eugenie Merieau, Michael Volpe, "ความเป็นพลเมืองใน ประเทศไทย (Citizenship in Thailand)", **สรุปการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๓ เรื่อง ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕), หน้า ๒๙๒.

[๑๐๑]กิตติศักดิ์ ปรกติ, "ความสำคัญของพลเมืองต่อการพัฒนาประชาธิปไตย", **เอกสารประกอบการอภิปราย**, (คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อัดสำเนา), มปท.), หน้า ๖.

[๑๐๒]อเนก เหล่าธรรมทัศน์, **การเมืองของพลเมือง : สู่สหัสวรรษใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๖), หน้า ๒๙.

[๑๐๓]สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, **พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐.

[๑๐๔]ปริญญา เทวานฤมิตรกลุ, **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง = Civic Education**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์, ๒๕๕๕), หน้า ๖ และ ๓๐.

สามัญชนทั่วๆ ไป หรือคนของประเทศ[๑๐๕] คนที่รวมกันในฐานะเป็นชาติ เป็นเจ้าของอำนาจ หรือคนที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง (non-ruler)[๑๐๖] ส่วนคำว่าราษฎร (Subject) จะแปลว่า คนของรัฐ ที่เป็นพลเมืองของประเทศ[๑๐๗] คนที่ยอมสยบต่ออำนาจ ตามความหมายเดิม หมายถึง สามัญชน คือคนที่ไม่ใช่ขุนนาง เช่น สังคมไทย สมัยโบราณ ประชาชนจะเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด พอมาถึงช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ มีการเลิกทาส จึงทำให้ประชาชนกลายเป็นราษฎรที่ไม่ต้องรับใช้เจ้าขุนมูลนาย และมีสถานะทางกฎหมายเทียบเท่ากันในความหมายคือ “ผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐและต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองเช่นเดียวเหมือนกันหมด[๑๐๘]

ขณะที่คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (กนป.) ให้คำนิยามว่า “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยแตกต่างจากพลเมืองของระบอบอื่นที่พลเมืองจะมี “คุณสมบัติ” อย่างไร จะเป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจประสงค์จะให้เป็น ขณะที่ระบอบประชาธิปไตยเจ้าของอำนาจสูงสดคือประชาชน ดังนั้นประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจจึงกำหนดชีวิตตนเองได้ “ประชาชน” ในระบอบประชาธิปไตย จึงแตกต่างหลากหลายได้ เมื่อแตกต่างหลากหลายได้ จึงต้องเคารพซึ่งกันและกัน และใช้กติกาในการแก้ปัญหา จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันและปกครองกัน ตามวิถีทางประชาธิปไตยได้ ดังนั้นความหมายของคำว่า “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย จึง หมายถึง สมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ (Liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ใช้สิทธิ เสรีภาพโดยควบคู่กับความรับผิดชอบ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหาด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบหรือร่วมขับเคลื่อนสังคม และแก้ปัญหาสังคมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ระดับอาเซียน และระดับประชาคมโลก[๑๐๙]

ธเนศวร์ เจริญเมือง ก็ได้อธิบายความหมายของพลเมืองตามแนวคิดสมัยกรีก เอเธนส์โบราณในลักษณะที่คล้ายกับเอนก เหล่าธรรมทัศน์ โดยพิจารณาได้จาก ๔ ประเด็น คือ

---

[๑๐๕]ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๗๐๓.

[๑๐๖]เอนก เหล่าธรรมทัศน์, **การเมืองภาคพลเมือง**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑.

[๑๐๗]ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, หน้า ๑๐๐๑.

[๑๐๘]สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, **พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**, หน้า ๙-๑๐.

[๑๐๙]คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (กนป.) ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี, **ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๑**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายด้านพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔-๑๖.

ประเด็นแรก คำว่า พลเมือง มิใช่คำที่อยู่อย่างโดดๆ แต่เป็นคำที่คู่กับคำว่า ชุมชนการเมือง ที่กรีกเรียกว่า Polis และคนปัจจุบันเรียกว่า รัฐ (State) พลเมืองเป็นสมาชิกของชุมชนการเมืองหรือรัฐ ซึ่งหมายความว่าที่ใดก็ตามที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน มีการใช้อำนาจจัดการบริหารกิจกรรมต่างๆ ภายใน การเป็นคนจึงเท่ากับเป็นเรื่องการเมือง (To be human is to be political) หรืออีกอย่างหนึ่งก็คือ คนเป็นสัตว์การเมือง (Man is political animal) ความเป็นพลเมืองก็คือการเข้าร่วมส่วนในชุมชนการเมือง (Citizenship is participation in the affairs of polis) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือถ้าไม่มีพลเมืองก็ไม่มีชุมชนการเมืองหรือไม่มีรัฐ

ประเด็นที่สอง ว่าด้วยการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ ในสมัยกรีกยุคที่ประชาธิปไตยรุ่งเรืองในนครเอเธนส์ พลเมืองมีสิทธิ (Rights) และภาระหน้าที่ หรือความรับผิดชอบ (Obligations) มีสิทธิที่จะเข้าร่วมประชุมกำหนดนโยบายและโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนของตน ออกกฎหมายหรือข้อบังคับให้ทุกๆ คนปฏิบัติตาม เลือกผู้แทนเข้าไปทำงานแทนในด้านนิติบัญญัติและบริหาร และมีสิทธิที่จะออกความเห็นในเรื่องเหล่านั้น รวมทั้งเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งที่เคยตกลงกันไปแล้ว ส่วนภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบ ได้แก่ การเข้าประชุมเพื่อออกความเห็นในกิจการต่างๆ ของรัฐ การเสียภาษี การเป็นทหารป้องกันประเทศ การเป็นสมาชิกของคณะลูกขุนเพื่อตัดสินคดีความ ตลอดจนการส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน เป็นต้น การใช้สิทธิปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ (Participation in public affairs) นั่นคือ พลเมืองเป็นผู้ที่ใช้สิทธิ และปฏิบัติภาระหน้าที่เหล่านั้น

ประเด็นที่สาม ความเป็นพลเมืองตามแนวคิดของเพลโต จะต้องมีคุณธรรม นั่นคือมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพลเมืองที่สมบรูณ์ (Having a keen desire to become a perfect citizen) การเป็นพลเมืองที่เอาการเอางานไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นอัตโนมัติ แต่เป็นเรื่องของการปลูกฝัง หรือเกิดขึ้นจากการศึกษา เพื่อให้เกิดคุณธรรมในใจ ได้แก่ ความต้องการที่จะเป็นพลเมืองที่สมบรูณ์

ประเด็นที่สี่ การเป็นพลเมืองที่สมบรูณ์จำต้องรู้ทั้งวิธีการเป็นผู้ปกครอง (Ruler) และเป็นผู้ถูกปกครอง (Ruled) นั่นหมายความว่าไม่มีผู้ใดยึดครองตำแหน่งหนึ่งตลอดชีวิต แต่จะต้องมีการผลัดเปลี่ยนกัน เนื่องจากทุกคนเข้ามีส่วนร่วม ทุกคนตัดสินใจร่วมกัน[๑๑๐]

นอกจากนี้ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ยังได้อธิบายความหมายของพลเมือง จากแนวคิดของสาธารณนิยมที่เน้นบทบาทของพลเมือง (civic republicanism) โดยหลักคิดสำคัญสองสามประการของนักคิดกลุ่มนี้ คือ ความคิดเรื่องพลเมือง (citizens) ซึ่งย้ำว่า สมาชิกของระบอบประชาธิปไตย

---

[๑๑๐]ธเนศวร์ เจริญเมือง, **แนวคิดว่าด้วยความเป็นพลเมือง**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า/ โรงพิมพ์คลังวิชา, ๒๕๔๘), หน้า, ๔-๖, และเอนก เหล่าธรรมทัศน์, **การเมืองภาคพลเมือง**, หน้า ๙.

(สาธารณรัฐ) ต้องภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง (citizenship) ของตน พลเมืองคือ ผู้มีศักดิ์ศรี คือผู้ที่เท่าเทียมหรือค่อนข้างเท่าเทียมกับผู้อื่น เป็นผู้ที่ไม่ปรารถนาจะไปครอบงำใคร แต่ ก็ไม่ต้องการให้ใครมาครอบงำ บงการ หรืออุปถัมภ์ค้ำจุนตน ที่สำคัญคือพลเมืองไม่ใช่ไพร่ พลเมือง ไม่ใช่ราษฎร ไพร่คือผู้ที่ยอมรับสถานภาพสูง-ต่ำ บงการ-รับใช้ ส่วนราษฎร คือ ผู้ที่ยอมรับอำนาจ และกฎหมายของผู้ปกครองแต่ไม่สนใจการปกครองตนเอง หรือการมีส่วนร่วมในทางการเมืองการ ปกครอง และประชาชน (people) มีมาทุกยุคทุกสมัย หมายถึง คนที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง (non-ruler)[๑๑๑]

ส่วนนักวิชาการต่างประเทศที่สำคัญหลายท่านก็ได้ให้ข้อสรุปความหมายของคำว่าพลเมืองไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language Citizen ได้ให้ความหมายของคำว่าพลเมืองไว้ว่า พลเมือง (Citizen) คือ สมาชิกพื้นเมืองของรัฐหรือชาติ ซึ่งมีความจงรักภักดีต่อรัฐบาล และมีสิทธิได้รับความคุ้มกัน ส่วนความเป็นพลเมือง (Citizenship) คือ สถานะของการมีสิทธิ สิทธิประโยชน์และภาระหน้าที่ของพลเมือง[๑๑๒] สอดคล้องกับ Encyclo- pedia Britanica ที่ให้นิยาม "พลเมือง" ว่า หมายถึง ผู้ที่มีทั้งสิทธิและหน้าที่ต่อรัฐ ขณะที่พลเมืองต้องมีความจงรักภักดีกับรัฐ รัฐก็ต้องให้การคุ้มครองพลเมือง ในแง่การเมืองพลเมืองมีสิทธิออกเสียงและรับตำแหนางสาธารณะ ในแง่สังคม พลเมืองได้รับความคุ้มครองจากปัญหาเศรษฐกิจด้วย ระบบสวัสดิการจากรัฐ สำหรับหน้าที่พลเมืองประกอบด้วยการเป็นทหาร การจ่ายภาษี และการ ปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นต้น[๑๑๓]

โรเจอร์ส สมิทธ์ (Rogers M. Smith) อธิบายความหมายของพลเมืองใน ๓ ประเด็น คือ พลเมือง หมายถึง บุคคลที่มีสิทธิทางการเมืองในการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการตนเอง ซึ่งรวมถึงสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การมีบทบาทต่อหน่วยงานภาครัฐ การเข้าเป็นหนึ่งในขณะลูกขุน และการมีส่วนร่วมในการอภิปรายทางการเมืองในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของชุมชน ในโลกสมัยใหม่พูดถึงความเป็นพลเมืองในแง่ที่เกี่ยวกับสถานะทางกฎหมาย โดยพลเมือง หมายถึง คนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสมาชิกตามกฎหมาย มีอำนาจทางการเมืองในชุมชน มีสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลท้องถิ่นไม่ว่าสิทธินั้นจะรวมไปถึงสิทธิทางการเมืองด้วยหรือไม่ก็ตาม และ "พลเมือง" ในปัจจุบัน หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสมาคมใดๆ ไม่ว่าจะเป็นชุมชนทางการเมืองหรือกลุ่มในลักษณะอื่นๆ เช่น เป็นพลเมืองของกลุ่มเพื่อนบ้าน ของสโมสร หรือของ มหาวิทยาลัย

---

[๑๑๑] เอนก เหล่าธรรมทัศน์, **การเมืองของพลเมือง : สู่สหัสวรรษใหม่**, หน้า ๑๗-๑๘ และ ๒๙.

[๑๑๒] J.A. Banks, (Ed), **Diversity and Citizenship Education : Global Perspectives**, (San Francisco, CA : John Wiley & Sons, ๒๐๐๔), p. ๓.

[๑๑๓] สำนักงานสภาพัฒนาการการเมือง, **ประชาธิปไตยชุมชน กลไกขับเคลื่อนภาคพลเมืองเข้มแข็ง**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓), หน้า ๙.

ทั้งนี้ในปัจจุบันเราใช้คำว่า ความเป็นพลเมือง ว่าไม่ได้หมายถึงเพียงแต่การได้รับสมาชิกภาพในทางสังคมเท่านั้น แต่จะต้องมีการดำเนินการบางอย่างในระดับที่เหมาะสม เช่น การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้แก่ชุมชน ศาสนา ชมรม หรือสมาคมใดๆ โดยกระทำ อย่างต่อเนื่องมีคุณค่าและบางส่วนก็เป็นทุนตนเอง[๑๑๔]

จากทัศนะความหมายของพลเมืองดังที่นักวิชาการทั้งหลายได้กล่าวมานั้น พอประมวลสรุปได้ว่า คำว่า “พลเมือง” มีความแตกต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” ตรงที่ว่าพลเมืองจะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่างๆ ของตนรวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม โดยการแสดงออกซึ่งสิทธิเสรีภาพในการแสดงคิดเห็น ดังนั้นพลเมือง จึงมีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ ต่างจากคำว่า ประชาชน และ ราษฎร ที่มีลักษณะเป็นเพียงผู้รับคำสั่งทำตามผู้อื่น ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจึงอยู่ที่การเปลี่ยนให้ประชาชนธรรมดาได้กลายเป็นพลเมืองที่มีสิทธิกำหนดทิศทางของชุมชน สังคม และประเทศชาติได้ด้วยตนเอง

๒.๕.๒ ความหมายของความเป็นพลเมืองดี

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองเป็นสภาวะของการเป็นพลเมือง ของสังคมของประชาชนของชาติที่มีทฤษฎีเรื่องของสัญญาของสังคมที่ให้สิทธิและความรับผิดชอบแก่ประชาชน ความเป็นพลเมืองเป็นเรื่องของการมีสิทธิ เสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมืองใน ชีวิตของชุมชน ในทางกฎหมายยังเป็นเรื่องที่เชื่อมระหว่างปัจเจกชนกับรัฐอีกด้วย และที่สำคัญคือ การเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้นจะต้องเป็นพลเมืองที่มีคุณสมบัติเฉพาะที่จะนำประเทศไปสู่สันติสุขด้วยวิถีประชาธิปไตย ซึ่งรวมถึงการมีอิสรภาพ การพึ่งตัวเองได้ การมีสิทธิ การเคารพสิทธิ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เคารพกติกาบ้านเมือง ไม่ใช้ความรุนแรง มีจิตสาธารณะเป็นต้น การที่ประเทศใดจะพัฒนาประชาธิปไตยให้ก้าวหน้าไปได้ด้วยดี จึงขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ รวมทั้งการที่ประชาชนมีความเป็นพลเมืองสูงด้วย[๑๑๕]

ขณะที่ประเวศ วสี ราษฎรอาวุโส ก็ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับ “ความเป็นพลเมือง” ในการสัมมนาเรื่อง “เส้นทางสู่ความเข้มแข็ง...การเมืองภาคพลเมือง” ซึ่งสถาบันพระปกเกล้าฯ และ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ร่วมกับเครือข่ายต่างๆ จัดขึ้น เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๑ โดยได้ เสนอไว้ว่าความเป็นพลเมืองมีคุณสมบัติในเชิงการเชื่อมโยงในเชิงเครือข่ายเป็น Civil Society ซึ่ง ท่านแปลว่าคือ “สังคมแห่งความเป็นพลเมือง” หรือ“ประชาสังคม” หรือ “สังคมสันติประชาธรรม” ตามนัยที่

---

[๑๑๔]Rogers M. Smith, **Political Citizenship : Foundations of Rights in Handbook of Citizenship Studies, edited by Engin F. Isin and Bryan S**. Turner, SAGE, ๒๐๐๒, pp. ๑๐๕-๑๐๖.

[๑๑๕]ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, “ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย”, **สรุปการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๓ เรื่อง ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย**, หน้า ๒๙๑.

ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เคยกล่าวไว้ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า ความเป็น พลเมืองของสังคมก็คือการมีความเป็นประชาธิปไตยโดยสาระนั่นเอง[๑๑๖] ซึ่งหมายถึง การเป็นคนที่ รับผิดชอบได้ด้วยตัวเอง มีความสำนึกในสันติวิธี มีการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น และต้องใช้ สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา เป็นต้น[๑๑๗]

วิชัย ตันศิริ ได้สรุปความหมายของความเป็นพลเมืองว่ามี ๒ ลักษณะ คือ ๑) ความเป็นพลเมืองในความหมายเก่า คือ การเป็นผู้รับ คอยแบมือรับทั้งผลบวกและลบจากนโยบายรัฐบาล การเป็นพลเมืองจึงเป็นเพียงผู้ตาม ผู้ปฏิบัติตามคำสั่งและกฎหมายอย่างเคร่งครัด เป็นพลเมืองที่ยอมรับอำนาจทางการเมืองอย่างเป็นทางการ คือ เป็นผู้อยู่ใต้การปกครอง และ ๒) ความเป็นพลเมืองในความหมายใหม่ คือ พลเมืองมีส่วนเป็นผู้กระทำ มีจิตสาธารณะ เห็นประโยชน์ส่วนรวม มีความรับผิดชอบ และพร้อมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ อันเป็นความหมายของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ที่พลเมืองต้องเข้าร่วมรับผิดชอบ[๑๑๘]

นอกจากนี้ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล ก็ได้ให้ข้อสรุปไว้ว่า “ความเป็นพลเมือง” (Citizenship) ของระบอบประชาธิปไตย ควรมีลักษณะที่หมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพควบคู่กับความรับผิดชอบ และมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาในสังคมของตนเอง คือต้องมีคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองขั้นพื้นฐานใน ๖ ประการ ได้แก่ หนึ่ง รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ สอง เคารพสิทธิผู้อื่น สาม เคารพความแตกต่าง สี่ เคารพหลักความเสมอภาค ห้า เคารพกติกา และ หก รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม[๑๑๙]

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศที่สำคัญหลายท่านก็ได้ให้ข้อสรุปความหมาย ไว้ดังนี้

เจมส์ เอส โคลแมน (J.S. Coleman) ให้ทัศนะว่า ความเป็นพลเมือง คือ พื้นฐานความเท่าเทียมกันของมนุษย์จากการเป็นสมาชิกอย่างเต็มตัวในชุมชนทางการเมืองในระดับชาติ เป็นสิทธิอย่างเป็นทางการที่เท่าเทียมกันสำหรับพลเมืองทุกคน[๑๒๐] สอดคล้องกับ คีธ โฟล์ว (Keith Faulks) ที่

---

[๑๑๖]ประเวศ วสี, “เส้นทางสู่ความเข้มแข็ง..การเมืองภาคพลเมือง”, **หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ**, (ออนไลน์, วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๑).

[๑๑๗]วรากรณ์ สามโกเศศ, “การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง”, **มติชน**, ฉบับวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๔.

[๑๑๘]วิชัย ตันศิริ, อ้างใน ทิพย์พาพร ตันติสุนทร, **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๕๕), หน้า ๕-๖.

[๑๑๙]ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง=Civic Education**, หน้า ๓๐-๓๑

[๑๒๐]J.S. Coleman, **Resources for social change : Race in the United States**, (New York : WileyInterscience, ๑๙๗๑, p. ๗๗.

กล่าวว่า ความเป็นพลเมือง คือสถานะของการเป็นสมาชิกในสังคมอันมาพร้อมกับสิทธิ หน้าที่ และข้อผูกพันและบ่งบอกถึงความเท่าเทียม ความยุติธรรม และความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง[๑๒๑]

โทมัส เอช มาร์แชลล์ (T.H. Marshall) ได้ให้คำอธิบายว่า ความเป็นพลเมือง ก็คือแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกอย่างเต็มตัว (full membership) ในชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วนด้วยกัน ส่วนแรก คือ องค์ประกอบทางพลเมือง (civil element) เกี่ยวกับสิทธิที่จำเป็นต่อการมีเสรีภาพส่วนบุคคล รวมถึงอิสรภาพส่วนบุคคล เสรีภาพในการพูด การคิด และความ เชื่อถือศรัทธา สิทธิในการครอบครองทรัพย์สินและทำสัญญา และสิทธิในความยุติธรรม ส่วนที่สอง คือ องค์ประกอบทางการเมือง (political element) เกี่ยวกับสิทธิในการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองทั้งในฐานะที่เข้าไปทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองและการเลือกผู้ปกครอง และส่วนที่สาม สุดท้าย คือ องค์ประกอบทางสังคม (social element) เกี่ยวกับสิทธิในค่าตอบแทนและความมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างเพียงพอ สิทธิในการร่วมแบ่งปันมรดกทางสังคม ไปจนถึงสิทธิในการใช้ชีวิต ตามมาตรฐานการครองชีพของสังคม[๑๒๒]

ส่วนความหมายของคำว่า “ความเป็นพลเมืองดี” นั้น จะเป็นข้อบ่งบอกถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของประชาชนที่เป็นพลเมืองของสังคมหรือของประเทศ โดยเป็นผู้ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนตามกฎหมาย ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมและประเทศแห่งประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ดังมีนักวิชาการที่สำคัญหลายท่านได้ให้ความหมายและคำจำกัดความของคำว่า ความเป็นพลเมืองดี ไว้ดังนี้

กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ ได้ให้ความหมายของคำว่า “พลเมืองดี” ไว้ว่า พลเมืองดีก็คือบุคคลที่จะต้องปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมและเป็นตัวอย่างของสมาชิกอื่นๆ การที่จะปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีได้นั้นจะต้องรู้จักหลักการอยู่ร่วมกัน รู้จักกฎกติกาของสังคม ตลอดจนเข้าใจวิธีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อันเป็นคุณลักษณะของพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย[๑๒๓] ดังนั้นพลเมืองดีจึงต้องมีลักษณะของพลเมืองดีที่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ หรือที่สังคมนั้นๆ คาดหวัง เพื่อนำไปสู่ความสามารถในการปกครองตนเอง[๑๒๔] และจำเป็นต้องมีพฤติกรรมแห่งการเป็นพลเมืองดีที่พึง

---

[๑๒๑]Keith Faulks, **Citizenship**, (New York : Routledge, ๒๐๐๐), p. ๑๓.

[๑๒๒]Thomas, H. Marshall, **Citizenship and social class, In B.S. Turner & P.Hamiton (Eds), Citizenship : Critical concept volume II**, (New York : Routledge, 2002), pp. ๘-๙.

[๑๒๓]กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ**, แบบเรียนหน้าที่พลเมือง**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพาณิช, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑๔.

[๑๒๔]กรมวิชาการ, **คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองศีลธรรม : ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๔.

ประสงค์ของสังคมอันประกอบด้วยพฤติกรรมการทำตามกฎหมาย พฤติกรรมในความซื่อสัตย์ พฤติกรรมรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม มีความยึดมั่นในศาสนา วัฒนธรรมที่ดีงามและไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น[๑๒๕] ตลอดจนการเป็นพลเมืองที่มีความ ไว้วางใจซึ่งกันและกัน แบ่งปันความคิดเห็นและมีการพบปะชุมชนของตนอยู่เสมอ[๑๒๖]

เอนก เหล่าธรรมทัศน์[๑๒๗] ให้ทัศนะถึงความเป็นพลเมืองดีว่า สมาชิกของระบอบประชาธิปไตยต้องมีความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองของตน คือพลเมืองเป็นผู้ที่มีศักดิ์ศรี มี ความเท่าเทียมกับผู้อื่น พลเมืองเป็นผู้ที่ไม่ปรารถนาจะไปครอบงำใคร แต่ก็ไม่ต้องการให้ใครมาบงการหรืออปุถัมภ์ค้ำจุนตน และพลเมืองจะต้องมีคุณธรรมของความเป็นพลเมือง (Civic Virtue) ซึ่ง หมายถึงคุณธรรมทางการเมืองร่วมกับรัฐ คือการมีกิจการเพื่อส่วนรวมมิใช่เรื่องของการผลประโยชน์หรือการแย่งกันใช้ แย่งกันหาอำนาจเพื่อเอาไปหาประโยชน์ส่วนตัว/เฉพาะส่วน แต่พลเมืองดีต้องมีการปลูกฝังบ่มเพาะคุณธรรมของความเป็นพลเมืองต่อการเมืองและส่วนรวม

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี ได้ให้ข้อสังเกตความหมายของพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ไว้ในรายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีว่า มีหลายกรณีที่การให้ความหมายของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ยังคงมีลักษณะอนุรักษ์นิยมและยึดติดกับกรอบจารีตประเพณีของไทย แทนที่จะเป็นไปตามหลักการแห่งประชาธิปไตยสากล เช่น ต้องมีน้ำใจ มีความเคารพ มีความนอบน้อมถ่อมตน รู้จักกาลเทศะ เป็นผู้รับฟังที่ดี ยอมรับผิดและให้อภัย ให้เกียรติผู้อื่น มีความกตัญญู ส่วนแนวทางที่จะสนับสนุนให้เกิดพลเมืองที่ดี คือ ไม่ชักนำให้เดินทางผิด ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี สร้างมิตรภาพ มีความกรุณา ชื่นชมบุคคลอื่น ไม่แสดงความลำเอียง[๑๒๘]

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศที่สำคัญหลายท่านได้สรุปความเป็นพลเมืองดี ไว้ดังนี้

คาร์เตอร์ วี ก๊ดู (Carter V. Good) อธิบายความหมายของพลเมืองดีว่า หมายถึง การเป็นสมาชิกตามลักษณะรูปแบบแห่งการปกครองอันเกี่ยวด้วยสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม

---

[๑๒๕]ดวงเดือน พันธุมนาวิน, **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม การวิจัยและการพัฒนาบุคคล**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๘.

[๑๒๖]ชยันนัต์ สมทุวณิช และ Rex Bloomfield**, คู่มือการเรียนการสอนพลเมือง-พลโลก : การบูรณาการการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงตามแนวทางรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

[๑๒๗]เอนก เหล่าธรรมทัศน์, **การเมืองของพลเมือง : สู่สหัสวรรษใหม่**, หน้า ๑๗-๑๘.

[๑๒๘]ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, **รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี**, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๘.

ที่ตนดำรงอยู่[๑๒๙] สอดคล้องกับ Van Steenbergen ที่กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองดี จะเป็นลักษณะของแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะ (public life) ซึ่งมีความหมายกว้างกว่าชีวิตทางการเมือง (political life) หมายรวมถึงความสัมพันธ์ที่พลเมืองมีกับรัฐ และความสัมพันธ์ที่พลเมืองมีกับพลเมืองด้วยกันเอง[๑๓๐]

ริชาร์ด ซี เรมี่ (Richard C. Remy)[๑๓๑] ให้ทัศนะว่า ความเป็นพลเมืองดี หมายถึงคุณภาพของความร่วมมือของบุคคลหนึ่งๆ กับบุคคลอื่นๆ ในกระบวนการเกี่ยวกับการปกครอง กลุ่ม เช่น การตัดสินใจต่างๆ การคุ้มครองผลประโยชน์ส่วนบุคคลหรือการติดต่อสื่อสารกับหัวหน้ากลุ่ม นั่นคือความสามารถเฉพาะที่แต่ละบุคคลพึงมีเพื่อที่จะประพฤติตามแนวทางที่จะก่อให้เกิดผลที่ตนต้องการ ตามบทบาทในฐานะพลเมือง นอกจากนี้ความเป็นพลเมืองดียังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปกครองในคนกลุ่มต่างๆ ฉะนั้นเราสามารถที่จะเตรียมเยาวชนให้เป็นพลเมืองได้ โดยชี้ให้เยาวชนรู้จักสิทธิความรับผิดชอบและงานของความเป็นพลเมืองดีไว้

ไบรอัน เอส เทอร์เนอ (B. S. Turner) ได้อธิบายว่า ความเป็นพลเมืองดี ถือเป็นแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติทางกฎหมาย เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ที่บ่งบอกว่ามนุษย์เป็นสมาชิกที่มีความสามารถในสังคม และทำหน้าที่เสมือนกระบวนการในการจัดสรรการมีสิทธิ (entitlements) ข้อผูกพัน (obligations) และความคุ้มกัน (immunities) ภายในชุมชนทางการเมืองหนึ่งๆ นอกจากนี้ความเป็นพลเมืองประกอบไปด้วยมิติทางวัฒนธรรม หรือความประพฤติทางสังคมที่ช่วยให้พลเมืองมีความสามารถในการมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (socialization) ผ่านสถาบันทางการศึกษาสามารถช่วยสร้างค่านิยมที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองให้กับเยาวชนได้[๑๓๒]

จากทัศนะความหมายของความเป็นพลเมืองดังที่นักวิชาการต่างๆ กล่าวมาข้างต้นนั้น พอประมวลสรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองดี ก็คือ คุณลักษณะของบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคม หรือรัฐที่มีความรู้ ความสามารถ มีความเป็นพลเมืองที่ดีที่สังคมยอมรับ รู้จักสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมือง มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูง เช่น มองเห็นคุณค่าของมนุษย์ทุกคน ด้วยความเท่าเทียมและเคารพในความแตกต่าง ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและมีความกระตือรือร้นใน

---

[๑๒๙] Carter V. Good, **Dictionary of Education**, (New York : McGrawhill Book, ๑๙๕๙), p. ๔๔.

[๑๓๐] Van Steenbergen, (Ed), **The condition of citizenship**, (London : Sage Publications, ๑๙๙๔), p. ๒.

[๑๓๑] Richard C. Remy, **Handbook of Basic Citizenship Competencies, Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development**, ๑๙๘๐, p. ๖๔.

[๑๓๒] B. S. Turner, **Citizenship and social theory**, (London : Sage Publications, ๑๙๙๓๗, p. ๒.

การมีส่วนร่วมหรือการสร้างสรรค์ทำกิจกรรมต่างๆ ที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวม มีความพร้อมที่จะปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ

๒.๖ กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

ห้าเชียง หมายถึง ยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (มุ่งเน้นด้านการค้า / การท่องเที่ยว) ตั้งชื่อตามชื่อขึ้นต้นของเมืองทั้ง ๕ ใน ๔ ประเทศแถบอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบน (GMS: Greater Mekong Subregion) ได้แก่ ไทย พม่า ลาว และจีนตอนใต้ จนพัฒนามาเป็นโครงการ **สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ** ในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบาย *"เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า"* เมื่อครั้งพลเอกชาติชาย ชุณหวัณห์ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งคำว่า ๕ เชียง นายอรุณ ณรงค์ชัย ประชาสัมพันธ์จังหวัดเชียงรายในสมัยนั้น เป็นผู้ที่คิดคำดังกล่าวขึ้น ตั้งแต่ราวปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ซึ่งในเวลาต่อมารูปธรรมของความร่วมมือข้างต้นก็ปรากฏให้เห็นชัดขึ้นเรื่อยๆ และได้มีการขยายความร่วมมือไปยังด้านอื่นๆ ตามมาเป็นระยะๆ[๑๓๓]

กล่าวเชิงประวัติศาสตร์ได้ว่า ทั้ง ๕ เชียงนี้ ล้วนแล้วแต่เคยรุ่งเรืองมาทั้งสิ้น เป็นต้นว่า เชียงรุ่งเคยเป็นเมืองศูนย์กลางใน "ราชอาณาจักรหอคำเชียงรุ่ง" ของ "พญาเจิง" (พ.ศ.๑๗๒๓) เชียงทองก็เคยเป็นราชธานีของ "อาณาจักรล้านช้าง" ช่วง "พระเจ้าฟ้างุ้ม" (พ.ศ.๑๘๙๖) และหลังจาก "พญา มังราย" สร้างเมืองเชียงราย พ.ศ. ๑๘๐๕ แล้ว ต่อมาได้สร้างเมืองเชียงตุงใน พ.ศ. ๑๘๑๐ ก่อนที่จะสถาปนาเชียงใหม่ขึ้นเป็นราชธานีแห่ง "อาณาจักรล้านนา" เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๓๙ อาจกล่าวได้ว่า ล้านนากับเชียงตุง เชียงรุ่ง และหลวงพระบางนั้น ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน โดยการสร้างระบบเครือญาติใกล้ชิด กล่าวคือ เชียงตุงถือเป็นเมืองประเทศราชของล้านนา (เสมือน "ลูกช้างหางเมือง") ส่วนเชียงรุ่งและหลวงพระบางกับล้านนาก็จัดว่าเป็น "บ้านพี่เมืองน้อง" กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากกล่าวถึงความรุ่งเรืองในแง่ของการเผยแผ่พุทธศาสนาแล้ว จำนวนวัดเก่าแก่มากมายเป็นตัวบ่งชี้ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นวัดพระธาตุดอยจอมทอง วัดพระแก้ว จังหวัดเชียงราย, วัดเชียงมั่น วัดอุโมงค์ วัดพระสิงห์ วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่, วัดยางกวง วัดหัวข่วง วัดพระธาตุจอมคำ เชียงตุง, วัดสวนม่อน วัดป่าเจ เชียงรุ่ง, วัดเชียงทอง วัดพระธาตุจอมพูสี เชียงทอง (หลวงพระบาง) เป็นต้น[๑๓๔]

ในอดีต เมืองทั้งหมดต่างใช้ระบบ "เจ้า" ในการปกครองมาก่อน สืบเชื้อสายกันเรื่อยมาจนกระทั่งยุคสมัยของ "กษัตริย์" เป็นอันต้องสิ้นสุดลงโดยสิ้นเชิง ด้วยเหตุผลที่ต่างออกไป เช่น สืบเนื่องจากการปฏิวัติวัฒนธรรม เปลี่ยนเป็นคอมมิวนิสต์ของจีน พ.ศ. ๒๔๙๒ การรัฐประหารโดย

---

[๑๓๓] ณัฐกร วิทิตานนท์, ""ห้าเชียง" ในเครื่องหมายคำถาม" **ประชาไทย**. (วันอังคารที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐). หน้า ๑.

[๑๓๔] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

ผู้นำทางทหารพม่า เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๕ การปฏิวัติสังคมนิยมในลาว ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมี เจ้าฟ้าก้อนแก้ว เจ้าหม่อมคำลือ และเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนา เป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายของแต่ละเมืองตามลำดับ นอกจากนั้นลักษณะทางภูมิอากาศแบบเขตร้อนชื้น และชัยภูมิธรรมชาติอันดีเยี่ยมของทั้ง ๕ เมืองที่มีสายน้ำเข้ามาเป็นส่วนสำคัญ ได้แก่ "แม่น้ำโขง" เชียงรุ่งกับหลวงพระบาง "หนองตุง" เมืองเชียงตุง "แม่น้ำปิง" เมืองเชียงใหม่, "แม่น้ำกก" เมืองเชียงราย นอกเหนือจากนี้ ดินแดนทั้ง ๕ กลับยังคงความหลายหลากทางชาติพันธุ์เอาไว้ได้อย่างไม่น่าเชื่อ ทั้งๆ ที่คนส่วนใหญ่ในหลวงพระบางเป็นชาว "ลาวหลวงพระบาง" (อาจเรียกว่า "ไทลาว") ในเชียงรุ่งเป็นชาว "ไทลื้อ" ในเชียงตุงเป็นชาว "ไทเขิน" และ "ไทใหญ่") เชียงใหม่ เชียงราย เป็น "คนเมือง" หรือ "ไทยวน" แต่ปรากฏว่ามีชาวไทลื้อจำนวนไม่น้อยอยู่ในไทย ลาวและพม่ามาจนถึงทุกวันนี้ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากยุค "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง" ที่มีการกวาดต้อนผู้คนจากรัฐทางตอนบนมาสู่เชียงใหม่ และเมืองบริวารรายรอบขนานใหญ่

กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นกลุ่มชนที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่ก่อกำเนิดอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ ทว่าท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงและโลกาภิวัตน์ รวมทั้งการแบ่งเขตรัฐชาติต่างๆ ในดินแดนแถบลุ่มน้ำโขง และ กระแสความผกผันทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมทำให้วิวัฒนาการทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ไม่เด่นชัดและ อ่อนด้อยลงไป ความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ถูกปิดกั้นด้วย อำนาจรัฐและลัทธิทางการเมืองถึงแม้ว่าปัจจุบัน ความเป็นรัฐชาติและอาณาจักรจะสูญสิ้นไปไม่ต่ำกว่าร้อยปีแล้วก็ตาม ในกลุ่มชนต่างๆ ก็ยังมีผู้คนบางคนและบาง ชุมชนที่สามารถดำรงอตัลกัษณ์ของตนเองและยังสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเอาไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ที่เห็นได้ชัดเจนคือ อักษรเขียน ภาษาพูด และศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม ดังนั้นดินแดนห้าเชียง เป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาตั้งมั่นอยู่อย่างยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ท ให้ก่อเกิดพุทธศิลปะ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม วัฒนธรรมต่างๆ อย่างมากมาย แม้จะล่วงเลยไปหลายร้อยปีแล้วตาม ก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่จนบัดนี้ การที่พระพุทธศาสนายืนยงอยู่ได้ก็ด้วยอาศัยความศรัทธา ปสาทะของประชาชนในพระสงฆ์ มอบให้พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ไม่ว่าจะเป็นเชียงราย เชียงใหม่ เชียงตุง เชียงรุ่ง และเชียงทอง

ห้าเชียง คือ ห้าเมืองหลักในลุ่มน้ำโขงจากต้นน้ำ คือ เชียงใหม่ เชียงราย เชียงตุง เชียงรุ่ง และเชียงทอง คืออู่อารยธรรมอันงดงาม มีอายุไม่น้อยกว่า ๓,๐๐๐ ปี[๑๓๕]

เชียงใหม่ ศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๙ ความมั่งคั่งของนครเชียงใหม่ เกิดขึ้นจากการค้าทางไกล จากเมืองท่าบริเวณอ่าวเบงกอล ขึ้นมาสู่เมืองต่างๆ โดยมีนคร

---

[๑๓๕]จินจุทา อิสริยพัช “ประวัติศาสตร์ ๕ เชียง”, แหล่งที่มา: https://www.youtube.com/watch?v=n5SmvJBeHw8, เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๐.

เชียงใหม่ ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นชุมทางสำคัญที่ได้กลายเป็นความสัมพันธ์ทางการเมือง การปกครอง โดยเฉพาะการศาสนาในนครเชียงใหม่ นับได้ว่าเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังแถบนี้ ส่งผลให้หัวเมืองน้อยใหญ่ต่างได้รับอิทธิพลทางภาษา วรรณกรรม และงานศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีทั้งลักษณะร่วมและแตกต่างกันไปตามสภาพสังคม และวัฒนธรรมของแต่ละแห่ง กลายเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปะอันเป็นจุดเด่นของท้องถิ่นต่างๆ อย่างน่าสนใจ

เชียงรายและเชียงแสน เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ระหว่างลุ่มแม่น้ำกกและแม่น้ำโขง ที่เป็นจุดกำเนินความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมไทยวน ซึ่งนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการทางศิลปะและวัฒนธรรมาของล้านนาที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นรูปแบบความงดงามที่มีแบบแผนที่คลาสสิคในหลายๆ แขนง เช่น สถาปัตยกรรม ผ้าแพรพรรณ ดนตรี และอาหาร เป็นต้น

เชียงตุงเขมรัฐ ประชาชนชนเผ่าไทเขิน หรือไทขืน กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีถิ่นฐานอยู่ลุ่มแม่น้ำเขิน อันมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับอาณาจักรล้านนามาตั้งแต่ครั้งอดีต นับตั้งแต่รัฐสมัยของพญามังราย แห่งนครเชียงใหม่ อันมีเอกสารตำนานเมืองตุง ซึ่งได้บันทึกถึงความสัมพันธ์นั้นอย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะได้อยู่ในอิทธิพล และอำนาจของวัฒนธรรมพม่าที่ครอบงำอยู่ หากแต่ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ก็ยังคงแนบแน่นมาโดยตลอด และยังพบว่าวัฒนธรรมไทเขินก็ยังคงงดงามอยู่ เป็นเสน่ห์ดึงดูดให้ผู้คนเข้าไปท่องเที่ยวอยู่เสมอ

เชียงรุ่งอาฬวี เชียงรุ่งหรือเมืองอาฬวี ศูนย์กลางของวัฒนธรรมไทลื้อแห่งอาณาจักรสิบสองปันนาในอดีต ที่เคยรุ่งเรืองและมีความสำคัญในฐานะของเมืองสามฝ่ายฟ้า อันหมายถึงมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ที่ตั้งระหว่างพม่า ล้านนา และจีน เป็นเหตุให้ต่างฝ่ายพยามยามแผ่อิทธิพลเหนือดินแดนสิบสองปันนาอยู่มาโดยตลอด ซึ่งลักษณะดังกล่าวได้สะท้อนออกมาจากการแสดงศิลปกรรมแขนงต่างๆ ที่มีรูปแบบผสมผสานกันระหว่างพม่า ล้านนา และจีน กลายเป็นวิถีชีวิตที่ชาวไทลื้อได้คุ้นเคย จนกลายเป็นเอกลักษณ์อยู่บนพื้นฐานสามเส้าของอำนาจจากภายนอกที่ส่งผลถึงลักษณะเด่นทางศิลปกรรมนับจากอดีตจวบจนปัจจุบัน

เชียงทอง หลวงพระบาง ความสัมพันธ์เหนือดินแดนสองฝั่งโขงที่ยั่งยืนอยู่ในภูมิภาคทางตอนบนแถบนี้ เมืองเชียงทองหรือนครหลวงพระบาง ศูนย์กลางแห่งอาณาจักรล้านช้าง นับเป็นหลักฐานสำคัญที่ยืนยันถึงความสัมพันธ์ไทยวนและไทลาวมีมาอย่างยาวนาน นับเริ่มตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา สำหรับงานศิลปกรรมนั้น เมืองเชียงทองได้พัฒนารูปแบบขึ้นมาได้ด้วยตนเอง แต่สำหรับบางลักษณะก็ยังปรากฏถึงอิทธิพลทั้งด้านรูปแบบ และแนวทางความคิดที่ได้รับจากล้านนาอยู่อย่างชัดเจน ทั้งงานทางด้านสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมแขนงต่างๆ แต่อย่างไรก็ตามมนต์เสน่ห์ของศิลปกรรมล้านช้างก็ยังโดดเด่น โดยเฉพาะที่นครหลวงพระบางยังคงได้รับการสืบสานและอนุรักษ์อยู่เป็นอย่างดีจากทุกภาคส่วนในปัจจุบันนี้

รูปธรรมของความเชื่อมโยงระหว่างทั้ง ๔ ประเทศหลังยุคสงครามเย็น จากมุมมองของไทย ดังนี้

๑) ด้านการค้าการลงทุน มีการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA: Free Trade Area) ระหว่างไทย-จีน โดยเฉพาะการลดภาษีให้เหลือศูนย์ ในขั้นแรกจะเริ่มจากการค้าเสรีในสินค้ากลุ่มเกษตร มมุ่งสู่ตลาดผู้บริโภคที่มีขนาดใหญ่และขยายตัวเร็วที่สุดในโลกปัจจุบัน ขณะที่อีกด้านนั่นคือ การเปิดตลาดไทยให้กับสินค้าจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสินค้าในกลุ่มเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้ไฟฟ้า

๒) ด้านการคมนาคมขนส่ง เป็นผลจากแนวคิด Logistics and Supply Chain Management กล่าวคือ

ทางรถ ได้แก่ ถนนสาย R๓a (เชียงของ-ห้วยทราย-หลวงน้ำทา-บ่อเต็น-บ่อหาญ-เมืองหล้า-เชียงรุ่ง) ระยะยาว ๔๙๑ กิโลเมตร ส่วนหนึ่งของเส้นทางสายคุนหมิง-กรุงเทพฯ ระยะทางประมาณ ๑,๘๐๐ กิโลเมตร พร้อมเชื่อมต่อกับสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ ๔ ที่อำเภอเชียงของ กับถนนสาย R๓b (แม่สาย-ท่าขี้เหล็ก-เชียงตุง-เมืองลา-เชียงรุ่ง) ระยะทางประมาณ ๓๗๐ กิโลเมตร

การท่องเที่ยว **ทางเรือ** โดยใช้เส้นทางแม่น้ำโขง จากเชียงแสนถึงเชียงรุ่ง หากเดินทางโดยเรือเร็วใช้เวลาประมาณ ๑๐-๑๒ ชั่วโมง และจากเชียงของถึงเชียงทอง เป็นเส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติสู่เมือง "หลวงพระบาง" หากเดินทางโดยเรือเร็วใช้เวลาระหว่าง ๖-๘ ชั่วโมง ระยะทางประมาณกว่า ๓๐๐ กิโลเมตร

๓) ด้านการศึกษา มีการสร้างหลักสูตรใหม่เกี่ยวกับ "ภาษาจีน" ในสถาบันการศึกษาของไทยแทบทุกระดับ ภาษาจีนกลายเป็นภาษาที่ ๓ ที่นักเรียนไทยต้องเรียนรู้ มีนักเรียนไทยไปเรียนที่ประเทศจีน ในทางกลับกันจะพบว่ามีนักศึกษาชาวจีนจำนวนมาก ส่วนใหญ่มาจากมณฑลยูนนาน รวมถึงนักศึกษาพม่าและนักศึกษาลาวจำนวนหนึ่ง เข้ามาเรียนต่อระดับปริญญาตรีทั้งที่ "เชียงใหม่" และ "เชียงราย" เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่,มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

๔) ด้านศิลปวัฒนธรรม มีการไหลเวียนของวัฒนธรรมระหว่างกัน โดยรับรู้ผ่านสื่อ เช่น โทรทัศน์จานดาวเทียม, ซีดี, ดีวีดี ฯลฯ โดยใช้ทรัพยากรมนุษย์เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่สอดคล้องกัน เพราะเชื่อว่าทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกยืดหยุ่นที่สุดที่จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดี

แนวคิดเรื่องการจัดการข้ามวัฒนธรรมนี้ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อจะนำไปสู่การออกแบบฝึกอบรม (Training Desige) และการสร้างความเข้าใจอันดีกับการสร้างความสัมพันธ์ในสังคมโลกเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่หลากหลาย แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมจะช่วยให้เข้าใจมาตรฐานการแสดงออกของแต่ละชนชาติเพื่อทำให้การมีความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้ดำเนินไปอย่างราบรื่น เพราะปัญหาด้านความไม่เข้าใจกันส่วนใหญ่มักอยู่บนพื้นฐานของการตีความตามความคิด ความเชื่อ หรือปทัสถานของสังคมตนเอง

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยเครือข่ายการเรียนรู้

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และสายชล ปัญญชิต[๑๓๖] ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในวัดทั้ง ๔ วัดนั้น เป็นการดำเนินกิจกรรมและการขยายเครือข่ายทางสังคมที่มาจากการเรียนรู้ภายใน ที่มีความมุ่งมั่นในการที่จะพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การศึกษา การพัฒนาสังคม และที่สำคัญคือ การปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความร่วมมือต่อกัน โดยมีการพัฒนาเครือข่ายในระดับต่างๆ เช่น ๑) มีการพัฒนาเครือข่ายการทำงานภายใต้แนวคิดอุดมการณ์ของตนเอง (วัด) ให้ชัดเจน เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของฝ่ายต่างๆ ๒) มีการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารที่เชื่อมโยงถึงกัน ๓) มีการพัฒนากิจกรรมร่วมกัน เช่น การปฏิบัติธรรมร่วมกัน ๔) มการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นๆ เช่น เครือข่ายการท่องเที่ยวและการศึกษา ๕) ให้มีการเชื่อมประสานกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น วัดพระแก้ว วัดโพธิ์ วัดอรุณ ในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

เกรียงไกรยศ พันธุ์ไทย[๑๓๗] ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการฝึกอบรมพนักงานในองค์การ ผลการวิจัยพบว่า การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการฝึกอบรม ควรจะให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมโดยตรงกับกิจกรรมโต้ตอบ และเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ในกลุ่มเครือข่าย ซึ่งความหลายหลายของทักษะและประสบการณ์ของสมาชิกในเครืออ่ายนั้นเป็นจุเด่นที่สำคัญของเครือข่าย โดยที่ความหลากหลายในเครือข่ายนั้น คือการมีบุคคลที่มีทักษะแตกต่างกันหลายระดับ ตั้งแต่รู้น้อยจนถึงรู้มาก การที่บุคคลในเครือข่ายมีประสบการณ์แตกต่างกันคนที่มีประสบการณ์น้อยสามารถเรียนรู้ได้จากคนที่มีทักษะประสบการณ์มากกว่าตน ส่วนคนที่มีประสบการณ์มากกว่าคนอื่นจะเกิดทักษะและความรู้เพิ่มมากขึ้นจากการได้ช่วยเหลือและอธิบายให้กับผู้อื่น การเรียนรู้ในเครือข่ายนั้จะเกิดประโยชน์สูงสุดเมื่อมีการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Learrning of Transfer) คือ การที่ผู้เรียนรู้สามารถนำเอาความรู้ ทักษะ หรือทัศนคติใหม่ที่เกิดจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ในการทำงาน เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการที่จะยกระดับทักษะความสามารถในการทำงานได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งต้องมีการปรับปรุงทักษะความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของ

---

[๑๓๖]พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และสายชล ปัญญชิต, รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา. <**ejournals.swu.ac.th/index.php/JOS/article/viewFile/3811/3800**> 2013, หน้า ๑.

[๑๓๗]เกรียงไกรยศ พันธุ์ไทย, “กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สสำหรับการฝึกอบรมพนักงานในองค์การ” **วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์**. ๓ (๒) กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙. หน้า ๘๒.

สภาพแวดล้อม โดยมีเครือข่ายการเรียนรู้ที่สนับสนุนให้เกิดการแบ่งปัน ถ่ายโอนความรู้และกระจายความรู้ในองค์การ โดยเป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในองค์การต่อไป

๒.๗.๒ งานวิจัยการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

ตติยาพร จารุมณีรัตน์[๑๓๘] ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ กรณีศึกษาประเทศสิงคโปร์ ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรฯ ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในประเทศสิงคโปร์ โดยจุดเด่นของหลักสูตรฯ เน้นผสมผสานการเรียนรู้ในห้องเรียนกับประสบการณ์จริง อย่างไรก็ตาม การบูรณาการความรู้การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมจัดเป็นจุดอ่อนสำคัญของหลักสูตรฯ และควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาเซียนในหลักสูตรฯ เช่น ภาษาที่ใช้ในกลุ่มประเทศแถบอาเซียน เร่งสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาในภูมิภาคอาเซียน กระตุ้นนให้เกิดการร่วมมือในทุกภาคี เช่น โครงการฝึกปฏิบัติงานที่มีผลตอบแทนที่น่าดึงดูดใจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัควรรณ์ แสงวิภาค[๑๓๙] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีความจำเป็นต่อการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนรู้จักกันในนาม AEC เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มประเทศอาเซียน ๑๐ ประเทศ ได้แก่ ไทย เมียนมาร์ ลาว เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ กัมพูชา และบรูไน จะนำมาซึ่งยุคใหม่ของความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ของทั้ง ๑๐ ประเทศ เช่น นักท่องเที่ยวและแรงงาน (บางภาคส่วน) สามารถไปทุกที่ในประเทศเหล่านี้โดย ปราศจากข้อจำกัดที่เคร่งครัดเหมือนในอดีต สำหรับ การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ AEC มักมีประเด็นถกเถียง หลักเกี่ยวกับว่า จะแข่งขันอย่างไร ส่วนใดที่จะชนะหรือ แพ้ ซึ่งเป็นประเด็นทางด้านธุรกิจและเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ประเด็นหนึ่งที่ขาดหายไปคือ ทำอย่างไรจึงจะเข้าใจ วัฒนธรรมของประเทศใน AEC อื่น ๆ และทำอย่างไร จึงจะสามารถหลีกเลี่ยงการยึดมั่นอย่างรุนแรงต่อ วัฒนธรรมของตนเองและการขัดแย้งทางวัฒนธรรมได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่า AEC ทำให้เกิดโอกาสในการพบปะผู้คน ที่มาจากต่างชาติ ต่างภาษา และต่างวัฒนธรรม อย่างไร ก็ตามสิ่งนี้ก็อาจนำไปสู่ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม หรือการยึดมั่นอย่างรุนแรงต่อวัฒนธรรมของตนเอง ได้เช่นกัน อาทิ ๑) ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น เมื่อสองวัฒนธรรมหรือมากกว่ามีความเห็นต่างต่อสิ่ง ที่เคยเชื่อหรือปฏิบัติ และ ๒) การยึดมั่นอย่างรุนแรงต่อ วัฒนธรรมของตนเองคือความภาคภูมิใจและมีลักษณะ ของลัทธิภูมิใจในชนชาติและเห็นว่าวัฒนธรรมของ ตนเองดีกว่า ซึ่งทั้ง

---

[๑๓๘]ตติยาพร จารุมณีรัตน์, “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ กรณีศึกษาประเทศสิงคโปร์” **วารสารการบริการและการท่องเที่ยว**. ๗ (๒) กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕. หน้า ๖๙.

[๑๓๙]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัควรรณ์ แสงวิภาค, “กระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีความจำเป็นต่อการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” **วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี**, หน้า ๒๐.

สองข้อนี้อาจจะนำไปสู่ความสะเทือน ใจทางวัฒนธรรม (culture shock) ดังนั้นคนไทยจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีองค์ความรู้และมีกระบวนการเรียนรู้ ที่จะทำให้มีความเข้าใจวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน AEC เพื่อจะได้ก้าวข้ามการยึดมั่นอย่างรุนแรงต่อ วัฒนธรรมของตนเองและความขัดแย้งทางวัฒนธรรม คำสำคัญ: วัฒนธรรม, กระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม, ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีวิธีดำเนินการดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ พื้นที่ดำเนินการวิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖ สรุปขั้นตอนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๑.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี

๒) การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี

๓) วิเคราะห์การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ด้านการศึกษา ด้านประพุทธศาสนา ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม และการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๔) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา องค์ประกอบการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ด้านการศึกษา ด้านประพุทธศาสนา ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม และการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๓.๑.๑.๒ การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ กระบวนการการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ด้านการศึกษา ด้านประพุทธศาสนา ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม และการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยมีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

(๑) กำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษา โดยการสัมภาษณ์และจัดสัมมนาในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ด้านการศึกษา ด้านประพุทธศาสนา ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม และการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

(๒) กำหนดกลุ่มประชากรที่เป็นตัวแทนในการลงนามบันทึกข้อตกลง (MOU) ระหว่างมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา กับตัวแทนของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

(๓) ศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informant) ทั้งนี้เพื่อพิจารณาถึงแนวทางเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ด้านการศึกษา ด้านประพุทธศาสนา ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม และการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

(๔) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ถึงแนวทางเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ด้านการศึกษา ด้านประพุทธศาสนา ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม และการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

(๕) ถอดองค์ความรู้เสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ด้านการศึกษา ด้านประพุทธศาสนา ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม และการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

(๖) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะทั้งในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และระดับปัจเจกบุคคล

๓.๒ พื้นที่ดำเนินการวิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) พื้นที่ดำเนินการวิจัย พื้นที่ในการวิจัยในประเทศไทย ประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ทำการวิจัยต่างประเทศ ได้แก่

(๑) ชุมชนวัดท่าข้ามศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย

(๒) ชุมชนวัดศรีมุงเมือง ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย

(๓) ชุมชนวัดราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

(๔) ชุมชนวัดป่าเชต์มหาราชฐาน เมืองเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

(๕) ชุมชนวัดเชียงทอง เมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๒) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ และผู้นำชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ได้แก่ ในประเทศไทย ตัวแทนพระสงฆ์และชุมชน ได้แก่

(๑) พระครูสุจิณวรคุณ เจ้าอาวาสวัดท่าข้ามศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

(๒) พระครูสุนทรอรรถสิทธิ์ เจ้าอาวาสวัดศรีมุงเมือง บ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ต จังหวัดเชียงใหม่

(๓) พระสวาทิหลวงวรรณ เตชวณโณ วัดราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

(๔) พระคำถิ่น อนาลโย ประธานพุทธสมาคมอำเภอเมืองเชียงรุ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

(๕) พระอ่อนแก้ว กิตฺติภทฺโท วัดเชียงทองราชะวรวิหาร หลวงพระบางประเทศสาธารณรับประชาธิปไตยประชาชนลาว

(๖) นายศุกร์คำ วงศ์ชัย ตัวแทนชุมชนวัดท่าข้ามศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

(๗) นางทัศนีย์ วุฒิเจริญ ตัวแทนชุมชนวัดศรีมุงเมือง บ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ต จังหวัดเชียงใหม่

(๘) Dr. Sau Sey tin ตัวแทนชุมชนวัดราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

(๙) อ้ายหงน้อย ตัวแทนชุมชนวัดป่าเชตะวัน อำเภอเมืองเชียงรุ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

(๑๐) ท้าวสิริรัด หมั้นสิน ตัวแทนชุมชนวัดเชียงทองราชะวรวิหาร หลวงพระบาง ประเทศสาธารณรับประชาธิปไตยประชาชนลาว

และตัวแทนกลุ่มอารยธรรม รวม ๕๐ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

๑) แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง เกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของพระสงฆ์และชุมชนกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง สัมภาษณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. วัตถุประสงค์ของเครือข่ายฯ	๑.๑ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมด้านพระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๑.๒ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมด้านการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๑.๓ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมวัฒนธรรม ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
๒. กรอบและแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ฯ	๒.๑ ด้านประพุทธศาสนา ๒.๒ ด้านการศึกษา ๒.๓ ด้านวัฒนธรรม
๓. องค์ประกอบของเครือข่ายฯ	๓.๑ สมาชิกของเครือข่าย ๓.๒ วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน ๓.๓ ระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย ๓.๔ การบริหารจัดการเครือข่าย ๓.๔.๑ การจัดผังโครงสร้างของเครือข่าย ๓.๔.๒ การกำหนดระเบียบของเครือข่าย ๓.๔.๓ การกำหนดสถานภาพและบทบาทของสมาชิกเครือข่าย ๓.๔.๔ การจัดระบบสารสนเทศ ๓.๔.๕ การจัดระบบติดต่อสื่อสาร ๓.๔.๖ การจัดระบบการเรียนรู้ ๓.๔.๗ การจัดระบบประสานงาน ๓.๔.๘ การจัดระบบการวางแผน

	๓.๔.๙ การจัดระบบพัฒนาสมาชิก ๓.๔.๑๐ การจัดระบบติดตามและประเมินผลงาน ๓.๕ ผู้ประสานงานเครือข่าย ๓.๖ กิจกรรมร่วมกัน ๓.๖.๑ กิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ๓.๖.๒ กิจกรรมด้านการศึกษา ๓.๖.๓ กิจกรรมด้านวัฒนธรรม ๓.๗ การรวมพลังสมาชิกเครือข่าย ๓.๘ การสนับสนุนเสริมซึ่งกันและกัน ๓.๙ การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ๓.๑๐ ผลงานของเครือข่าย

๒) บันทึกข้อตกลง (MOU.) ระหว่างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา กับตัวแทนของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยเนื้อหาประกอบด้วย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการศึกษา ด้านศาสนา ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม และด้านการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

๑) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) ติดต่อประสานงานกับตัวแทนของพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๓) ดำเนินงานจัดเก็บรวบรวมข้อมูลการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของพระสงฆ์และชุมชนกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จากกลุ่มเป้าหมาย

๔) ดำเนินการสัมภาษณ์ และจัดสัมมนา กลุ่มเป้าหมาย ในอารยธรรม ๕ เชียง

๕) ดำเนินการวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ผลการจัดสัมมนา และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

๖) กำหนดกิจกรรมการดำเนินการในการการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของพระสงฆ์และชุมชนกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๗) สรุปผลการดำเนินการจัดกิจกรรมในการการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของพระสงฆ์และชุมชนกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๘) ดำเนินการวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของพระสงฆ์และชุมชนกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๙) ถอดองค์ความรู้การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของพระสงฆ์และชุมชนกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยการนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ มาจัดหมวดหมู่ แยกประเด็น และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการพิจารณาความสอดคล้องกับสถานการณ์พื้นที่และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อสรุปและเรียบเรียงผลการวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการศึกษาในรูปแบบการบรรยาย และวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยการหาค่าร้อยละ และรายงานผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาความ

๓.๖ สรุปขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนการทำวิจัย	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค
๑. ทำสัญญาการวิจัย											✔	
๒. ดำเนินการวิจัยภาคสนาม พื้นที่เชียงตุง และเชียงทอง และจัดทำบทที่ ๑-๓ และสร้างเครื่องมือการวิจัย	✔											✔
๓. ส่งรายงานการความก้าวหน้าการวิจัย	✔											
๔. ปรับปรุงแก้ไขรายงานความก้าวหน้า		✔										
๕. ดำเนินการวิจัยภาคสนาม พื้นที่เชียงราย เชียงใหม่ และเชียงรุ่ง			✔	✔								
					✔	✔						
๖. วิเคราะห์ข้อมูล/สรุปผล							✔					
๗. ส่งรายงานการวิจัย (ร่างสมบูรณ์)								✔				
									✔			
๘. ปรับปรุงแก้ไขร่างสมบูรณ์										✔		
๙. ส่งรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์												
๑๐. ตีพิมพ์เผยแพร่งานวิจัย												

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีวิธีดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

๔.๑ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๔.๒ ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๔.๓ กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๔.๔ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๔.๑ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๔.๑.๑ เชียงราย ประเทศไทย

๑) บริบททั่วไป จังหวัดเชียงราย เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีภูมิศาสตร์อยู่ทางเหนือสุดของประเทศ ที่ตั้งของเมืองมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยุคก่อตั้งอาณาจักรล้านนา เช่น เมืองเงินยาง เมืองเชียงแสน เมืองเชียงราย เมืองเชียงรายเป็นพื้นที่ดั้งเดิมของชาวไทยวน ปัจจุบันจังหวัดเชียงรายแบ่งการปกครองออกเป็น ๑๘ อำเภอ มีน้ำแม่กก น้ำแม่อิง แม่น้ำรวก และแม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำสายสำคัญ ทำเลที่ตั้งของจังหวัดเชียงรายอยู่บริเวณรอยต่อระหว่าง ๓ ประเทศ คือ ประเทศไทย ประเทศพม่า และประเทศลาว หรือรู้จักกันในนามของดินแดนสามเหลี่ยมทองคำ ซึ่งอดีตเป็นแหล่งผลิตฝิ่นที่สำคัญของโลก ปัจจุบัน จังหวัดเชียงรายได้รับความสนใจในฐานะประตูสู่พม่า ลาว และจีนตอนใต้ ผ่านทางหลวงเอเชียสาย ๒ และทางหลวงเอเชียสาย ๓

๑.๑) ที่ตั้งและอาณาเขต จังหวัดเชียงรายตั้งอยู่ตอนเหนือสุดของประเทศไทย อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๙ องศาเหนือ ถึง ๒๐ องศา ๓๐ ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ ๙๙ องศา ๑๕ ลิปดา ถึง ๑๐๐ องศา ๔๕ ลิปดาตะวันออก

ทิศเหนือ ติดต่อกับเมืองสาดและจังหวัดท่าขี้เหล็กของรัฐชาน ประเทศพม่า และแขวงบ่อแก้ว ประเทศลาว

ทิศตะวันออก ติดต่อกับแขวงอุดมไซ ประเทศลาว

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอภูซาง อำเภอจุน อำเภอดอกคำใต้ อำเภอภูกามยาว อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา อำเภอเมืองปาน อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอดอยสะเก็ด อำเภอพร้าว อำเภอไชยปราการ อำเภอฝาง และอำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ และเมืองสาด รัฐชาน ประเทศพม่า จังหวัดเชียงรายมีชายแดนติดกับประเทศพม่าประมาณ ๑๓๐ กิโลเมตร และมีชายแดนติดต่อกับประเทศลาวประมาณ ๑๘๐ กิโลเมตร

๑.๑ ภูมิประเทศ จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่ ๑๑,๖๗๘,๓๖๙ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๙๗,๒๙๐,๐๐๐ มีภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงในทวีปตอนเหนือ (North Continental Highland) มีพื้นที่ราบสูงเป็นหย่อมๆ ในเขตอำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า และอำเภอเชียงของ บริเวณเทือกเขาจะมีความสูงประมาณ ๑,๕๐๐-๒,๐๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล โดยมีดอยลังกาหลวง เป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในจังหวัด มีความสูง ๒,๐๓๑ เมตร บริเวณส่วนที่ราบตามลุ่มแม่น้ำสำคัญในตอนกลางของพื้นที่ ได้แก่ อำเภอพาน อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอแม่จัน อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของ มีความสูงประมาณ ๔๑๐-๕๘๐ เมตร จากระดับน้ำทะเล ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง มีป่าไม้ปกคลุม บริเวณเทือกเขามีชั้นความสูง ๑,๕๐๐-๒,๐๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเล มีที่ราบเป็นหย่อมๆ ในระหว่างหุบเขา และตามลุ่มน้ำสำคัญ จังหวัดเชียงรายมีภูเขาล้อมรอบโดยเฉพาะทางทิศตะวันตกเป็นแนวเทือกเขาผีปันน้ำ ติดต่อกันไปเป็นพืดตลอดเขตจังหวัด

๑.๒ ภูมิอากาศ จังหวัดเชียงรายมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ ๒๔ องศาเซลเซียส ฤดูร้อน เริ่มจากกลางเดือน (กุมภาพันธ์-กลางเดือนพฤษภาคม) มีอุณหภูมิเฉลียประมาณ ๓๒ องศาเซลเซียส ฤดูฝน เริ่มจากกลางเดือน (พฤษภาคม-กลางเดือนตุลาคม) มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๒๗ องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปีละ ๑,๗๖๘ มิลลิเมตร มากที่สุดในปี ๒๕๔๔ จำนวน ๒,๒๘๗.๖๐ มิลลิเมตรน้อยที่สุดในปี ๒๕๔๖ จำนวน ๑,๔๐๔.๑๐ สภาพอากาศของจังหวัดเชียงราย ถือว่าหนาวจัดในพื้นที่ราบ อุณหภูมิจะอยู่ที่ ๗-๙ องศาเซลเซียส ส่วนบนยอดดอย อุณหภูมิต่ำสุดจะอยู่ที่ ๐-๕ องศาเซลเซียส อุณหภูมิ -๑.๕ องศาที่ภูชี้ฟ้า ปลายปี ๒๕๕๖ จึงทำให้อากาศที่เชียงรายในช่วงฤดูหนาว เป็นพื้นที่ๆ นักท่องเที่ยวอยากมาเป็นอย่างยิ่ง

๑.๓ ประชากร ในเขตจังหวัดเชียงราย แบ่งออกได้เป็นหลายกลุ่ม อาทิ

๑) คนไทยพื้นราบ ประกอบด้วยชาวไทยวน ไทลื้อ ไทเขิน ไทใหญ่ ดังนี้ ไทยวน หรือคนเมือง เป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุด ไทลื้อ ไทเขิน ไทใหญ่ เป็นกลุ่มชนที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง และทางตอนใต้ของจีน

๒) ชาวไทยภูเขา ประกอบด้วย อาข่า มูเซอ เย้า กะเหรี่ยง ลีซอ ม้ง

๓) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า บุคคลหลายสัญชาติที่อพยพมาจากพม่าเข้าอยู่ในประเทศไทยก่อนวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๑๙ การออกนอกเขตจังหวัดที่อยู่อาศัยต้องขออนุญาตจากปลัดกระทรวงมหาดไทย

๔) ชาวลาวอพยพ คนลาวที่อาศัยอยู่กับญาติพี่น้องตามแนวชายแดนของประเทศไทย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองของลาวในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ขณะนี้ทางการของไทยยังไม่อนุญาตให้เดินทางออกนอกเขตจังหวัดที่อยู่อาศัย

๕) ชาวจีน ชนกลุ่มน้อยซึ่งสืบเชื้อสายจีน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นอดีตทหารพรรคก๊กมินตั๋ง ได้มาตั้งรกรากในพื้นที่ ที่มีความโดดเด่นได้แก่ หมู่บ้านสันติคีรี

๒) ชุมชนบ้านศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

๑) ประวัติ หมู่บ้านศรีดอนชัย ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบนอยู่ในจังหวัดที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทย เป็นหมู่บ้านที่ชนเผ่าไทลื้ออาศัยอยู่ เดิมชาวไทลื้อในหมู่บ้านศรีดอนชัยนั้นมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่แคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนตอนใต้ ต่อมาการทำมาหากินเริ่มฝืดเคืองเพราะมีประชากรเพิ่มขึ้นแต่ทรัพยากรลดลง จนมาถึงปีพุทธศักราช ๑๔๒๘ ได้มีการอพยพโดยการนำของพญาแก้วออกจากเมืองอูเหนือไปยังดอยหลักคำที่ตั้งอยู่ในเขต จีน-ลาว อาศัยอยู่ในที่ดังกล่าวเป็นเวลา ๑ ปี ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๔๒๙ ได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ที่ริมแม่น้ำโขง (อำเภอเชียงของในปัจจุบัน)

๒) ลักษณะเด่น ชาวไทลื้อในหมู่บ้านศรีดอนชัยมีความเป็นเอกลักษณ์หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นภาษาไทลื้อใช้สื่อสารกัน การแต่งกายด้วยผ้าทอไทลื้อที่ทอเองมีความประณีตและสวยงาม อีกทั้งยังมีการละเล่น ความเชื่อและพิธีกรรมที่แตกต่างกับที่อื่น เช่น พิธีกำบ่อ พิธีสืบชะตา เป็นต้น

จากปฏิทินวัฒนธรรมชุมชนบ้านศรีดอนชัย ในรอบปีบ้านศรีดอนชัยมีงานประเพณีหรือวันสำคัญที่หมู่บ้าน มีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อของท้องถิ่นและตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งวันสำคัญของทางราชการ

๔.๑.๒ เชียงใหม่ ประเทศไทย

๑) บริบททั่วไป จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือของประเทศไทยเป็นจังหวัดที่ใหญ่เป็นอันดับ ๓ ของไทย ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๒๐,๑๐๗ ตารางกิโลเมตร ซึ่งใหญ่เป็นอันดับ ๒ ของประเทศ มีประชากร ๑,๗๔๖,๘๔๐ คน มากเป็นอันดับ ๕ ของประเทศ ในจำนวนนี้เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและชานเมือง ๙๖๐,๙๐๖ คน โดยจังหวัดเชียงใหม่ทิศเหนือติดต่อกับรัฐฉานของเมียนมา

จังหวัดเชียงใหม่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เคยเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนาแต่โบราณ มี "คำเมือง" เป็นภาษาท้องถิ่น มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งด้านประเพณีวัฒนธรรม และมีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยเริ่มวางตัวเป็นนครสร้างสรรค์ และได้รับการประกาศเป็นเมืองสร้างสรรค์ของโลกทางด้านหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ปัจจุบันกำลังพิจารณาสมัครเมืองมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก เชียงใหม่ยังถือเป็นศูนย์กลางด้านดาราศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเป็นที่ตั้งของหอดูดาวแห่งชาติและอุทยานดาราศาสตร์แห่งชาติ

๑.๑) ที่ตั้งและอาณาเขต จังหวัดเชียงใหม่ (ตัวอำเภอเมือง) ตั้งอยู่ ณ ละติจูด ๑๘ องศาเหนือ ลองติจูด ๙๘ องศาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๓๑๐ เมตร ส่วนกว้างจากทิศตะวันตกจรดทิศตะวันออกประมาณ ๑๓๘ กิโลเมตร ส่วนยาวจากทิศเหนือจรดทิศใต้ประมาณ ๔๒๘ กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร ๖๙๖ กิโลเมตร

ทิศเหนือ โดยมีดอยผีปันน้ำของดอยคำ ดอยปกกล้า ดอยหลักแต่ง ดอยถ้ำป่อง ดอยถ้วย ดอยผาวอก และดอยอ่างขางอันเป็นส่วนหนึ่งของทิวเขาแดนลาว เป็นเส้นกั้นอาณาเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอสามเงา อำเภอแม่ระมาด และอำเภอท่าสองยาง (จังหวัดตาก) มีร่องน้ำแม่ตื่นและดอยผีปันน้ำ ดอยเรี่ยม ดอยหลวงเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า (จังหวัดเชียงราย) อำเภอเมืองปาน อำเภอเมืองลำปาง (จังหวัดลำปาง) อำเภอบ้านธิ อำเภอเมืองลำพูน อำเภอป่าซาง อำเภอเวียงหนองล่อง อำเภอบ้านโฮ่ง และอำเภอลี้ (จังหวัดลำพูน) ส่วนที่ติดจังหวัดเชียงรายและลำปางมีร่องน้ำลึกของน้ำแม่กก สันปันน้ำดอยซาง ดอยหลุมข้าว ดอยแม่วัวน้อย ดอยวังผา และดอยแม่โตเป็นเส้นกั้นอาณาเขต ส่วนที่ติดจังหวัดลำพูนมีดอยขุนห้วยหละ ดอยช้างสูง และร่องน้ำแม่ปิงเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอปาย อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง และอำเภอสบเมย (จังหวัดแม่ฮ่องสอน) มีดอยผีปันน้ำ ดอยกิ่วแดง ดอยแปรเมือง ดอยแม่ยะ ดอยอังเกตุ ดอยแม่สุรินทร์ ดอยขุนยวม ดอยหลวง และร่องแม่ริด แม่ออย และดอยผีปันน้ำดอยขุนแม่ตื่นเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

๑.๒) ภูมิประเทศ จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ ๒๐,๑๐๗.๐๕๗ ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ ๑๒,๕๖๖,๙๑๑ ไร่ มีพื้นที่กว้างใหญ่เป็นอันดับที่ ๑ ของภาคเหนือ และเป็นอันดับ ๒ ของประเทศรองจากจังหวัดนครราชสีมา ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปมีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาและป่าละเมาะ มีที่ราบอยู่ตอนกลางตามสองฟากฝั่งแม่น้ำปิง มีภูเขาที่สูงที่สุดในประเทศไทยคือ ดอยอินทนนท์ สูงประมาณ ๒,๕๖๕ เมตร อยู่ในเขตอำเภอจอมทอง นอกจากนี้ยังมีดอยอื่นที่มีความสูงรองลงมาอีกหลายแห่ง เช่น ดอยผ้าห่มปก (อำเภอฝาง) สูง ๒,๒๘๕ เมตร ดอยหลวงเชียงดาว (อำเภอเชียงดาว) สูง ๒,๑๗๐ เมตร ดอยสุเทพ (อำเภอเมืองเชียงใหม่) สูง ๑,๖๐๑ เมตร สภาพพื้นที่แบ่งออกได้เป็น ๒

ลักษณะคือ พื้นที่ภูเขา คิดเป็นพื้นที่ประมาณร้อยละ ๘๐ ของจังหวัด ประกอบด้วยทิวเขาอินทนนท์ (หรือถนนธงชัยตะวันออก) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด พาดยาวจากทิศเหนือจรดใต้ตามแนวรอยต่อกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน และทิวเขาขุนตาน ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด พาดผ่านในทิศเหนือ-ใต้ [๓] พื้นที่ภูเขาส่วนใหญ่เป็นป่าต้นน้ำลำธาร ไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก ส่วนบางพื้นที่เป็นพื้นที่อยู่อาศัยของชาวเขาชาติพันธุ์ต่างๆ และ พื้นที่ราบลุ่มน้ำและที่ราบเชิงเขา กระจายอยู่ทั่วไประหว่างหุบเขาทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ ได้แก่ ที่ราบลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำฝาง ลุ่มน้ำแม่งัด เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเกษตร

๑.๓) ภูมิอากาศ จังหวัดเชียงใหม่มีสภาพอากาศค่อนข้างเย็นเกือบตลอดทั้งปี มีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี ๒๕.๔ องศาเซลเซียส โดยมีค่าอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย ๓๑.๘ องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย ๒๐.๑ องศาเซลเซียส มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ๑,๑๐๐-๑,๒๐๐ มิลลิเมตร สภาพภูมิอากาศจังหวัดเชียงใหม่อยู่ภายใต้อิทธิพลมรสุม ๒ ชนิด คือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งภูมิอากาศออกได้เป็น ๓ ฤดู

๑.๔) ประชากรในจังหวัดเชียงใหม่ นับถือศาสนาพุทธร้อยละ ๙๑.๘ ศาสนาคริสต์ร้อยละ ๕.๖ ศาสนาอิสลามร้อยละ ๑.๑๗ ศาสนาฮินดูและสิกข์ร้อยละ ๐.๐๒ และอื่น ๆ ร้อยละ ๑.๑

๒) ชุมชนบ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

๒.๑) ประวัติ คนไทลื้อบ้านลวงเหนือ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ได้อพยพมาจากดินแดนสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้ามาอยู่ในล้านนาในหลายๆ ช่วง พ.ศ. อาจจะด้วยเหตุลี้ภัยสงคราม หวังหนีร้อนมาพึ่งเย็น หรืออาจจะตามเสด็จพระเจ้าแสนเมืองมากับพระชายามาล้านนา หรืออาจจะมาตามหาญาติพี่น้องที่ล่วงมาก่อนหน้านี้ และอาจจะมาเพื่อหาที่ทำกินที่อุดมสมบูรณ์ก็เป็นไปได้ ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่งสำหรับการมาตั้งบ้านเมืองลวงเหนือ คือก่อนหน้าที่คนไทลื้อเมืองลวงอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านเมืองลวงเหนือแห่งนี้ขึ้น ได้มีชุมชนใหญ่อยู่ที่นี่ก่อนแล้ว ซึ่งชุมชนนั้นมีชื่อว่า “พันนาฝั่งแกน”

๒.๒) ลักษณะเด่น ชาวไทลื้อในหมู่บ้านลวงเหนือมีความเป็นเอกลักษณ์หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นภาษาไทลื้อใช้สื่อสารกัน การแต่งกายด้วยผ้าทอไทลื้อที่ทอเองมีความประณีตและสวยงาม อีกทั้งยังมีการละเล่น ความเชื่อและพิธีกรรมที่แตกต่างกับที่อื่น เช่น พิธีทำบุญเสื้อบ้าน พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า พิธีตักบาตรดอกไม้ เป็นต้น

จากปฏิทินวัฒนธรรมชุมชนบ้านลวงเหนือ ในรอบปีบ้านลวงเหนือมีงานประเพณีหรือวันสำคัญที่หมู่บ้าน มีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อของท้องถิ่นและตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งวันสำคัญของทางราชการ

๔.๑.๓ เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๑) บริบททั่วไป เชียงตุง เป็นเมืองตั้งอยู่ในรัฐฉานของประเทศพม่า เป็นเมืองของชาวไทเขิน และชาวไทใหญ่ ถือได้ว่าเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองเทียบเท่า เมืองเชียงใหม่แห่งล้านนาไทย และเมืองเชียงรุ่งแห่งสิบสองปันนา โดยชาวไทใหญ่เรียกชื่อเมืองนี้ว่า เก็งตุ๋ง (Keng Tung) ในอดีตเชียงตุงเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางการค้าเชื่อมต่อระหว่างสิบสองปันนากับล้านนา โดยมีพ่อค้าชาวจีนฮ่อเดินทางไปมาค้าขายในเส้นทางนี้

๑.๑) ภูมิศาสตร์ เชียงตุงเป็นจังหวัดหนึ่งในรัฐฉานของพม่า ตั้งอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน ตั้งอยู่ละติจูดที่ ๒๑ องศา ๑๗ ลิปดา ๔๘ พิลิปดา เหนือ และ ลองจิจูดที่ ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ตะวันออก (๒๑.๒๙๖๗n , ๙๙.๖๖๗e) ความสูงประมาณ ๒,๗๐๐ ฟุตเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง มีรูปร่างเป็นแอ่งกระทะมีภูเขาล้อมรอบ มีที่ราบน้อยมาก จุดที่สำคัญที่สุดก็คือ เวียงเชียงตุง แม้จะเป็นที่ราบแต่ก็มีพื้นที่ตะปุ่มตะป่ำ

๑.๒) ประชากร เชียงตุงมีประชากรหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกัน ส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทขึนหรือไทเขิน มีไทใหญ่ และ พม่า รองลงมายังมีชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น อาข่า ปะด่อง ว้า ฯลฯ

๑.๓) การศึกษา รัฐบาลพม่าจัดการศึกษาในเชียงตุงตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงอุดมศึกษา มีวิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยทางด้านวิทยาศาสตร์และคอมพิวเตอร์ โดยในโรงเรียนจะสอนเป็นภาษาพม่า ส่วนภาษาไทขึนมีสอนแต่ในวัดเท่านั้น

๑.๔) ลักษณะทางสังคมและกลุ่มชน ผู้คนในเชียงตุงส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเขิน ชาวไทยเขิน มีความคล้ายคลึงกับชาวล้านนาในเชียงใหม่ เชียงราย นอกจากนี้มีชาวไทยใหญ่ซึ่งเรียกตัวเองว่า "ไต" มีลักษณะแตกต่างจากชาวไทยเขินทั้งด้านภาษา ตัวอักษรและการแต่งกาย เชียงตุงเป็นที่ชุมนุมของ คนหลายชาติ เช่น ฮ่อ พม่า กะเหรี่ยง แขก ชาวไตเหนือ ไตลื้อ ไตยอง ชาวไตดอยและเผ่าต่างๆ เชียงตุงจึงมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เป็นสีสันแห่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ผู้คนเหล่านี้เคยอยู่ ภายใต้การปกครองของเจ้าเหนือหัว ไทยเขิน เจ้าฟ้าเชียงตุงมาก่อน โดยมีการปกครองแบบมีพระ มหากษัตริย์หรือเจ้าฟ้า มาตั้งแต่สร้างบ้านเมือง จนถึงสิ้นราชวงค์ ในรัชกาลเจ้าฟ้าจายหลวง พ.ศ.๒๕๐๕

๒) ชุมชนวัดราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง รัฐฉาน

๒.๑) วัฒนธรรมประเพณี ชุมชนวัดราชฐานหลวงเชียงยืน และชาวเชียงตุงต่างก็มีความเชื่อว่าการร่วมศาสนกิจในรูปแบบพิธีกรรมต่างๆ จะนำมาซึ่งสวัสดิมงคลทั้งส่วนตนและครอบครัว ความเชื่อนี้นำไปสู่การร่วมกิจกรรมทางศาสนาอย่างพร้อมเพรียงกัน และสมานสามัคคีช่วยซึ่งกันและกัน ประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีทาน (ถวาย) น้ำอ้อยของหนุ่มสาวและพ่อเรือนแม่เรือนที่ถือว่าเป็นประเพณีสำคัญของชีวิตคู่ การจิต้นแปก (จุดต้นเกี๊ยะหรือต้นสน) เป็นการจุดต้นเกี๊ยะเป็น

พุทธบูชา การจิไฟก๊อกพัน เป็นการจุดโคมไฟเป็นพุทธบูชา การปล่อยกุมไฟ (โคมไฟ) โคมไฟขนาดใหญ่ทำด้วยกระดาษสาตั้งแต่ ๔๐๐ – ๕๐๐ แผ่น พร้อมอ่านซอกุ่มไฟประเพณีการตั้งธรรม คือ ประเพณีเทศน์มหาชาติ การแถบกลอง ประเพณีการแขวนกลอง ประเพณีการทานกองทราย (ถวายกองทราย)

๒.๒) ภาษาและวรรณกรรม ชาวไทเขินยังคงใช้อักษรไทเขิน พระสงฆ์ก็ใช้อักษรไทเขินลงใบลาน หรือพับสา ถือว่าเป็นภาษาที่ ๑ สำหรับชาวไทเขินทั้งภาษาเขียนและภาษาพูด ซึ่งอาจจะมีศัพท์เฉพาะของไทยใหญ่ปะปนด้วยที่น่าชื่นชมก็คือคัมภีร์ของเชียงตุงยังคงเป็นคัมภีร์ที่จารึกด้วยเหล็กจาร

๒.๓) การแต่งกาย ผู้ชายนิยมนุ่งกางเกงขากว้าง สวมเสื้อแขนยาวสั้นแบบพม่า โพกหัวด้วยผ้าทิ้งชายตั้งขึ้นด้านบน ผู้หญิงนุ่งผ้าถุง สวมเสื้อป๊ด เกล้าผมไว้กลางหัวเคียนด้วยผ้า คนหนุ่มสาวปัจจุบันนิยมแต่งกายตามสบายใส่เสื้อยืดกางเกงยีนส์ ส่วนการทอผ้าของเชียงตุง ไทลื้อ ไทเขิน ถือว่าเป็นเลิศนักเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เมืองเชียงตุงจะมีสินค้าของจีนแดงเข้ามาวางขายรวมกับสินค้าท้องถิ่น ที่ใช้ในชีวิตประจำวันมากมาย ส่วนสภาพบ้าน เรือนนิยมสร้างบ้านเป็นบ้านชั้นเดียว นิยมสร้างกาแล หรือแปพ๊ะ เพื่อความศิริมงคล และภูมิปัญญาของชาวเชียงตุงที่น่าชื่นชม คือ ระบบการรักษาความปลอดภัยจากไฟไหม้ ทุกบ้านจะมีไม้ดับเพลิงซึ่งใช้ตีให้ไฟดับร่วมกับการใช้น้ำสาดตั้งไว้หน้าบ้านทุกหลัง

๔๑.๔ เชียงรุ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

๑) บริบททั่วไป เชียงรุ่ง หรือในภาษาจีนคือ จิ่งหง, เจียงฮุ่ง หรือออกเสียงในภาษาไทลื้อว่า เจงฮุ่ง เป็นเมืองระดับเทศมณฑล (อำเภอ) และเมืองเอกในเขตปกครองตนเองชนชาติไท สิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ตอนใต้ของประเทศจีนมีชายแดนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ติดกับประเทศพม่า และทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ติดกับประเทศลาว

๑.๑) ภูมิศาสตร์ เมืองเชียงรุ่งตั้งอยู่ระหว่างละติจูด ๒๑°๒๗' ถึง ๒๒°๓๖' เหนือ และลองจิจูด ๑๐๐°๒๕' ถึง ๑๐๑°๓๑' ตะวันออก ติดต่อกับเมืองผูเอ่อร์ทางทิศเหนือ เทศมณฑลเมิ้งล่าทางทิศตะวันออก และเทศมณฑลเมิ้งฮายทางทิศตะวันตก รวมทั้งติดต่อกับรัฐฉานของประเทศพม่าทางทิศใต้ มีเทือกเขาเหิงต้วน (เหิงตฺวั้น) กั้นทางทิศใต้ของเมือง และมีแม่น้ำโขง (ในประเทศจีนเรียกแม่น้ำหลานชาง) ไหลผ่านเมืองไปทางตะวันออกเฉียงใต้ไปยังประเทศลาวและประเทศพม่า

สภาพอากาศตอนบนเป็นเขตอบอุ่นและตอนล่างเป็นเขตอุ่นชื้น มีความชื้นมากในฤดูมรสุม และแห้งมากในฤดูหนาว ชั่วโมงแดดต่อปีก็คือ ๑,๘๐๐–๒,๓๐๐ ชั่งโมง อุณหภูมิเฉลี่ย ๑๘.๖ °C – ๒๑.๙°C และ ปริมาณฝนเฉลี่ย ๑,๒๐๐–๑,๗๐๐ มิลลิเมตร/ปี

๑.๒) ประชากร เมืองเชียงรุ่งนั้น มีประชากรเป็นชาวไทลื้อเป็นหลัก โดยประชากรชนเผ่าต่างๆ รวมทั้งชาวฮั่นและที่ไม่ใช่ชาวไท ผลสำรวจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เชียงรุ่งมีประชากร ๒๔๙,๗๒๑คน หรือประมาณร้อยละ ๖๗.๒๗ ของทั้งหมด ส่วนชาวไทนั้นมีร้อยละ ๓๕ ของทั้งหมด มีชาวฮั่น ๑๒๑,๕๑๑ คน และ ร้อยละ ๓๒.๗๓ ของทั้งหมด

๒) ชุมชนวัดป่าเชต์มหาราชฐาน เมืองเชียงรุ้งเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา

๒.๑) ประวัติ สิบสองปันนา หรือชื่อเต็มว่า เขตปกครองตนเองชนชาติไท สิบสองปันนา มีความหมายคือ ๑๒ เมือง มีเมืองหลวงอยู่ที่เมืองเชียงรุ่ง ซึ่งในอดีตเป็นเมืองของชาวไทลื้อ เมืองสิบสองปันนานั้นได้เป็นราชอาณาจักรหอคำเชียงรุ่ง เมื่อประมาณ ๘๓๐ ปีก่อน โดยพญาเจืองหรือสมเด็จพระเจ้าหอคำเชียงรุ่งที่ ๑ อาณาจักรสิบสองปันนาเริ่มเป็นปึกแผ่นและแผ่ขยายอาณาเขตมากที่สุดในยุคท้าวอินเมือง สามารถขยายอาณาเขตเข้าไปยึดถึงเชียงตุง เมืองแถน (เดียนเบียนฟู) เชียงแสน ล้านช้าง จึงเป็นเหตุให้การอพยพชาวไทลื้อจากเชียงรุ่งและอีกหลายหัวเมืองเข้าไปสู่ดินแดนดังกล่าว เพื่อเข้าไปตั้งชุมชนปกครองหัวเมืองประเทศราช

สมัยรัตนโกสินทร์ในสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช หลังจากพระองค์ได้ส่งทัพมาตีเมืองเชียงใหม่ และ อาณาจักรล้านนา จากพม่าแล้ว พระองค์ได้โปรดให้พระเจ้ากาวิละเป็นแม่ทัพยกไปตีเมืองเชียงรุ่งและกวาดต้อนพลเมืองชาวไทลื้อในสิบสองปันนา ไทลื้อเมืองพน เมืองหย่วน เมืองล่า ชาวไทขึนและชาวไทใหญ่จากเมืองเชียงตุง มาอยู่ที่เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน พะเยา และน่านเป็นจำนวนมาก ซึ่งเรียกกันว่ายุค "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง" อันเป็นวิธีฟื้นฟูอาณาจักรล้านนา เพราะในช่วงก่อนนั้นพม่าได้กวาดต้อนชาวล้านนาไปอยู่ที่ พุกาม และ มัณฑะเลย์ ไปจำนวนมาก เชียงรุ่งถูกยื้อแย่งดึงโดยอาณาจักรใกล้เคียงไปมาอยู่ไม่นาน กระทั่งยุคสมัยแห่งการล่าอาณานิคมในช่วงรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส เข้ามาขีดเขตอำนาจของตนให้พม่าไปอยู่กับอังกฤษ สิบสองปันนาอยู่กับจีน เชียงตุงไปกับพม่า และฝรั่งเศสคุมลาว กัมพูชาและเวียดนาม

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมืองเชียงรุ่งถูกยุบจากเมืองหลวงเป็นแค่หัวเมืองและเจ้าปกครองนครทั้งหลายก็ถูกปลด ระบอบกษัตริย์ก็สิ้นสุดลง เชื้อพระวงศ์ต่างแตกกระสานกระเซ็นไปอยู่พม่าบ้าง สยามบ้าง เจ้าหม่อมคำลือ กษัตริย์องค์สุดท้ายต้องเปลี่ยนฐานะเป็นสามัญชนคนหนึ่งโดยทางการจีนให้ทำงานอยู่ในสถาบันชนชาติส่วนน้อยแห่งมณฑลยูนหนาน พระราชวังเวียงผาคราง ริมฝั่งแม่น้ำโขงเมืองเชียงรุ่งของกษัตริย์ไทลื้อถูกเผาทำลายลงจนราบคาบ ตำราทางพระพุทธศาสนาในสิบสองปันนาถูกเผาทำลายลงเป็นจำนวนมาก การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาถูกสั่งห้ามโดยเด็ดขาด พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทที่เคยรุ่งเรืองในเชียงรุ่งต้องหยุดลงและขาดช่วงไปในที่สุด วิถีวัฒนธรรมของชาวไทลื้อที่เต็มไปด้วยสีสันถูกเข้มงวดกวดขัน การปฏิบัติตนตามวิถีวัฒนธรรมถูกลบล้าง ลงไปกับการปฏิวัติวัฒนธรรมอย่างน่าเสียดาย

๒.๒) วัดป่าเชต์มหาราชฐาน วัดแห่งนี้เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาในเมืองเชียงรุ่ง เพราะเป็นวัดที่ใหญ่ที่สุดเป็นเหมือนวิทยาลัยสงฆ์ในเมืองเชียงรุ่ง ด้วยในอดีตนั้น ชาวเชียงรุ่งนิยมส่งลูกชายเข้ามาบวชเรียนตั้งแต่เล็กๆ โดยบวชเณรเรียกว่าบวชลูกแก้ว และเมื่ออายุครบบวชก็จะต้องบวชเรียนศึกษาพระธรรมเสียก่อนจึงจะได้เป็นที่ยอมรับจากสังคม เป็นศูนย์กลางด้านวัฒนธรรมพุทธศาสนาของสิบสองปันนา เป็นดินแดนแห่งความศักดิ์สิทธิ์พุทธศาสนาของชนชาติไต เป็นวัดที่มีชื่อเสียงโด่งดังของพุทธศาสนา นอกจากลือชื่อลือนามภายในประเทศ ยังมีชื่อเสียงไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย สิ่งปลูกสร้างที่สำคัญของวัดมีวิหารใหญ่สำหรับการไหว้พุทธ ห้องศีล ตึกกุฏิเจ้าอาวาส และสถาบันพุทธศาสนา

๔.๑.๕ เชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑) บริบททั่วไป หลวงพระบาง เป็นเมืองเอกของแขวงหลวงพระบาง ประเทศลาว อยู่ทางภาคเหนือของประเทศ ตัวเมืองตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงและแม่น้ำคาน ซึ่งไหลมาบรรจบกันบริเวณนั้นเรียกว่า ปากคาน เป็นเมืองที่องค์การยูเนสโกได้ยกย่องให้เป็นมรดกโลกด้วย

๑.๑) หลวงพระบางเป็นเมืองเก่าแก่เป็นราชธานีแห่งแรกของอาณาจักรล้านช้าง สมัยแรกเริ่มสถาปนาอาณาจักรล้านช้าง แต่เดิมมีชื่อว่า "เมืองซวา" (ออกเสียงว่า ซัว) และเมื่อ พ.ศ. ๑๓๐๐ ขุนลอซึ่งถือเป็นปฐมกษัตริย์ลาวได้ทรงตั้งเมืองซวาเป็นราชธานีของอาณาจักรล้านช้าง และได้เปลี่ยนชื่อเมืองใหม่เป็น "เชียงทอง" เมื่อพระเจ้าฟ้างุ้ม (พ.ศ. ๑๘๙๖ - พ.ศ. ๑๙๑๖) เสด็จกลับจากกัมพูชา อันเนื่องจากพระองค์และพระบิดาต้องเสด็จลี้ภัยเพราะถูกขับไล่จากกษัตริย์องค์ก่อน ซึ่งแท้จริงก็คือพระอัยกาของเจ้าฟ้างุ้มนั่นเอง เจ้าฟ้างุ้มทรงรวบรวมกำลังขณะอยู่ในเมืองพระนคร หรือเมืองเสียมราฐ และนำกองทัพนับพันกำลังเพื่อกู้ราชบัลลังก์กลับคืน และสถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้นมาใหม่ และสถาปนาเมืองเชียงทองขึ้นเป็นราชธานีว่า กรุงศรีสัตนาคนหุตอุตตมราชธานี ต่อมาในรัชสมัยพระโพธิสารราชเจ้า พระองค์ได้ทรงอาราธนาพระบางซึ่งเดิมประดิษฐานอยู่ที่เมืองเวียงคำขึ้นมาประดิษฐานอยู่ที่เมืองเชียงทองอันเป็นนครหลวง เมืองเชียงทองจึงมีชื่อเรียกว่า "หลวงพระบาง" นับแต่นั้นมา

๑.๒) มรดกโลก หลวงพระบางได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นมรดกโลกด้วยเหตุผล คือ มีวัดวาอารามเก่าแก่มากมาย มีบ้านเรือนอันเป็นเอกลักษณ์โคโลเนียลสไตล์ ตัวเมืองตั้งอยู่ริมน้ำโขงและน้ำคาน ซึ่งไหลบรรจบกันท่ามกลางธรรมชาติอันงดงาม และชาวหลวงพระบางมีบุคลิกที่ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตร และมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงาม ซึ่งตรงกับเกณฑ์พิจารณาของยูเนสโกดังนี้

(๑) เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนา

ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใดๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม

(๒) เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนา ทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

(๓) เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของวัฒนธรรมมนุษย์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีแห่งสถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง หรือการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งเสื่อมสลายได้ง่ายจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามกาลเวลา

๒) ชุมชนวัดเชียงทอง แขวงหลวงพระบาง

๒.๑) ประวัติ หลวงพระบาง เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ในอดีตเคยเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านช้าง หากวิเคราะห์ตามชื่อแล้วจะเห็นถึงประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของเมืองแห่งนี้ เมืองหลวงพระบางมีชื่อที่เคยเรียกขานกันหลาย ชื่อ ได้แก “เมืองเชียงดง-เชียงทอง” “เมืองชวา” “เมืองซัว” “เมืองหลวงพระบาง” “เมืองหลวงพระบางราชธานีศรีสัตนาคนหุต ล้านช้างร่มขาว” เมืองศรีสัตนาคนหุต อุดมรัตนชวาละวัติมหานคร” “เมืองชวาละวัติมหานคร” ชื่อแรกคือ “เมืองเชียง ดง-เชียงทอง” เป็นชื่อแรกที่ถูกพูดถึงในพงศาวดารล้านช้าง เมืองเชียงดง - เชียงทอง เป็นเมืองฝาแฝด โดยเมืองเชียงทองตั้งอยู่บริเวณวัดเชียงทองในปัจจุบัน สวนเชียงดงตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำดงที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขงห่างจากเชียงทองลงไป ทางใต้ ชื่อต่อมา “เมืองชวา” หรือออกเสียงในภาษาลาวว่า “ซะวา” บางครั้งเรียก วา “ซัว” เป็นชื่อที่ถูกเรียกขานกันในสมัยก่อนที่จะมีการเข้ามาของกลุ่มชนชาติ ไท-ลาว ซึ่งอพยพลงมาจากทางตอนใต้ของจีน

๒.๒) พุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแพร่อย่างจริงจังในดินแดนนี้ในสมัยของพระเจ้าฟ้างุ้ม ผู้ที่พยายามจะอัญเชิญพระบางจากเมืองพระนครมาประดิษฐานที่นี่ ซึ่งเป็นดินแดนที่ถูกครอบครองไปด้วยความเชื่อเรื่องผี แต่ความพยายามในการนำพุทธศาสนาเข้ามา ในเมืองนี้ของพระเจ้าฟ้างุ้มก็ไมประสบผลสำเร็จ เนื่องจากถูกต่อต้านจากพวกเสนา อำมาตย์ องค์พระบางจึงต้องถูกประดิษฐานไวที่เมืองเวียงคำระหว่างเส้นทางที่จะ มายังหลวงพระบางแทน ประมาณหนึ่งร้อยปีต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองขึ้น พระบางจึงไดถูกอัญเชิญมาประดิษฐ์ฐานอยู่ที่ เมืองเชียงดง-เชียงทองแห่งนี้ หลังจากที่พระเจ้าวิชุลราชได้สร้างวัดวิชุลขึ้นในช่วง พ.ศ. ๒๐๔๖-๒๐๔๗ ก็ได้อัญเชิญพระบางมาประดิษฐานอยู่ที่วัดแหนี้และตั้งชื่อเมืองขึ้นใหม่ว่า “หลวงพระ บาง” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าดินแดนแห่งนี้เป็นดินแดนสำคัญทางพุทธศาสนา จนกระทั่ง พุทธศาสนาไดกลายมาเป็นแกนหลักในการพัฒนาด้านต่างๆ ของเมืองไมว่าจะเป็น สังคม วัฒนธรรม การเมือง และการปกครอง

๔.๒ ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมและการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

เครือข่าย เป็นกลุ่ม /องค์กรหลายๆ กลุ่มมารวมตัวกัน ประสานเชื่อมโยง สร้างความสัมพันธ์ ถักทอ สร้างสรรค์กิจกรรมบนพื้นฐานของความเอื้ออาทร เกิดพลังในการทำงานให้บรรลุ เป้าหมายทุกองค์กร และชุมชนเข้มแข็ง โดยหัวใจของเครือข่าย คือ การเชื่อมความสัมพันธ์ พลังของ เครือข่าย คือ เป้าหมายและความพยายามที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย

๔.๒.๑ ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีลักษณะดังต่อไปนี้

๑) วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของเครือข่าย มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของเครือข่าย ดังนี้

(๑) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม**ด้านพระพุทธศาสนา** ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

(๒) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม**ด้านการศึกษา** ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

(๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม**ด้านวัฒนธรรม** ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๒) กลุ่มเครือข่าย กลุ่มเครือข่ายประกอบด้วย

(๑) ตัวแทนพระสงฆ์และชุมชน วัดท่าข้ามศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย

(๒) ตัวแทนพระสงฆ์และชุมชน วัดลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย

(๓) ตัวแทนพระสงฆ์และชุมชน วัดราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

(๔) ตัวแทนพระสงฆ์และชุมชน วัดป่าเชต์มหาราชฐาน เมืองเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

(๕) ตัวแทนพระสงฆ์และชุมชน วัดเชียงทอง เมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

โดยกลุ่มเครือข่ายมีการทำข้อตกลง (MOU) ร่วมกัน โดยมีการลงนามของตัวแทนพระสงฆ์ และตัวแทนของชุมชน โดยมีตัวแทนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นองค์กรหลักในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายร่วมกัน เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยมีลักษณะเหมือนกับตาข่าย หรือใย แมงมุม

๓) กิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมจะต้องดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องทุกปี อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง ซึ่งคณะผู้วิจัยขอเสนอกิจกรรมที่เป็นตัวอย่างในการดำเนินการ ๕ กิจกรรม ดังนี้

๓.๑) เครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมกับการสร้างความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของพระสงฆ์ ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีแนวทาง ดังนี้

(๑) โครงการแลกเปลี่ยนบุคลากรและพระนิสิตในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เพื่อสร้างความร่วมมือทางวิชาการระดับอุดมศึกษาในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง การเปิดโอกาสให้บุคลากรและพระนิสิต ได้เรียนรู้ระหว่างกันในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงอย่างใกล้ชิด สร้างมิตรสัมพันธ์และความรู้จักคุ้นเคยกันในกลุ่มนักวิชาการ คณาจารย์และพระนิสิตของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือกันศึกษาเรื่องราวแขนงต่างๆ ของกลุ่มร่วมกันอย่างกว้างขวางในอนาคต ส่วนลักษณะกิจกรรม มีทั้งไปทำวิจัยร่วมกัน เข้าฟังบรรยายในชั้นเรียน ศึกษาดูงาน สังเกตการณ์จัดการศึกษา และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เพื่อความร่วมมือกันและสร้างความก้าวหน้าทางวิชาการกันต่อไป

(๒) จัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องราวในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีลักษณะเฉพาะเจาะจงตรงประเด็น มิใช่ศึกษาในภาพรวมเกี่ยวกับอินโดจีนหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องราวในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและบทบาทที่มีต่อสังคมอาเซียนและสังคมโลก ส่วนลักษณะกิจกรรม สถานศึกษาในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เช่น โรงเรียนพระปริยัติ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของตนเอง สามารถเปิดสอนภาษาประเทศเพื่อนบ้านหรือภาษาถิ่นในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ได้ แม้ว่าโครงสร้างของหลักสูตรไม่เอื้ออำนวยต่อการเปิดสอนเป็นรายวิชาได้ แต่สถานศึกษาทุกระดับสามารถจัดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรในรูปแบบของชุมนุมภาษา ที่นักเรียนหรือนิสิตนักศึกษาต้องเป็นสมาชิกร่วมกิจกรรมอย่างน้อย ๑ ชุมนุม หรือชมรมระหว่างการศึกษาอยู่

(๓) การจัดตั้งหน่วยงานในรูปศูนย์ศึกษาในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ที่มีการศึกษาค้นคว้า วิจัย และเผยแพร่ผลงานด้านเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ จัดอบรม ประชุมสัมมนาทางวิชาการ จัดทำ

ฐานข้อมูลและสารสนเทศในรูปจุลสาร วารสาร จดหมายข่าว รวมทั้งก้าวไปถึงการแลกเปลี่ยนนักวิชาการ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการวิจัยหรือการเรียนการสอนและให้ทุนเพื่อการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ส่วนลักษณะกิจกรรม จัดอบรมภาษาประเทศเพื่อนบ้านหรือภาษาถิ่นในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ให้แก่พระภิกษุสามเณรและผู้สนใจทั่วไป จัดอบรมสัมมนาและเผยแพร่งานวิจัยในกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ การศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธ์ต่างๆ ในกลุ่ม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน

๓.๒) เครือข่ายความร่วมมือทางพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่คนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงสามารถสัมผัสได้ด้วยอุดมการณ์ทางความคิด เหตุผลและความเชื่อ และในท้ายที่สุดพระพุทธศาสนาได้ฝังรากลึกลงในสังคมกลุ่มอารยธรรมดังกล่าว ให้คนในกลุ่มได้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อๆ กันมา พระพุทธศาสนาจึงเป็นศูนย์รวมและที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในกลุ่ม จนกลายเป็นวัฒนธรรมทางจิตใจ ดังนั้น อิทธิพลของพระพุทธศาสนาจึงเข้ามามีบทบาทในการกำหนดวิถีชีวิตของคนในกลุ่มอารยธรรมนี้เป็นอย่างมาก พิจารณาได้จากค่านิยมบางอย่างที่ปฏิบัติจนเป็นระเบียบแบบแผน ที่ล้วนแต่มีต้นกำเนิดจากหลักคำสอนทางศาสนา ตัวอย่างเช่น มีความเชื่อในกฎแห่งกรรม คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งทำให้มีความเด็ดเดี่ยว อดทน เจียมตน รักความ เป็นอิสระ แต่ก็ยอมรับสภาพความทุกข์ และมีความหวังกับชีวิตใหม่ว่าจะต้องดีขึ้นถ้าหากกระทำความดี มีศรัทธามั่นคงในการทำบุญและให้ทาน เพื่อสะสมบุญบารมีไว้ภายภาคหน้า มีจิตใจโอบอ้อมอารี ให้อภัยเพื่อนมนุษย์ ไม่ผูกพยาบาท เชื่อฟัง เคารพนับถือบุคคลตามลำดับอาวุโส และยึดมั่นในความกตัญญูต่อผู้มีอุปการะ มีความสงบเสงี่ยม นอบน้อม สำรวม เกรงใจผู้อื่น และมีความระมัดระวัง รอบคอบ

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมกับการสร้างความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของพระสงฆ์ ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีแนวทาง ดังนี้

(๑) พระพุทธศาสนากลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ในรูปของการสัมมนาชำระประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีการรวบรวมเป็นองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงใหม่ โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นองค์กรรับผิดชอบหลัก เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์พระครูสุนทรอรรถสิทธิ์[๑] พบว่า “การดำเนินการด้านพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่ดี เพราะว่าทั้ง ๕ เชียงนับถือพระพุทธศาสนา โดยมีชาติพันธุ์ไทลื้อเป็นตัวเชื่อมโยง และ

---

[๑] **สัมภาษณ์** พระครูสุนทรอรรถสิทธิ์. เจ้าอาวาสวัดศรีมุงเมือง ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๑.

เพื่อดูความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธศาสนาที่เผยแผ่ในเมืองเชียงตุง และสิบสองปันนา เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากเชียงใหม่สู่เชียงตุง และสิบสองปันนาตามลำดับ และมีทั้งสายวัดป่าแดง และสายสวนดอกเช่นเดียวกัน หากศึกษาพระพุทธศาสนาจากเชียงทอง หลวงพระบาง จะมีความเชื่อมโยงกับอีก ๔ เชียงอย่างไรบ้าง”

(๒) การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานร่วมกัน มีการสัมมนาและสงเคราะห์องค์ความรู้ด้านวิปัสสนากรรมฐานที่เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีการรวบรวมเป็นองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงรุ้ง โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นองค์กรหลัก

จากการสัมภาษณ์ครูบาคำถิ่น อนาลโย[๒] พบว่า “เชียงรุ่งมีศูนย์วิปัสสนากรรมฐานอยู่ที่ **วัดบ้านถิ่น**: ศูนย์วิปัสสนาวัดบ้านถิ่น มีพื้นที่ ๔๑,๒๙๒ ตารางเมตร สิ่งก่อสร้างหลัก ได้แก่ วิหาร กุฏิ สถูปสีขาว ศาลาปฏิบัติธรรม อาคารปฏิบัติธรรมอุบาสิกา ศาลาปฏิบัติธรรมอุบาสก อาคารที่พักหลังเล็กสำหรับอุบาสิกา จำนวน ๓๐ หลัง มีห้องพัก ๖๐ ห้อง อาคารที่พักหลังเล็กสำหรับอุบาสก จำนวน ๓๔ หลัง มีห้องพัก ๓๔ ห้อง และห้อง VIP. ซึ่งศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งนี้ เป็นการประชาสัมพันธ์ของศูนย์ปฏิบัติธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาท เพราะการปฏิบัติเป็นไปอย่างเข้มงวดและมีกฎระเบียบที่ดีตารางในการฝึกปฏิบัติละเอียดมาก มีการจัดพิมพ์หนังสือคู่มือเป็นนภาษาจีนกลาง ๑๐๖ หน้ารวมทั้งกฎระเบียบสำหรับการฝึกอบรม ไม่เพียงแต่ผู้ที่นับถือพุทธศาสนาเถรวาทเท่านั้น ยังมีพระภิกษุและภิกษุณีพุทธศาสนามหายานให้ความสนใจเข้าร่วมการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานด้วย”

(๓) การเทศมหาชาติกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการเทศน์มหาชาติของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีกิจกรรมเทศน์มหาชาติของพระสงฆ์ทั้ง ๕ เชียง มีการสัมมนาองค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละแห่ง และมีการรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงทอง (หลวงพระบาง) ซึ่งมีประเพณีเทศมหาชาติที่เรียกว่า “บุญผะเหวด” โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เป็นองค์กรหลัก

จากการสัมภาษณ์พระอ่อนแก้ว กิตฺติภทฺโท[๓] “คำว่า ผะเหวด เป็นสำเนียงของชาวลาว มาจากคำว่า พระเวส หรือพระเวสสันดร เล่าสืบกันว่า ครั้งเมื่อพระมาลัยขึ้นไปไหว้พระเกศาธาตุจุฬา

---

[๒] **สัมภาษณ์** ครูบาคำถิ่น อนาลโย. ประธานพุทธสมาคมอำเภอเชียงรุ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน. เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๑.

[๓] **สัมภาษณ์** พระอ่อนแก้ว กิตฺติภทฺโท. วัดเชียงทองราชะวรวิหาร หลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๑.

มณี ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้สนทนากับพระศรีอาริยเมตไตย ทรงตรัสว่า หากมนุษย์ทั้งหลายปรารถนาจะพบกับศาสนาของพระองค์ ขอจงประกอบกุศลกรรมและตั้งใจฟังผะเหวดให้จบในวันเดียวทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ซึ่งทางประเทศลาวพร้อมที่จะรับเป็นผู้ดำเนินประเพณีนี้”

(๔) การทำบุญสลากภัตต์กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการทำบุญสลากภัตของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีกิจกรรมทำบุญสลากภัตร่วมกัน มีการสัมมนาองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีสลากภัตต์ของแต่ละแห่ง และมีการรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงราย ซึ่งมีประเพณีสลากย้อมของชาติพันธุ์ไทยอง ที่อำเภอแม่จัน เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย เป็นองค์กรหลัก

พระครูสุจิณวรคุณ[๔] กล่าวว่า “วัดท่าข้ามศรีดอนชัย พร้อมที่จะร่วมทำ MOU กับกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง และพร้อมที่จะร่วมดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง และจะร่วมดำเนินการเป็นเจ้าภาพในการดำเนินงานประเพณีสลากภัตต์”

(๕) ประเพณีบวชลูกแก้ว (ปอยส่างลอง) กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการบรรพชาเป็นสามเณรที่เรียกว่า บวชลูกแก้วหรือปอยส่างลอง ซึ่งเป็นประเพณีที่เด่นของเชียงตุง ที่จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ มีกิจกรรมบวชลูกแก้วร่วมกัน มีการสัมมนาองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีบวชลูกแก้ว และมีการรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมอบหมายให้เชียงตุง เป็นพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรม มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นองค์กรหลัก

พระสวาทิหลวงวรรณ เตชวณฺโณ[๕] กล่าวว่า “ประเพณีบวชลูกแก้วหรือปอยส่างลองของชาวไทขึนเชียงตุงนั้นจัดขึ้นอย่างใหญ่โตมโหฬาร โดยขบวนแห่ลูกแก้วจะแห่ไปรอบเมืองเพื่อให้ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นเข้ามาร่วมกันทำบุญ แต่ด้วยเงื่อนไขที่สิทธิ์และเสียงในบางด้านถูกปิดกั้นประกอบกับแรงศรัทธาในศาสนาที่มีอยู่เต็มเปี่ยม การทำบุญสำคัญของพวกเขา จึงเป็นเรื่องที่ต้องเฉลิมฉลองแห่แหนกันอย่างเอิกเกริกเสมอ ดังนั้นงานบุญของเชียงตุงจึงคล้ายเป็นงานบุญชุมนุมเผ่าไท ขบวนแห่ลูกแก้วที่แห่ไปรอบเมืองจะนำหน้าด้วยผู้เฒ่า ผู้แก่ที่ในมือแต่ละคนถือเครื่องอัฐบริขาร จากนั้นตามหลังด้วยขบวนต้นเงินที่ให้หญิงสาวชาวไทขึนเป็นผู้ถือก่อนจะปิดท้ายด้วยขบวนของลูกแก้วหรือส่างลอง”

---

[๔] **สัมภาษณ์** พระครูสุจิณวรคุณ. เจ้าอาวาสวัดท่าข้ามศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

[๕] **สัมภาษณ์** พระสวาทิหลวงวรรณ เตชวณฺโณ. วัดราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์. เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๓.๓ เครือข่ายความร่วมมือทางศาสนาและวัฒนธรรม โลกปัจจุบันที่แคบลงด้วยความสะดวกสบายของการคมนาคมและการสื่อสารรูปแบบใหม่ๆ ทำให้การย้ายถิ่นฐานทำได้สะดวกขึ้น ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ทางการงาน การสร้างครอบครัวใหม่หรือแม้แต่การศึกษา ปฏิญญาสากลว่าด้วยความหลากหลายขององค์การยูเนสโก เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๑ ได้นำไปสู่การประกาศปฏิญญาว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเสนอให้ทุกประเทศมีการยอมรับและดำเนินการในสองสิ่ง คือ ขอให้มีการประกันการเคารพในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมพร้อมด้วยการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคมภายใต้กรอบแห่งประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศแห่งความสร้างสรรค์และทำให้วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมนั้นๆ จากข้อนี้ได้ขยายผลให้ทุกชาติทั่วโลกได้คำนึงถึงปัจจัยด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นหลักในการพัฒนาประเทศ การสร้างการยอมรับและเคารพในเชื้อชาติ ศาสนา และเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นตามปฏิญญาสากลนั้นสามารถทำได้ด้วยการปลูกฝังความเข้าใจและเรียนรู้ในวัฒนธรรมของคนอื่น การประกันการเคารพในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมพร้อมด้วยการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคมภายใต้กรอบแห่งประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศแห่งความสร้างสรรค์และทำให้วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมนั้นๆ

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมกับการสร้างความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของพระสงฆ์ ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีแนวทาง ดังนี้

(๑) โครงการพัฒนาศักยภาพพระนักเผยแผ่ ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพระนักเผยแผ่ ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ส่วนลักษณะกิจกรรม เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างพระสงฆ์ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้แก่พระสงฆ์ นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านการศาสนาและวัฒนธรรม ได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง สร้างศักยภาพในการเป็นผู้นำด้านจิตใจให้กับประชาชนในภูมิภาคนี้และเป็นตัวอย่างให้กับชาวโลก

(๒) เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เพื่ออนุรักษ์ สืบทอดวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ให้คงอยู่อย่างมั่นคง ส่วน ลักษณะกิจกรรม ส่งเสริม อนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน เสริมสร้างจิตสำนึก ความรัก และความภูมิใจด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างการยอมรับและเคารพในความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม และส่งเสริม สนับสนุน การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ และขยายเครือข่ายในการดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมร่วมกัน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๔) การจัดระบบติดต่อสื่อสาร และการประสานงาน เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมต้องมีระบบการติดต่อสื่อสารที่ดี มีช่องทางในการแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความคิดให้แก่สมาชิก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม การร่วมมือระหว่างสมาชิกและกับบุคคลทั่วไป การจัดระบบติดต่อสื่อสารของเครือข่าย ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยตรงตามกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม และการจัดตั้งองค์กรร่วม (Umbrella Organization) เพื่อเชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นต้น

การจัดระบบประสานงาน เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยดำเนินการจัดให้มีระบบประสานงานในรูปแบบการสื่อสาร ระบบเปิดและการสื่อสารแบบสองทาง การมีช่องทางในการประสานงานทุกส่วนงาน อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วและต่อเนื่อง มีคณะกรรมการทำหน้าที่ประสานงาน มีการสร้างบรรยากาศ การทำงานแบบสมานฉันท์และสอดคล้องกัน (Synchronize) เพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างและขัดแย้งระหว่างสมาชิกเครือข่าย และนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในระบบการประสานงานเครือข่าย

๕) องค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการดังนี้

๑) สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ประกอบด้วย คณะสงฆ์ ชุมชน ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง และบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่เป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อน

๒) มีวัตถุประสงค์ดังนี้

(๑) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม**ด้านพระพุทธศาสนา** ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

(๒) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม**ด้านการศึกษา** ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

(๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม**ด้านวัฒนธรรม** ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

(๔) ระบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม สมาชิกของเครือข่ายมารวมกันด้วยความสมัครใจ สมาชิกมีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน มีความเท่าเทียมกันในการดำเนินกิจกรรม มีระบบ ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์หรือการถักทอสายใยของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกให้เกิดความยั่งยืน

(๔) การบริหารจัดการ สมาชิกเครือข่ายเป็นผู้ร่วมกันกำหนดการบริหารและจัดการเครือข่าย ทั้งโครงสร้างของเครือข่าย สถานภาพและบทบาทของสมาชิก กฎระเบียบที่ใช้ร่วมกัน การประสานงาน การติดต่อสื่อสาร แผนและโครงการ/กิจกรรม งบประมาณ ซึ่งรูปแบบของการบริหารจัดการ เครือข่ายเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ เป้าหมายของเครือข่าย คุณลักษณะของสมาชิกเครือข่ายเป็นสำคัญ

(๕) ผู้ประสานงานเครือข่าย มีบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นผู้ประสานงานหลัก ทำหน้าที่ประสานงานบริหาร และจัดการเครือข่ายที่คัดเลือกโดยสมาชิก ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในลักษณะของคณะ กรรมการเครือข่ายก็ได้ โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นศูนย์กลางประสานงาน

(๖) กิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายต้องมีกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกันดำเนินงานที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกและเครือข่ายได้ร่วมกิจกรรมกัน อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

(๗) การรวมพลังสมาชิก เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีการรวมพลังหรือศักยภาพของสมาชิกมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกัน ส่งผลต่อความสำเร็จของเครือข่าย

(๘) การสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมสนับสนุนส่งเสริมสมาชิกคนอื่นๆ ให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย โดยทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของสมาชิกแต่ละคน มีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของเครือข่าย และการบรรลุเป้าหมายของเครือข่ายร่วมกัน

(๙) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง ทั้งการร่วมเรียนรู้ ร่วมสรุปบทเรียน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนงาน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์

(๑๐) ผลงานของเครือข่าย เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมต้องมีผลการดำเนินงานซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของเครือข่าย ความสำเร็จดังกล่าวคือ การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย

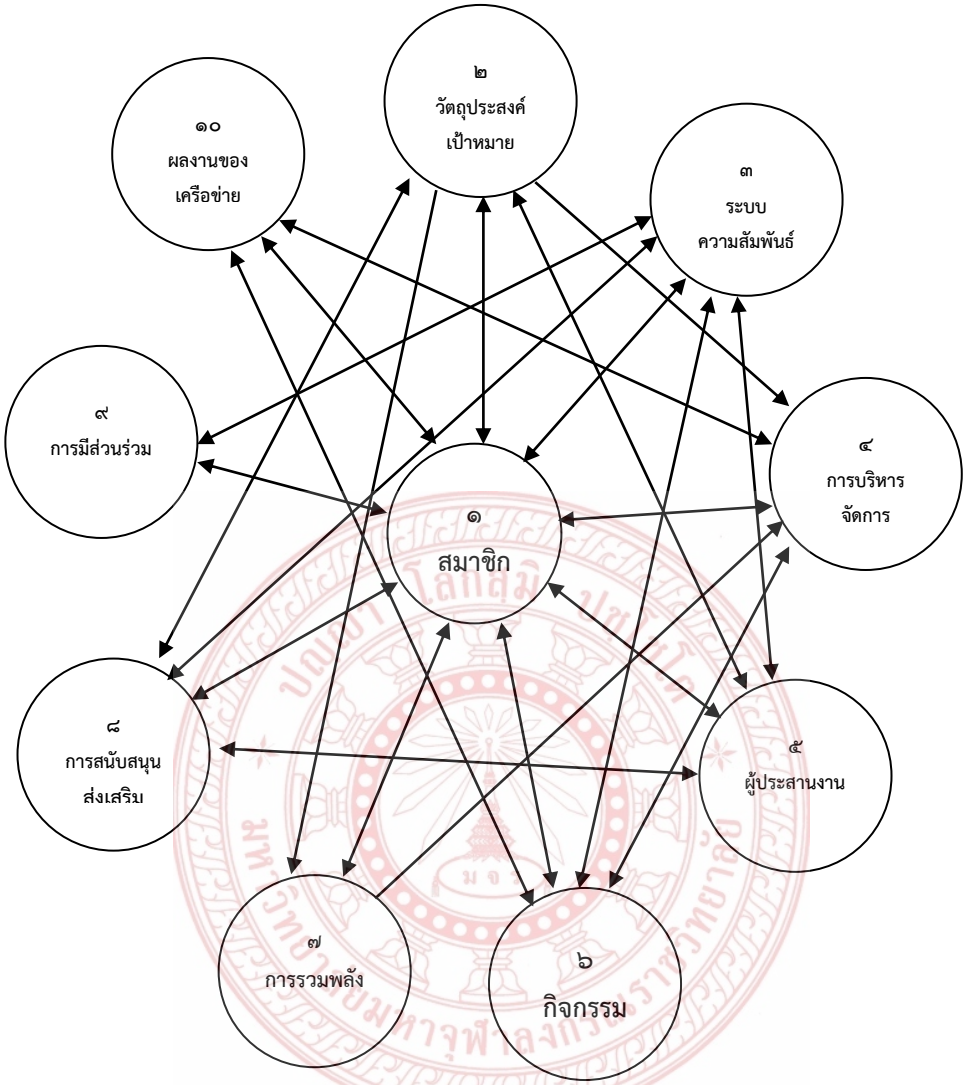

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๖) รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้วัฒนธรรของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นลักษณะ “เครือข่ายแวดล้อมระหว่างบุคคลหรือเพื่อนบ้าน” เป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กัน แบบ ๒ ชั้น คือ เครือข่ายชั้นแรกคือ กลุ่มอารยธรรม ๕ เชีย กับเครือข่ายชั้นสอง คือ พระสงฆ์ และชุมชน ที่แต่ละคนในเครือข่ายต่างก็มีเครือข่าย สัมพันธ์ของตัวเอง และมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นองค์กรประสานงานหลัก ลักษณะเครือข่ายดังแผนภาพที่ ๔.๒

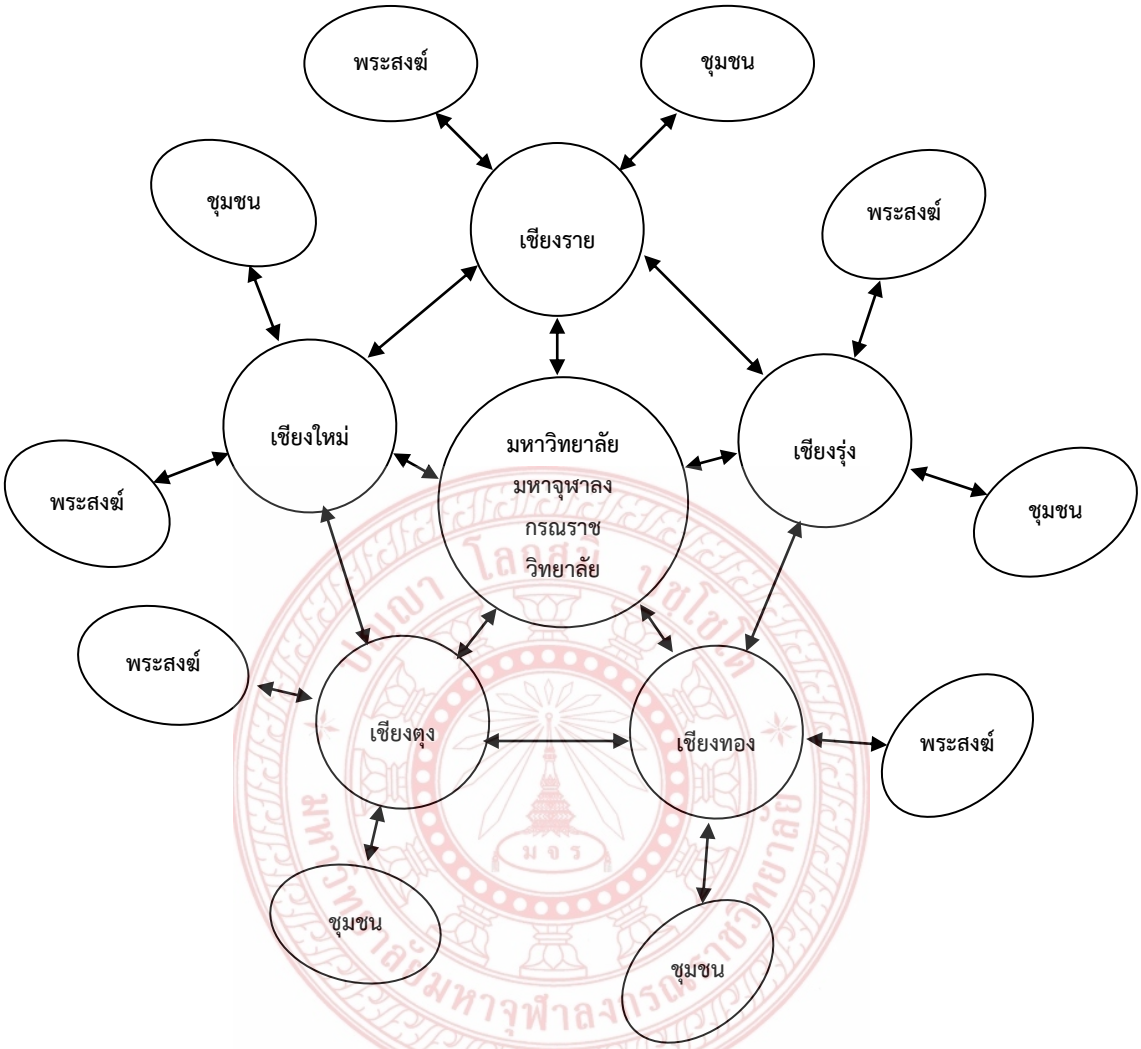

แผนภาพที่ ๔.๒ รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

จากแผนภาพที่ ๕ รูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ประกอบด้วยชุมชนต่างๆ ประกอบด้วย

๑. เชียงราย ประเทศไทย : ชุมชนวัดท่าข้ามศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

๒. เชียงใหม่ ประเทศไทย : ชุมชนวัดศรีมุงเมือง ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

๓. เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ : ชุมชนวัดราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง รัฐฉาน

๔. เชียงรุ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน : ชุมชนวัดป่าเชต์มหาราชฐาน เมืองเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา

๕. เชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว : ชุมชนวัดเชียงทอง แขวงหลวงพระบาง

กล่าวโดยสรุป ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง สรุปดังแผนภาพต่อไปนี้

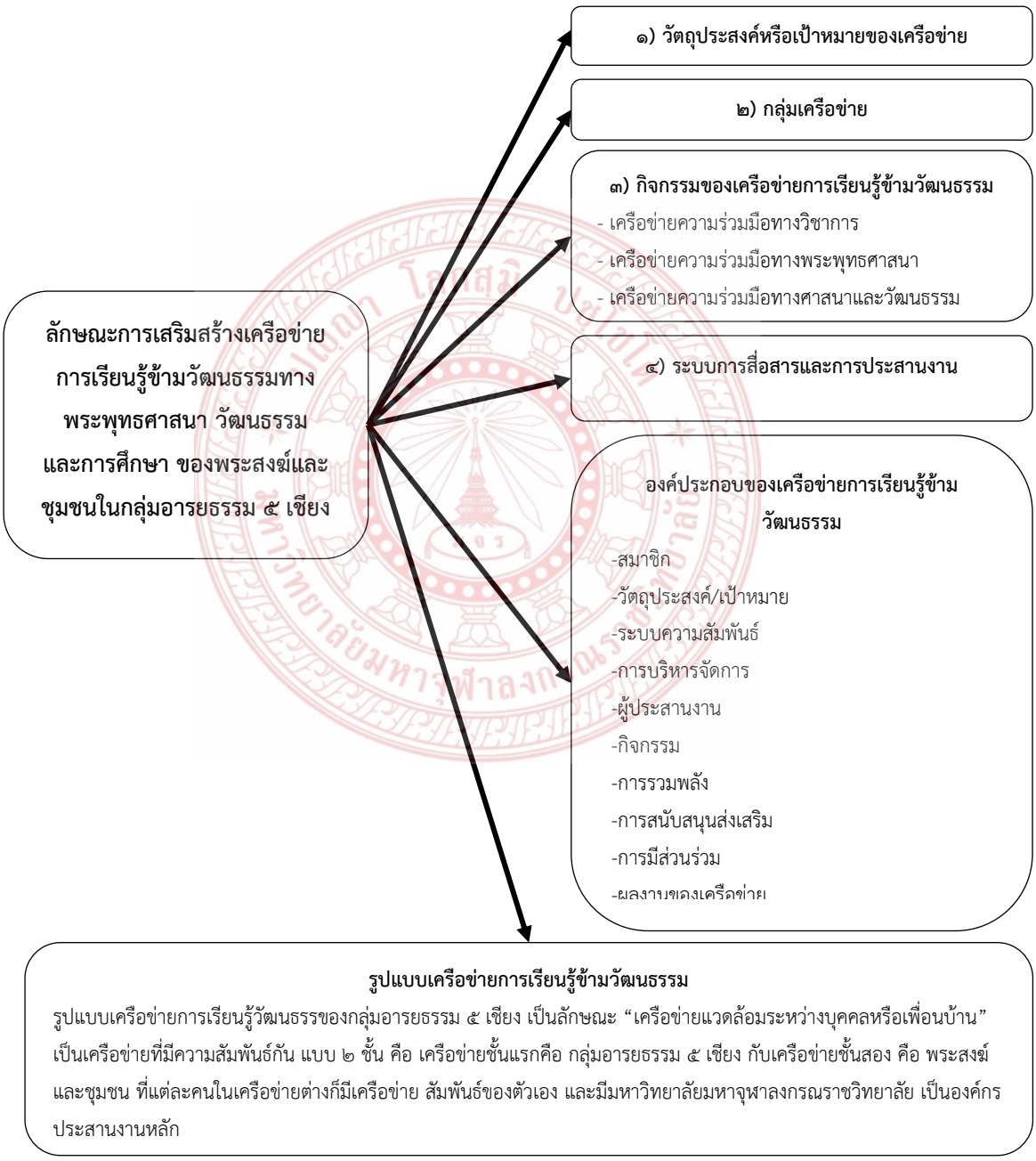

แผนภาพที่ ๔.๓ ความสัมพันธ์ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

จากแผนภาพที่ ๔.๓ ความสัมพันธ์ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีลักษณะที่สำคัญ ๓ ประการ คือลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑๗ ลักษณะตั้งแต่การเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจนถึงการเรียนรู้ร่วมกัน กับองค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมตั้งแต่สมาชิกถึงผลงานของเครือข่าย และรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นลักษณะ “เครือข่ายแวดล้อมระหว่างบุคคลหรือเพื่อนบ้าน”

๔.๓ กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ ๑ การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างโดยการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการเสริมสร้างการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เพื่อกำหนดกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และแนวทางในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

ขั้นที่ ๒ การก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

๑) การทำข้อตกลง (MOU) ร่วมกัน ในการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นผู้ดำเนินการและประสานงานหลัก คณะผู้วิจัยขอเสนอรูปแบบในการทำข้อตกลงดังนี้

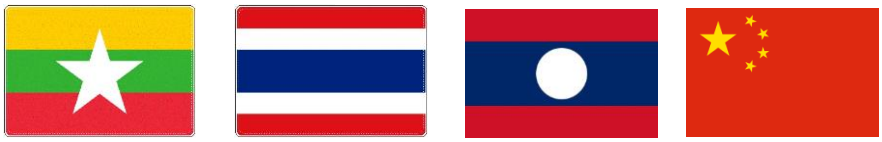

บันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

ระหว่าง

เชียงราย เชียงใหม่ ประเทศไทย เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์
เชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
และเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

บันทึกข้อตกลงฉบับนี้ทำขึ้นระหว่างเชียงราย เชียงใหม่ ประเทศไทย เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จึงได้จัดทำบันทึกข้อตกลงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. วัตถุประสงค์

๑.๑ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมด้านพระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๑.๒ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมด้านการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๑.๓ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมด้านวัฒนธรรม ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ข้อ ๒. การจัดระบบบริหารและการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

กลุ่มอารยะธรรม ๕ เชียง ยินดีและตกลงดำเนินการร่วมกันภายใต้กรอบ/แนวทางดำเนินงาน ใน ๑๐ ด้าน ดังนี้

๑) การจัดผังโครงสร้างของเครือข่าย (Network Structure) โดยจัดทำผังโครงสร้างของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ภายในเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารเครือข่าย ช่องทางการเชื่อมโยงและประสานงาน เพื่อให้สมาชิกของเครือข่ายและบุคคลภายนอกได้รู้และเข้าใจในโครงสร้างของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม บทบาทหน้าที่ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการและช่องทางในการติดต่อประสานงาน

๒) การกำหนดระเบียบของเครือข่าย (Network Organization) เป็นการให้สมาชิกมีข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับกฎระเบียบ กติกาหรือบรรทัดฐานทางสังคมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง เพื่อใช้ปฏิบัติร่วมกันในเครือข่าย

๓) การกำหนดสถานภาพและบทบาทของสมาชิกเครือข่าย (Status and Rule) เป็นการจัดวางตำแหน่ง และหน้าที่รับผิดชอบให้แก่สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง อย่างชัดเจนตามความ เหมาะสม

๔) การจัดระบบสารสนเทศ (Information System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีระบบจัดเก็บฐานข้อมูลทั้งหมดของเครือข่าย และข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงาน เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้และ นำไปใช้ปฏิบัติงาน โดยระบบสารสนเทศของเครือข่ายเป็นระบบที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน เข้าถึงได้ง่าย และแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง

๕) การจัดระบบติดต่อสื่อสาร (Communication System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมต้องมีระบบการติดต่อสื่อสารที่ดี มีช่องทางในการแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความคิดให้แก่สมาชิก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม การร่วมมือระหว่างสมาชิกและกับบุคคลทั่วไป การจัดระบบติดต่อสื่อสารของเครือข่าย ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยตรงตามกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม และการจัดตั้งองค์กรร่วม (Umbrella Organization) เพื่อเชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นต้น

๖) การจัดระบบการเรียนรู้ (Learning System) เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการจัดกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม ระหว่างสมาชิกของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เช่น การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติจริง การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้โดยการจัดกิจกรรมร่วมกัน เป็นต้น

๗) การจัดระบบประสานงาน (Cooperation System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยดำเนินการจัดให้มีระบบประสานงานในรูปแบบการสื่อสารระบบเปิดและการสื่อสารแบบสองทาง การมีช่องทางในการประสานงานทุกส่วนงาน อย่างมี

ประสิทธิภาพ รวดเร็วและต่อเนื่อง มีคณะกรรมการทำหน้าที่ประสานงาน มีการสร้างบรรยากาศ การทำงานแบบสมานฉันท์และสอดคล้องกัน (Synchronize) เพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างและขัดแย้งระหว่างสมาชิกเครือข่าย และนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในระบบการประสานงานเครือข่าย

๘) การจัดระบบการวางแผน (Planning System) เครือข่ายการเรียนรู้ต้องมีระบบการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Participation Planning) คือ ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางในการดำเนินงานไว้ล่วงหน้า เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย และมีส่วนร่วมในการนำแผนไปปฏิบัติต่อไป

๙) การจัดระบบพัฒนาสมาชิก การพัฒนาสมาชิกให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพียงพอที่จะดำเนินงานและดำรงรักษาเครือข่ายไว้ได้ โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน เช่น จัดทำฐานข้อมูลของสมาชิกของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง และจัดให้มีส่วนงานรับผิดชอบในการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายโดยตรงเพื่อดำเนินการอย่างจริงจัง

๑๐) การจัดระบบติดตามและประเมินผลงาน (Evaluation) การติดตามและประเมินผลงานเป็นการตรวจสอบเพื่อประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม โดยประเมินผลลัพธ์บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนด มีปัญหาหรืออุปสรรคปัญหาใดบ้าง เครือข่ายการเรียนรู้จึงต้องจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลงานที่มีประสิทธิภาพ

ข้อ ๓. การลงนามความร่วมมือ

บันทึกข้อตกลงฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริม ประสานความร่วมมือ และร่วมกันผลักดันการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ทั้งนี้ สามารถร่วมกันพิจารณาปรับปรุง ทบทวน และแก้ไขได้กรณีที่สถานการณ์ นโยบาย และกรอบแนวทางการปฏิบัติมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และเพื่อแสดงถึงเจตนารมณ์และความมุ่งมั่นตั้งใจในการดำเนินการตามบันทึกข้อตกลงฉบับนี้ กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง จึงลงนามร่วมกันไว้เป็นหลักฐาน

ลงนามร่วมกัน ณ วันที่.....เดือน..... พุทธศักราช ๒๕๖๐

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนพระสงฆ์เชียงราย
ประเทศไทย

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนพระสงฆ์เชียงใหม่
ประเทศไทย

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนพระสงฆ์เชียงตุง
ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนพระสงฆ์เชียงทอง
ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนพระสงฆ์เชียงรุ้ง
ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนชุมชนเชียงราย
ประเทศไทย

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนชุมชนเชียงใหม่
ประเทศไทย

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนชุมชนเชียงตุง
ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนชุมชนเชียงทอง
ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนชุมชนเชียงรุ้ง
ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประเทศไทย

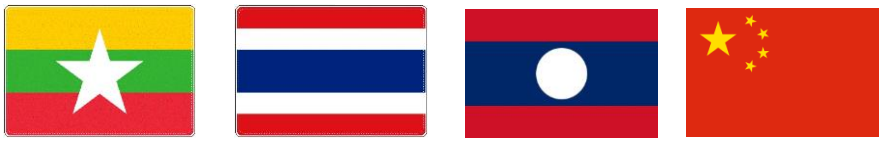

Cross – cultural Learning Network Memorandum of Understanding of 5 Chiang Civilization Groups

Between

Chiangrai, Chiangmai Thailand Chiantung Republic of the Union of Myanmar, ChiangThong (Luang Prabang) Lao People's Democratic Republic, and Chiangrung Xishuangbanna Autonomous Region Yunnan People's Republic of China,

This Memorandum of Understanding (MOU) has done between Chiangrai, Chiangmai Thailand, Chiantung Republic of the Union of Myanmar, ChiangThong (Luang Prabang) Lao People's Democratic Republic, and Chiangrung Xishuangbanna Autonomous Region Yunnan People's Republic of China. For Strengthening a Network of cross – cultural Learning of munks and community Civilization of 5 Chiang with strengthening citizenship in the Mekong sub - region. The memorandum of Understanding are as follows :-

1. Purposes

1.1 To strengthen the network of cross-cultural learning of Buddhism of munks and communities Civilization of 5 Chiang with strengthening citizenship in the Mekong sub - region.

1.2 To strengthen the network of cross-cultural learning of knowledges of monks and communities Civilization of 5 Chiang with strengthening citizenship in the Mekong sub - region.

1.3 To strengthen the network of cross-cultural learning of Cultures of monks and communities Civilization of 5 Chiang with strengthening citizenship in the Mekong sub - region.

2. Cross-Cultural Learning Network administration and Management.

5 Chiang Civilization group have willingly agreed with 10 frames of implementation as follows:-

1. Network Structure Management are network administrative committees, combination and cooperations for well cross-cultural learning network structure of public and members, 5 Chiang Civilization Group roles, and committees roles of cooperation.

2. Network Organization has focused on the agreement of members about rules or social standard in each cross-cultural learning network

3. Status and Rule Regulations have been clearly done by appointing posts and job description for the members of 5 Chiang Civilization learning network.

4. Information System has been well managed. Data bases used in implementing in implementing information network are most available for members. Information system is easy and available to use throughout network.

5. Communication System has been well organized. Publicizing and exchanging information, news, knowledges and activities to members frequently done as well as setting umbrella organization for uniting all members.

6. Learning System has focused on exchanging learning and organizing Buddhism, educational and cultural activities between 5 Chiang Civilization Group. Experienced learning, group working process and cooperative learning have been set continuously.

7. Cooperative System has been operated in terms of 2 way-opening communicative system. Free way cooperating and creating working atmosphere of the committees. Information synchronizing technology has been used efficiently for network cooperation.

8. Planning System has been focused on participation planning which members have operated implementing plans together. Assigning works to achieve purposes and goal is also primary done as well.

9. Developing Membership System has been done to develop proper efficient Qualifications of members. Data bases of 5 Chiang Civilization Group have been recorded as well as setting developing section to develop members.

10. Following and Evaluation System has been efficiently set to verify and evaluate cross-cultural learning network implementations. The evaluation has focused on goals and tagets achievement, problems and troubles.

3. Signing Agreement

This agreement is to encourage, cooperate and force into 5 Chiang Civilization cross-cultural learning network of meoks and community also strengthen citizenship in the Mekong sub - region. Developing, reviewing and adjusting could be done whereas situation, policy and working frames were changed. Thus, this agreement has been signed by 5 Chiang Civilization Group to designate strongly intentions in cooperating and following up successfully

Signed on ..... Month 2018

(.....)
representative of Monks
Chiangrai, Thailand

(.....)
representative of Monks
Chiangmai, Thailand

(.....)
representative of Monks
Chiangtung, Republic of the Union of Myanmar

(.....)
representative of Monks
Chiangthong, Lao People's Democratic Republic

(.....)
representative of Monks
Chiangrung, People's Republic of China

(.....)
representative of Chiangrai community
Thailand

(.....)
representative of Chiangmai community
Thailand

(.....)
representative of Chiangtung community
Republic of the Union of Myanmar

(.....)
representative of Chiangthong
community
Lao People's Democratic Republic

(.....)
representative of Chiangrung community
People's Republic of China

(.....)
Position.....
representative of Mahajulalongkornrajavidayalaya University
Thailand

๒) สมาชิกของเครือข่าย สมาชิกที่มีความพร้อมในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้วัฒนธรรม ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ประกอบด้วย บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นผู้ก่อตั้ง เป็นองค์กรหลักในการประสานงานในทุกๆ ด้าน คณะสงฆ์และชุมชนที่เป็นตัวแทนของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ลักษณะของสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

(๑) ด้านภาษาและการสื่อสาร มีภาษาที่สำคัญและนิยมใช้ในการสื่อสารและสั่งสอนธรรม ได้แก่ ภาษาล้านนา หรือตั๋วเมือง ในด้านวรรณกรรมในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ทั้งด้านเนื้อหาที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา

(๒) ด้านค่านิยมที่มีต่อสังคมและวิถีชีวิต มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ในทางพระพุทธศาสนา กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงมีความเชื่อในคำสอนของพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อีกทั้งใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงส่งผลต่อสังคมและวิถีชีวิตกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มุ่งเน้นที่จะประกอบบุญกุศลให้ตนเองหลุดพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เชื่อว่า พระพุทธศาสนายุคพระสมณโคดมจะสิ้นสุดเมื่อมีอายุ ๕,๐๐๐ ปี ชาวกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงทำบุญเพื่อต่ออายุพระพุทธศาสนา โดยขณะเดียวกันก็เชื่อว่ามียุคพระศรีอริยเมตไตรยต่อเนื่องจากนั้น จึงทำบุญเพื่อขอให้ตนได้ไปเกิดเป็นพระหรือพระอรหันต์ในยุคนั้น

(๓) ด้านปฏิบัติ ความเชื่อ วัฒนธรรม จารีต และประเพณี มีลักษณะด้านวิถีปฏิบัติ ความเชื่อ และวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท และมีประเพณีเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนาคล้ายคลึงกัน ประชาชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีอาชีพในการเกษตรเป็นหลักและนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่

ความสัมพันธ์และค่านิยมที่มีต่อสังคมและวิถีชีวิตของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงคล้ายคลึงกัน ก็เนื่องด้วยประชาชนส่วนใหญ่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา จึงมีกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนามากมาย เช่น พิธีทำบุญตานก๋วยสลาก (สลากภัตร์) พิธีทำบุญตั้งธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ) พิธีทำบุญเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

(๔) ด้านสถาปัตยกรรม มีสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาคล้ายคลึงกัน ได้แก่ สถาปัตยกรรมที่เห็นเด่นชัดในอาณาจักรล้านนาในกลุ่ม ๕ เชียง คือสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ วิหารหลวง ซุ้มประตูโขง กุฏิ อุโบสถ หอกลอง หอคำ หอไตร เป็นต้น จะปรากฏตามวัดวาอารามต่าง ๆ ทั้งในเชียงใหม่ เชียงราย เชียงรุ่ง เชียงตุง และเชียงทอง ซึ่งวิถีปฏิบัติของคนในเชียงต่างๆ ที่เหมือนกัน คล้ายคลึงกัน

(๕) ด้านการศึกษา พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในกลุ่มอารยธรรม ๕ ได้เชียง ผ่านกระบวนการศึกษาเล่าเรียนทั้งการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญ

ศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ผ่านมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในประเทศไทย

(๖) ด้านการเมืองการปกครอง พบว่า มีระเบียบปฏิบัติในการปกครอง ดูแล รักษา ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนธรรม และศาสนกิจ คล้ายคลึงกัน ซึ่งพระพุทธศาสนาก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีบทบาทในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เข้าไว้ด้วยกัน เนื่องจากพระพุทธศาสนาใน ๕ เชียงเป็นนิกายเดียวกัน คือ นิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ โดยได้รับการเผยแผ่จากพระสงฆ์ล้านนาผ่านเมืองเชียงตุง เชียงรุ่ง และเชียงทอง

ขั้นที่ ๓ การจัดระบบบริหารและการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

กลุ่มอารยะธรรม ๕ เชียง ยินดีและตกลงดำเนินการร่วมกันภายใต้กรอบ/แนวทางดำเนินงานใน ๑๐ ด้าน ดังนี้

๑) การจัดผังโครงสร้างของเครือข่าย (Network Structure) โดยจัดทำผังโครงสร้างของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ภายในเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารเครือข่าย ช่องทางการเชื่อมโยงและประสานงาน เพื่อให้สมาชิกของเครือข่าย และบุคคลภายนอกได้รู้และเข้าใจในโครงสร้างของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม บทบาทหน้าที่ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการและช่องทางในการติดต่อประสานงาน

๒) การกำหนดระเบียบของเครือข่าย (Network Organization) เป็นการให้สมาชิกมีข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับกฎระเบียบ กติกาหรือบรรทัดฐานทางสังคมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง เพื่อใช้ปฏิบัติร่วมกันในเครือข่าย

๓) การกำหนดสถานภาพและบทบาทของสมาชิกเครือข่าย (Status and Rule) เป็นการจัดวางตำแหน่ง และหน้าที่รับผิดชอบให้แก่สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง อย่างชัดเจนตามความ เหมาะสม

๔) การจัดระบบสารสนเทศ (Information System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม มีระบบจัดเก็บฐานข้อมูลทั้งหมดของเครือข่าย และข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงาน เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้และ นำไปใช้ปฏิบัติงาน โดยระบบสารสนเทศของเครือข่ายเป็นระบบที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน เข้าถึงได้ง่าย และแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง

๕) การจัดระบบติดต่อสื่อสาร (Communication System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมต้องมีระบบการติดต่อสื่อสารที่ดี มีช่องทางในการแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความคิดให้แก่สมาชิก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม การร่วมมือระหว่างสมาชิกและกับบุคคลทั่วไป การจัดระบบติดต่อสื่อสารของเครือข่าย ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยตรงตามกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม และการจัดตั้งองค์กรร่วม (Umbrella Organization) เพื่อเชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นต้น

๖) การจัดระบบการเรียนรู้ (Learning System) เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการจัดกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม ระหว่างสมาชิกของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เช่น การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติจริง การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้โดยการจัดกิจกรรมร่วมกัน เป็นต้น

๗) การจัดระบบประสานงาน (Cooperation System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยดำเนินการจัดให้มีระบบประสานงานในรูปแบบการสื่อสารระบบเปิดและการสื่อสารแบบสองทาง การมีช่องทางในการประสานงานทุกส่วนงาน อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วและต่อเนื่อง มีคณะกรรมการทำหน้าที่ประสานงาน มีการสร้างบรรยากาศ การทำงานแบบสมานฉันท์และสอดคล้องกัน (Synchronize) เพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างและขัดแย้งระหว่างสมาชิกเครือข่าย และนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในระบบการประสานงานเครือข่าย

๘) การจัดระบบการวางแผน (Planning System) เครือข่ายการเรียนรู้ต้องมีระบบการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Participation Planning) คือ ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางในการดำเนินงานไว้ล่วงหน้า เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย และมีส่วนร่วมในการนำแผนไปปฏิบัติต่อไป

๙) การจัดระบบพัฒนาสมาชิก การพัฒนาสมาชิกให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพียงพอที่จะดำเนินงานและดำรงรักษาเครือข่ายไว้ได้ โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน เช่น จัดทำฐานข้อมูลของสมาชิกของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง และจัดให้มีส่วนงานรับผิดชอบในการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายโดยตรงเพื่อดำเนินการอย่างจริงจัง

๑๐) การจัดระบบติดตามและประเมินผลงาน (Evaluation) การติดตามและประเมินผลงานเป็นการตรวจสอบเพื่อประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม โดยประเมินผลลัพธ์บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนด มีปัญหาหรืออุปสรรคปัญหาใดบ้าง เครือข่ายการเรียนรู้จึงต้องจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลงานที่มีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ ๔ การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

๑) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของเครือข่าย การกำหนดรูปแบบของเครือข่าย การจัดทำแผนการดำเนินงานของเครือข่าย การดำเนินกิจกรรมร่วมกันของเครือข่าย การจัดหาสมาชิกของเครือข่าย เป็นต้น

๒) **การดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย** เป็นการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมร่วมกัน ประกอบด้วย

(๑) กิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ได้แก่ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา เช่น ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้คัมภีร์โบราณ โบราณสถานและโบราณวัตถุทางพระพุทธศาสนา ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นต้น

(๒) กิจกรรมด้านวัฒนธรรมเชิงพุทธ มีกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนามากมาย เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พิธีทำบุญตานก๋วยสลาก (สลากภัตร์) พิธีทำบุญตั้งธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ) พิธีทำบุญเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นต้น

(๓) กิจกรรมด้านการศึกษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนทั้งการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ผ่านมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในประเทศไทย

ขั้นที่ ๕ การประเมินศักยภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

ในการประเมินศักยภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ให้พิจารณาได้ทั้งในแง่ปริมาณจำนวน หรือขนาดของเครือข่ายที่เข้าร่วม ในด้านคุณภาพ พิจารณาจากความหลากหลายของกลุ่มหรือองค์กรที่เข้าร่วม นอกจากนี้อาจพิจารณาจาก “ระบบ” ของการจัดการเครือข่ายองค์กรที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนยาวนานและ “ผลลัพธ์” ของการระดมสรรพกำลังขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่มีส่วนในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดกับเครือข่าย การประเมินศักยภาพของเครือข่ายให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงปริมาณ สามารถใช้ได้กับการดำเนินงานของเครือข่าย ทำให้เกิดแนวคิดกว้างในระดับกิจกรรมของเครือข่าย

กล่าวโดยสรุป การประเมินศักยภาพของเครือข่ายโดยทั่วไปอาจทำได้โดยการนำประเด็นจากองค์ประกอบความสำเร็จ และความเข้มแข็งของเครือข่าย มาสร้างหลักการ (เหตุผล) พร้อมกับกำหนดมุมมอง

กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง สรุปดังแผนภาพต่อไปนี้

ขั้นที่ ๑ การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างโดยการวิจัย

⇩

ขั้นที่ ๒ การก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

⇩

ขั้นที่ ๓ การจัดระบบบริหารและการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

- การจัดผังโครงสร้างของเครือข่าย (Network Structure)
- การกำหนดระเบียบของเครือข่าย (Network Organization)
- การกำหนดสถานภาพและบทบาทของสมาชิกเครือข่าย (Status and Rule)
- การจัดระบบสารสนเทศ (Information System)
- การจัดระบบติดต่อสื่อสาร (Communication System)
- การจัดระบบการเรียนรู้ (Learning System)
- การจัดระบบประสานงาน (Cooperation System)
- การจัดระบบการวางแผน (Planning System)
- การจัดระบบพัฒนา

⇩

ขั้นที่ ๔ การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

⇩

ขั้นที่ ๕ การประเมินศักยภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

แผนภาพที่ ๔.๔ กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

จากแผนภาพที่ ๔.๔ กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีกระบวนการดำเนินงาน ๕ ขั้น ได้แก่ การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างโดยการวิจัย การก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม รวมทั้งการทำข้อตกลง (MOU) การจัดระบบบริหารและการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการประเมินศักยภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

๔.๔ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๔.๔.๑ การดำเนินงานของเครือข่าย

๑) ผู้ดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย ดำเนินการก่อตั้งเครือข่ายโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นผู้ประสานงาน และศูนย์กลางของเครือข่าย

๒) เทคนิควิธีการในการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ การจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ต้องใช้ เทคนิควิธีการหลายประการจึงจะประสบความสำเร็จ ได้แก่

(๑) การสร้างความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกเครือข่าย ด้วยการจัดกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มอารย-ธรรม ๕ เชียง อย่างต่อเนื่อง

(๒) การใช้แกนนำพระสงฆ์และชุมชน เป็นผู้ร่วมดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย ด้วยการสร้างความ สัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก เพื่อให้สมาชิกเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน และมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ไว้วางใจ เนื่องด้วยเกิดความแตกต่างกันในด้านระบอบการเมืองการปกครอง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์อันดีต่อกันในระดับของกลุ่มภาคีเครือข่ายระดับล่าง

(๓) เปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมมากที่สุด ทั้งในเรื่อง ความรู้ประสบการณ์ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ไม่ให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ผูกขาดใน การเป็นผู้นำและการดำเนินกิจกรรมเพียงผู้เดียว และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสม เพื่อ เผยแพร่ความรู้และการจัดกิจกรรมต่างๆ

๓) การดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการ เป็นการดำเนินงานจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ที่มีการเตรียมความพร้อมของผู้ที่เกี่ยวข้อง สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และช่วงเวลาที่เหมาะสม การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่บุคคล กลุ่มบุคคล หรือ หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐของแต่ละประเทศ การสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้บุคคล กลุ่มบุคคล หรือหน่วยงานเป็นสมาชิกและร่วมกัน จัดตั้งเครือข่าย การจัดประชุมผู้สนใจเพื่อดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย และการดำเนินกิจกรรมของ เครือข่าย เพื่อบรรลุความสำเร็จร่วมกัน

๔) การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมจะต้องดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องทุกปี อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง ซึ่งคณะผู้วิจัยขอเสนอกิจกรรมที่เป็นตัวอย่างในการดำเนินการ ๕ กิจกรรม ดังนี้

(๑) พระพุทธศาสนากลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ในรูปของการสัมมนาชำระ

ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีการรวบรวมเป็นองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงใหม่ โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นองค์กรรับผิดชอบหลัก เป็นต้น

(๒) การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานร่วมกัน มีการสัมมนาและสงเคราะห์องค์ความรู้ด้านวิปัสสนากรรมฐานที่เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีการรวบรวมเป็นองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงรุ้ง โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นองค์กรหลัก

(๓) การเทศมหาชาติกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการเทศน์มหาชาติของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีกิจกรรมเทศน์มหาชาติของพระสงฆ์ทั้ง ๕ เชียง มีการสัมมนาองค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละแห่ง และมีการรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงทอง (หลวงพระบาง) ซึ่งมีประเพณีเทศมหาชาติที่เรียกว่า “บุญผะเหวด” โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เป็นองค์กรหลัก

(๔) การทำบุญสลากภัตต์กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการทำบุญสลากภัตของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีกิจกรรมทำบุญสลากภัตร่วมกัน มีการสัมมนาองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีสลากภัตร์ของแต่ละแห่ง และมีการรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงราย ซึ่งมีประเพณีสลากย้อมของชาติพันธุ์ไทยอง ที่อำเภอแม่จัน เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย เป็นองค์กรหลัก

(๕) ประเพณีบวชลูกแก้ว (ปอยส่างลอง) กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการบรรพชาเป็นสามเณรที่เรียกว่า บวชลูกแก้วหรือปอยส่างลอง ซึ่งเป็นประเพณีที่เด่นของเชียงตุง ที่จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ มีกิจกรรมบวชลูกแก้วร่วมกัน มีการสัมมนาองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีบวชลูกแก้ว และมีการรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมอบหมายให้ เชียงตุง เป็นพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรม มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นองค์กรหลัก

๔) การสร้างพันธะสัญญา (Commitment) คือ การที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น มีมิตรภาพและสายสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ รู้จักปรับปรุงพัฒนาข้อผูกพันให้เหมาะสมและยาวนาน ยึดมั่นในข้อตกลง มีความศรัทธาต่อกัน รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ให้ลงตัว ร่วม

ทุกข์ร่วมสุขและร่วมกันผนึกกำลังระหว่างสมาชิกและเครือข่าย ซึ่งเป็น ปัจจัยสำคัญที่สร้างพลังในการบริหารจัดการเครือข่ายและทำให้เครือข่ายประสบความสำเร็จ

๕) การระดมทรัพยากรมาใช้ได้อย่างเพียงพอ คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา วิทยาเขตเชียงใหม่ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย และวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ดำเนินการระดมทรัพยากรสำหรับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่าย เช่น การวางแผนงบประมาณร่วมกันจัดทำเป็นโครงการที่แต่ละหน่วยงานรับผิดชอบหลัก รวมทั้งระดมทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินงานของศูนย์เครือข่ายหลักของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๔.๔.๒ องค์ประกอบทีเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมสำเร็จ

ในการดำเนินการของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง จะประสบความสำเร็จ ควรมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑) **มีแกนนำและสมาชิกที่เข้มแข็ง** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจะต้องมีแกนนำที่เข้มแข็ง สามารถดำเนินงานและขยายกิจการของเครือข่ายได้ และมีประสิทธิภาพ

๒) **มีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของเครือข่าย** มีการการบูรณาการภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของเครือข่าย ได้อย่างเหมาะสมกับเครือข่าย ดำเนินการเผยแพร่ภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งในรูปของหนังสือ ตำรา สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

๓) **มีสัมพันธภาพที่ดี** เนื่องด้วยความแตกต่างทางการเมืองการปกครอง ดังนั้นจะต้องศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินงานของเครือข่าย การทำข้อตกลงร่วมกันรวมทั้งการดำเนินกิจกรรมร่วมกันจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของประเทศนั้นๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดีและสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

๔) **การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก** เครือข่ายมีช่องทางให้สมาชิกได้มีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถดำเนินการได้อย่างสะดวก ทำให้สมาชิกได้รับความรู้และประสบการณ์ตลอดเวลา

๕) **การทำกิจกรรมและความต่อเนื่อง** เครือข่ายสามารถวางแผนและดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

๖) **ทรัพยากรและการแบ่งปัน** เครือข่ายของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง แต่ละแห่งมีทรัพยากรในการดำเนินงานอย่างเพียงพอ เพื่อให้ดำเนินกิจกรรมได้และมีประสิทธิภาพ

๗) **การเรียนรู้และนวัตกรรม** สมาชิกของเครือข่ายมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการต่างๆ สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรม ทั้งที่เป็นความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ประโยชน์ได้

๘) **การสื่อสาร** เครือข่ายสามารถสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับสมาชิกได้ง่าย สะดวกและ รวดเร็ว ทำให้สมาชิกได้ทราบข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและเป็นประโยชน์ โดยเฉพาะผ่านทางสื่อออนไลน์

๙) **การบริหารจัดการที่ดี** เครือข่ายมีการบริหารจัดการที่ดี เหมาะสมกับการดำเนินงานของเครือข่าย ทำให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

๑๐) **ระบบการติดตามและประเมินงาน** เครือข่ายมีระบบการติดตามและประเมินงานที่มี ประสิทธิภาพ มีฐานข้อมูลที่เกี่ยวกับเครือข่ายอย่างเพียงพอ สามารถให้การสนับสนุนช่วยเหลือ สมาชิกได้ทันเวลาและเหมาะสม

๔.๔.๓ ระบบความสัมพันธ์ กระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ และการบริหารจัดการที่ดี และการขยายเครือข่าย

เครือข่ายที่ประสบความสำเร็จต้องมีสมาชิกและระบบความสัมพันธ์ที่ดี กระบวนการ มีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนการบริหารจัดการที่ดีและการขยายเครือข่าย ดังนี้

๑) **สมาชิกและระบบความสัมพันธ์ที่ดี** สมาชิกและระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย เป็นปัจจัยสำคัญเบื้องต้นที่ทำให้เครือข่ายประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน สมาชิกของเครือข่ายและระบบความสัมพันธ์ที่ดีที่สนับสนุนให้เครือข่าย ประสบความสำเร็จควรมีลักษณะดังนี้

(๑) มีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกันที่จะรวมพลังกันเพื่อความสำเร็จของเครือข่าย

(๒) สมาชิกมีผู้นำมีกลุ่มแกนนำที่มีภาวะผู้นำที่เหมาะสม เช่น มีวิสัยทัศน์ที่ดี มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ กล้าตัดสินใจและตัดสินใจได้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ สามารถจูงใจ และประสานงานได้ดี เป็นต้น

(๓) สมาชิกมีความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร สมานฉันท์ สามัคคีกันไม่แข่งขัน กันหรือขัดแย้งกัน เสียสละไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม

(๔) สมาชิกรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น มีพันธะสัญญาที่หนักแน่นและรักษาพันธกรณี มีความจริงใจ จริงจัง ศรัทธาต่อกันและกันและมีความมั่นคงต่อเครือข่าย

(๕) สมาชิกมีค่านิยมร่วมกัน มีความเข้าใจกัน ให้เกียรติกันและกัน มีความสัมพันธ์กันแบบพี่น้อง สัมพันธ์กันด้วยใจด้วยจิตวิญญาณไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์เพียงอย่างเดียว

(๖) การให้ความสำคัญแก่สมาชิกในด้านต่างๆ เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่าย และความผูกพันต่อเครือข่าย

(๗) มีการส่งเสริมให้สมาชิกได้แสดงบทบาทและโอกาส ในการตัดสินใจในกิจกรรมของ เครือข่ายด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่น

(๘) สมาชิกให้การสนับสนุน ส่งเสริมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีขวัญและกำลังใจที่ดี ไม่ ท้อแท้หรือหมดกำลังใจโดยง่าย

(๙) การพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะต่างๆ ของสมาชิกให้มีความสามารถใน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายได้ด้วยตนเอง

(๑๐) ผู้นำกลุ่มแกนนำและสมาชิกมีความซื่อสัตย์สุจริต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่รับผิดชอบ งานเกี่ยวกับการเงินและการพัสดุต้องเป็นผู้ที่สมาชิกให้ความเชื่อถือและไว้วางใจ

๒) กระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกัน ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เครือข่ายเจริญเติบโตและประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน คือ กระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย ซึ่งควรมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

(๑) เครือข่ายมีลักษณะเป็นองค์กรแห่งความร่วมมือ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก ไม่ใช่การบังคับบัญชาหรือสั่งการ

(๒) เปิดโอกาสให้สมาชิก และผู้เกี่ยวข้องในเครือข่ายทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกิจกรรม อย่างกว้างขวาง ไม่ผูกขาดโดยบุคคลหรือกลุ่มคนเพียงคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

(๓) มีความสัมพันธ์แบบแนวราบ สมาชิกมีความสัมพันธ์แบบเท่าเทียมกันหรือเสมอภาค กันเคารพในศักดิ์ศรีของกันและกัน ไม่มีใครเหนือกว่าใคร

(๔) สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและอย่างสม่ำเสมอ จนกลายเป็นวัฒนธรรมของเครือข่าย

(๕) มีองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากเวทีของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และความสามารถในการ แสวงหาความรู้ร่วมกันของสมาชิก

(๖) มีการเรียนรู้ที่เกิดจากผลของการปฏิบัติจริงหรือการทำกิจกรรมร่วมกัน

(๗) มีลักษณะเป็นการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้แบบธรรมชาติ ที่เกิดจากจิตสำนึกร่วมกันของสมาชิกอย่างแท้จริง

(๘) เครือข่ายมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

(๙) บรรยากาศในการดำเนินงานของเครือข่าย ส่งเสริมให้สมาชิกมีความกล้าและมั่นใจที่ ในการร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นบรรยากาศแบบกัลยาณมิตร เพิ่มพูนความรู้และทักษะให้สมาชิกอย่างแท้จริง

(๑๐) มีเทคนิควิธีการที่นำมาใช้ในการเรียนรู้ร่วมกันหลายๆ วิธี เหมาะสมกับสมาชิกและกิจกรรมที่จัดในแต่ละครั้ง

๓) การบริหารจัดการเครือข่ายที่ดี การบริหารจัดการเครือข่ายที่ดีเป็นปัจจัยที่สนับสนุนความสำเร็จของเครือข่าย ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

(๑) มีการกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ ระบบการบริหารจัดการ ที่เหมาะสมกับสภาพหรือลักษณะ เฉพาะของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

(๒) มีแนวทางการปฏิบัติของเครือข่ายที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

(๓) มีโครงสร้างในการบริหารเครือข่ายที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของเครือข่าย

(๔) มีทรัพยากรที่เหมาะสมและเพียงพอในการดำเนินงาน ทั้งบุคลากร เงิน วัสดุอุปกรณ์และอื่นๆ

(๕) มีระบบในการปกป้องคุ้มครองสมาชิกให้มีความมั่นคงและปลอดภัย รวมทั้งการจูงใจ การเสริมพลัง การสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่สมาชิก

(๖) มีการบริหารงานแบบประชาธิปไตย ที่

(๗) มีการระดมทรัพยากรต่างๆ มาใช้อย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพ

(๘) มีการปรับปรุงพัฒนาเครือข่ายตลอดเวลาตามสถานการณ์ มีความสามารถในการปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ต่างๆ ได้อย่างดี

(๙) มีระบบการติดต่อสื่อสารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ทั้งภายในเครือข่ายและ หน่วยงานภายนอกเครือข่าย

(๑๐) มีระบบการติดตามและประเมินผลที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ เป็นระยะและสม่ำเสมอและนำผลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาเครือข่ายร่วมกัน

๔) การขยายเครือข่าย เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง อาจมีการขายสมาชิกเครือข่าย โดยขยายจากชุมชนหนึ่งไปสู่ชุมชนหนึ่งได้ ในอนาคตที่สามารถดำเนินการได้

(๑) การดำรงรักษาสมาชิกเครือข่ายที่มีอยู่ไว้

(๒) สร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคล กลุ่ม องค์กรอื่นๆ ทั้งที่มีอยู่ในชุมชนและภายนอกชุมชน

(๓) ดำเนินงานในลักษณะของการเป็นเครือข่ายของความร่วมมือ ด้วยการเป็นพันธมิตร หรือภาคีกับบุคคล กลุ่ม องค์กรอื่นๆ

(๔) การประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่บทบาทของเครือข่าย และความสำเร็จที่เกิดขึ้นไปสู่ บุคคล กลุ่มและองค์กรอื่นๆ ที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกของเครือข่ายเพื่อสร้างการยอมรับในเครือข่าย

(๕) ผู้นำ กลุ่มแกนนำและสมาชิกของเครือข่ายต้องช่วยกันขยายเครือข่ายไปสู่สมาชิกใหม่

(๖) กฎ ระเบียบต่างๆ ของเครือข่าย เปิดโอกาสให้สมาชิกใหม่เข้าร่วมกับเครือข่าย

(๗) ใช้การประชุม การสัมมนา การฝึกอบรมร่วมกัน เป็นเครื่องมือในการหาสมาชิกใหม่ ของเครือข่าย

(๘) ให้บุคคล กลุ่ม หรือองค์กรที่เป็นเป้าหมายได้รู้และเข้าใจว่าถ้าหากมาร่วมเป็นสมาชิกใหม่ของเครือข่ายแล้วจะมีสถานภาพแบะบทบาทในเครือข่ายอย่างไร มีโอกาสที่จะพบความสำเร็จในการดำเนินงานอย่างไร

แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง สรุปดังแผนภาพต่อไปนี้

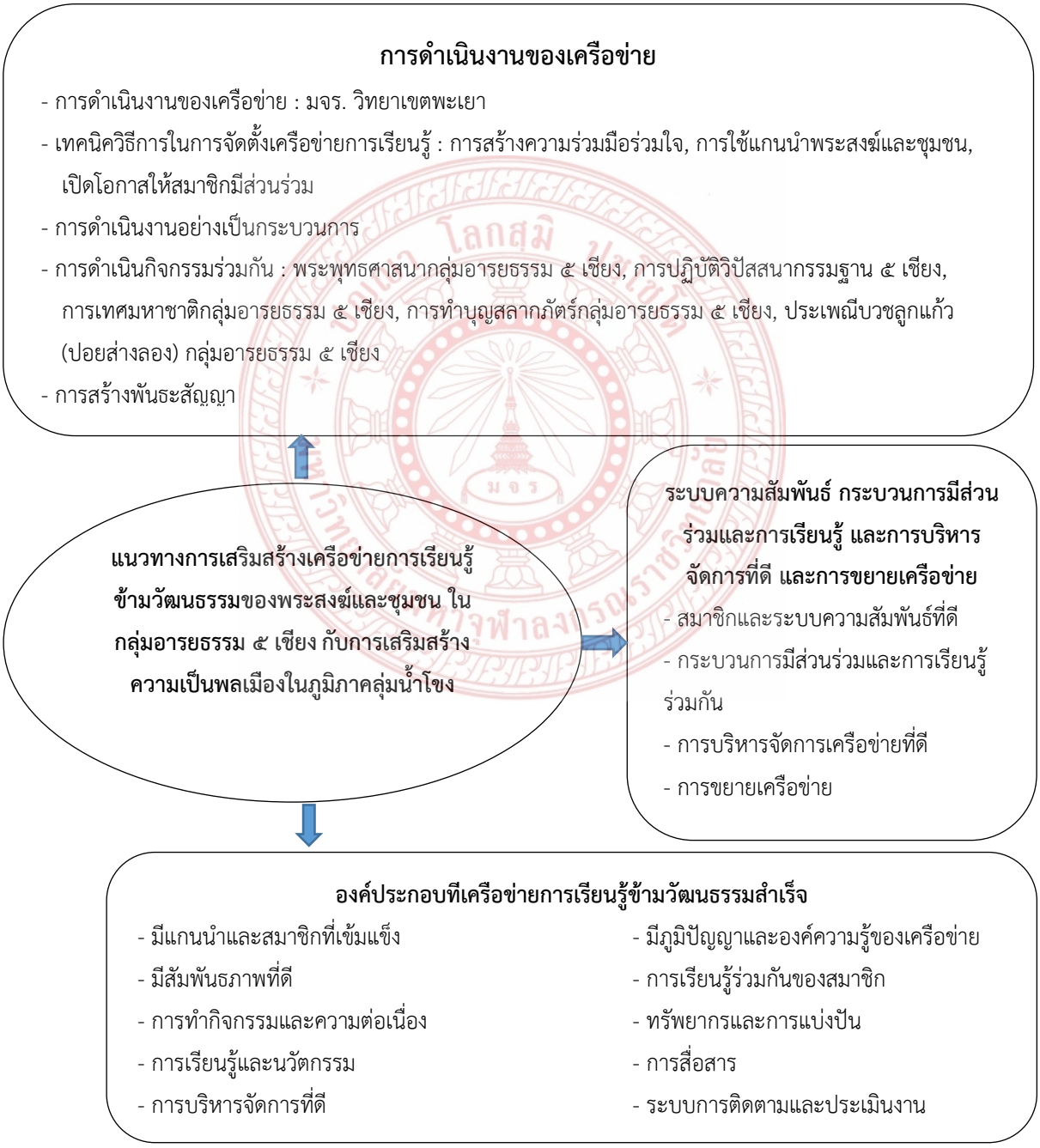

แผนภาพที่ ๔.๕ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

จากแผนภาพที่ ๔.๕ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย การดำเนินงานเครือข่าย โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นองค์กรหลักในการดำเนินการก่อตั้งและประสานงาน เทคนิควิธีการในการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ การดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การสร้างพันธะสัญญา และการระดมทรัพยากรมาใช้ได้อย่างเพียงพอ อย่างไรก็ตามเครือข่ายการเรียนรู้จะประสบความสำเร็จได้ต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบ ๑๐ ประการ ตั้งแต่การมีแกนนำสมาชิกที่เข้มแข็งจนถึงมีระบบการติดตามและประเมินงานของเครือข่าย

๔.๕ สรุปองค์ความรู้การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

แผนภาพที่ ๔.๖ สรุปองค์ความรู้การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

จากแผนภาพที่ ๔.๖ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จะต้องพิจารณาถึงลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ประกอบด้วยลักษณะของเครือข่าย ๑๗ ประการ องค์ประกอบของเครือข่าย ๑๐ องค์ประกอบ และรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เป็นลักษณะ “เครือข่ายแวดล้อมระหว่างบุคคลหรือเพื่อนบ้าน” มีกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ๕ กระบวนการ มีการดำเนินงานเครือข่ายทั้ง ๖ ด้าน ซึ่งเครือข่ายจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ๑๐ องค์ประกออบ และการสร้างระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย กระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ การบริหารจัดการเครือข่ายที่ดี และการขยายเครือข่ายในอนาคต โดยทุกองค์ประกอบจะต้องสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะ กระบวนการ และเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ และผู้นำชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ได้แก่ ในประเทศไทย ประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ และต่างประเทศ ประกอบด้วย เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เชียงรุ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และเชียงทอง ประเทศสาธารณรับประชาธิปไตยประชาชนลาว ตัวแทนกลุ่มอารยธรรมละ ๑๐ รูป/คน รวม ๕๐ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง และบันทึกข้อตกลง (MOU.) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัย พบว่า

๕.๑ สรุปผล

๕.๑.๑ ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของเครือข่าย กลุ่มเครือข่าย กิจกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ระบบการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน องค์ประกอบเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

๕.๑.**๒.กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง** มีกระบวนการดำเนินงาน ๕ ขั้น ได้แก่ การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างโดยการวิจัย การก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม รวมทั้งการทำข้อตกลง (MOU) การจัดระบบบริหารและการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการประเมินศักยภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

๕.๑.๓ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย การดำเนินงานเครือข่าย โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นองค์กรหลักในการดำเนินการก่อตั้งและประสานงาน เทคนิควิธีการในการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ การดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การสร้างพันธะสัญญา

และการระดมทรัพยากรมาใช้ได้อย่างเพียงพอ อย่างไรก็ตามเครือข่ายการเรียนรู้จะประสบความสำเร็จได้ต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบ ๑๐ ประการ ได้แก่ มีแกนนำและสมาชิกที่เข้มแข็งมีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของเครือข่าย มีสัมพันธภาพที่ดี การเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก การทำกิจกรรมและความต่อเนื่อง ทรัพยากรและการแบ่งปัน การเรียนรู้และนวัตกรรม การสื่อสาร การบริหารจัดการที่ดี และระบบการติดตามและประเมินงาน และระบบความสัมพันธ์ กระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ และการบริหารจัดการที่ดี และการขยายเครือข่าย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยมีลักษณะเหมือนกับตาข่าย หรือใยแมงมุม สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม มีลักษณะบางประการร่วมกัน เช่น อาศัยอยู่ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีแม่น้ำโขงเป็นตัวเชื่อมโยงและใช้สายน้ำร่วมกัน ส่วนใหญ่มีการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก มีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน มีลักษณะของการใช้ภาษาที่ใกล้เคียงกันและสามารถสื่อสารทางภาษาได้อย่างเข้าใจและรู้เรื่อง ซึ่งจากลักษณะร่วมกันดังกล่าว สามารถที่จะดำเนินการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ได้ สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม มีลักษณะบางประการที่แตกต่างกัน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา เผ่าพันธุ์ ฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ลักษณะเหล่านี้ทำให้เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีความหลากหลายและมีพลัง โดยเป็นการเสริมสร้างเครือข่ายได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายแนวคิด การมีลักษณะหลายมิติ นั่นคือเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเป็นระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ที่มีหลายลักษณะ ได้แก่ มีความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์ ในลักษณะของการมี แม่น้ำโขงเป็นสายน้ำที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน การคมนาคมที่สารถติดต่อกันได้อย่างสะดวกรวดเร็วทางทางบก ทางเรือ และทางอากาศ การมีเขตแดนติดต่อเชื่อมโยงกันทุกประเทศ ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาสงฆ์ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการศึกษาพบว่า การศึกษาปริยัติธรรมของเชียงรุ้งใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรมของไทย โดยแปลเป็นภาษาไทลื้อโบราณ รวมทั้งพระสงฆ์จากเชียงทอง (หลวงพระบาง) เชียงตุง และเชียงรุ้งเข้ามาศึกษาในประเทศไทย ความสัมพันธ์ในด้านวัฒนธรรมที่ความคล้ายคลึงกันทั้งพิธีกรรและความเชื่อ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน เช่น มีความเชื่อในพระพุทธศาสนา

ควบคู่กับความเชื่อเรื่องผี เป็นต้น ความสัมพันธ์ในลักษณะเหล่านี้สามารถสร้างเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมได้อย่างมีพลัง การมีลักษณะเป็นการรวมพลังหรือศักยภาพของสมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในด้านพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม โดยนำศักยภาพของผู้นำฝ่ายสงฆ์และผู้นำชุมชนของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านกิจกรรมที่สำคัญๆ เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๕ เชียง เทศมหาชาติ ๕ เชียง สลากภัตต์ ๕ เชียง การจัดการศึกษาสงฆ์และชุมชน ๕ เชียง และการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง สมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมารวมกันด้วยความสมัครใจ มองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเป็นแบบกัลยาณมิตร คือ มีความสมานฉันท์ สามัคคี มีความเอื้ออาทร สนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ขัดแย้ง ไม่ชิงดีชิงเด่นกัน สมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง มีพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรมเป็นสายใยสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมอยู่เสมอ สมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมของเครือข่ายมีหลายกิจกรรมก็ได้ ได้แก่ การเยี่ยมเยียนกัน การประชุมสัมมนาร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์กัน การจัดเวลาสรุปบทเรียนร่วมกัน การปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาบางอย่างร่วมกัน และการสนับสนุนช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกันดำเนินการเป็นครั้งคราวหรืออย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์เท่าเทียมกัน สมาชิกของเครือข่ายเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เสมอภาคกันแบบแนวราบ คือไม่มีใครบังคับบัญชาแต่มีลักษณะเป็นหุ้นส่วนกัน มีอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตนเอง การมีพันธะสัญญาร่วมกัน เครือข่ายมีลักษณะเป็นข้อตกลงระหว่างสมาชิกที่จะ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งข้อตกลงร่วมกัน (MOU) เป็นแนวทางในการดำเนินงานของเครือข่าย การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นการติดต่อสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ระหว่างสมาชิก ได้แก่ การติดสื่อสารผ่านการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ทางออนไลน์ เป็นต้น การบูรณาการเป็นการร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนงานและโครงการ กิจกรรม ทรัพยากร การบริหารจัดการ ผลประโยชน์ เป็นต้น อันเป็นการรวมระบบย่อยต่างๆ เข้าเป็นระบบใหม่ที่มีคุณภาพ มีพลังหรือศักยภาพที่มากกว่าเดิม เครือข่ายมีทั้งระดับบุคคล เป็นเครือข่ายในระดับพระสงฆ์หรือบุคคลในระดับชุมชนด้วยกันระหว่างกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ระดับกลุ่ม เป็นความสัมพันธ์ในแต่ละกลุ่มของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ระดับองค์กร เป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสงฆ์ และองค์กรระดับชุมชน ระดับสถาบัน เป็นความสัมพันธ์ของสถาบันสงฆ์ สถาบันการศึกษา และสถาบันภาครัฐ ระดับชุมชน เป็นความสัมพันธ์ในระดับชุมชนระหว่างกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ระดับจังหวัดระหว่างกลุ่มอารยธรรม

๕ เชียง และระดับภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เครือข่ายเป็นเครือข่ายระดับกลุ่มกับกลุ่มขึ้นไป สมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมจะเป็นอิสระต่อกัน มารวมกันเมื่อดำเนินกิจกรรม และในการบริหารเครือข่าย การประชุมร่วมกันและจัดตั้งเป็นองค์กรร่วมกัน มีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) เครือข่ายเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม จะต้องมีระบบการทำงานที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง และเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน เครือข่ายมีลักษณะของการแลกเปลี่ยนความรู้และ ประสบการณ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันหรือระหว่างสมาชิกกับคนอื่นๆ เช่น ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญที่อยู่นอกเครือข่าย นักวิชาการสาขาต่างๆ การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสรุปบทเรียน การปรับปรุงข้อผิดพลาดที่ผ่านมา การจัดทำแผนและโครงการ/กิจกรรม

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายทุกประเภท ทุกแบบ ทุกเครือข่าย มีลักษณะร่วมกัน ๕ ประการ ได้แก่ เป็นกลุ่ม องค์กร หรือบุคคลที่มาร่วมกันเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ และความสนใจที่ตั้งขึ้นร่วมกัน เป็นเวทีเพื่อกิจกรรมทางสังคม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ดำรงอยู่ได้ยาวนาน ด้วยการสื่อสารแบบใดแบบหนึ่งที่ต่อเนื่อง ไม่ใช่แบบเฉพาะกิจ สมาชิกมีความรู้สึกผูกพันกับโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมาร่วมกันและร่วมกันรับผิดชอบ และมีฐานอยู่ที่ความเป็นเจ้าของร่วมกันและความมุ่งมั่นที่จะทำตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ร่วมกัน รวมทั้งเครื่องมือหรือวิธีการในการดำเนินการที่คิดไว้ร่วมกัน

๕.๑.๒ กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มี ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ ๑ การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างโดยการวิจัย เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการเสริมสร้างการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เพื่อกำหนดกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และแนวทางในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ขั้นที่ ๒ การก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ประกอบด้วย การทำข้อตกลง (MOU) ร่วมกัน ในการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นผู้ดำเนินการและประสานงานหลัก เนื้อหาในข้อตกลงประกอบด้วยวัตถุประสงค์ในการทำข้อตกลง การจัดระบบบริหารและการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการลงนามข้อตกลง และสมาชิกของเครือข่าย ที่มีความพร้อมในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้วัฒนธรรม ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ประกอบด้วย บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นผู้ก่อตั้งเป็นองค์กรหลักในการประสานงานในทุกๆ ด้าน คณะสงฆ์และชุมชนที่เป็นตัวแทนของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ลักษณะของสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ในด้านภาษา

และการสื่อสาร มีภาษาที่สำคัญและนิยมใช้ในการสื่อสารและสั่งสอนธรรม ได้แก่ ภาษาล้านนา หรือตั๋วเมือง ในด้านวรรณกรรมในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ทั้งด้านเนื้อหาที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านค่านิยมที่มีต่อสังคมและวิถีชีวิต มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ในทางพระพุทธศาสนา กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงมีความเชื่อในคำสอนของพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อีกทั้งใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงส่งผลต่อสังคมและวิถีชีวิตกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มุ่งเน้นที่จะประกอบบุญกุศลให้ตนเองหลุดพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เชื่อว่า พระพุทธศาสนายุคพระสมณโคดมจะสิ้นสุดเมื่อมีอายุ ๕,๐๐๐ ปี ชาวกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงทำบุญเพื่อต่ออายุพระพุทธศาสนา โดยขณะเดียวกันก็เชื่อว่ามียุคพระศรีอริยเมตไตรยต่อเนื่องจากนั้น จึงทำบุญเพื่อขอให้ตนได้ไปเกิดเป็นพระหรือพระอรหันต์ในยุคนั้น ด้านปฏิบัติ ความเชื่อ วัฒนธรรม จารีต และประเพณี มีลักษณะด้านวิถีปฏิบัติ ความเชื่อ และวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท และมีประเพณีเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนาคล้ายคลึงกัน ประชาชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีอาชีพในการเกษตรเป็นหลักและนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ความสัมพันธ์และค่านิยมที่มีต่อสังคมและวิถีชีวิตของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง คล้ายคลึงกัน ก็เนื่องด้วยประชาชนส่วนใหญ่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา จึงมีกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนามากมาย เช่น พิธีทำบุญตานก๋วยสลาก (สลากภัตต์) พิธีทำบุญตั้งธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ) พิธีทำบุญเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ด้านสถาปัตยกรรม มีสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาคล้ายคลึงกัน ได้แก่ สถาปัตยกรรมที่เห็นเด่นชัดในอาณาจักรล้านนาในกลุ่ม ๕ เชียง คือสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ วิหารหลวง ซุ้มประตูโขง กุฏิ อุโบสถ หอกลอง หอคำ หอไตร เป็นต้น จะปรากฏตามวัดวาอารามต่าง ๆ ทั้งในเชียงใหม่ เชียงราย เชียงรุ่ง เชียงตุง และเชียงทอง ซึ่งวิถีปฏิบัติของคนในเชียงต่างๆ ที่เหมือนกันคล้ายคลึงกัน ด้านการศึกษา พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในกลุ่มอารยธรรม ๕ ได้เชียง ผ่านกระบวนการศึกษาเล่าเรียนทั้งการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ผ่านมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในประเทศไทย และด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งพบว่า มีระเบียบปฏิบัติในการปกครอง ดูแล รักษา ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนธรรม และศาสนกิจ คล้ายคลึงกัน ซึ่งพระพุทธศาสนาก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีบทบาทในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เข้าไว้ด้วยกัน เนื่องจากพระพุทธศาสนาใน ๕ เชียงเป็นนิกายเดียวกัน คือ นิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ โดยได้รับการเผยแผ่จากพระสงฆ์ล้านนาผ่านเมืองเชียงตุง เชียงรุ่งและเชียงทอง ขั้นที่ ๓ การจัดระบบบริหารและการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม กลุ่มอารยะธรรม ๕ เชียง ยินดีและตกลงดำเนินการร่วมกันภายใต้กรอบ/แนวทางดำเนินงานใน ๑๐ ด้าน ได้แก่ การจัดผังโครงสร้างของเครือข่าย (Network Structure) โดยจัดทำผังโครงสร้างของกลุ่มอารย

ธรรม ๕ เชียง ภายในเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารเครือข่าย ช่องทางการเชื่อมโยงและประสานงาน เพื่อให้สมาชิกของเครือข่ายและบุคคลภายนอกได้รู้และเข้าใจในโครงสร้างของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม บทบาทหน้าที่ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการและช่องทางในการติดต่อประสานงาน การกำหนดระเบียบของเครือข่าย (Network Organization) เป็นการให้สมาชิกมีข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับกฎระเบียบกติกาหรือบรรทัดฐานทางสังคมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง เพื่อใช้ปฏิบัติร่วมกันในเครือข่าย การกำหนดสถานภาพและบทบาทของสมาชิกเครือข่าย (Status and Rule) เป็นการจัดวางตำแหน่ง และหน้าที่รับผิดชอบให้แก่สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง อย่างชัดเจนตามความ เหมาะสม การจัดระบบสารสนเทศ (Information System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม มีระบบจัดเก็บฐานข้อมูลทั้งหมดของเครือข่าย และข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงาน เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้และ นำไปใช้ปฏิบัติงาน โดยระบบสารสนเทศของเครือข่ายเป็นระบบที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน เข้าถึงได้ง่าย และแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง การจัดระบบติดต่อสื่อสาร (Communication System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมต้องมีระบบการติดต่อสื่อสารที่ดี มีช่องทางในการแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความคิดให้แก่สมาชิก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม การร่วมมือระหว่างสมาชิกและกับบุคคลทั่วไป การจัดระบบติดต่อสื่อสารของเครือข่าย ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยตรงตามกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม และการจัดตั้งองค์กรร่วม (Umbrella Organization) เพื่อเชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นต้น การจัดระบบการเรียนรู้ (Learning System) เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการจัดกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา การศึกษาและวัฒนธรรม ระหว่างสมาชิกของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เช่น การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติจริง การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้โดยการจัดกิจกรรมร่วมกัน เป็นต้น การจัดระบบประสานงาน (Cooperation System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยดำเนินการจัดให้มีระบบประสานงานในรูปแบบการสื่อสาร ระบบเปิดและการสื่อสารแบบสองทาง การมีช่องทางในการประสานงานทุกส่วนงาน อย่างมีประสิทธิภาพรวดเร็วและต่อเนื่อง มีคณะกรรมการทำหน้าที่ประสานงาน มีการสร้างบรรยากาศ การทำงานแบบสมานฉันท์และสอดคล้องกัน (Synchronize) เพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างและขัดแย้งระหว่างสมาชิกเครือข่าย และนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในระบบการประสานงานเครือข่าย การจัดระบบการวางแผน (Planning System) เครือข่ายการเรียนรู้ต้องมีระบบการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Participation Planning) คือ ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางในการดำเนินงานไว้ล่วงหน้า เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย และมีส่วนร่วมในการนำแผนไปปฏิบัติต่อไป การจัดระบบพัฒนาสมาชิก การพัฒนาสมาชิกให้มีคุณลักษณะ

ที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพียงพอที่จะดำเนินงานและดำรงรักษาเครือข่ายไว้ได้ โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน เช่น จัดทำฐานข้อมูลของสมาชิกของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง และจัดให้มีส่วนงานรับผิดชอบในการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายโดยตรงเพื่อดำเนินการอย่างจริงจัง และการจัดระบบติดตามและประเมินผลงาน (Evaluation) การติดตามและประเมินผลงานเป็นการตรวจสอบเพื่อประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม โดยประเมินผลลัพธ์บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนด มีปัญหาหรืออุปสรรคปัญหาใดบ้าง เครือข่ายการเรียนรู้จึงต้องจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลงานที่มีประสิทธิภาพ ขั้นที่ ๔ การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของเครือข่าย การกำหนดรูปแบบของเครือข่าย การจัดทำแผนการดำเนินงานของเครือข่าย การดำเนินกิจกรรมร่วมกันของเครือข่าย การจัดหาสมาชิกของเครือข่าย เป็นต้น การดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย เป็นการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมร่วมกัน ประกอบด้วย กิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ได้แก่ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา เช่น ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้คัมภีร์โบราณ โบราณสถานและโบราณวัตถุทางพระพุทธศาสนา ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นต้น กิจกรรมด้านวัฒนธรรมเชิงพุทธ มีกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนามากมาย เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พิธีทำบุญตานก๋วยสลาก (สลากภัตต์) พิธีทำบุญตั้งธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ) พิธีทำบุญเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นต้น และกิจกรรมด้านการศึกษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนทั้งการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ผ่านมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในประเทศไทย และขั้นที่ ๕ การประเมินศักยภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ในการประเมินศักยภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ให้พิจารณาได้ทั้งในแง่ปริมาณจำนวน หรือขนาดของเครือข่ายที่เข้าร่วม ในด้านคุณภาพ พิจารณาจากความหลากหลายของกลุ่มหรือองค์กรที่เข้าร่วม นอกจากนี้อาจพิจารณาจาก “ระบบ” ของการจัดการเครือข่ายองค์กรที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนยาวนานและ “ผลลัพธ์” ของการระดมสรรพกำลังขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่มีส่วนในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดกับเครือข่าย การประเมินศักยภาพของเครือข่ายให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงปริมาณ สามารถใช้ได้กับการดำเนินงานของเครือข่าย ทำให้เกิดแนวคิดกว้างในระดับกิจกรรมของเครือข่าย กล่าวโดยสรุป การประเมินศักยภาพของเครือข่ายโดยทั่วไปอาจทำได้โดยการนำประเด็นจากองค์ประกอบความสำเร็จ และความเข้มแข็งของเครือข่าย มาสร้างหลักการ (เหตุผล) พร้อมกับกำหนดมุมมอง

อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมอาจจะประสบปัญหาในด้านข้อจำกัดทางการเมือง ทั้งนี้เพราะเครือข่ายระดับชาติและเครือข่ายระหว่างประเทศต้องดำเนินการภายใต้ขอบเขตทางการเมืองของประเทศหรือภูมิภาคในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ที่มีลักษณะของระบบการเมืองที่ไม่เหมือนกัน ทั้งในด้านความไม่มั่นคงและการถูกควบคุม จึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นทั่วไปในการทำงานของเครือข่าย ในบางประเทศการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคลจะถูกมองด้วยความเคลือบแคลงสงสัย และการติดต่อกัน การแจกจ่ายจดหมายข่าว การทัศนศึกษา การร่วมประชุมเชิงปฏิบัติต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาล การไม่มีความอดทนต่อการถูกกล่าวหาก็เป็นเรื่องธรรมดาเช่นกัน จึงเป็นเรื่องยากที่เครือข่ายจะกำหนดนโยบายของตนโดยปราศจากการขัดขวางจากรัฐบาล

๕.๑.๓ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เริ่มตั้งแต่การดำเนินงานของเครือข่าย ที่ประกอบด้วย ผู้ดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นผู้ประสานงาน และศูนย์กลางของเครือข่าย การใช้เทคนิควิธีการในการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ต้องใช้เทคนิควิธีการหลายประการจึงจะประสบความสำเร็จ เช่น การสร้างความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกเครือข่าย ด้วยการจัดกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง อย่างต่อเนื่อง การใช้แกนนำพระสงฆ์และชุมชน เป็นผู้ร่วมดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย ด้วยการสร้างความ สัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก เพื่อให้สมาชิกเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน และมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ไว้วางใจ เนื่องด้วยเกิดความแตกต่างกันในด้านระบอบการเมืองการปกครอง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์อันดีต่อกันในระดับของกลุ่มภาคีเครือข่ายระดับล่าง การเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมมากที่สุด ทั้งในเรื่อง ความรู้ ประสบการณ์ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ไม่ให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ผูกขาดใน การเป็นผู้นำและการดำเนินกิจกรรมเพียงผู้เดียว และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสม เพื่อ เผยแพร่ความรู้และการจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น การดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการ เป็นการดำเนินงานจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ๕ ขั้นตอนดังที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนั้นจะต้องมีการเตรียมความพร้อมของผู้ที่เกี่ยวข้อง สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และช่วงเวลาที่เหมาะสม การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่บุคคล กลุ่มบุคคล หรือ หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐของแต่ละประเทศ การสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้บุคคล กลุ่มบุคคล หรือหน่วยงานเป็นสมาชิกและร่วมกัน จัดตั้งเครือข่าย การจัดประชุมผู้สนใจเพื่อดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย และการดำเนินกิจกรรมของ เครือข่าย เพื่อบรรลุความสำเร็จร่วมกัน การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายการ

เรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมจะต้องดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องทุกปี อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง โดยเสนอตัวอย่างตัวอย่างในการดำเนินการ ๕ กิจกรรม ได้แก่ **(๑) พระพุทธศาสนากลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง** เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ในรูปของการสัมมนาชำระประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีการรวบรวมเป็นองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงใหม่ โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นองค์กรรับผิดชอบหลัก เป็นต้น **(๒) การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง** เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานร่วมกัน มีการสัมมนาและสงเคราะห์องค์ความรู้ด้านวิปัสสนากรรมฐานที่เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีการรวบรวมเป็นองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงรุ้ง โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นองค์กรหลัก **(๓) การเทศมหาชาติกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง** เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการเทศน์มหาชาติของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีกิจกรรมเทศน์มหาชาติของพระสงฆ์ทั้ง ๕ เชียง มีการสัมมนาองค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละแห่ง และมีการรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงทอง (หลวงพระบาง) ซึ่งมีประเพณีเทศมหาชาติที่เรียกว่า “บุญผะเหวด” โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เป็นองค์กรหลัก **(๔) การทำบุญสลากภัตกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง** เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการทำบุญสลากภัตของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีกิจกรรมทำบุญสลากภัตร่วมกัน มีการสัมมนาองค์ความรู้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยาควรมีการกำหนดนโยบายในการดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีการทำข้อตกลง (MOU) ร่วมกัน และมีการกำหนดไว้ในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยในระยะที่ ๑๒ ที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางพระพุทธศาสนาในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงสาธารณะ

ควรมีการดำเนินกิจกรรมของคณะสงฆ์และชุมชนของกลุ่มอารยธรรมอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้งที่เป็นกิจกรรมทั้งในด้านศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม เพื่อให้เครือข่ายมีกิจกรรมร่วมกัน การดำเนินกิจกรรมมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

เมื่อมีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ควรมีการศึกษาวิจัยประกอบในการดำเนินกิจกรรมทุกครั้ง เพื่อถอดองค์ความรู้ในกิจกรรมนั้นนำเสนอต่อสาธารณะอย่างเป็นระบบ

๕.๓.๔ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาวิจัยถึงศักยภาพและผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณานุกรม

๑. ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, **แบบเรียนหน้าที่พลเมือง**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพาณิช, ๒๕๔๗.

การพัฒนาชุมชน, กรม, **คู่มือการบริหารกองทุนหมู่บ้าน**, กรุงเทพมหานคร : ธันวาธุรกิจ, ๒๕๔๗.

การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. **เอกสารเครือข่ายและการส่งเสริมเครือข่ายงานการศึกษานอกโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ๒๕๔๒.

กิตติศักดิ์ ปรกติ, “ความสำคัญของพลเมืองต่อการพัฒนาประชาธิปไตย”, **เอกสารประกอบการอภิปราย**, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อัดสำเนา), มปท.), หน้า ๖.

เกรียงไกรยศ พันธุ์ไทย, “กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สสำหรับการฝึกอบรมพนักงานในองค์การ” **วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์**. ๓ (๒) กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙..

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ซัคเซส มีเดีย, ๒๕๔๓.

กองเทพ เคลือบพานิชกุล, **การใช้ภาษาไทย**, กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๒.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **รายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในการระดมสรรพกำลังเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน, **เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญากับการสร้างสรรค์คุณค่าเพิ่มและมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ณ โรงแรมรามาการ์เด้น**, กรุงเทพฯ : วันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๔๙.

คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (กนป.) ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี, **ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๑**, กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายด้านพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๔.

จุมพล หนิมพานิช, "สังคมและวัฒนธรรมไทย" ใน **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ ๑–๗**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔.

จำนง อดิวัฒนสิทธิ์, **สังคมวิทยาตามแนวพุทธ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ชัยรัตน์ เจริญโอฬาร. (๒๕๔๐). **ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบให**ม่. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๐.

ชยันนัต์ สมทุวณิช และ Rex Bloomfield, **คู่มือการเรียนการสอนพลเมือง-พลโลก : การบูรณาการการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงตามแนวทางรัฐธรรมนญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.

ณัฐกร วิทิตานนท์, ""ห้าเชียง" ในเครื่องหมายคำถาม" **ประชาไทย**. วันอังคารที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน, **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม การวิจัยและการพัฒนาบุคคล**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ตติยาพร จารุมณีรัตน์, "การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ กรณีศึกษาประเทศสิงคโปร์" **วารสารการบริการและการท่องเที่ยว**. ๗ (๒) กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕. หน้า ๖๙.

ถวิลวดี บุรีกุล, รัชวดี แสงมะหะหมัด, Eugenie Merieau, Michael Volpe, "ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (Citizenship in Thailand)", **สรุปการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๓**

เรื่อง ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย, กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕.

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร, **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**, กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๕๕.

ธเนศวร์ เจริญเมือง, **พลเมืองเข้มแข็ง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : วิภาษา, ๒๕๕๑.

ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์, **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข็มแข็ง ประชาคม ประชาสังคม**. ขอนแก่น : โครงการจัดตั้งมูลนิธิเสริมสร้างชุมชนเข็มแข็งชมรมนักวิชาการสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๔๔.

ธีรศักดิ์ อัครบวร, **กิจกรรมการศึกษา : เพื่อทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้**, กรุงเทพฯ : ก. พลพิมพ์, ๒๕๔๕.

นงเยาว์ ชาญณรงค์, **วัฒนธรรมและศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตาวัตร. **การพัฒนาองค์กรชุมชน**. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. ๒๕๔๖.

นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ, รศ. ดร. **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม**, กรุงเทพฯ : บริษัทเอ็กซเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๕๐.

บันเทิง พาพิจิตร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, **สังคมวิทยา**, กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๗.

บูรพา, มหาวิทยาลัย**, โครงการวิจัยและพัฒนาการส่งเสริมนวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ระยะที่ ๑**, ชลบุรี : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๒.

ประชิด สกุณะพัฒน์, **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**, กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญา, ๒๕๔๖.

ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบลยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑.

ประสาท หลักศิลา, **สังคมวิทยา**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๔.

ปริญญา เทวานฤมิตรกลุ, **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง = Civic Education**, กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์, ๒๕๕๕.

ปาน กิมปี, **การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, **กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๓.

พัฒนาสังคมและสวัสดิการและองค์กรทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ, กรม, **ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง ๒๐ จังหวัด ในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๕**, กรุงเทพฯ : กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๔๖.

พระกัญจน์ กนฺตธมฺโม (แสงรุ่ง), การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา, **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), **เครือข่าย ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๗.

พระสมุห์ชัชวาล ช่ำมะณี, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดนไทย-ลาว จังหวัดเลย, **รายงานการวิจัย**, สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๔.

พัทยา สายหู, **ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิฆเณศ, ๒๕๒๖.

พิชัย ผกาทอง, มนุษย์กับ**สังคม**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พิมพวัลย์ บุญมงคล และคณะ, (๒๕๔๖). **ศักยภาพประชาคมในการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก**. นครปฐม : เจริญดีการพิมพ์, ๒๕๔๖.

พิมพวัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาทินี บุญชะลักษี. **การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม**. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖.

เพิ่มศักดิ์ วรรลยางกูร, **ศิลปวัฒนธรรมไทย**, กรุงเทพฯ : วังอักษร, ๒๕๕๐.

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, **สำนึกไทยที่พึงปรารถนา**, กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, ๒๕๔๔.

มงคล ชาวเรือ. (๒๕๔๖). “การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อชุมชน ตอนที่ ๑” **วารสารพัฒนาชุมชน**, ๔๒ (๑๐) ๒๕๔๖, หน้า ๒๘.

มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ศูนย์, **ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์**, กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๗.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๔.

เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักงาน, **พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**, กรุงเทพมหานคร : สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕.

วรากรณ์ สามโกเศศ, “การศกึษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง”, **มติชน**, ฉบับวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๔.

วิชาการ, กรม, **คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองศีลธรรม : ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย**, กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔.

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, **รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี**, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๔๘.

ศรีศักร วัลลิโภดม, **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๕.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

สนธยา พลศรี. **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐.

ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, สำนักงาน, **หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม รายวิชาการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม สค๓๑๐๐๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย**, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑.

ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน,สำนัก. **เอกสารแนวคิดแนวทางและกรณีตัวอย่างการดำเนินงานศูนย์ประสานของเครือข่ายองค์กรชุมชน**. กรุงเทพฯ : เอ ที่ เอ็น โปรดักชั่น, ๒๕๔๗.

สภาพัฒนาการการเมือง, สำนักงาน, **ประชาธิปไตยชุมชน กลไกขับเคลื่อนภาคพลเมืองเข้มแข็ง**, กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓.

สมเดช นามเกตุ, **การปลูกฝังทางวัฒนธรรม (Cultural Cultivation)**, ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังนานา, ๒๕๕๕.

สานิตย์ หนูนิล, “การจัดการข้ามวัฒนธรรมเพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน Cross - cultural Management for Entering ASEAN Economic Community” **วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๘, หน้า ๑๗๘-๑๗.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย, **มนุษย์กับสังคม**, นนทบุรี : โรงพิมพ์หาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย, **เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย ๘ (คติชนวิทยา สำหรับครู) (Thai ๘) หน่วยที่ ๘-๑๕**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒.

เสรี พงศ์พิศ. **เครือข่าย**. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘.

หอการค้าไทย, มหาวิทยาลัย, **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๔๑.

อัควรรณ์ แสงวิภาค, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. “กระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีความจำเป็นต่อการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” **วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี**.

อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์ และคณะ, **การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระดับชุมชนในอาเซียน,** รายงานการวิจัย.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์, **การเมืองของพลเมือง : สู่สหัสวรรษใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๖.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์, **การเมืองภาคพลเมือง**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔.

อนุชาติ พวงสาลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล. **ประชาสังคม : คำ ความคิด และความหมาย.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพ ฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑.

อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ รหัน แตงจวง และสุกัญญา นิมานันท์, **ประสิทธิภาพของรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ด้วยสื่อบุคคล : กรณีศึกษาการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ในชุมชนชานเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : ม.ป.ท., ๒๕๓๖.

เอกวิทย์ ณ ถลาง, **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐.

อุดม เชยกีวงศ์, วิมล จิรโรจพันธ์ แลประชิต สกุณะพัฒน์, **ศิลปะและวัฒนธรรมไทย**, กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๔๘.

(๒) ภาษาอังกฤษ :

Carter V. Good, **Dictionary of Education**, New York : McGrawhill Book, ๑๙๕๙.

J.A. Banks, (Ed), **Diversity and Citizenship Education : Global Perspectives**, San Francisco, CA : John Wiley & Sons, ๒๐๐๔.

J.S. Coleman, **Resources for social change : Race in the United States**, New York : WileyInterscience, ๑๙๗๑.

Keith Faulks, **Citizenship**, (New York : Routledge, ๒๐๐๐.

Oxford University, **Oxford Advanced Learne's Dictionary**, ๔th Ed, Oxford : Oxford University Press, (First Edition for Thailand, ๑๙๙๔.

Rogers M. Smith, **Political Citizenship : Foundations of Rights in Handbook of Citizenship Studies, edited by Engin F. Isin and Bryan S**. Turner, SAGE, ๒๐๐๒.

Swan, W., Langford, N., & Varey, R. (๒๐๐๐). Viewing the corporate community as aknowledge network. **Corporate Communication : An International Journal**, ๕ (๒), ๙๗-๑๐๖.

Thomas, H. Marshall, **Citizenship and social class, In B.S. Turner & P.Hamiton (Eds), Citizenship : Critical concept volume II**, (New York : Routledge, ๒๐๐๒.

Van Steenbergen, (Ed), **The condition of citizenship**, London : Sage Publications, ๑๙๙๔.

Richard C. Remy, **Handbook of Basic Citizenship Competencies, Virginia : Association for Supervision and Curriculum Development**, ๑๙๘๐.

(๓) เว็ปไซต์

กระบวน**การเรียนรู้**”. แหล่งที่มา: https://www.novapizz.com/NovaAce/learning/learning_Process.htm สืบค้นเมื่อ ๔ เมษายน ๒๕๖๑.

จินจุทา อิสริยพัช. **“ประวัติศาสตร์ ๕ เชียง”**. แหล่งที่มา: https://www.youtube.com/watch?v= n5SmvJBeHw8 ธันวาคม ๒๕๖๐.

“ทฤษฎีการเรียนรู้ (Leaning Theory)”. แหล่งที่มา: https://www.novapizz.com/NovaAce/learning.htm สืบค้นเมื่อ ๔ เมษายน ๒๕๖๐.

“แนวทางการบริหารจัดการและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้”. แหล่งที่มา: https://deep5292.wordpress.com/บทที่-2/2-5-แนวทางการบริหารจัดการ, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ประเวศ วสี, “**เส้นทางสู่ความเข้มแข็ง..การเมืองภาคพลเมือง**”, หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, ออนไลน์, วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๑.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และสายชล ปัญญชิต, รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา. www.ejournals.swu.ac.th/index.php/JOS/article/viewFile/3811/3800>2013. หน้า ๑.

อัควรรณ์ แสงวิภาค, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. “กระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีความจำเป็นต่อการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน”. แหล่งที่มา: www.east.spu.ac.th/journal/booksearch/upload1347-04_cutural.pdf. สืบค้นเมื่อ ๖ กันยายน ๒๕๕๙.

ภาคผนวก

ภาคผนวก : ก

บทความวิจัย

ชื่อรายงานการวิจัย : การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์จักรแก้ว นามเมือง, ผศ.คนอง วังฝายแก้ว
วุฒิกร พิทักษ์รัตนพงศ์, บุรพิมพ์ พึ่งศรัทธาธรรม

ส่วนงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ปีงบประมาณ : ๒๕๖๑

ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะกระบวนการ และเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ และผู้นำชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ได้แก่ ในประเทศไทย ประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ และต่างประเทศ ประกอบด้วย เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เชียงรุ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และเชียงทอง ประเทศสาธารณรับประชาธิปไตยประชาชนลาว ตัวแทนกลุ่มอารยธรรมละ ๑๐ รูป/คน รวม ๕๐ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง และบันทึกข้อตกลง (MOU.) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัย พบว่า

๑. ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของเครือข่าย กลุ่มเครือข่าย กิจกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ระบบการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน องค์ประกอบเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

๒. กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีกระบวนการดำเนินงาน ๕ ขั้น ได้แก่ การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างโดยการวิจัย การก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม รวมทั้งการทำข้อตกลง (MOU) การจัดระบบบริหารและการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการประเมินศักยภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

๓. แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย การดำเนินงานเครือข่าย โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นองค์กรหลักในการดำเนินการก่อตั้งและประสานงาน เทคนิควิธีการในการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ การดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การสร้างพันธะสัญญา และการระดมทรัพยากรมาใช้ได้อย่างเพียงพอ อย่างไรก็ตามเครือข่ายการเรียนรู้จะประสบความสำเร็จได้ต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบ ๑๐ ประการ ตั้งแต่การมีแกนนำสมาชิกที่เข้มแข็ง จนถึงมีระบบการติดตามและประเมินงานของเครือข่าย

คำสำคัญ : ชุมชน, เครือข่ายการเรียนรู้, การข้ามวัฒนธรรม, กลุ่มอารยธรรม 5 เชียง, ภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง, ความเป็นพลเมือง

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Research Title : Strengthening a Network of cross – cultural Learning Civilization of 5 Chiang with Strenthening Citizenship in the Mekong Sub - Region.

Researcher : Assistant Professor Chakkaew Nammuang,
Assistant Professor Kanong wangfaikaew,
Wuttikorn Pitagrattanapong
Buiapim Peungsattaatam

Section/Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya Phayao Campus.

Year : 2018

Research Grant : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Abstract

The purposes of this research were to study characters, process and strengthening cross-cultural learning network guidelines in Buddhism, cultures, community and monks knowledges in 5 Chiang Civilization Group. Data were given by monks and community leaders in 5 Chiang Civilization Group both in Thailand and foreign countries. Chiangrai, Chiangmai Thailand, Chiantung Republic of the Union of Myanmar, ChiangThong (Luang Prabang) Lao People's Democratic Republic, and Chiangrung Xishuangbanna Autonomous Region Yunnan People's Republic of China. The sampling groups were 10 from each of 5 Chiang Civilization Group both monks and people. The total numbers were 50. The instrument used in this research were structural interviews and Memorandum of Understanding (MOU). Data analysis used were qualitative and content analysis. The results of the research were as follows :-

1. Strengthening cross-cultural learning network characters of monks and community in 5 Chiang Civilization Group and citizenship in the Mekong Sub - Region. To consist of : objects or goal, network group, cross-cultural learning network activities, communication system and Cooperation, cross-cultural learning network elements and cross-cultural learning network model.

2. Strengthening cross-cultural learning network process of monks and community in 5 Chiang Civilization Group and citizenship in the Mekong Sub - Region. Were shown 5 steps of working process as : the study of using research in strengthening, founding and doing MOU of cross-cultural learning network, cross-

cultural learning network management system, cross-cultural learning network assessment

3. Strengthening cross-cultural learning network guidelines of monks and community in 5 Chiang Civilization Group and citizenship in the Mekong Sub – Region were operated by Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao campus in founding and cooperating, learning network techniques, processing the operations, establishing commitment, and gathering sufficient resources. However, learning network would be accomplished by 10 basic Element included with strong members, leadership, assessment and following up network system.

บทนำ

กระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ประกอบไปด้วย เชียงใหม่ และเชียงราย ประเทศไทย เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ทั้ง ๕ เชียงมีความสัมพันธ์กันทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน กระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงนี้ มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีเป็นการจัดการเรียนรู้ในอันที่จะสืบทอดวัฒนธรรมความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ก่อเกิดการสืบสานอุดมการณ์และความเป็นพลเมืองที่มีพลังความคิด พลังความรัก และพลังความสามัคคี อยู่ร่วมกันระหว่างชาติบนพื้นฐานของการเคารพกติกาของสังคมของชนชาตินั้นๆ เคารพในความเป็นอยู่ และเคารพในระบอบการปกครองของชนชาตินั้นๆ

กระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มุ่งการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ ๒๑ เกี่ยวกับความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี (Civic Literacy) ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในการเป็นพลเมืองที่ดี ตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติ การทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกันทั้ง ๕ เชียง เช่น วันวิสาขะบูชา การตั้งธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ) การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ระหว่าง ๕ เชียง เป็นต้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมตามปัจจัย ๔ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมประสาน ให้เกิดกิจกรรมดังกล่าว นอกจากนั้นยังมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการศึกษาสงฆ์ เช่น การศึกษาระดับโรงเรียนปริยัติธรรม การศึกษาบาลี การศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยผ่านมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ร่วมกัน โดยผ่านการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมและการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย (Network) เป็นแนวคิดและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ตลอดจนชุมชนให้เกื้อกูลเชื่อมโยงกันโดยที่แต่ละฝ่ายต้องมีความเท่าเทียมกัน มีอิสระต่อกันสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง และพร้อมที่จะปฏิบัติงานร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน การมีความสัมพันธ์จะเป็นแบบเพื่อนร่วมงาน ประสานความช่วยเหลือกันและเป็นความสัมพันธ์เชิงแนวราบมากกว่าที่จะเป็นแนวดิ่ง ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นสัมพันธภาพของมนุษย์กับมนุษย์ที่ครอบคลุมทั้งการให้และการรับ และการเอื้ออาทรต่อกัน

ดังนั้นคณะผู้วิจัย จึงมุ่งศึกษาการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยมุ่งเน้นศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม การศึกษาสงฆ์ และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม จากพระสงฆ์และชุมชน รวมทั้งแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างชนชาติอย่างสันติสุข การมีกิจกรรมร่วมกันโดยผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมดังที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นนอกจากนั้นผลของการดำเนินกิจกรรมยังส่งเสริมในด้านธุรกิจการท่องเที่ยว สินค้า OTOP หรือ SME ของประเทศอีกด้านหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๒. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๓. เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเนื้อหาจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ โดยมุ่งประเด็นที่จะศึกษา ดังนี้

๑) ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม การศึกษาสงฆ์ และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม จากพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๒) กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม การศึกษาสงฆ์ และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม จากพระสงฆ์และชุมชน รวมทั้งแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๓) แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม การศึกษาสงฆ์ และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม จากพระสงฆ์และชุมชน รวมทั้งแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม 5 เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๒. ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ตัวแทนคณะสงฆ์ ตัวแทนวัฒนธรรม และปราชญ์ท้องถิ่น ของ ๕ เชียงๆ ละ ๑๐ รูป/คน รวม ๕๐ รูป/คน

บทสรุป

๕.๒.๑ ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยมีลักษณะเหมือนกับตาข่าย หรือใยแมงมุม สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม มีลักษณะบางประการร่วมกัน เช่น อาศัยอยู่ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีแม่น้ำโขงเป็นตัวเชื่อมโยงและใช้สายน้ำร่วมกัน ส่วนใหญ่มีการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก มีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน มีลักษณะของการใช้ภาษาที่ใกล้เคียงกันและสามารถสื่อสารทางภาษาได้อย่างเข้าใจและรู้เรื่อง ซึ่งจากลักษณะร่วมกันดังกล่าว สามารถที่จะดำเนินการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ได้ สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม มีลักษณะบางประการที่แตกต่างกัน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา เผ่าพันธุ์ ฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ลักษณะเหล่านี้ทำให้เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีความหลากหลายและมีพลัง โดยเป็นการเสริมสร้างเครือข่ายได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายแนวคิด การมีลักษณะหลายมิติ นั่นคือเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเป็นระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ที่มีหลายลักษณะ ได้แก่ มีความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์ ในลักษณะของการมี แม่น้ำโขงเป็นสายน้ำที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน การคมนาคมที่สารถติดต่อกันได้อย่างสะดวกรวดเร็วทางทางบก ทางเรือ และทางอากาศ การมีเขตแดนติดต่อเชื่อมโยงกันทุกประเทศ ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาสงฆ์ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการศึกษาพบว่า การศึกษาปริยัติธรรมของเชียงรุ้งใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรมของไทย โดยแปลเป็นภาษาไทลื้อโบราณ รวมทั้งพระสงฆ์จากเชียงทอง (หลวงพระบาง) เชียงตุง และเชียงรุ้งเข้ามาศึกษาในประเทศไทย ความสัมพันธ์ในด้านวัฒนธรรมที่ความคล้ายคลึงกันทั้งพิธีกรรและความเชื่อ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน เช่น มีความเชื่อในพระพุทธศาสนา

ควบคู่กับความเชื่อเรื่องผี เป็นต้น ความสัมพันธ์ในลักษณะเหล่านี้สามารถสร้างเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมได้อย่างมีพลัง การมีลักษณะเป็นการรวมพลังหรือศักยภาพของสมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในด้านพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม โดยนำศักยภาพของผู้นำฝ่ายสงฆ์และผู้นำชุมชนของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านกิจกรรมที่สำคัญๆ เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๕ เชียง เทศมหาชาติ ๕ เชียง สลากภัตต์ ๕ เชียง การจัดการศึกษาสงฆ์และชุมชน ๕ เชียง และการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง สมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมารวมกันด้วยความสมัครใจ มองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเป็นแบบกัลยาณมิตร คือ มีความสมานฉันท์ สามัคคี มีความเอื้ออาทร สนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ขัดแย้ง ไม่ชิงดีชิงเด่นกัน สมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง มีพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรมเป็นสายใยสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมอยู่เสมอ สมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมของเครือข่ายมีหลายกิจกรรมก็ได้ ได้แก่ การเยี่ยมเยียนกัน การประชุมสัมมนาร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์กัน การจัดเวลาสรุปบทเรียนร่วมกัน การปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาบางอย่างร่วมกัน และการสนับสนุนช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกันดำเนินการเป็นครั้งคราวหรืออย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์เท่าเทียมกัน สมาชิกของเครือข่ายเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เสมอภาคกันแบบแนวราบ คือไม่มีใครบังคับบัญชาแต่มีลักษณะเป็นหุ้นส่วนกัน มีอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตนเอง การมีพันธะสัญญาร่วมกัน เครือข่ายมีลักษณะเป็นข้อตกลงระหว่างสมาชิกที่จะ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งข้อตกลงร่วมกัน (MOU) เป็นแนวทางในการดำเนินงานของเครือข่าย การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นการติดต่อสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ระหว่างสมาชิก ได้แก่ การติดสื่อสารผ่านการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ทางออนไลน์ เป็นต้น การบูรณาการเป็นการร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนงานและโครงการ กิจกรรม ทรัพยากร การบริหารจัดการ ผลประโยชน์ เป็นต้น อันเป็นการรวมระบบย่อยต่างๆ เข้าเป็นระบบใหม่ที่มีคุณภาพ มีพลังหรือศักยภาพที่มากกว่าเดิม เครือข่ายมีทั้งระดับบุคคล เป็นเครือข่ายในระดับพระสงฆ์หรือบุคคลในระดับชุมชนด้วยกันระหว่างกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ระดับกลุ่ม เป็นความสัมพันธ์ในแต่ละกลุ่มของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ระดับองค์กร เป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสงฆ์ และองค์กรระดับชุมชน ระดับสถาบัน เป็นความสัมพันธ์ของสถาบันสงฆ์ สถาบันการศึกษา และสถาบันภาครัฐ ระดับชุมชน เป็นความสัมพันธ์ในระดับชุมชนระหว่างกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ระดับจังหวัดระหว่างกลุ่มอารยธรรม

๕ เชียง และระดับภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เครือข่ายเป็นเครือข่ายระดับกลุ่มกับกลุ่มขึ้นไป สมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมจะเป็นอิสระต่อกัน มารวมกันเมื่อดำเนินกิจกรรม และในการบริหารเครือข่าย การประชุมร่วมกันและจัดตั้งเป็นองค์กรร่วมกัน มีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) เครือข่ายเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม จะต้องมีระบบการทำงานที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง และเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน เครือข่ายมีลักษณะของการแลกเปลี่ยนความรู้และ ประสบการณ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันหรือระหว่างสมาชิกกับคนอื่นๆ เช่น ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญที่อยู่นอกเครือข่าย นักวิชาการสาขาต่างๆ การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสรุปบทเรียน การปรับปรุงข้อผิดพลาดที่ผ่านมา การจัดทำแผนและโครงการ/กิจกรรม

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายทุกประเภท ทุกแบบ ทุกเครือข่าย มีลักษณะร่วมกัน ๕ ประการ ได้แก่ เป็นกลุ่ม องค์กร หรือบุคคลที่มาร่วมกันเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ และความสนใจที่ตั้งขึ้นร่วมกัน เป็นเวทีเพื่อกิจกรรมทางสังคม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ดำรงอยู่ได้ยาวนาน ด้วยการสื่อสารแบบใดแบบหนึ่งที่ต่อเนื่อง ไม่ใช่แบบเฉพาะกิจ สมาชิกมีความรู้สึกผูกพันกับโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมาร่วมกันและร่วมกันรับผิดชอบ และมีฐานอยู่ที่ความเป็นเจ้าของร่วมกันและความมุ่งมั่นที่จะทำตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ร่วมกัน รวมทั้งเครื่องมือหรือวิธีการในการดำเนินการที่คิดไว้ร่วมกัน

๕.๑.๒ กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มี ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ ๑ การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างโดยการวิจัย เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการเสริมสร้างการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เพื่อกำหนดกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และแนวทางในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ขั้นที่ ๒ การก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ประกอบด้วย การทำข้อตกลง (MOU) ร่วมกัน ในการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นผู้ดำเนินการและประสานงานหลัก เนื้อหาในข้อตกลงประกอบด้วยวัตถุประสงค์ในการทำข้อตกลง การจัดระบบบริหารและการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการลงนามข้อตกลง และสมาชิกของเครือข่าย ที่มีความพร้อมในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้วัฒนธรรม ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ประกอบด้วย บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นผู้ก่อตั้งเป็นองค์กรหลักในการประสานงานในทุกๆ ด้าน คณะสงฆ์และชุมชนที่เป็นตัวแทนของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ลักษณะของสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ในด้านภาษา

และการสื่อสาร มีภาษาที่สำคัญและนิยมใช้ในการสื่อสารและสั่งสอนธรรม ได้แก่ ภาษาล้านนา หรือตั๋วเมือง ในด้านวรรณกรรมในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ทั้งด้านเนื้อหาที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านค่านิยมที่มีต่อสังคมและวิถีชีวิต มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ในทางพระพุทธศาสนา กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงมีความเชื่อในคำสอนของพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อีกทั้งใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงส่งผลต่อสังคมและวิถีชีวิตกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มุ่งเน้นที่จะประกอบบุญกุศลให้ตนเองหลุดพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เชื่อว่า พระพุทธศาสนายุคพระสมณโคดมจะสิ้นสุดเมื่อมีอายุ ๕,๐๐๐ ปี ชาวกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงทำบุญเพื่อต่ออายุพระพุทธศาสนา โดยขณะเดียวกันก็เชื่อว่ามียุคพระศรีอริยเมตไตรยต่อเนื่องจากนั้น จึงทำบุญเพื่อขอให้ตนได้ไปเกิดเป็นพระหรือพระอรหันต์ในยุคนั้น ด้านปฏิบัติ ความเชื่อ วัฒนธรรม จารีต และประเพณี มีลักษณะด้านวิถีปฏิบัติ ความเชื่อ และวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท และมีประเพณีเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนาคล้ายคลึงกัน ประชาชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีอาชีพในการเกษตรเป็นหลักและนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ความสัมพันธ์และค่านิยมที่มีต่อสังคมและวิถีชีวิตของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง คล้ายคลึงกัน ก็เนื่องด้วยประชาชนส่วนใหญ่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา จึงมีกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนามากมาย เช่น พิธีทำบุญตานก๋วยสลาก (สลากภัตร์) พิธีทำบุญตั้งธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ) พิธีทำบุญเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ด้านสถาปัตยกรรม มีสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาคล้ายคลึงกัน ได้แก่ สถาปัตยกรรมที่เห็นเด่นชัดในอาณาจักรล้านนาในกลุ่ม ๕ เชียง คือสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ วิหารหลวง ซุ้มประตูโขง กุฏิ อุโบสถ หอกลอง หอคำ หอไตร เป็นต้น จะปรากฏตามวัดวาอารามต่าง ๆ ทั้งในเชียงใหม่ เชียงราย เชียงรุ่ง เชียงตุง และเชียงทอง ซึ่งวิถีปฏิบัติของคนในเชียงต่างๆ ที่เหมือนกันคล้ายคลึงกัน ด้านการศึกษา พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในกลุ่มอารยธรรม ๕ ได้เชียง ผ่านกระบวนการศึกษาเล่าเรียนทั้งการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ผ่านมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในประเทศไทย และด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งพบว่า มีระเบียบปฏิบัติในการปกครอง ดูแล รักษา ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนธรรม และศาสนกิจ คล้ายคลึงกัน ซึ่งพระพุทธศาสนาก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีบทบาทในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เข้าไว้ด้วยกัน เนื่องจากพระพุทธศาสนาใน ๕ เชียงเป็นนิกายเดียวกัน คือ นิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ โดยได้รับการเผยแผ่จากพระสงฆ์ล้านนาผ่านเมืองเชียงตุง เชียงรุ่ง และเชียงทอง ขั้นที่ ๓ การจัดระบบบริหารและการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม กลุ่มอารยะธรรม ๕ เชียง ยินดีและตกลงดำเนินการร่วมกันภายใต้กรอบ/แนวทางดำเนินงานใน ๑๐ ด้าน ได้แก่ การจัดผังโครงสร้างของเครือข่าย (Network Structure) โดยจัดทำผังโครงสร้างของกลุ่มอารย

ธรรม ๕ เชียง ภายในเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารเครือข่าย ช่องทางการเชื่อมโยงและประสานงาน เพื่อให้สมาชิกของเครือข่ายและบุคคลภายนอกได้รู้และเข้าใจในโครงสร้างของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม บทบาทหน้าที่ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการและช่องทางในการติดต่อประสานงาน การกำหนดระเบียบของเครือข่าย (Network Organization) เป็นการให้สมาชิกมีข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับกฎระเบียบกติกาหรือบรรทัดฐานทางสังคมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง เพื่อใช้ปฏิบัติร่วมกันในเครือข่าย การกำหนดสถานภาพและบทบาทของสมาชิกเครือข่าย (Status and Rule) เป็นการจัดวางตำแหน่ง และหน้าที่รับผิดชอบให้แก่สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง อย่างชัดเจนตามความ เหมาะสม การจัดระบบสารสนเทศ (Information System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม มีระบบจัดเก็บฐานข้อมูลทั้งหมดของเครือข่าย และข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงาน เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้และ นำไปใช้ปฏิบัติงาน โดยระบบสารสนเทศของเครือข่ายเป็นระบบที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน เข้าถึงได้ง่าย และแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง การจัดระบบติดต่อสื่อสาร (Communication System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมต้องมีระบบการติดต่อสื่อสารที่ดี มีช่องทางในการแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความคิดให้แก่สมาชิก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม การร่วมมือระหว่างสมาชิกและกับบุคคลทั่วไป การจัดระบบติดต่อสื่อสารของเครือข่าย ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยตรงตามกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม และการจัดตั้งองค์กรร่วม (Umbrella Organization) เพื่อเชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นต้น การจัดระบบการเรียนรู้ (Learning System) เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการจัดกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา การศึกษาและวัฒนธรรม ระหว่างสมาชิกของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เช่น การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติจริง การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้โดยการจัดกิจกรรมร่วมกัน เป็นต้น การจัดระบบประสานงาน (Cooperation System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยดำเนินการจัดให้มีระบบประสานงานในรูปแบบการสื่อสาร ระบบเปิดและการสื่อสารแบบสองทาง การมีช่องทางในการประสานงานทุกส่วนงาน อย่างมีประสิทธิภาพรวดเร็วและต่อเนื่อง มีคณะกรรมการทำหน้าที่ประสานงาน มีการสร้างบรรยากาศ การทำงานแบบสมานฉันท์และสอดคล้องกัน (Synchronize) เพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างและขัดแย้งระหว่างสมาชิกเครือข่าย และนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในระบบการประสานงานเครือข่าย การจัดระบบการวางแผน (Planning System) เครือข่ายการเรียนรู้ต้องมีระบบการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Participation Planning) คือ ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางในการดำเนินงานไว้ล่วงหน้า เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย และมีส่วนร่วมในการนำแผนไปปฏิบัติต่อไป การจัดระบบพัฒนาสมาชิก การพัฒนาสมาชิกให้มีคุณลักษณะ

ที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพียงพอที่จะดำเนินงานและดำรงรักษาเครือข่ายไว้ได้ โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน เช่น จัดทำฐานข้อมูลของสมาชิกของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง และจัดให้มีส่วนงานรับผิดชอบในการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายโดยตรงเพื่อดำเนินการอย่างจริงจัง และการจัดระบบติดตามและประเมินผลงาน (Evaluation) การติดตามและประเมินผลงานเป็นการตรวจสอบเพื่อประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม โดยประเมินผลลัพธ์บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนด มีปัญหาหรืออุปสรรคปัญหาใดบ้าง เครือข่ายการเรียนรู้จึงต้องจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลงานที่มีประสิทธิภาพ ขั้นที่ ๔ การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของเครือข่าย การกำหนดรูปแบบของเครือข่าย การจัดทำแผนการดำเนินงานของเครือข่าย การดำเนินกิจกรรมร่วมกันของเครือข่าย การจัดหาสมาชิกของเครือข่าย เป็นต้น การดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย เป็นการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมร่วมกัน ประกอบด้วย กิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ได้แก่ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา เช่น ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้คัมภีร์โบราณ โบราณสถานและโบราณวัตถุทางพระพุทธศาสนา ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นต้น กิจกรรมด้านวัฒนธรรมเชิงพุทธ มีกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนามากมาย เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พิธีทำบุญตานก๋วยสลาก (สลากภัตร์) พิธีทำบุญตั้งธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ) พิธีทำบุญเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นต้น และกิจกรรมด้านการศึกษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนทั้งการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ผ่านมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในประเทศไทย และขั้นที่ ๕ การประเมินศักยภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ในการประเมินศักยภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ให้พิจารณาได้ทั้งในแง่ปริมาณจำนวน หรือขนาดของเครือข่ายที่เข้าร่วม ในด้านคุณภาพ พิจารณาจากความหลากหลายของกลุ่มหรือองค์กรที่เข้าร่วม นอกจากนี้อาจพิจารณาจาก “ระบบ” ของการจัดการเครือข่ายองค์กรที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนยาวนานและ “ผลลัพธ์” ของการระดมสรรพกำลังขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่มีส่วนในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดกับเครือข่าย การประเมินศักยภาพของเครือข่ายให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงปริมาณ สามารถใช้ได้กับการดำเนินงานของเครือข่าย ทำให้เกิดแนวคิดกว้างในระดับกิจกรรมของเครือข่าย กล่าวโดยสรุป การประเมินศักยภาพของเครือข่ายโดยทั่วไปอาจทำได้โดยการนำประเด็นจากองค์ประกอบความสำเร็จ และความเข้มแข็งของเครือข่าย มาสร้างหลักการ (เหตุผล) พร้อมกับกำหนดมุมมอง

อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมอาจจะประสบปัญหาในด้านข้อจำกัดทางการเมือง ทั้งนี้เพราะเครือข่ายระดับชาติและเครือข่ายระหว่างประเทศต้องดำเนินการภายใต้ขอบเขตทางการเมืองของประเทศหรือภูมิภาคในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ที่มีลักษณะของระบบการเมืองที่ไม่เหมือนกัน ทั้งในด้านความไม่มั่นคงและการถูกควบคุม จึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นทั่วไปในการทำงานของเครือข่าย ในบางประเทศการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคลจะถูกมองด้วยความเคลือบแคลงสงสัย และการติดต่อกัน การแจกจ่ายจดหมายข่าว การทัศนศึกษา การร่วมประชุมเชิงปฏิบัติต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาล การไม่มีความอดทนต่อการถูกกล่าวหาก็เป็นเรื่องธรรมดาเช่นกัน จึงเป็นเรื่องยากที่เครือข่ายจะกำหนดนโยบายของตนโดยปราศจากการขัดขวางจากรัฐบาล

๕.๑.๓ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เริ่มตั้งแต่การดำเนินงานของเครือข่าย ที่ประกอบด้วย ผู้ดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นผู้ประสานงาน และศูนย์กลางของเครือข่าย การใช้เทคนิควิธีการในการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ต้องใช้เทคนิควิธีการหลายประการจึงจะประสบความสำเร็จ เช่น การสร้างความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกเครือข่าย ด้วยการจัดกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง อย่างต่อเนื่อง การใช้แกนนำพระสงฆ์และชุมชน เป็นผู้ร่วมดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย ด้วยการสร้างความ สัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก เพื่อให้สมาชิกเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน และมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ไว้วางใจ เนื่องด้วยเกิดความแตกต่างกันในด้านระบอบการเมืองการปกครอง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์อันดีต่อกันในระดับของกลุ่มภาคีเครือข่ายระดับล่าง การเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมมากที่สุด ทั้งในเรื่อง ความรู้ ประสบการณ์ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ไม่ให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ผูกขาดใน การเป็นผู้นำและการดำเนินกิจกรรมเพียงผู้เดียว และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสม เพื่อ เผยแพร่ความรู้และการจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น การดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการ เป็นการดำเนินงานจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ๕ ขั้นตอนดังที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนั้นจะต้องมีการเตรียมความพร้อมของผู้ที่เกี่ยวข้อง สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และช่วงเวลาที่เหมาะสม การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่บุคคล กลุ่มบุคคล หรือ หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐของแต่ละประเทศ การสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้บุคคล กลุ่มบุคคล หรือหน่วยงานเป็นสมาชิกและร่วมกัน จัดตั้งเครือข่าย การจัดประชุมผู้สนใจเพื่อดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย และการดำเนินกิจกรรมของ เครือข่าย เพื่อบรรลุความสำเร็จร่วมกัน การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายการ

เรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมจะต้องดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องทุกปี อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง โดยเสนอตัวอย่างตัวอย่างในการดำเนินการ ๕ กิจกรรม ได้แก่ **(๑) พระพุทธศาสนากลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง** เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ในรูปของการสัมมนาชำระประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีการรวบรวมเป็นองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงใหม่ โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นองค์กรรับผิดชอบหลัก เป็นต้น **(๒) การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง** เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานร่วมกัน มีการสัมมนาและสงเคราะห์องค์ความรู้ด้านวิปัสสนากรรมฐานที่เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีการรวบรวมเป็นองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงรุ้ง โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นองค์กรหลัก **(๓) การเทศมหาชาติกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง** เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการเทศน์มหาชาติของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีกิจกรรมเทศน์มหาชาติของพระสงฆ์ทั้ง ๕ เชียง มีการสัมมนาองค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละแห่ง และมีการรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยมีผู้รับผิดชอบ ๑ เชียง เช่น เชียงทอง (หลวงพระบาง) ซึ่งมีประเพณีเทศมหาชาติที่เรียกว่า "บุญผะเหวด" โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เป็นองค์กรหลัก **(๔) การทำบุญสลากภัตกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง** เป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการทำบุญสลากภัตของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มีกิจกรรมทำบุญสลากภัตร่วมกัน มีการสัมมนาองค์ความรู้

บรรณานุกรม

กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ**, แบบเรียนหน้าที่พลเมือง**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพาณิช, ๒๕๔๗.

การพัฒนาชุมชน, กรม, **คู่มือการบริหารกองทุนหมู่บ้าน**, กรุงเทพมหานคร : ธันวาธุรกิจ, ๒๕๔๗.

การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. **เอกสารเครือข่ายและการส่งเสริมเครือข่ายงานการศึกษานอกโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ๒๕๔๒.

กิตติศักดิ์ ปรกติ, "ความสำคัญของพลเมืองต่อการพัฒนาประชาธิปไตย", **เอกสารประกอบการอภิปราย**, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อัดสำเนา), มปท.), หน้า ๖.

เกรียงไกรยศ พันธุ์ไทย, "กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สสำหรับการฝึกอบรมพนักงานในองค์การ" **วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์**. ๓ (๒) กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙..

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ซัคเซส มีเดีย, ๒๕๔๓.

กองเทพ เคลือบพานิชกุล, **การใช้ภาษาไทย**, กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๒.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **รายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในการระดมสรรพกำลังเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน, **เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญากับการสร้างสรรค์คุณค่าเพิ่มและมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ณ โรงแรมรามาการ์เด้น**, กรุงเทพฯ : วันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๔๙.

คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (กนป.) ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี, **ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๑**, กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายด้านพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๔.

จุมพล หนิมพานิช, “สังคมและวัฒนธรรมไทย” ใน **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ ๑–๗**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔.

จำนง อดิวัฒนสิทธิ์, **สังคมวิทยาตามแนวพุทธ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ชัยรัตน์ เจริญโอฬาร. (๒๕๔๐). **ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบให**ม่. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๐.

ชยันนัต์ สมทุวณิช และ Rex Bloomfield**, คู่มือการเรียนการสอนพลเมือง-พลโลก : การบูรณาการการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงตามแนวทางรัฐธรรมนญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.

ณัฐกร วิทิตานนท์, ““ห้าเชียง” ในเครื่องหมายคำถาม” **ประชาไทย**. วันอังคารที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน, **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม การวิจัยและการพัฒนาบุคคล**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ตติยาพร จารุมณีรัตน์, “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ กรณีศึกษาประเทศสิงคโปร์” **วารสารการบริการและการท่องเที่ยว**. ๗ (๒) กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕. หน้า ๖๙.

ถวิลวดี บุรีกุล, รัชวดี แสงมะหะหมัด, Eugenie Merieau, Michael Volpe, “ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (Citizenship in Thailand)”, **สรุปการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๓**

เรื่อง ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย, กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕.

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร, **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**, กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๕๕.

ธเนศวร์ เจริญเมือง, **พลเมืองเข้มแข็ง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : วิภาษา, ๒๕๕๑.

ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์, **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข็มแข็ง ประชาคม ประชาสังคม**. ขอนแก่น : โครงการจัดตั้งมูลนิธิเสริมสร้างชุมชนเข็มแข็งชมรมนักวิชาการสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๔๔.

ธีรศักดิ์ อัครบวร, **กิจกรรมการศึกษา : เพื่อทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้**, กรุงเทพฯ : ก. พลพิมพ์, ๒๕๔๕.

นงเยาว์ ชาญณรงค์, **วัฒนธรรมและศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตาวัตร. **การพัฒนาองค์กรชุมชน**. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. ๒๕๔๖.

นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ, รศ. ดร. **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม**, กรุงเทพฯ : บริษัทเอ็กซเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๕๐.

บันเทิง พาพิจิตร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, **สังคมวิทยา**, กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๗.

บูรพา, มหาวิทยาลัย**, โครงการวิจัยและพัฒนาการส่งเสริมนวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ระยะที่ ๑**, ชลบุรี : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๒.

ประชิด สกุณะพัฒน์, **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**, กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญา, ๒๕๔๖.

ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบลยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑.

ประสาท หลักศิลา, **สังคมวิทยา**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๔.

ปริญญา เทวานฤมิตรกลุ, **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง = Civic Education**, กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์, ๒๕๕๕.

ปาน กิมปี, **การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, **กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๓.

พัฒนาสังคมและสวัสดิการและองค์กรทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ, กรม, **ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง ๒๐ จังหวัด ในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๕**, กรุงเทพฯ : กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๔๖.

พระกัญจน์ กนฺตธมฺโม (แสงรุ่ง), การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา, **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), **เครือข่าย ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๗.

พระสมุห์ชัชวาล ช่ำมะณี, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดนไทย-ลาว จังหวัดเลย, **รายงานการวิจัย**, สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๔.

พัทยา สายหู, **ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิฆเณศ, ๒๕๒๖.

พิชัย ผกาทอง, มนุษย์กับ**สังคม**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พิมพวัลย์ บุญมงคล และคณะ, (๒๕๔๖). **ศักยภาพประชาคมในการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก**. นครปฐม : เจริญดีการพิมพ์, ๒๕๔๖.

พิมพวัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาทินี บุญชะลักษี. **การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม**. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖.

เพิ่มศักดิ์ วรรลยางกูร, **ศิลปวัฒนธรรมไทย**, กรุงเทพฯ : วังอักษร, ๒๕๕๐.

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, **สำนึกไทยที่พึงปรารถนา**, กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, ๒๕๔๔.

มงคล ชาวเรือ. (๒๕๔๖). “การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อชุมชน ตอนที่ ๑” **วารสารพัฒนาชุมชน**, ๔๒ (๑๐) ๒๕๔๖, หน้า ๒๘.

มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ศูนย์, **ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์**, กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๗.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๔.

เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักงาน, **พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**, กรุงเทพมหานคร : สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕.

วรากรณ์ สามโกเศศ, "การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง", **มติชน**, ฉบับวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๔.

วิชาการ, กรม, **คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองศีลธรรม : ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย**, กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔.

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, **รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี**, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๔๘.

ศรีศักร วัลลิโภดม, **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๕.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

สนธยา พลศรี. **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐.

ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, สำนักงาน, **หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม รายวิชาการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม สค๓๑๐๐๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย**, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑.

ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน,สำนัก. **เอกสารแนวคิดแนวทางและกรณีตัวอย่างการดำเนินงานศูนย์ประสานของเครือข่ายองค์กรชุมชน**. กรุงเทพฯ : เอ ที่ เอ็น โปรดักชั่น, ๒๕๔๗.

สภาพัฒนาการการเมือง, สำนักงาน, **ประชาธิปไตยชุมชน กลไกขับเคลื่อนภาคพลเมืองเข้มแข็ง**, กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓.

สมเดช นามเกตุ, **การปลูกฝังทางวัฒนธรรม (Cultural Cultivation)**, ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังนานา, ๒๕๕๕.

สานิตย์ หนูนิล, "การจัดการข้ามวัฒนธรรมเพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน Cross - cultural Management for Entering ASEAN Economic Community" **วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๘, หน้า ๑๗๘-๑๗.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย, **มนุษย์กับสังคม**, นนทบุรี : โรงพิมพ์หาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย, **เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย ๘ (คติชนวิทยา สำหรับครู) (Thai ๘) หน่วยที่ ๘-๑๕**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒.

เสรี พงศ์พิศ. **เครือข่าย**. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘.

หอการค้าไทย, มหาวิทยาลัย, **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๔๑.

อัควรรณ์ แสงวิภาค, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. “กระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีความจำเป็นต่อการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” **วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี**.

อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์ และคณะ, **การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระดับชุมชนในอาเซียน,** รายงานการวิจัย.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์, **การเมืองของพลเมือง : สู่สหัสวรรษใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๖.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์, **การเมืองภาคพลเมือง**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔.

อนุชาติ พวงสาลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล. **ประชาสังคม : คำ ความคิด และความหมาย.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพ ฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑.

อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ รหัน แตงจวง และสุกัญญา นิมานันท์, **ประสิทธิภาพของรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ด้วยสื่อบุคคล : กรณีศึกษาการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ในชุมชนชานเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : ม.ป.ท., ๒๕๓๖.

เอกวิทย์ ณ ถลาง, **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐.

อุดม เชยกีวงศ์, วิมล จิรโรจพันธ์ แลประชิต สกุณะพัฒน์, **ศิลปะและวัฒนธรรมไทย**, กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๔๘.

(๒) ภาษาอังกฤษ :

Carter V. Good, **Dictionary of Education**, New York : McGrawhill Book, ๑๙๕๙.

J.A. Banks, (Ed), **Diversity and Citizenship Education : Global Perspectives**, San Francisco, CA : John Wiley & Sons, ๒๐๐๔.

J.S. Coleman, **Resources for social change : Race in the United States**, New York : WileyInterscience, ๑๙๗๑.

Keith Faulks, **Citizenship**, (New York : Routledge, ๒๐๐๐.

Oxford University, **Oxford Advanced Learne’s Dictionary**, ๔th Ed, Oxford : Oxford University Press, (First Edition for Thailand, ๑๙๙๔.

Rogers M. Smith, **Political Citizenship : Foundations of Rights in Handbook of Citizenship Studies, edited by Engin F. Isin and Bryan S**. Turner, SAGE, ๒๐๐๒.

Swan, W., Langford, N., & Varey, R. (๒๐๐๐). Viewing the corporate community as aknowledge network. **Corporate Communication : An International Journal**, ๕ (๒), ๙๗-๑๐๖.

Thomas, H. Marshall, **Citizenship and social class, In B.S. Turner & P.Hamiton (Eds), Citizenship : Critical concept volume II**, (New York : Routledge, ๒๐๐๒.

Van Steenbergen, (Ed), **The condition of citizenship**, London : Sage Publications, ๑๙๙๔.

Richard C. Remy, **Handbook of Basic Citizenship Competencies, Virginia : Association for Supervision and Curriculum Development**, ๑๙๘๐.

(๓) เว็ปไซต์

กระบวน**การเรียนรู้**". แหล่งที่มา: https://www.novapizz.com/NovaAce/learning/learning_Process.htm สืบค้นเมื่อ ๔ เมษายน ๒๕๖๑.

จินจุทา อิสริยพัช. "**ประวัติศาสตร์ ๕ เชียง**". แหล่งที่มา: https://www.youtube.com/watch?v= n5SmvJBeHw8 ธันวาคม ๒๕๖๐.

"ทฤษฎีการเรียนรู้ (Leaning Theory)". แหล่งที่มา: https://www.novapizz.com/NovaAce/learning.htm สืบค้นเมื่อ ๔ เมษายน ๒๕๖๐.

"แนวทางการบริหารจัดการและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้". แหล่งที่มา: https://deep5292.wordpress.com/บทที่-2/2-5-แนวทางการบริหารจัดการ, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ประเวศ วสี, "**เส้นทางสู่ความเข้มแข็ง..การเมืองภาคพลเมือง**", หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, ออนไลน์, วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๑.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และสายชล ปัญญชิต**,** รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา. www.ejournals.swu.ac.th/index.php/JOS/article/viewFile/3811/3800>2013. หน้า ๑.

อัควรรณ์ แสงวิภาค, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. "กระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีความจำเป็นต่อการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน". แหล่งที่มา: www.east.spu.ac.th/journal/booksearch/upload1347-04_cutural.pdf. สืบค้นเมื่อ ๖ กันยายน ๒๕๕๙.

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมด้านการพัฒนางานวิชาการ

๑. ด้านนโยบาย นำเสนอผลจากโครงการวิจัยให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง นำเสนอมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ประกาศเป็นนโยบายและบรรจุไว้ในแผนพัฒนาของมหาวิทยาลัยต่อไป เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการจัดทำโครงการก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง และดำเนินกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

๒. ด้านสังคม นำเสนอผลจากโครงการวิจัยไว้ในสื่อออนไลน์ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในภูมิภาคอื่นๆ นำไปเป็นแนวทางในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมอื่นๆ ต่อไป

๓. ด้านการศึกษา ศึกษาหาความรู้ในเรื่องการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ทั้งด้านลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม องค์ประกอบของเครือข่าย รูปแบบของเครือข่าย กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และแนวทางเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. การวิจัยเอกสาร	ทราบข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดของเครือข่ายและเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม กระบวนการเสริมสร้างเครือข่าย และแนวทางในการเสริมสร้างเครือข่าย	ข้อ ๑-๓	ทำให้รู้และเข้าใจ -การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม -กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม -แนวทางเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม
๒. ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย	ได้ทราบเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้วัฒนธรรม กระบวนการเสริมสร้างเครือข่าย และแนวทางในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง	ข้อ ๑-๓	ทำให้สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ
๓. ข้อเสนอแนะอื่นๆ		ข้อ ๑-๓	ทำให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เชิง

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
			สาธารณะ และเชิงวิชาการ
๔. รายงานฉบับสมบูรณ์	ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ๒) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๓) เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง	ข้อ ๑-๓	ได้รายงานวิจัยที่มีแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

ภาคผนวก ง

บันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

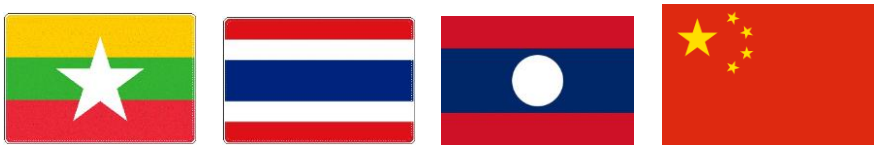

บันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

ระหว่าง

เชียงราย เชียงใหม่ ประเทศไทย เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์
เชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
และเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

บันทึกข้อตกลงฉบับนี้ทำขึ้นระหว่างเชียงราย เชียงใหม่ ประเทศไทย เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เชียงทอง (หลวงพระบาง) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเชียงรุ้ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จึงได้จัดทำบันทึกข้อตกลงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. วัตถุประสงค์

๑.๑ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมด้านพระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๑.๒ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมด้านการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๑.๓ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมวัฒนธรรม ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

/ข้อ ๒. การจัดระบบบริหาร ...

ข้อ ๒. การจัดระบบบริหารและการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

กลุ่มอารยะธรรม ๕ เชียง ยินดีและตกลงดำเนินการร่วมกันภายใต้กรอบ/แนวทางดำเนินงาน ใน ๑๐ ด้าน ดังนี้

๑) การจัดผังโครงสร้างของเครือข่าย (Network Structure) โดยจัดทำผังโครงสร้างของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ภายในเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารเครือข่าย ช่องทางการเชื่อมโยงและประสานงาน เพื่อให้สมาชิกของเครือข่ายและบุคคลภายนอกได้รู้และเข้าใจในโครงสร้างของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม บทบาทหน้าที่ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการและช่องทางในการติดต่อประสานงาน

๒) การกำหนดระเบียบของเครือข่าย (Network Organization) เป็นการให้สมาชิกมีข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับกฎระเบียบ กติกาหรือบรรทัดฐานทางสังคมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง เพื่อใช้ปฏิบัติร่วมกันในเครือข่าย

๓) การกำหนดสถานภาพและบทบาทของสมาชิกเครือข่าย (Status and Rule) เป็นการจัดวางตำแหน่ง และหน้าที่รับผิดชอบให้แก่สมาชิกของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง อย่างชัดเจนตามความ เหมาะสม

๔) การจัดระบบสารสนเทศ (Information System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม มีระบบจัดเก็บฐานข้อมูลทั้งหมดของเครือข่าย และข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงาน เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้และ นำไปใช้ปฏิบัติงาน โดยระบบสารสนเทศของเครือข่ายเป็นระบบที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน เข้าถึงได้ง่าย และแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง

๕) การจัดระบบติดต่อสื่อสาร (Communication System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมต้องมีระบบการติดต่อสื่อสารที่ดี มีช่องทางในการแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความคิดให้แก่สมาชิก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม การร่วมมือระหว่างสมาชิกและกับบุคคลทั่วไป การจัดระบบติดต่อสื่อสารของเครือข่าย ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยตรงตามกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม และการจัดตั้งองค์กรร่วม (Umbrella Organization) เพื่อเชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นต้น

๖) การจัดระบบการเรียนรู้ (Learning System) เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการจัดกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม ระหว่างสมาชิกของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เช่น การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติจริง การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้โดยการจัดกิจกรรมร่วมกัน เป็นต้น

๗) การจัดระบบประสานงาน (Cooperation System) เครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยดำเนินการจัดให้มีระบบประสานงานในรูปแบบการสื่อสาร ระบบเปิดและการสื่อสารแบบสองทาง การมีช่องทางในการประสานงานทุกส่วนงาน อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วและต่อเนื่อง มีคณะกรรมการทำหน้าที่ประสานงาน มีการสร้างบรรยากาศ การทำงานแบบสมานฉันท์และสอดคล้องกัน (Synchronize) เพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างและขัดแย้งระหว่างสมาชิกเครือข่าย และนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในระบบการประสานงานเครือข่าย

๘) การจัดระบบการวางแผน (Planning System) เครือข่ายการเรียนรู้ต้องมีระบบการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Participation Planning) คือ ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางในการดำเนินงานไว้ล่วงหน้า เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย และมีส่วนร่วมในการนำแผนไปปฏิบัติต่อไป

๙) การจัดระบบพัฒนาสมาชิก การพัฒนาสมาชิกให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพียงพอที่จะดำเนินงานและดำรงรักษาเครือข่ายไว้ได้ โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน เช่น จัดทำฐานข้อมูลของสมาชิกของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง และจัดให้มีส่วนงานรับผิดชอบในการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายโดยตรงเพื่อดำเนินการอย่างจริงจัง

๑๐) การจัดระบบติดตามและประเมินผลงาน (Evaluation) การติดตามและประเมินผลงานเป็นการตรวจสอบเพื่อประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม โดยประเมินผลลัพธ์บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนด มีปัญหาหรืออุปสรรคปัญหาใดบ้าง เครือข่ายการเรียนรู้จึงต้องจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลงานที่มีประสิทธิภาพ

ข้อ ๓. การลงนามความร่วมมือ

บันทึกข้อตกลงฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริม ประสานความร่วมมือ และร่วมกันผลักดันการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ทั้งนี้ สามารถร่วมกันพิจารณาปรับปรุง ทบทวน และแก้ไขได้กรณีที่สถานการณ์ นโยบาย และกรอบแนวทางการปฏิบัติมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และเพื่อแสดงถึงเจตนารมณ์และความมุ่งมั่นตั้งใจในการดำเนินการตามบันทึกข้อตกลงฉบับนี้ กลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง จึงลงนามร่วมกันไว้เป็นหลักฐาน

ลงนามร่วมกัน ณ วันที่.....เดือน..... พุทธศักราช ๒๕๖๐

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนพระสงฆ์เชียงราย
ประเทศไทย

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนพระสงฆ์เชียงใหม่
ประเทศไทย

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนพระสงฆ์เชียงตุง
ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนพระสงฆ์เชียงทอง
ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนพระสงฆ์เชียงรุ้ง
ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนชุมชนเชียงราย
ประเทศไทย

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนชุมชนเชียงใหม่
ประเทศไทย

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนชุมชนเชียงตุง
ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

(.....)
ตำแหน่ง.....
ตัวแทนชุมชนเชียงทอง
ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

(.....)

ตำแหน่ง.....

ตัวแทนชุมชนเชียงรุ้ง

ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

(.....)

ตำแหน่ง.....

ตัวแทนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประเทศไทย

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Cross – cultural Learning Network Memorandum of Understanding of 5 Chiang Civilization Groups

Between

Chiangrai, Chiangmai Thailand Chiantung Republic of the Union of Myanmar, ChiangThong (Luang Prabang) Lao People's Democratic Republic, and Chiangrung Xishuangbanna Autonomous Region Yunnan People's Republic of China,

This Memorandum of Understanding (MOU) has done between Chiangrai, Chiangmai Thailand, Chiantung Republic of the Union of Myanmar, ChiangThong (Luang Prabang) Lao People's Democratic Republic, and Chiangrung Xishuangbanna Autonomous Region Yunnan People's Republic of China. For Strengthening a Network of cross – cultural Learning of munks and community Civilization of 5 Chiang with strengthening citizenship in the Mekong sub - region. The memorandum of Understanding are as follows :-

1. Purposes

1.1 To strengthen the network of cross-cultural learning of Buddhism of munks and communities Civilization of 5 Chiang with strengthening citizenship in the Mekong sub - region.

1.2 To strengthen the network of cross-cultural learning of knowledges of monks and communities Civilization of 5 Chiang with strengthening citizenship in the Mekong sub - region.

1.3 To strengthen the network of cross-cultural learning of Cultures of monks and communities Civilization of 5 Chiang with strengthening citizenship in the Mekong sub - region.

2. Cross-Cultural Learning Network administration and Management.

5 Chiang Civilization group have willingly agreed with 10 frames of implementation as follows:-

1. Network Structure Management are network administrative committees, combination and cooperations for well cross-cultural learning network structure of public and members, 5 Chiang Civilization Group roles, and committees roles of cooperation.

2. Network Organization has focused on the agreement of members about rules or social standard in each cross-cultural learning network

3. Status and Rule Regulations have been clearly done by appointing posts and job description for the members of 5 Chiang Civilization learning network.

4. Information System has been well managed. Data bases used in implementing in implementing information network are most available for members. Information system is easy and available to use throughout network.

5. Communication System has been well organized. Publicizing and exchanging information, news, knowledges and activities to members frequently done as well as setting umbrella organization for uniting all members.

6. Learning System has focused on exchanging learning and organizing Buddhism, educational and cultural activities between 5 Chiang Civilization Group. Experienced learning, group working process and cooperative learning have been set continuously.

7. Cooperative System has been operated in terms of 2 way-opening communicative system. Free way cooperating and creating working atmosphere of the committees. Information synchronizing technology has been used efficiently for network cooperation.

8. Planning System has been focused on participation planning which members have operated implementing plans together. Assigning works to achieve purposes and goal is also primary done as well.

9. Developing Membership System has been done to develop proper efficient Qualifications of members. Data bases of 5 Chiang Civilization Group have been recorded as well as setting developing section to develop members.

10. Following and Evaluation System has been efficiently set to verify and evaluate cross-cultural learning network implementations. The evaluation has focused on goals and tagets achievement, problems and troubles.

3. Signing Agreement

This agreement is to encourage, cooperate and force into 5 Chiang Civilization cross-cultural learning network of meoks and community also strengthen citizenship in the Mekong sub - region. Developing, reviewing and adjusting could be done whereas situation, policy and working frames were changed. Thus, this agreement has been signed by 5 Chiang Civilization Group to designate strongly intentions in cooperating and following up successfully

Signed on ..... Month 2018

(.....)
representative of Monks
Chiangrai, Thailand

(.....)
representative of Monks
Chiangmai, Thailand

(.....)
representative of Monks
Chiangtung, Republic of the Union of Myanmar

(.....)
representative of Monks
Chiangthong, Lao People's Democratic Republic

(.....)
representative of Monks

Chiangrung, People's Republic of China

(.....)
representative of Chiangrai community
Thailand

(.....)
representative of Chiangmai community
Thailand

(.....)
representative of Chiangtung community
Republic of the Union of Myanmar

(.....)
representative of Chiangthong
community
Lao People's Democratic Republic

(.....)
representative of Chiangrung community
People's Republic of China

(.....)
Position.....
representative of Mahajulalongkornrajavidayalaya University
Thailand

ภาคผนวก จ
เครื่องมือการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม 5 เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

****

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ .....**ตำแหน่ง** .....

สถานที่สัมภาษณ์ .....

วันที่ ..... **เดือน** ..... **พ.ศ.** ๒๕๖๑ **เวลา** ..... น.

ประเด็นสัมภาษณ์	**การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ของกลุ่มอารยธรรม 5 เชียง**
๑. วัตถุประสงค์ของเครือข่ายฯ	๑.๑ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมด้านพระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๑.๒ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมด้านการศึกษาของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๑.๓ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
๒. กรอบและแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ฯ	๒.๑ ด้านประพุทธศาสนา ๒.๒ ด้านการศึกษา ๒.๓ ด้านวัฒนธรรม

ประเด็นสัมภาษณ์	การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ของกลุ่มอารยธรรม 5 เชียง
๓. องค์ประกอบของเครือข่ายฯ	๓.๑ สมาชิกของเครือข่าย ๓.๒ วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน ๓.๓ ระบบความสัมพันธ์นของเครือข่าย ๓.๔ การบริหารจัดการเครือข่าย ๓.๔.๑ การจัดผังโครงสร้างของเครือข่าย ๓.๔.๒ การกำหนดระเบียบของเครือข่าย ๓.๔.๓ การกำหนดสถานภาพและบทบาทของสมาชิกเครือข่าย ๓.๔.๔ การจัดระบบสารสนเทศ ๓.๔.๕ การจัดระบบติดต่อสื่อสาร ๓.๔.๖ การจัดระบบการเรียนรู้ ๓.๔.๗ การจัดระบบประสานงาน ๓.๔.๘ การจัดระบบการวางแผน ๓.๔.๙ การจัดระบบพัฒนาสมาชิก ๓.๔.๑๐ การจัดระบบติดตามและประเมินผลงาน ๓.๕ ผู้ประสานงานเครือข่าย ๓.๖ กิจกรรมร่วมกัน ๓.๖.๑ กิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ๓.๖.๒ กิจกรรมด้านการศึกษา ๓.๖.๓ กิจกรรมด้านวัฒนธรรม ๓.๗ การรวมพลังสมาชิกเครือข่าย ๓.๘ การสนับสนุนเสริมซึ่งกันและกัน ๓.๙ การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ๓.๑๐ ผลงานของเครือข่าย

ภาคผนวก ฉ

รูปภาพกิจกรรม

ครั้งที่ ๑๑

2561.11.11 11:50

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ช

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ / ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ / ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

<u>รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ / ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ฝ่ายบรรพชิต</u>

๑. พระสุนทรกิตติคุณ รองศาสตราจารย์พิเศษ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย

๒. พระครูสุจิณวรคุณ วัดท่าข้ามศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย

๓. พระมหาอภิวรรณ อภิวณฺโณ วัดท่าข้ามศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย

๒. พระครูบาถิ่น วัดหลวงเมืองลื้อ เชียงรุ่ง (สิบสองปันนา) ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

๓. พระมหาแสง วัดป่าเจต์ เชียงรุ่ง (สิบสองปันนา) ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

๔. พระสวาทิหลวงวรรณ เตชวณฺโณ วัดข่วง เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๕. พระภิกษุสาม ติสฺสปญฺโญ วัดพุทธวงศ์ เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๖. พระมหาตาลน้อย อุตฺตจิตโต วัดจอมคำ เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๗. พระมหาบุญติ๊บ อริยนนฺโท วัดจอมคำ เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๘. พระคำแก้ว อภิวฑฺฒโน วัดสามัคคี เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๙. พระหล้าแก้ว ยี่หล้า วัดเขมินท์ เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๑๐. พระหลวงต้าง วิจิตฺโต วัดป่าแดง เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๑๑. พระมหาหลวงตาล อาทิสโก วัดสามัคคี เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๑๒. พระมหาดวงทิพย์ ปริยตฺติธารี เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

<u>รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ / ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ฝ่ายคฤหัสถ์</u>

๑. นายวิมล ปิงเมืองเหล็ก อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยพะเยา ประเทศไทย

๒. รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย พลเมืองดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๓. นายชัยวัฒน์ จันทิมา บรรณาธิการพะเยาทีวีชุมชน ประเทศไทย

๔. อ๋ายหงน้อย เชียงรุ่ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

๕. อ๋ายเตาหง เชียงรุ่ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

๖. อ๋ายแก้วมอน เชียงรุ่ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

๗. Dr.Sau Sey tin เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๘. W Sou Semg เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๙. U Nom Tan เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๑๐. U Hong Khay เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๑๑. Sou Kyow Kyaw เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๑๒. Phramaha เชียงตุง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

ภาคผนวก ซ

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อภาษาไทย :ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จักรแก้ว นามเมือง

ชื่อภาษาอังกฤษ **:** Assistant Professor Chakkaew Nammuang **:**

๒. รหัสประจำตัวนักวิจัย

๓. เลขบัตรประจำตัวประชาชน : .

๔. ตำแหน่ง : ผู้ช่วยศาสตราจารย์

: เงินเดือน ๓๙,๘๖๐ บาท

: เวลาที่ใช้ทำวิจัย ๑๕ ชั่วโมง : สัปดาห์

๕. หน่วยงานที่สังกัด : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๕๖๖ หมู่ที่ ๒ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

โทร. ๐๘๐-๖๗๔๙๓๓๖

Email: jk023.mcu@gmail.com

๖. ประวัติการศึกษา

: ปริญญาตรี วิทยาศาสตรบัณฑิต (จิตวิทยา)
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

: ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยนเรศวร

๗. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ

: จิตวิทยา/สังคมวิทยา

: วัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้าน

: การบริหารการศึกษา

: คอมพิวเตอร์

: พระพุทธศาสนา

: การวิเคราะห์ข้อมูลระบบ SPSS

: การวิจัย

๘. ประสบการณ์

๘.๑ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

- เข้ารับการอบรมวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย และตรวจผลงานทางวิชาการ
- ประสบการณ์งานวิจัย ๑๘ ปี

๘.๒ งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

๘.๒.๑ ผู้ช่วยนักวิจัย เรื่อง การศึกษาและพัฒนาที่ตั้งวิทยาเขตสารสนเทศ เป็นแหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดพะเยา . (๒๕๔๑)

๘.๒.๒ นักวิจัย เรื่อง การบริหารงานบุคคลโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีโรงเรียนพินิตประสาธน์ จังหวัดพะเยา (๒๕๔๒)

๘.๒.๓ ผู้ช่วยนักวิจัย เรื่อง การศึกษาการจัดการและดำเนินงานพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา (๒๕๔๓)

๘.๒.๔ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เอกสารโบราณเมืองพะเยา : ศึกษาเฉพาะกรณีเอกสารบันทึกโบราณเกี่ยวกับพระครูศรีวิราชวชิรปัญญา (๒๕๔๓)

๘.๒.๕ นักวิจัย เรื่อง การศึกษาสภาพการดำเนินงาน โครงการหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา (๒๕๔๔)

๘.๒.๖ รองประธานคณะกรรมการ จัดทำเอกสารประกอบการสอน เรื่อง “ศูนย์การเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา จังหวัดพะเยา ที่มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป เพื่อเป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นในระดับมัธยมศึกษา โดยความร่วมมือระหว่าง กองทุน เพื่อสังคม (SIF) ธนาคารออมสิน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา” (๒๕๔๕) จัดทำเป็นเอกสารประกอบการสอนเผยแพร่ในสถานศึกษาจังหวัดพะเยา

๘.๒.๗ ผู้อำนวยการชุดโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา (๒๕๔๕-๒๕๔๖)

๑) หัวหน้าโครงการวิจัยที่ ๒ เรื่อง การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา (ส ๐๔๘, ส ๐๔๑๐, ส ๐๔๑๒) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔, ๕ และ ๖ (๒๕๔๕)

๒) หัวหน้าโครงการวิจัยที่ ๔ เรื่อง การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (๒๕๔๖)

๘.๒.๘ นักวิจัย เรื่อง ศึกษาพฤติกรรม จริยธรรมและคุณธรรม ของนิสิตวิชาเอกรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา (๒๕๔๗)

๘.๒.๙ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง ศักยภาพการบริหารจัดการศึกษาด้านประสิทธิภาพและสมรรถภาพของผู้บริหาร คณาจารย์ และบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๔๘)

๘.๒.๑๐ นักวิจัย เรื่อง การอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน เพื่อการดูแลสุขภาพ ตำบลห้วยแก้ว อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา (๒๕๕๑)

๘.๒.๑๑ วิเคราะห์บันทึกพับสาแพทย์พื้นบ้าน (หมอเมือง) ตำบลห้วยแก้ว อำเภอ ภูกามยาว จังหวัดพะเยา (๒๕๕๔)

๘.๒.๑๒ การดำเนินงานโครงการหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต วิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา (๒๕๕๔)

๘.๒.๑๓ โครงการวิจัย เรื่อง พระพุทธศาสนาในสิบสองปันนา : ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์กับล้านนา (๒๕๕๘)

๘.๒.๑๔ โครงการวิจัย เรื่อง การเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุตามแนววิถีวัฒนธรรมเชิงจังหวัดพะเยา (๒๕๕๙)

๘.๒.๑๕ โรงเรียนผู้สูงอายุ : การจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุต้นแบบ (๒๕๖๐)

๗.๓ งานประเมิน

ดำเนินการประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการ ขององค์การบริหารส่วนตำบลมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๙-จนถึงปัจจุบัน ไม่น้อยกว่า ๑๐๐ เรื่อง

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่ MCU RS ๖๑๐๗๖๑๑๘๒

ชื่อโครงการ การพัฒนาและเสริมสร้างการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

หัวหน้าโครงการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จักรแก้ว นามเมือง
สาขาวิชาสังคมศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พะเยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
๕๖๖ หมู่ ๒ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
โทรศัพท์ ๐๘๑-๐๒๓๘๖๘๙ Email : jk023.mcu@gmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญ

กระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง มุ่งการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ ๒๑ เกี่ยวกับความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี (Civic Literacy) ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในการเป็นพลเมืองที่ดี ตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติ การทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกันทั้ง ๕ เชียง เช่น วันวิสาขะบูชา การตั้งธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ) การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ระหว่าง ๕ เชียง เป็นต้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมตามปัจจัย ๔ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง โดยการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมประสานให้เกิดกิจกรรมดังกล่าว นอกจากนั้นยังมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการศึกษาสงฆ์ เช่น การศึกษาระดับโรงเรียนปริยัติธรรม การศึกษาบาลี การศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยผ่านมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ร่วมกัน โดยผ่านการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมและการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย (Network) เป็นแนวคิดและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ตลอดจนชุมชนให้เกื้อกูลเชื่อมโยงกัน โดยที่แต่ละฝ่ายต้องมีความเท่าเทียมกัน มีอิสระต่อกันสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง และพร้อมที่จะปฏิบัติงานร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน การมีความสัมพันธ์จะเป็นแบบเพื่อนร่วมงาน ประสานความช่วยเหลือกันและเป็นความสัมพันธ์เชิงแนวราบมากกว่าที่จะเป็นแนวดิ่ง ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นสัมพันธภาพของมนุษย์กับมนุษย์ที่ครอบคลุมทั้งการให้และ

การรับ และการเอื้ออาทรต่อกัน

ดังนั้นคณะผู้วิจัย จึงมุ่งศึกษาการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียงกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยมุ่งเน้นศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม การศึกษาสงฆ์ และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม จากพระสงฆ์และชุมชน รวมทั้งแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างชนชาติอย่างสันติสุข การมีกิจกรรมร่วมกันโดยผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมดังที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นนอกจากนั้นผลของการดำเนินกิจกรรมยังส่งเสริมในด้านธุรกิจการท่องเที่ยว สินค้า OTOP หรือ SME ของประเทศอีกด้านหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์โครงการ

๑. เพื่อศึกษาลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา ของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง

๒. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๓. เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชน ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ผลการวิจัย

๑. ลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีลักษณะที่สำคัญ ๓ ประการ คือลักษณะการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑๗ ลักษณะตั้งแต่การเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจนถึงการเรียนรู้ร่วมกัน กับองค์ประกอบของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมตั้งแต่สมาชิกถึงผลงานของเครือข่าย และรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง เป็นลักษณะ “เครือข่ายแวดล้อมระหว่างบุคคลหรือเพื่อนบ้าน”

๒. กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีกระบวนการดำเนินงาน ๕ ขั้น ได้แก่ การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างโดยการวิจัย การก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม รวมทั้งการทำข้อตกลง (MOU) การจัดระบบบริหารและการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการประเมินศักยภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

๓. แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพระสงฆ์และชุมชนในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง กับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วยการดำเนินงานเครือข่าย โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นองค์กรหลักในการดำเนินการก่อตั้งและประสานงาน เทคนิควิธีการในการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ การดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การสร้างพันธะสัญญา และการระดมทรัพยากรมาใช้ได้อย่างเพียงพอ อย่างไรก็ตามเครือข่ายการเรียนรู้จะประสบความสำเร็จได้ต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบ ๑๐ ประการ ตั้งแต่การมีแกนนำสมาชิกที่เข้มแข็ง จนถึงมีระบบการติดตามและประเมินงานของเครือข่าย

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง ที่ได้ศึกษาไว้นี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำนโยบาย แผนงาน แผนปฏิบัติงาน โครงการหรือกิจกรรมในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

๒. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ดำเนินการก่อตั้งเครือข่าย และดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เพื่อให้เครือข่ายมีโครงการหรือกิจกรรมในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

การประชาสัมพันธ์

๑. นำเสนอผลจากโครงการวิจัยให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ในกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง นำเสนอมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ประกาศเป็นนโยบายและบรรจุไว้ในแผนพัฒนาของมหาวิทยาลัยต่อไป เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการจัดทำโครงการก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม ๕ เชียง และดำเนินกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

๒. นำเสนอผลจากโครงการวิจัยไว้ในสื่อออนไลน์ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในภูมิภาคอื่นๆ นำไปเป็นแนวทางในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมต่อไป